

Förord

Genom beslut den 6 februari 2012 av Regeringskansliet uppdrogs åt hovrättslagmannen Charlotta Riberdahl att biträda Justitiedepartementet med att ta fram ett underlag för bedömningen av vilka åtgärder som krävs för att Sverige ska leva upp till sina åtaganden enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/93/EU av den 13 december 2011 om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF (Ju 2012:A). Den 13 februari 2012 anställdes hovrättsassessorn Nathalie Dahlén för att arbeta som sekreterare inom ramen för uppdraget.

Denna promemoria är resultatet av ett gemensamt arbete av ovan nämnda personer. Den är därför skriven i vi-form. Jag är dock ensam ansvarig för förslagen.

Genom denna promemoria, Genomförande av EU:s direktiv om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi, är uppdraget slutfört.

Jönköping i november 2012

Charlotta Riberdahl

Nathalie Dahlén

Innehåll

1	Promemorians huvudsakliga innehåll	9
2	Författningsförslag	13
2.1	Förslag till lag (2013:00) om registerkontroll avseende personer som arbetar med barn.....	13
2.2	Förslag till lag om ändring i brottsbalken	15
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister	17
3	Uppdraget och vårt arbete.....	19
3.1	Bakgrund	19
3.2	Vårt uppdrag.....	20
3.3	Arbetets bedrivande.....	21
4	Direktivet	23
4.1	Direktivets syfte.....	23
4.2	Innehållet i direktivet i korthet	24
5	Genomförande av direktivet.....	35

5.1	Definitioner – artikel 2	35
5.2	Straffnivåer i direktivet – artiklarna 3–6	42
5.3	Brott mot direktivet – artiklarna 3–7	43
5.3.1	Brott som avser ett barns bevittnande av sexuella handlingar eller sexuella övergrepp – artikel 3.2 och 3.3	44
5.4	Information om fällande domar för brott enligt direktivet – artikel 10	48
5.4.1	Inledning	48
5.4.2	Direktivets bestämmelser	49
5.4.3	Gällande rätt	51
5.4.4	Personlig integritet och barns behov av skydd	62
5.4.5	Överväganden och förslag	75
5.4.6	Utbyte av uppgifter ur kriminalregister mellan EU:s medlemsstater – artikel 10.3	100
5.5	Preskriptionsregler – artikel 15.2	115
5.6	Interventionsprogram och interventionsåtgärder – artiklarna 22–24.	119
5.6.1	Förebyggande interventionsprogram eller åtgärder för personer som befarar att de kan begå brott – artikel 22	119
5.6.2	Förebyggande insatser – artikel 23	122
5.6.3	Frivilligt deltagande i interventionsprogram eller interventionsåtgärder inom ramen för eller efter det straffrättsliga förfarandet – artikel 24	134
5.7	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	143
6	Ekonomiska konsekvenser	147
7	Författningskommentar	149

7.1	Förslaget till lag (2013:00) om registerkontroll avseende personer som arbetar med barn.....	149
7.2	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken	152
7.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister	153
Bilaga 1 Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/93/EU.....		155
Bilaga 2 Rättelse		169
Bilaga 3 Analys		171
Bilaga 4 Uppdraget.....		241

1 Promemorians huvudsakliga innehåll

Den 17 december trädde Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/93/EU av den 13 december 2011 om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF (direktivet) i kraft. Direktivet ska vara genomfört i svensk rätt senast den 18 december 2013. I denna promemoria lämnas förslag till de författningsändringar på lag- och förordningsnivå som bedöms nödvändiga för att genomföra direktivet.

Direktivet syftar till att skapa minimiregler om brottsrekvisit och påföljder när det gäller sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi. Det syftar bl.a. också till att stärka åtgärderna för att förebygga sådana brott och förbättra skyddet för brottsoffer. Ett viktigt inslag är möjligheten att hindra personer som dömts för brott från att arbeta med barn och möjligheten för arbetsgivare att vid rekrytering till sådan yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet som innefattar nära kontakt med barn att bli informerade om fällande domar för brott som omfattas av direktivet.

Vi har vid vår genomgång funnit brister i den svenska lagstiftningen i förhållande till kraven i artikel 10.1-3 samt artikel 15.2 i direktivet.

För att Sverige, på ett lämpligt sätt, ska uppfylla direktivets krav i bestämmelserna i artikel 10.1 och 10.2, vilka behandlar frågor om diskvalifikation till följd av fällande dom, bör en rätt att begära information om uppgifter ur belastningsregistret infö-

ras för arbetsgivare när de rekryterar personer till yrkesverksamhet och till organiserad frivilligverksamhet som inbegriper direkta och regelbundna kontakter med barn. I denna del föreslås i promemorian en ny lag som ska reglera dessa förhållanden. Det är den enskilde själv som ska inhämta ett registerutdrag som han eller hon kan visa upp för arbetsgivaren. Det ska inte finnas någon rätt för arbetsgivaren att få behålla registerutdraget. Av integritetsskäl föreslås att endast den som kommer i fråga för anställning eller uppdrag ska omfattas av arbetsgivarens rätt att efterfråga uppgifter ur belastningsregistret. Föräldrar som innehar anställning eller uppdrag endast inom en grupp vari det egna barnet ingår omfattas inte av arbetsgivarens rätt att efterfråga uppgifter ur belastningsregistret.

Med begreppet *organiserad frivilligverksamhet* avses i sammanhanget ideella föreningar, stiftelser och registrerade trossamfund.

Registerkontrollen i förevarande fall begränsas till att omfatta endast brott som är relevanta för anställningen eller uppdraget i aktuella verksamheter. Ett sådant begränsat utdrag ska omfatta uppgifter om alla sexualbrott, människohandel, koppleri, olaga tvång och barnpornografibrott samt anstiftan, medhjälp och försök till dessa brott i den mån det är straffbelagt. Därutöver ska registerutdragen innehålla uppgifter om mord, dråp, grov misshandel, människorov och grovt rån.

När det gäller bestämmelsen i artikel 10.3, vilken behandlar frågan om utbyte av uppgifter ur kriminalregister mellan EU:s medlemsstater för andra ändamål än brottmålsförfaranden, har vi bedömt att Sverige, genom enskildas rätt att få ta del av samtliga uppgifter om sig själva i belastningsregistret, även via centralmyndigheten, uppfyller de krav direktivet ställer i denna del. För att den enskilde ska ha rätt att begära ett begränsat utdrag även i de fall de rekryteras till anställning eller uppdrag för yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet i en annan medlemsstat föreslår vi dock att den av oss föreslagna nya lagen ska vara tillämplig på såväl svenska anställnings- eller uppdragsförhållanden som anställnings- eller uppdragsförhållanden inom en annan

medlemsstat. Den nya lagen görs subsidiär i förhållande till övriga författningar som reglerar den enskildes rätt till utdrag ur belastningsregistret för anställningsändamål. Därutöver krävs viss reglering i förordning för att Sverige ska uppfylla kravet om att en enskild ska tillförsäkras rätten att i samtliga fall, via centralmyndigheten, på begäran få ta del av kriminaluppgifter som kan finnas om honom eller henne i en annan medlemsstatstat.

Såvitt avser bestämmelsen i artikel 15.2 uppfyller inte Sverige kravet på förlängd preskriptionstid när det gäller normalgraden av brottet utnyttjande av barn för sexuell posering samt brotten köp av sexuell handling av barn och sexuellt ofredande. I promemorian föreslås att tillämpningsområdet för preskriptionsbestämmelsen i 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken utvidgas till att omfatta även angivna brott. I promemorian föreslås att de nya preskriptionsbestämmelserna ska gälla även för brott som har begåtts före ikraftträdandet, om inte möjligheten att döma till påföljd har bortfallit dessförinnan enligt äldre bestämmelser.

I promemorian görs också en genomgång av interventionsprogram och interventionsåtgärder för dömda och icke dömda personer. Med interventionsprogram eller interventionsåtgärder avses bl.a. åtgärder eller program för att förhindra att personer begår för direktivet aktuella brott eller att se till att adekvat hjälp och behandling finns för dem som begått sådana brott.

De bestämmelser som direktivet föranleder föreslås träda i kraft den 1 december 2013.

2 Författningsförslag

2.1 Förslag till lag (2013:00) om registerkontroll avseende personer som arbetar med barn

Härigenom föreskrivs¹ följande

1 § Den som rekryterar en person till yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet för anställning eller uppdrag som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn har rätt att begära att den som erbjuds anställningen eller uppdraget ska uppvisa ett utdrag ur det register som förs enligt lagen (1998:620) om belastningsregister. Utdraget ska vara högst ett år gammalt. I lagen om belastningsregister finns bestämmelser om att regeringen får meddela föreskrifter om innehållet i sådana utdrag.

Första stycket ska inte tillämpas på en förälder som innehar anställning eller uppdrag endast inom en grupp vari det egna barnet ingår.

2 § Arbetsgivaren får inte dokumentera den utförda kontrollen på annat sätt än genom en anteckning om att registerutdraget har visats upp.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/93/EU av den 13 december 2011 om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF (EUT L 335, 17.12.2011, s. 1-14, Celex 32011L0093R(01)), rättat genom EUT L 18, 21.1.2012, s. 7.

3 § Denna lag gäller även för anställning eller uppdrag i en annan medlemsstat inom Europeiska unionen.

4 § Om det i annan lag eller i en förordning finns bestämmelser som reglerar registerkontroll ska de bestämmelserna gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 december 2013.

2.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken att 35 kap. 4 § ska ha följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

35 kap.

4 §²

De i 1 § bestämda tiderna ska räknas från den dag brottet begicks. Om det förutsätts att en viss verkan av handlingen ska ha inträtt innan en påföljd får dömas ut, ska tiden räknas från den dag då sådan verkan inträdde.

Vid brott som avses i följande bestämmelser ska de i 1 § bestämda tiderna räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år:

1. 6 kap. 4–6 §§ och 8 § tredje stycket eller försök till sådana brott,

2. 6 kap. 1–3 och 12 §§ eller försök till sådana brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,

3. 16 kap. 10 a § första stycket och femte stycket eller försök till sådana brott, om brottet avser skildring av barn i pornografisk bild och en till-

Vid brott som avses i följande bestämmelser ska de i 1 § bestämda tiderna räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år:

1. 6 kap. 4–6 §§, 8 och 9 §§ eller försök till sådana brott,

2. 6 kap. 1–3 och 12 §§ eller försök till sådana brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,

3. 6 kap. 10 §,

4. 16 kap. 10 a § första stycket och femte stycket eller försök till sådana brott, om brottet avser skildring av barn i pornografisk bild och en till-

² Senaste lydelse 2011:1298.

lämpning av första stycket inte leder till att möjligheten att döma ut påföljd bortfaller senare,

4. 2 § lagen (1982:316) med förbud mot könsstypning av kvinnor eller försök till sådant brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år.

lämpning av första stycket inte leder till att möjligheten att döma ut påföljd bortfaller senare,

5. 2 § lagen (1982:316) med förbud mot könsstypning av kvinnor eller försök till sådant brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år.

Vid bokföringsbrott som inte är ringa ska tiden räknas från den dag då den bokföringsskyldige har försatts i konkurs, fått eller erbjudit ackord eller inställt sina betalningar, om detta skett inom fem år från brottet. Om den bokföringsskyldige inom fem år från brottet blivit föremål för revision av Skatteverket, ska tiden räknas från den dag då revisionen beslutades.

1. Denna lag träder i kraft den 1 december 2013.

2. Bestämmelsen i 35 kap. 4 § andra stycket tillämpas även på brott som begåtts före ikraftträdandet, om inte möjligheten att döma till påföljd har bortfallit dessförinnan enligt äldre bestämmelser.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:620) om belastningsregister att 9 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §³

En enskild har rätt att på begäran skriftligen få ta del av samtliga uppgifter ur registret om sig själv. Sådana uppgifter ska på begäran lämnas ut utan avgift en gång per kalenderår.

En enskild som behöver ett registerutdrag om sig själv har rätt att få ett begränsat utdrag ur registret

1. för att kunna ta till vara sin rätt i ett främmande land eller få tillstånd att resa in, bosätta sig eller arbeta där,

2. enligt bestämmelser i skollagen (2010:800),

3. enligt bestämmelser i lagen (2005:405) om försäkringsförmedling,

4. enligt bestämmelser i lagen (2007:171) om registerkontroll av personal vid sådana hem för vård eller boende som

En enskild som behöver ett registerutdrag om sig själv har rätt att få ett begränsat utdrag ur registret

1. för att kunna ta till vara sin rätt i ett främmande land eller få tillstånd att resa in, bosätta sig eller arbeta där,

2. enligt bestämmelser i skollagen (2010:800),

3. enligt bestämmelser i lagen (2005:405) om försäkringsförmedling,

4. enligt bestämmelser i lagen (2007:171) om registerkontroll av personal vid sådana hem för vård eller boende som

³ Senaste lydelse 2010:859.

tar emot barn, *eller*

5. enligt bestämmelser i lagen (2010:479) om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder.

tar emot barn,

5. enligt bestämmelser i lagen (2010:479) om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder, *eller*

6. enligt bestämmelser i lagen (2013:00) om registerkontroll avseende personer som arbetar med barn.

Regeringen, eller i fråga om andra stycket punkterna 1–3 den myndighet regeringen bestämmer, får meddela föreskrifter om vilka uppgifter ett sådant utdrag ska innehålla.

En begäran om uppgifter ur registret ska vara skriftlig och undertecknad av den sökande.

Denna lag träder i kraft den 1 december 2013.

3 Uppdraget och vårt arbete

3.1 Bakgrund

Den 25 mars 2009 presenterade kommissionen ett förslag till rambeslut om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuellt utnyttjande av barn samt barnpornografi (KOM [2009] 135) som föreslogs ersätta rådets rambeslut om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi (2004/68/RIF) (rambeslutet). Förslaget byggde i stora delar på Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp från 2005 (ETS No. 201 – i fortsättningen PC-ES). I och med Lissabonfördragets ikraftträdande den 1 december 2009 försvann den rättsliga grunden för att anta rambeslutet. Kommissionen presenterade därför den 29 mars 2010 ett förslag till direktiv som i stor utsträckning byggde på resultatet av förhandlingarna om rambeslutet. Kommissionens förslag till direktiv antogs den 15 november 2011. Europaparlamentets och rådets direktiv⁴ 2011/93/EU av den 13 december 2011 om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF trädde i kraft den 17 december 2011 och ska vara genomfört senast den 18 december 2013 (fortsättningsvis direktivet).

Direktivet syftar till att skapa minimiregler om brottsrekvisit och påföljder när det gäller sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi. Det syftar också till att

⁴ Vid publicering i EUT L 335, 17.12.2011 (bilaga 1) fick direktivet den felaktiga beteckningen 2011/92/EU; rättelsen framgår av EUT L 18, 21.1.2012 (bilaga 2).

stärka åtgärderna för att förebygga sådana brott och förbättra skyddet för brottsoffer. Viktiga inslag är möjligheten att hindra personer som dömts för brott från att arbeta med barn, möjligheten för arbetsgivare att vid rekrytering till sådan yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet som innefattar nära kontakt med barn att bli informerade om fällande domar för brott som omfattas av direktivet samt åtgärder för att stänga ner och blockera hemsidor som innehåller barnpornografi.

3.2 Vårt uppdrag

Inför antagandet av direktivet upprättades inom Justitiedepartementet en promemoria med en analys⁵ av vilka åtgärder som bedöms nödvändiga för att Sverige ska leva upp till sina åtaganden enligt direktivet. I promemorian görs bedömningen att vissa författningsändringar torde krävas för att Sverige ska uppfylla direktivets krav. Några författningsförslag lämnades inte i analysen.

Vårt uppdrag är att, med utgångspunkt i den ovan nämnda analysen, ta ställning till behovet av författningsändringar för att Sverige ska leva upp till sina åtaganden enligt direktivet. Utredaren ska även föreslå de författningsändringar som bedöms nödvändiga. I uppdraget har även ingått att särskilt analysera hur tillgången till information om fällande domar ska säkerställas. Utgångspunkten bör vara en lösning som bygger på att den enskilde kan få ett utdrag med uppgifter ur belastningsregistret som svarar mot kraven i direktivet och som kan visas upp för arbetsgivare eller annan. Utredningen har även haft att bedöma förslagets ekonomiska konsekvenser för berörda företag och organisationer samt det allmänna.

Utredaren ska hålla sig underrättad om den fortsatta beredningen av dels 2008 års Sexualbrottsutrednings betänkande SOU

⁵ Analys av Europaparlamentets och rådets direktiv om bekämpandet av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF, 2012-02-02.

2010:71, Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag, dels Ds 2011:15, Utbyte av uppgifter ur kriminalregister mellan EU:s medlemsstater, samt även i övrigt hålla sig underrättad om arbete i närliggande frågor som bedrivs inom Regeringskansliet.

Utredaren ska i lämplig omfattning samråda med och inhämta upplysningar från företrädare från det civila samhället.

Uppdraget ska redovisas senast den 13 november 2012.

3.3 Arbetets bedrivande

Många av direktivets bestämmelser har redan i dag sin motsvarighet i den svenska lagstiftningen. I det svenska regelverket kommer dock justeringar att behöva göras, bl.a. i brottsbalken, lagen (1998:620) om belastningsregister och förordningen (1999:1134) om belastningsregister. Även viss ny lagstiftning kommer att krävas.

I det följande presenterar vi vår analys i frågan om Sveriges uppfyllande av direktivets bestämmelser. En första utgångspunkt vid utarbetandet av förslagen i denna departementspromemoria har varit att för det fall ändring bör ske, ändring i första hand bör ske i befintlig lagstiftning. Endast där en sådan lösning inte varit möjlig ges förslag på ny lagstiftning. Det kan här nämnas att registerlagstiftningen i vissa delar för närvarande är föremål för utredning (dir. 2011:86). En andra utgångspunkt har varit att eftersom direktivet endast omfattar en rätt för arbetsgivare att i vissa fall begära information om fällande domar, endast härför aktuell lagstiftning gått igenom, dvs. frågor rörande tillgång till uppgifter ur belastningsregistret. Annan registerlagstiftning berörs alltså inte.

Vid genomgången av direktivet diskuterar vi om lagändringar behövs för att uppfylla de minimiregler direktivet ställer. I de fall direktivets bestämmelser inte anses innebära några nya krav i förhållande till nationell rätt är utgångspunkten att bestämmelserna inte berörs alls eller endast behandlas mer översiktligt. I

några fall innehåller dock promemorian även i nämnt fall vissa överväganden om direktivets överensstämmelse med gällande rätt. I de fall promemorian inte alls eller mer översiktligt behandlar en bestämmelse, hänvisas till den av Justitiedepartementet, inför antagandet av direktivet, framtagna analysen av den 2 februari 2012, fogad som *bilaga 3* till denna promemoria.

Den inledande bestämmelsen om syfte (artikel 1), liksom de avslutande bestämmelserna om ersättande av rambeslut, införlivande, rapportering, ikraftträdande och adressater (artiklarna 26-30) är av sådan generell karaktär att de inte närmare berörs i promemorian. Det bör dock understrykas att det är vår uppfattning att dessa bestämmelser inte föranleder något behov av lagändringar.

Vi har under arbetet med denna promemoria samrått med och i flera fall haft enskilda möten med företrädare för olika departement inom Regeringskansliet, Svenska kyrkan, Barnombudsmannen, Riksidrottsförbundet, RFSU, Sveriges Kommuner och Landsting, Svenskt Näringsliv, Tjänstemännens centralorganisation, Rädda Barnen, Riksförbundet FUB, ECPAT Sverige, BRIS, Svenska Scoutrådet, Landsorganisationen i Sverige, Rikspolisstyrelsen och Datainspektionen.

4 Direktivet

4.1 Direktivets syfte

Syftet med direktivet är att skapa minimiregler om fastställande av brottsrekvisit och påföljder inom området sexuella övergrepp och sexuell exploatering av barn. Direktivet syftar också till att införa gemensamma bestämmelser för att stärka åtgärderna för att förebygga sådana brott och förbättra skyddet för brottsoffer.

Utgångspunkten är att sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn, däribland barnpornografi, utgör allvarliga kränkningar av de grundläggande rättigheterna, framför allt barns rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för deras välfärd i enlighet med vad som föreskrivs i Förenta nationernas konvention av år 1989 om barnets rättigheter (i det följande benämnd barnkonventionen) och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.⁶

Barnkonventionen utgår från principen om barnets bästa, principen om rätt till liv och utveckling, principen om rätten att framföra sina åsikter och få dem respekterade samt principen om icke diskriminering. En annan bärande tanke i barnkonventionen är barnets rätt till skydd mot övergrepp och utnyttjande av varje slag. Enligt artikel 34 i barnkonventionen ska staterna skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp.

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna slår i artikel 24.2 fast att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, oavsett om de vidtas av

⁶ EGT C 364, 18.12.2000, s. 1.

offentliga myndigheter eller privata institutioner. Samma utgångspunkt kommer till uttryck i beaktandesats 6 till direktivet, där det fastslås att det är barnets bästa som måste komma i främsta rummet vid genomförandet av åtgärder för att bekämpa de allvarliga brott det nu är frågan om.

I direktivet slås fast att sexuella övergrepp och andra särskilt allvarliga former av sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn ökar och sprids genom användningen av ny teknik och internet. Allvarliga brott som sexuell exploatering av barn och barnpornografi kräver en övergripande strategi som omfattar lagföring av gärningsmän, skydd av barn som är brottsoffer och förebyggande åtgärder mot fenomenet. Direktivet är avsett att tillhandahålla en övergripande rättslig ram för internationellt samarbete så att syftet, att förebygga och bekämpa sexuella övergrepp och sexuell exploatering av barn, kan uppnås (se beaktandesatser 3 och 6).

4.2 Innehållet i direktivet i korthet

Europaparlamentet och rådets direktiv 2011/93/EU av den 13 december 2011 om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF innehåller minimiregler om fastställande av brottsrekvisit och påföljder när det gäller sexuella övergrepp, sexuell exploatering av barn, barnpornografi och kontaktsökning med barn för sexuella ändamål. Direktivet inför också regler för att stärka åtgärderna för att förebygga sådana brott och förbättra skyddet för dess brottsoffer.

Direktivet innehåller sammanlagt 30 artiklar.

Syfte och definitioner (Artiklarna 1 och 2)

I *artikel 1* anges det övergripande syftet med direktivet.

I *artikel 2* definieras vad som i direktivet ska avses med begreppen barn, åldern för sexuellt självbestämmande, barnpornografi, barnprostitution, pornografisk föreställning och juridisk person.

Straffbestämmelser (Artiklarna 3–7)

Vad som är straffbart enligt direktivet framgår av *artiklarna 3–6*. I *artikel 7* stadgas ansvar för anstiftan, försök och medverkan.

När det gäller brotten i artiklarna 3 och 4 som handlar om sexuella övergrepp och sexuell exploatering av barn är de uppdelade beroende på om brottet begåtts mot ett barn som uppnått åldern för sexuellt självbestämmande eller inte. Åldern för sexuellt självbestämmande regleras av den nationella lagstiftningen i respektive medlemsstat.

I *artikel 3* anges att medlemsstaterna ska se till att följande uppsåtliga handlingar som har samband med sexuella övergrepp, är straffbara.

Att i sexuellt syfte förorsaka att ett barn, som inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande blir vittne till sexuella handlingar eller sexuella övergrepp, även om barnet inte tvingas delta, ska vara belagt med ett maximistraff på minst ett respektive två års fängelse (3.2 och 3.3).

Att ägna sig åt sexuella handlingar med ett barn, som inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, ska vara belagt med ett maximistraff på minst fem års fängelse (3.4).

Att ägna sig åt sexuella handlingar med ett barn, där missbruk av en erkänd förtroendeställning eller av makt eller inflytande över barnet förekommer, ska vara belagt med ett maximistraff på minst åtta års fängelse, om barnet inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, och minst tre års fängelse om barnet uppnått den åldern. Motsvarande straffbestämmelser gäller vid missbruk av barnets särskilt utsatta situation, framför allt till följd av ett psykiskt eller fysiskt funktionshinder eller en beroendeställning. Om tvång, våld eller hot brukas i samband med sexuella hand-

lingar med barn ska det vara belagt med ett maximistraff på minst tio års fängelse, om barnet inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, och minst fem års fängelse om barnet uppnått den åldern. Motsvarande strafflatituder gäller för att genom tvång, våld eller hot förmå ett barn att ägna sig åt sexuella handlingar med en tredje part (3.5).

I *artikel 4* behandlas brott som har samband med sexuell exploatering. Det som är straffbelagt är enbart uppsåtliga brott. Enligt punkt 4.2 ska att förmå eller rekrytera ett barn till att delta i pornografisk föreställning eller att dra nytta av eller på annat sätt utnyttja ett barn för sådana syften vara belagt med ett maximistraff på minst fem års fängelse, om barnet inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, och minst två års fängelse om barnet är äldre. Motsvarande reglering gäller för fall där någon ägnar sig åt sexuella handlingar med ett barn där barnprostitution utnyttjas (4.7). Att tvinga eller med våld förmå ett barn till att delta i pornografiska föreställningar, eller att hota ett barn för sådana syften, ska vara belagt med ett maximistraff på minst åtta års fängelse, om barnet inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, och minst fem års fängelse om barnet är äldre (4.3). Motsvarande gäller när någon förmår eller rekryterar ett barn till att delta i barnprostitution eller att dra nytta av eller på annat sätt utnyttja ett barn för sådana syften (4.5). Att medvetet bevista pornografiska föreställningar där ett barn deltar ska vara straffbelagt med ett maximistraff på minst två års fängelse, om barnet inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, och minst ett års fängelse om barnet uppnått den åldern (4.4). Vidare ska det - med ett maximistraff på minst tio års fängelse, om barnet inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, eller minst fem års fängelse om barnet uppnått den åldern - vara straffbelagt att tvinga eller med våld förmå ett barn till barnprostitution eller att hota ett barn för sådana syften.

Artikel 5 behandlar brott som har samband med barnpornografi. Enligt bestämmelsen ska uppsåtlig befatning med barnpornografi vara straffbar när handlingen begås olovligen. Av beaktandesats 17 framgår att syftet med skrivningen "olovligen"

är att ge medlemsstaterna en möjlighet att från det kriminaliserade området undanta befattning av barnpornografi för t.ex. medicinska, vetenskapliga eller liknande försvarliga ändamål. Vidare anges i beaktandesatsen att skrivningen möjliggör verksamhet inom ramen för inhemska rättsliga befogenheter, exempelvis myndigheters lagliga innehav av barnpornografi i samband med straffrättsliga förfaranden eller för att förhindra, upptäcka eller utreda brott. Slutligen anges att skrivningen inte utesluter att det under särskilda omständigheter ska vara möjligt att undgå ansvar när t.ex. telefon- och internetjourer vidtar åtgärder för att rapportera barnpornografi.

Enligt artikeln ska förvärv eller innehav av barnpornografi kunna bestraffas med fängelse i upp till i vart fall ett år (5.2), liksom att medvetet skaffa sig tillgång till barnpornografi med hjälp av informations- och kommunikationsteknik (5.3).

Distribution, spridning eller överföring av barnpornografi ska kunna leda till fängelse i upp till i vart fall två år (5.4), liksom utbudande, tillhandahållande eller tillgängliggörande av barnpornografi (5.5). Produktion av barnpornografi ska vara belagt med ett maximistraff på minst tre års fängelse (5.6). Enligt punkten 7 är det upp till medlemsstaterna att avgöra om artikel 5 ska vara tillämplig på fall som rör barnpornografi enligt artikel 2 c iii, om den person som framstår som ett barn i själva verket var 18 år eller äldre vid tidpunkten för avbildandet. Det ankommer även på medlemsstaterna att besluta om punkterna 2 och 6 i artikeln är tillämpliga i fall när det fastställs att det pornografiska materialet enligt artikel 2 c iv (verklighetstroga bilder av ett barn som medverkar i sexuella handlingar eller av ett barns könsorgan) producerats och innehas av producenten enbart för eget bruk, i den mån inget pornografiskt material enligt artikel 2 c i, ii eller iii⁷ har använts för denna produktion och förutsatt att handlingen inte innebär någon risk för att materialet sprids.

⁷ Allt material som avbildar ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig sexuell innebörd (2 c i), varje avbildning av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften (2 c ii) och verklighetstroga bilder av ett barn som medverkar i en handling med ut-

Artikel 6 behandlar kontaktsökande med barn för sexuella ändamål, s.k. grooming. Artikelns förutsätter att kontakten sker över internet. Enligt artikeln ska medlemsstaterna straffbelägga uppsåtliga handlingar som innebär att en vuxen ger förslag med hjälp av informations- och kommunikationsteknik i syfte att träffa ett barn, som ännu inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, för att begå brott enligt artiklarna 3.4 och 5.6 mot barnet, om detta förslag har följts av faktiska handlingar som leder till ett sådant möte. En sådan handling ska kunna bestraffas med fängelse i upp till i vart fall ett år. Vidare ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att det är straffbart för en vuxen att med hjälp av informations- och kommunikationsteknik försöka begå vissa i artikel 5 angivna brott genom att kontakta barn som inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande i syfte att tillhandahålla barnpornografiskt material som avbildar det barnet.

I *artikel 7* anges att anstiftan av samt medhjälp till något av de brott som avses i artiklarna 3–6, ska vara straffbelagt. Även försök till något av de brott som avses i artiklarna 3–6 ska vara straffbelagt med undantag för försök till brott som avser att förmå att ett barn bevittnar sexuella handlingar eller sexuella övergrepp (*artikel 3.2 och 3.3*), att medvetet bevista pornografiska föreställningar (*artikel 4.4*), samt att förvärva, inneha eller medvetet skaffa sig tillgång till barnpornografi (*artikel 5.2 och 5.3*).

Frivilliga sexuella handlingar (Artikel 8)

Artikel 8 föreskriver undantag från det straffbara området i vissa fall när det är fråga om frivilliga sexuella handlingar, pornografiska föreställningar som äger rum inom ramen för en frivillig relation eller produktion, förvärv eller innehav av material som

trycklig sexuell innebörd eller verklighetstroga bilder av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften (2 c iii).

rör barn, i fall då det sker mellan jämbördiga parter som är i ungefär samma ålder och som hunnit ungefär lika långt i psykisk och fysisk utveckling.

Försvårande omständigheter (Artikel 9)

I *artikel 9* anges vad som ska anses utgöra försvårande omständigheter vid bedömningen av brotten i artiklarna 3–7.

Diskvalifikation till följd av fällande dom (Artikel 10)

Artikel 10 innehåller bestämmelser som innebär att medlemsstaterna, i syfte att minska risken för återfall i brott, ska vidta nödvändiga åtgärder för att se till att personer dömda för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 kan förhindras, tillfälligt eller permanent, att utöva yrkesverksamhet som inbegriper direkta och regelbundna kontakter med barn. Medlemsstaterna ska därvid även vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att arbetsgivare, när de rekryterar en person till yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn, har rätt att i enlighet med nationell lagstiftning och på lämpligt sätt begära information om det finns fällande domar för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 i kriminalregistret, eller diskvalifikationer till följd av sådana domar att utöva angiven verksamhet. Vidare föreskrivs att förekomsten av fällande dom eller diskvalifikation till följd något av brotten i artiklarna 3–7 ska införas i kriminalregistret och att medlemsstaterna till andra medlemsstater ska kunna överföra sådana registeruppgifter när syftet är det som angetts ovan.

Beslag och förverkande (Artikel 11)

I *artikel 11* behandlas frågor om beslag och förverkande av hjälpmedel till och vinning av de brott som avses i artiklarna 3–5.

Juridiska personer (Artiklarna 12 och 13)

Artiklarna 12 och *13* innehåller bestämmelser om juridiska personers ansvar och sanktioner för dessa. Medlemsstaterna ska se till att juridiska personer kan hållas ansvariga för de brott som avses i artiklarna 3–7 och att sanktionerna ska vara effektiva, proportionella och avskräckande.

Avstående från att lagföra eller utdöma påföljd för brottsoffret (Artikel 14)

I *artikel 14* anges att medlemsstaterna ska vidta åtgärder för att säkerställa att det ska vara möjligt att avstå från att åtala eller straffa barn som fallit offer för sexuella övergrepp eller sexuell exploatering för deras deltagande i brottlig verksamhet, när deltagandet varit en direkt följd av att de utsatts för vissa brott enligt direktivet.

Utredning och lagföring (Artikel 15)

Artikel 15 anger bestämmelser om utredning och lagföring. För att säkerställa utredning eller lagföring av brott enligt direktivet ska inte anmälan eller angivelse av detta vara beroende av offret eller någon företrädare för offret. Likaså ska säkerställas att straffrättsliga förfaranden kan fortsätta även om offret eller dennes företrädare tagit tillbaka sina uppgifter. Vidare stadgas att lagföring av vissa angivna brott ska vara möjlig under en tillräckligt lång tidsperiod efter det att offret uppnått myndighetsåldern. Artikeln stadgar också en skyldighet för medlemsstaterna att

tillhandahålla effektiva utredningsverktyg för dem som har ansvaret att utreda eller lagföra de brott som anges i direktivet. Medlemsstaterna ska därvid vidta de åtgärder som är nödvändiga för att göra det möjligt att söka identifiera offren, i synnerhet genom att analysera barnpornografiskt material.

Rapportering av misstanke om brott (Artikel 16)

I *artikel 16* finns bestämmelser om undantag från sekretesskydd för vissa yrkeskategorier som i sitt arbete har kontakt med barn i de fall där de har skälig grund att anta att ett barn är offer för brott enligt direktivet. Artikeln anger också en skyldighet för medlemsstaterna att vidta åtgärder för att uppmuntra alla personer som känner till, eller i god tro misstänker, att något av de brott som anges i direktivet begåtts, att rapportera detta till behöriga myndigheter.

Behörighet och samordning av åtal (Artikel 17)

I *artikel 17* finns bestämmelser om domsrätt och samordning av åtal. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att fastställa sin behörighet när det gäller brott som avses i direktivet, när

- a) brottet helt eller delvis har begåtts inom medlemsstatens territorium, eller
- b) gärningsmannen är medborgare i någon av medlemsstaterna.

Artikeln stadgar också en skyldighet för medlemsstaten att underrätta kommissionen för det fall medlemsstaten avser fastställa ytterligare behörighet vad avser brotten i direktivet. Medlemsstaterna ska därutöver säkerställa att deras behörighet, vid vissa angivna brott mot direktivet, omfattar situationer i vilka brotten begås med hjälp av informations- och kommunikationsteknik till

vilken åtkomsten skett från deras territorium, oavsett om denna är baserad inom deras territorium eller inte. Medlemsstaternas behörighet får enligt artikeln inte vara beroende av krav på dubbel straffbarhet, anmälan från offret på den plats brottet begicks eller en formell underrättelse från den stat där brottet begicks.

Hjälp, stöd och skyddsåtgärder för brottsoffer m.fl. (Artiklarna 18–20)

Artiklarna 18–20 innehåller bestämmelser om skydd av och stöd till brottsoffer före, under och efter straffrättsliga förfaranden. *Artiklarna* innehåller också regler om skyddsåtgärder för såväl brottsoffret som dennes anhöriga samt om formerna för barns deltagande i brottsutredningar och straffrättsliga förfaranden.

Åtgärder mot reklam m.m. (Artikel 21)

I *artikel 21* finns bestämmelser som anger att medlemsstaterna ska besluta om lämpliga åtgärder för att förhindra eller förbjuda spridning av material där det görs reklam för möjligheten att begå, eller anordnande för andra av resor i syfte att begå, något av brotten i artiklarna 3–6 i direktivet.

Interventionsprogram eller interventionsåtgärder (Artiklarna 22–24)

I *artiklarna 22–24* finns bl.a. bestämmelser om riskbedömning av dömda personer i syfte att fastställa lämpliga interventionsprogram eller interventionsåtgärder.

Artikel 22 anger en skyldighet för medlemsstaterna att se till att tillgång till program eller åtgärder finns även för personer som befarar att de kan komma att begå brott enligt direktivet.

I *artikel 23* anges att medlemsstaterna ska vidta lämpliga åtgärder i syfte att minska den efterfrågan som ligger till grund för alla former av sexuella övergrepp mot och sexuell exploatering av barn. Därutöver ska medlemsstaterna vidta lämpliga åtgärder för att öka medvetenheten och minska risken för att barn faller offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering. Vidare ska medlemsstaterna främja regelbunden kompetensutveckling för tjänstemän som kan väntas komma i kontakt med barn som fallit offer för sexuella övergrepp och exploatering.

I *artikel 24* finns närmare bestämmelser om sådana program eller åtgärder som syftar till att förhindra och minimera riskerna för upprepade sexualbrott mot barn. Bestämmelserna bygger på frivilligt deltagande.

Åtgärder mot webbplatser som innehåller eller sprider barnpornografi (Artikel 25)

Artikel 25 innehåller en bestämmelse om avlägsnande och blockering av webbsidor som innehåller eller sprider barnpornografi. Artikeln ålägger medlemsstaterna att, på värdserverar inom sitt territorium, vidta åtgärder för att se till att tillträdet till sådana sidor spärras samt att, på värdserverar utom sitt territorium, sträva efter att uppnå ett avlägsnande av sådana sidor. Därutöver anges i artikeln att medlemsstaten, för internetanvändare inom sitt territorium, får vidta åtgärder för att blockera tillträde till webbsidor som innehåller eller sprider barnpornografi, dock att sådana åtgärder ska vara förenade med vissa skyddsmekanismer som bl.a. även ska inbegripa möjlighet till rättslig prövning.

Allmänna bestämmelser (Artiklarna 26–30)

Artiklarna 26–30 innehåller bestämmelser om upphävande av rambeslut 2004/68/RIF, införlivande, rapportering, ikraftträdande och adressater.

5 Genomförande av direktivet

5.1 Definitioner – artikel 2

Bedömning: Det krävs inte några lagändringar för att Sverige ska uppfylla direktivets krav såvitt avser definitioner.

Skälen för bedömningen

Direktivets bestämmelser

Artikel 2 innehåller definitioner av begreppen barn, ålder för sexuellt självbestämmande, barnpornografi, barnprostitution, pornografisk föreställning och juridisk person.

Med *barn* avses i direktivet varje person under 18 år (punkten a). I punkten b) definieras *åldern för sexuellt självbestämmande* till att vara den ålder under vilken det enligt nationell lag är förbjudet att ägna sig åt sexuella handlingar med barn. Med *barnpornografi* (punkten c) avses i direktivet i) allt material som avbildar ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig eller simulerad sexuell innebörd, ii) varje avbildning av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften, iii) allt material som avbildar en person som framstår som ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig eller simulerad sexuell innebörd eller varje avbildning av könsorganen på en person som framstår som ett barn för i första hand sexuella syften, eller iv) verklighetstroga bilder av ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig sexuell innebörd eller verklighetstroga bilder av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften. I artikel 2

punkten d) anges att med *barnprostitution* avses utnyttjande av ett barn för sexuella handlingar, där pengar eller någon annan form av betalning eller ersättning lämnas eller utlovas som betalning för barnets sexuella handlingar, oavsett om denna betalning, detta löfte eller denna ersättning görs till barnet eller till en tredje part. Med *pornografisk föreställning* (punkten e) avses i direktivet liveposering som riktar sig till en publik, även när det sker med hjälp av informations- och kommunikationsteknik, i) av ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig eller simulerad sexuell innebörd, eller ii) av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften. I punkten f) anges att med *juridisk person* avses ett rättssubjekt som har denna status enligt tillämplig lagstiftning, med undantag för stater eller offentliga organ vid utövandet av offentliga maktbefogenheter samt offentliga internationella organisationer.

Gällande rätt

I Sverige är alla personer under 18 år att anse som *barn* och *åldern för sexuellt självbestämmande* är 15 år.

I 16 kap. 10 a § 1 punkten brottsbalken straffbeläggs vad som i svensk rätt avses med *barnpornografi*. Med barnpornografi avses att skildra barn i pornografisk bild. Med barn avses här en person vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som, när det framgår av bilden eller omständigheterna kring den, är under arton år. Det innebär att den som enligt 16 kap. 10 a § 1 punkten skildrar en person under arton år i pornografisk bild, kan göra sig skyldig till brott oavsett om pubertetsutvecklingen är avslutad eller inte. För brott enligt punkterna 2-5 krävs däremot, när pubertetsutvecklingen är avslutad, att det av bilden eller omständigheterna kring den framgår att personen är under arton år.

Kriminaliseringen begränsas till just bilder och omfattar alltså inte andra typer av skildringar t.ex. genom ord eller ljud. I Sverige finns inte någon legaldefinition av begreppet barnpornografi, men av t.ex. prop. 2009/10:70 s. 16 framgår att en bild an-

ses pornografisk när den, utan att ha några vetenskapliga eller konstnärliga värden, på ett ohöjlt och utmanande sätt skildrar ett sexuellt motiv. Straffbarheten är inte begränsad till befattning med bilder där barn är inbegripna i handlingar som uppenbarligen har en sexuell innebörd, utan bestämmelsen omfattar också bilder där barn förekommer tillsammans med en eller flera vuxna personer som utför sådana handlingar. Även bilder där ett barn framställs på ett sätt som är ägnat att vädja till sexualdriften utan att det avbildade barnet kan sägas ha deltagit i ett sexuellt beteende vid avbildningen kan falla inom det straffbara området. För att en bild av ett barn ska vara straffbar krävs att den enligt vanligt språkbruk och allmänna värderingar är pornografisk. S.k. anspelningspornografi är inte straffbar enligt svensk rätt. Med anspelningspornografi avses pornografiska bilder där vuxna på olika sätt framställs som barn men där det av bilden klart framgår att det är vuxna personer som avbildas.

I sammanhanget kan också nämnas Högsta domstolens dom den 15 juni 2012 i mål nr B 990-11, den. s.k. Manga-domen. Högsta domstolen kom i avgörandet fram till att innehav av verklighetstroga teckningar av barn omfattas av straffbestämmelsen om barnpornografibrott enligt svensk rätt. Högsta domstolen kom också fram till att teckningar som visserligen utgör avbildningar av barn men där det rör sig om fantasifigurer och där det är uppenbart att det inte är fråga om avbildningar av några verkliga barn inte, med hänsyn till yttrandefriheten och informationsfriheten, omfattades av en kriminalisering. Föreliggande artikel definierar, som ovan angivits, barnpornografi, såvitt nu är i fråga, som verklighetstroga bilder av ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig sexuell innebörd eller verklighetstroga bilder av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften. Under utarbetandet av direktivet var det oklart om överkliga karaktärer som t.ex. seriefigurer skulle omfattas av definitionen av barnpornografi. Kommissionen noterade att det gemensamma målet var att endast kriminalisera bilder som återger verklighet (2010/0064/COD dok.nr 10335/1/10 REV 1). Direktivet utformades också i överensstämmelse med detta.

Barnprostitution motsvaras i svensk rätt av bestämmelsen om köp av sexuell handling av barn i 6 kap. 9 § brottsbalken.

Vad som avses med *pornografisk föreställning* bedöms i svensk rätt omfattas av bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering i 6 kap. 8 § brottsbalken. Med begreppet sexuell posering avses att det antingen är frågan om medverkande i eller utförande av en sexuell handling eller ohöjld exponering av sexuell innebörd. Handlingen ska för en vuxen person ha en klar och otvetydig sexuell karaktär. I uttrycket ligger även att handlingen ska utföras inför en eller flera personer eller framför en kamera för dokumentation av eller förmedling av bild.⁸

Vad som avses med *juridisk person* bedöms enligt nationell rätt.

Överväganden

I analysen görs bedömningen att Sverige uppfyller samtliga i direktivet ställda krav såvitt avser definitioner. Det är också vår uppfattning att svensk rätt uppfyller de krav som ställs i artikeln. Då skälen för bedömningen, vilka vi delar, framgår av analysen saknas anledning att här på nytt redogöra för dessa. För en närmare redogörelse härför hänvisas således, med ett undantag vilket närmare berörs nedan, till analysen.

I artikel 2 c iii) anges att med barnpornografi avses allt material som avbildar en person som framstår som ett barn ("appearing to be a child") som medverkar i en handling med uttrycklig eller simulerad sexuell innebörd eller varje avbildning av könsorganen på en person som framstår som ett barn för i första hand sexuella syften. Som anges i analysen kan artikeln uppfattas så att den omfattar även skildringar där vuxna personer framställs som barn eller där vuxna personer på annat sätt genom t.ex. olika attribut eller roller anspelar på barn, s.k. *anspelningspornografi*. En sådan bild är inte straffbar som barnpornografi enligt

⁸ Prop. 2004/05:45 s. 146.

svensk rätt utan omfattas av grundlagsskydd på samma sätt som annan laglig vuxenpornografi. Däremot är avbildning av personer där det av bilden framgår att pubertetsutvecklingen inte är avslutad kriminaliserat, och det oavsett om personen i fråga är över 18 år eller inte.

Artikel 2 i direktivet överensstämmer sammantaget med definitionerna i rambeslutet, artikel 1 b. Med barnpornografi avsågs i rambeslutet bl.a. pornografiskt material som avbildar eller föreställer en verklig person som ser ut att vara ett barn och är inblandad i eller ägnar sig åt en handling med tydlig sexuell innebörd. I sin av riksdagen godkända proposition gjorde regeringen den bedömningen att med uttrycket ”en verklig människa som ser ut att vara ett barn” torde avses en person över 18 år som ser ut som ett barn, dvs. som inte är pubertetsutvecklad.⁹ Anspelningspornografi ansågs därför inte omfattas av rambeslutet. Enligt regeringen var det fullt logiskt att vuxna personer som har passerat puberteten inte skyddas inom ramen för regleringen av barnpornografi eller övergrepp på barn. Inte heller fann regeringen att det hade framkommit tillräckliga skäl för att i det då aktuella sammanhanget kriminalisera anspelningspornografi. Regeringen hänvisade i denna del till den bedömning som regeringen gjorde i samband med 1999 års barnpornografireform.¹⁰

Barnpornografiutredningen, som i sitt betänkande SOU 1997:29 övervägde frågan om en kriminalisering av anspelningspornografi, ansåg att straffrättsliga åtgärder mot denna kategori av pornografiska bilder inte borde genomföras. Utredningen underströk bl.a. att det i anspelningspornografi syns att aktörerna inte är barn, varför ett barn som ser en sådan film inte rimligen kan antas identifiera sig med dessa personer.¹¹ Vidare anfördes att då det syns att aktörerna inte är barn, barn i allmänhet inte kunde anses kränkta av denna typ av pornografi på samma sätt som av barnpornografi.¹² Enligt utredningen torde

⁹ Prop. 2003/04:12.

¹⁰ Prop. 2003/04:12 s. 32–33.

¹¹ SOU 1997:29 s. 174.

¹² SOU 1997:29 s. 174–175.

det vidare inte vara möjligt att generellt straffbelägga denna typ av pornografi av annat skäl än att den kan såra den allmänna anständighetskänslan, vilket inte torde räcka som grund för kriminalisering. Regeringen gjorde samma bedömning som utredningen och riksdagen godtog detta ställningstagande.¹³

Frågan om kriminalisering av anspelningspornografi prövades också i samband med Sveriges tänkta tillträde till Europarådets konvention om IT-relaterad brottslighet¹⁴ (nedan IT-konventionen). I IT-konventionen avses med barnpornografi bl.a. pornografiskt material som visuellt avbildar en person som ser ut att vara en minderårig som ägnar sig åt handlande med uttrycklig sexuell innebörd. I Ds 2005:6, som behandlade frågan om Sveriges tillträde till och genomförande i svensk rätt av IT-konventionen och dess tilläggsprotokoll av den 28 januari 2003, konstaterades att den svenska straffbestämmelsens utformning, som inte bygger på en absolut åldersgräns, torde uppfylla IT-konventionens krav. I promemorian hänvisades också till regeringens uttalanden i den ovan nämnda propositionen, prop. 2003/04:12.¹⁵ Det kan nämnas att frågan om behovet av författningsändringar för att Sverige ska kunna tillträda IT-konventionen och tilläggsprotokollet för närvarande är föremål för en offentlig utredning (dir. 2011:98).

Frågan har också behandlats i samband med förslaget om Sveriges tillträde till Förenta Nationernas fakultativa protokoll till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi¹⁶ (FN-protokollet). Regeringen påpekade att den i tidigare sammanhang gjort förtydligande förklaringar med den innebörden att FN-protokollets definition av barnpornografi tolkas så att vuxna personer som agerar barn inte omfattas. Regeringen, som hänvisade till sina tidigare uttalanden i frågan om kriminalisering av anspel-

¹³ Prop. 1997/98:43 s. 103–104., bet. KU19, rskr. 214, bet. 1998/99:KU4, rskr. 1998/99:2.

¹⁴ Convention on Cybercrime ETS no. 185.

¹⁵ Ds 2005:6 s. 110.

¹⁶ Av Förenta nationernas generalförsamling den 25 maj 2000 antagna fakultativa protokoll till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi.

ningspornografi, fann att det inte hade framkommit tillräckliga skäl för att i nu aktuellt sammanhang göra någon annan bedömning.¹⁷ Sammanfattningsvis gjorde regeringen alltså den bedömningen att den gällande svenska lagstiftningen mot barnpornografi uppfyllde kraven enligt FN-protokollet. Därmed fanns det i den delen inget som hindrade att Sverige tillträdde protokollet.

Frågan om kriminalisering av anspelningspornografi diskuterades även i ett betänkande av 2005 års Barnpornografiutredning (SOU 2007:54). Enligt utredningen kunde det inte anses motiverat att straffbelägga anspelningspornografi.¹⁸ Utredningen instämde visserligen i att anspelningspornografi, om sådana bilder visades för barn, kunde uppmuntra barn att bete sig på det sätt som skildrades på bilden, men att denna omständighet inte, lika lite som annan laglig pornografi, kunde anses så straffvärd att den borde beläggas med straff.¹⁹ Inte heller fann utredningen att anspelningspornografi behövde kriminaliseras med hänsyn till de krav olika internationella instrument ställde. Utredningen uttalade också att Sverige tolkat de olika internationella dokumenten på det sättet att anspelningspornografi inte omfattades.²⁰

Sammanfattningsvis gör vi den bedömningen att med uttrycket "appearing to be a child" avses en person över 18 år som inte är fullt pubertetsutvecklad. Artikel 2 c iii torde alltså inte omfatta anspelningspornografi. En sådan tolkning ligger också väl i linje med direktivets syfte. Vi anser vidare, i likhet med de bedömningar som gjorts i ovan redovisade lagstiftningsarbeten, att det inte finns tillräckliga skäl att nu kriminalisera anspelningspornografi. Kraven i artikeln föranleder således inte något behov av lagändringar.

¹⁷ Prop. 2005/06:68 s. 29, bet. JuU20, rskr. 194.

¹⁸ SOU 2007:54 s. 235.

¹⁹ SOU 2007:54 s. 235–236.

²⁰ SOU 2007:54 s. 236.

5.2 Straffnivåer i direktivet – artiklarna 3–6

Bedömning: Det krävs inte några lagändringar för att Sverige ska uppfylla direktivets krav såvitt avser straffnivåerna.

Skälen för bedömningen

Direktivets bestämmelser

De olika brotten i *artiklarna 3–6* i direktivet innehåller ett stort antal straffnivåer. Av beaktandesats 11 i direktivet framgår att unionen, vid antagandet av lagstiftning om materiell straffrätt, bör säkerställa enhetlighet i lagstiftningen, särskilt när det gäller straffnivåerna. Vidare anges i beaktandesatsen att eftersom direktivet innehåller ett ovanligt stort antal olika brott så krävs en differentiering av straffnivån som går längre än vad som normalt bör föreskrivas i unionens rättsliga instrument. Som skäl för detta anges att direktivet ska kunna avspegla vilken grad av allvar det är frågan om.

Av intresse för frågan om Sverige uppfyller kraven i direktivet när det gäller straffnivåerna avseende de olika brotten är också beaktandesatserna 13 och 14. Av beaktandesats 13 framgår att det maximala fängelsestraff som föreskrivs i direktivet bör gälla åtminstone för de allvarligaste formerna för dessa brott. Vidare anges i beaktandesats 14 att medlemsstaterna, med beaktande av sin nationella lagstiftning, för att nå det maximala fängelsestraff som föreskrivs i direktivet för brott som rör sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering mot barn och barnpornografi, får kombinera de straff som föreskrivs i nationell lagstiftning för dessa brott.

Gällande rätt

Inom svensk straffrätt är det vanligt med gradindelade brott. I vissa fall har de gradindelade brotten inom brottstypen en egen

brottsbeteckning. Så är fallet t.ex. när det gäller våldtäkt och grov våldtäkt. I andra fall har gradindelningarna inom brottstypen en gemensam brottsbeteckning, vilket är fallet t.ex. vid misshandel och misshandel, ringa brott. Oavsett typ av gradindelning är varje svårighetsgrad att betrakta som ett särskilt brott eller en särskild brottstyp med för brottet särskilt angiven straffskala och preskriptionstid.

Överväganden

Mot bakgrund av vad som uttalas i ovan angivna beaktandesatser är det vår uppfattning att det, för att uppfylla direktivets krav i denna del, är tillräckligt att det för en viss brottstyp, som alltså kan omfatta brott av flera svårighetsgrader, sammantaget finns en straffskala som omfattar den i direktivet föreskrivna straffnivån. En ytterligare förutsättning är naturligtvis att det i direktivet angivna beteendet kan komma att bedömas som ett brott av den svårighetsgrad som har en straffskala som motsvarar den i direktivet förskrivna.

I analysen görs bedömningen att Sverige uppfyller samtliga i direktivet ställda krav när det gäller straffnivåerna i de olika artiklarna. Skälen för bedömningen framgår av analysen. Det är också vår uppfattning att svensk rätt, på de skäl som anges i analysen, uppfyller de krav som ställs i artiklarna när det gäller straffnivåerna. För en närmare redogörelse för skälen härför hänvisas således till analysen.

5.3 Brotts mot direktivet – artiklarna 3–7

Direktivets brottskatalog återfinns i *artiklarna 3–7*.

I *artikel 3* i direktivet behandlas frågan om vilka brott, som har samband med sexuella övergrepp, som ska vara straffbara. *Artikel 4* upptar brott som har samband med sexuell exploatering. *Artikel 5* behandlar brott som har samband med barnpor-

nografi och *artikel 6* behandlar brott som avser kontaktsökning med barn i sexuellt syfte. I *artikel 7* stadgas ansvar för anstiftan, medhjälp och försök till brott enligt direktivet.

I analysen har bedömningen gjorts att Sverige uppfyller de krav artiklarna ställer upp, dock har viss tveksamhet uttryckts beträffande frågan om brott som avser ett barns bevitnande av sexuella övergrepp eller sexuella handlingar (*artikel 3* punkterna 2 och 3). Nedan görs därför en närmare redogörelse för frågan.

Beträffande överensstämmelse med svensk rätt vad avser övriga brott i *artikel 3*, samt även beträffande övriga artiklar innehållande brott mot direktivet, hänvisas till analysen vars bedömning vi delar.

5.3.1 Brott som avser ett barns bevitnande av sexuella handlingar eller sexuella övergrepp – *artikel 3.2* och *3.3*

Bedömning: Det krävs inte några lagändringar för att Sverige ska uppfylla direktivets krav när det gäller brott som avser ett barns bevitnande av sexuella handlingar eller sexuella övergrepp.

Skälen för bedömningen

Direktivets bestämmelser

Den inledande bestämmelsen, *artikel 3.1*, medför en skyldighet för medlemsstaterna att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de uppsåtliga handlingar som avses i de olika punkterna i artikeln är straffbelagda.

I *artikel 3, punkterna 2* och *3*, anges att det ska vara straffbart att uppsåtligen i sexuellt syfte förmå ett barn, som inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, att bli vittne till sexuella handlingar eller sexuella övergrepp, även i fall då barnet inte deltar själv. Angivna handlingar ska enligt direktivet vara belagda

med ett maximistraff på minst ett års fängelse respektive minst två års fängelse.

Det ska i sammanhanget påpekas att det i *artikel 8* i direktivet anges att det ankommer på medlemsstaterna att besluta huruvida bl.a. bestämmelsen i artikel 3.2 ska vara tillämplig på frivilliga sexuella handlingar mellan jämbördiga parter som är nära i ålder och grad av psykisk och fysisk utveckling eller mognad, förutsatt att handlingarna inte innebär övergrepp i någon form.

Det kan också här påpekas att de handlingar som ska kriminaliseras enligt artikel 3 punkterna 2 och 3 inte har sin motsvarighet i rambeslutet.

Gällande rätt

Någon bestämmelse i svensk rätt som uttryckligen omfattar det förfarande som ska vara kriminaliserat enligt artikel 3 punkterna 2 och 3 finns inte. Som nedan redogörs för anser vi dock att de där beskrivna gärningarna enligt svensk rätt omfattas av bestämmelsen om sexuellt ofredande i 6 kap. 10 § brottsbalken. Beroende på omständigheterna bör även ansvar för ofredande (4 kap. 7 § brottsbalken) eller i förekommande fall olaga tvång (4 kap. 4 § brottsbalken) kunna komma i fråga.

I Sverige är åldern för sexuellt självbestämmande 15 år varför artikel 3 punkterna 2 och 3 i direktivet innebär att det för Sveriges del är gärningar av angivet slag mot barn under 15 år som ska vara straffbelagda.

För svenskt vidkommande finns en ansvarsfrihetsregel i 6 kap. 14 § brottsbalken som omfattar bl.a. situationer där ett brott i och för sig begåtts mot brottsbalkens 6 kap. 5 § eller 6 § första stycket mot ett barn under femton år eller enligt 8 § första stycket eller 10 § första stycket samt, i vissa fall brott enligt 10 a §, men där gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet.

Överväganden

Artikel 3 punkterna 2 och 3 i direktivet motsvaras, såvitt avser kriminaliseringen, av artikel 22 i Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp²¹ (PC-ES). I 2008 års Sexualbrottsutrednings betänkande (SOU 2010:71) i vars uppdrag det ingått att analysera frågan om Sveriges tillträde till PC-ES och vilka lagändringar som då kan krävas, har diskuterats frågan om kriminalisering av barns bevittnande av sexuella handlingar eller sexuella övergrepp. Utredningen har övervägt huruvida Sverige genom bestämmelsen om sexuellt ofredande (6 kap. 10 § brottsbalken) kan anses uppfylla konventionens krav i denna del. Vid sin praxisgenomgång träffade utredningen på två avgöranden där domstolen bedömt ett handlande bestående i att gärningsmannen visat porrfilm för barn under 15 år som sexuellt ofredande.²² I det ena fallet rubricerades gärningen som brott enligt andra stycket och i det andra fallet dömdes såväl enligt första som andra stycket för ett flertal sexuella ofredanden av olika slag. Utredningens bedömning utmynnade trots detta i att det ändå var osäkert om bestämmelsen om sexuellt ofredande gav fullgott skydd. I utredningen förs även en diskussion om att det ur legalitetssynpunkt vore att föredra om lagen uttryckligen omfattade de aktuella situationerna.

Vi har, i vår praxisgenomgång inför arbetet med denna promemoria, påträffat ytterligare ett avgörande där domstolen bedömt en gärning där gärningsmannen visat porrfilm för barn under 15 år som sexuellt ofredande.²³ Gärningen bedömdes som brott enligt första stycket.

²¹ Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual exploitation and Sexual Abuse, CETS nr. 201.

²² Svea hovrätts dom den 9 maj 2008 i mål B 5679-07 (Solna tingsrätts dom den 21 juni 2007 i mål B 1659-07) och Göta hovrätts dom den 30 maj 2008 i mål B 1015-08 (Skövde tingsrätts dom den 13 mars 2008 i mål B 1774-07).

²³ Göta hovrätts dom den 8 september 2010 i mål B 1233-10 (Växjö tingsrätts dom den 1 april 2010 i mål B 315-10).

Bestämmelsen i 6 kap. 10 § brottsbalken är subsidiär i förhållande till övriga straffbestämmelser i 6 kapitlet och omfattar en mängd olika handlingar av sexuell innebörd.

I första stycket stadgas straff för den som förmår ett barn under femton år att företa eller medverka i en handling med sexuell innebörd. Av uttrycket förmå följer inte att barnet måste ha utsatts för vare sig tvång eller annan otillbörlig påverkan för att medverka. För straffansvar krävs dock någon form av agerande från gärningsmannens sida. Att förmå en person till något är att få denne att göra detta, dvs. att påverka den andre även om gärningsmannens handlande inte behöver vara ensamt motiverande för barnet. Som framgår av lagtexten är det tillräckligt att barnet på något sätt medverkar i handlingen med sexuell innebörd. Avgörande är inte om barnet själv företar handlingen.

Enligt andra stycket samma paragraf straffas för sexuellt ofredande bl.a. den som genom ord eller handlande ofredar en annan person på ett sätt som är ägnat att kränka den andres sexuella integritet. Bestämmelsen avser såväl handlingar mot barn som handlingar mot vuxna. För bedömningen av om en kränkning har förelegat kan det vara av betydelse mot vem handlandet företas. Bedömningen kan även påverkas av såväl tids- som miljöförhållandena. En och samma handling kan vara ägnad att kränka ett barns sexuella integritet men inte en vuxens.

Mot bakgrund av vad som ovan redovisats är det vår bedömning att de gärningar som ska vara kriminaliserade enligt de aktuella bestämmelserna i direktivet – dvs. att i sexuella syften förmå ett barn som inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande att bli vittne till sexuella handlingar eller sexuella övergrepp, även utan att behöva delta själv – omfattas av bestämmelsen om sexuellt ofredande (vilket även gäller om den ändring av andra stycket som föreslås i SOU 2010:71 genomförs).

Enligt artikel 8.1 i direktivet ankommer det på medlemsstaterna att besluta huruvida bl.a. artikel 3.2 (att i sexuellt syfte förmå ett barn, som inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, att bli vittne till sexuella handlingar, även utan att delta) ska vara tillämplig på frivilliga sexuella handlingar mellan

jämbördiga parter som är nära i ålder och grad av psykisk och fysisk utveckling eller mognad, förutsatt att handlingarna inte innebär någon form av övergrepp. Motsvarande möjlighet anges inte för bestämmelsen i artikel 3.3 (att i sexuella syften förmå ett barn, som inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, att bli vittne till sexuella övergrepp, även utan att behöva delta).

Som ovan angivits är det vår bedömning att de gärningar som kriminaliseras i bestämmelserna i artikel 3 punkterna 2 och 3 i svensk rätt omfattas av bestämmelsen om sexuellt ofredande i 6 kap. 10 § brottsbalken. Gärningen kan, beroende på omständigheterna, falla under såväl första som andra stycket i angiven paragraf.

I svensk rätt omfattas gärningar enligt 6 kap. 10 § första stycket (sexuellt ofredande - mot barn under 15 år) av ansvarsfrihetsregeln i 6 kap. 14 § brottsbalken. Det ska dock här särskilt poängteras att gärningar där någon, i sexuellt syfte, förmår ett barn under 15 år att bli vittne till sexuella övergrepp, även utan att barnet behöver delta själv, alltid innebär ett övergrepp mot barnet och att gärningen som sådan således aldrig rent praktiskt kan falla under ansvarsfrihetsregeln i 6 kap. 14 § brottsbalken.

Mot ovan angiven bakgrund är det vår bedömning att artikeln inte föranleder några lagändringar.

5.4 Information om fällande domar för brott enligt direktivet – artikel 10

5.4.1 Inledning

Direktivet ställer, som redogörs för närmare nedan, krav på att medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att arbetsgivare, när de rekryterar en person till yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn, har rätt att begära information om personen i fråga har fällt för brott enligt direktivet. För

svenskt vidkommande aktualiserar artikel 10 frågan om tillgång till uppgifter ur belastningsregistret.

En utgångspunkt när det gäller uppgifter ur belastningsregistret är, bl.a. med hänsyn till den registrerades rehabilitering och integritet, att utomordentligt stor restriktivitet måste gälla för insyn i registret. En principiell utgångspunkt är också att den som har avtjänat sitt straff ska ha samma rätt som alla andra att verka i samhället. Den personliga integriteten handlar bl.a. om en önskan eller ett krav att kunna kontrollera uppgifter om sig själv och utomståendes möjligheter att ta del av sådana personliga uppgifter. En uppgift om att någon har dömts för brott måste betraktas som integritetskänslig. De flesta vill inte att sådana uppgifter om dem ska spridas. Därför begränsas tillgången till uppgifter ur belastningsregistret. Utgångspunkten är att rätten att få del av registerutdrag ska regleras i författning efter noggranna överväganden. I fall där tillgång till registeruppgifter är en adekvat åtgärd ska tillgången stå i rimlig proportion till det man vill uppnå.

När det gäller tillgång till uppgifter ur belastningsregistret i nu aktuellt fall måste alltså en avvägning göras mellan intresset av att minska riskerna för sexuella övergrepp på barn och skyddet för den personliga integriteten.

5.4.2 Direktivets bestämmelser

Artikel 10 behandlar, i *punkterna 1* och *2*, frågor om diskvalifikation till följd av fällande dom.

Bestämmelsen i *artikel 10.1* föreskriver att medlemsstaterna, för att undvika risk för återfall i brott, ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att en fysisk person som har dömts för något av de brott som avses i artiklarna 3–7, tillfälligt eller permanent kan förhindras att utöva åtminstone yrkesverksamhet som inbegriper direkta och regelbundna kontakter med barn.

Bestämmelsen i *artikel 10.2* anger att medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att arbetsgivare, när de rekryterar en person till yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn, har rätt att i enlighet med nationell lagstiftning och på lämpligt sätt - såsom tillgång på begäran eller via den berörda personen - begära information om det finns fällande domar för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 i kriminalregistret, eller diskvalifikationer till följd av sådana domar att utöva verksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn.

Artikel 10 punkterna 1 och 2 kompletteras av beaktandesatserna 40 och 41.

Av beaktandesats 40 framgår bl.a. att med termen *arbetsgivare* avses i detta sammanhang även personer som bedriver organisationer som är aktiva inom frivilligverksamhet som omfattar tillsyn över barn och/eller omsorg om barn och som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn. Vidare framgår att på vilket sätt som information enligt artikeln ska överlämnas, liksom det exakta innehållet i den samt vad som avses med organiserad frivilligverksamhet och med begreppet direkt och regelbunden kontakt med barn, bör fastställas i enlighet med nationell lagstiftning.

I beaktandesats 41 noteras, med hänsyn till de olika rättsliga traditionerna i medlemsstaterna, att det i direktivet tas hänsyn till att tillgång till kriminalregisteruppgifter endast beviljas av antingen de behöriga myndigheterna eller av den berörda personen. Vidare framgår att direktivet inte medför någon skyldighet för medlemsstaterna att ändra de nationella system som reglerar kriminalregistren eller tillgången till dessa register.

5.4.3 Gällande rätt

Lagen (1998:620) om belastningsregister och förordningen (1999:1134) om belastningsregister

Som ovan angetts är utgångspunkten att uppgifter om tidigare brottslighet berör känsliga förhållanden som den enskilde i allmänhet vill hålla för sig själv. Uppgifternas känsliga karaktär har lett till att hanteringen av uppgifter om lagöverträdelser kringgärdas av särskilda restriktioner.

Uppgifter om tidigare brottslighet registreras i belastningsregistret. Registret, som förs av Rikspolisstyrelsen (RPS), regleras i lagen om belastningsregister samt därtill hörande förordning om belastningsregister (förordningen).

Det övergripande ändamålet med registret är att olika myndigheter, framförallt de brottsbekämpande och rättsvårdande myndigheterna, ska få tillgång till de uppgifter som behövs för deras verksamhet. Av 2 § lagen om belastningsregister framgår att belastningsregistret ska föras för att ge information om sådana belastningsuppgifter som behövs i verksamhet hos bl.a. polismyndigheter för att förebygga, upptäcka och utreda brott, åklagarmyndigheter för beslut om förundersökning och åtal samt för utfärdande av strafföreläggande, allmänna domstolar för straffmätning och val av påföljd och polismyndigheter och andra myndigheter vid sådan lämplighetsprövning, tillståndsprövning eller annan prövning som anges i författning. Av andra stycket samma paragraf framgår vidare att registret får användas också för att till enskild lämna uppgifter som är av särskild betydelse i dennes verksamhet.

Bestämmelser om vad registret ska innehålla finns i 3 och 4 §§ lagen om belastningsregister. Av dessa bestämmelser framgår att bl.a. alla påföljder för brott ska registreras i belastningsregistret. Enligt 4 § lagen om belastningsregister ska också vissa uppgifter om den som är dömd i utlandet registreras. Vid införandet av paragrafen anförde regeringen att vad som kunde tala mot en ordning att alla påföljder för brott skulle registreras var hänsy-

nen till den enskildes integritet. Regeringen framhöll emellertid att integritetskänsligheten inte enbart var beroende av vilka uppgifter som registreras utan än mer av vad som lämnas ut. Regeringen förklarade därför att integritetsaspekten skulle tillgodoses genom begränsningar i utlämnandet.²⁴

Myndigheters rätt att få uppgifter från registret

I 6 § lagen om belastningsregister regleras svenska myndigheters rätt att på begäran få uppgifter från registret. Personuppgifter ur belastningsregistret ska lämnas ut om det begärs av vissa i paragrafen särskilt angivna myndigheter, bl.a. Justitiekanslern och Datainspektionen för deras tillsynsverksamhet, polismyndighet, åklagarmyndighet eller allmän domstol för verksamhet som avses i 2 § första stycket 1–3, förvaltningsdomstol för prövning enligt 2 § första stycket 4 eller myndighet i övrigt i den utsträckning regeringen för vissa slag av ärenden föreskriver det eller för ett särskilt fall ger tillstånd till det. I sista stycket i angiven paragraf anges att regeringen får föreskriva att en myndighet som avses i första stycket får ha direktåtkomst till registret. 6 § lagen om belastningsregister preciseras närmare i 10–20 §§ i förordningen.

Av 10 § förordningen framgår under 21 punkter vilka myndigheter som har rätt att få uppgifter ur registret. Dessa myndigheter har, med undantag för vissa ärenden, rätt att få ut ett fullständigt utdrag ur belastningsregistret. I 11 § förordningen anges vilka myndigheter som har rätt att få uppgifter ur registret över brott som föranlett annan påföljd än penningböter. Undantag gäller dock för vissa uppgifter (11 § sista stycket förordningen).

I 12–18 och 20 §§ förordningen anges vilka myndigheter som har rätt att få begränsade utdrag ur belastningsregistret. Utdraget avser då vissa i lagen särskilt angivna brott. I 19 § i förordningen anges vilka myndigheter som har direktåtkomst till uppgifter ur belastningsregistret. Dessa myndigheter är bl.a. polismyndighet-

²⁴ Prop. 1997/98:97 s. 75–76.

er, åklagarmyndigheter, Kriminalvården, Migrationsverket och allmänna domstolar. Direktåtkomsten begränsas till att endast gälla sådana uppgifter som myndigheterna har rätt att få ut enligt lagen om belastningsregister eller förordningen.

I 7 § lagen om belastningsregister anges att en myndighet som har rätt att få uppgifter ur registret i varje särskilt fall noga ska pröva behovet av information. En begäran om att få ta del av uppgifter ur registret får göras endast om skälet till det uppväger den olägenhet det innebär för den som berörs. Skälet för införandet av bestämmelsen angavs vara att det med hänsyn till den dömdes möjlighet till rehabilitering är viktigt att uppgifter om hans eller hennes brottslighet inte kommer fram i fall då det inte är absolut nödvändigt.²⁵

Den registrerade

I 9 § lagen om belastningsregister regleras i vilka fall en enskild har rätt att få del av uppgifter ur belastningsregistret. En enskild har rätt att på begäran skriftligen få ta del av samtliga uppgifter ur registret om sig själv. Uppgifterna ska på begäran lämnas ut utan avgift en gång per år. En enskild har också rätt att i vissa fall få ett begränsat utdrag om sig själv ur belastningsregistret. Sådan rätt tillkommer den enskilde bl.a. enligt bestämmelser i skollagen (2010:800), enligt bestämmelser i lagen (2005:405) om försäkringsförmedling, enligt bestämmelser i lagen (2007:171) om registerkontroll av personal vid sådana hem för vård eller boende som tar emot barn, eller enligt bestämmelser i lagen (2010:479) om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder. Regeringen, eller i vissa fall den myndighet regeringen bestämmer, får meddela föreskrifter om vilka uppgifter ett sådant utdrag ska innehålla.

Ett registerutdrag som den enskilde begär med hänvisning till bestämmelser i skollagen (2010:800) ska endast innehålla uppgif-

²⁵ Prop. 1997/98:97 s. 82–83.

ter om domar, beslut eller strafförelägganden där påföljd har dömts ut för brott mot 3 kap. 1, 2 och 6 §§, 4 kap. 1 §, 6 kap., 8 kap. 6 § och 16 kap. 10 a § brottsbalken. Om påföljden även avser något annat brott, ska också uppgifter om det brottet lämnas ut (22 § andra stycket förordningen).

Ett registerutdrag som den enskilde begär med hänvisning till bestämmelser i lagen (2007:171) om registerkontroll av personal vid sådana hem för vård eller boende som tar emot barn ska endast innehålla uppgifter om domar, beslut eller strafförelägganden där påföljd har dömts ut för brott mot 3 kap. 1, 2, 5 och 6 §§, 4 kap. 1–2 och 4–5 §§, 6 kap., 8 kap. 5 och 6 §§, 16 kap. 8, 9 och 10 a §§ brottsbalken, narkotikastrafflagen, lagen om förbud mot vissa dopningsmedel, lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, 6 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling och 11 kap. 4 § alkohollagen (2010:1622) samt medverkan och försök till sådana brott. I fråga om brott som avses i 6 kap. brottsbalken, narkotikastrafflagen och lagen om förbud mot vissa dopningsmedel ska utdraget också innehålla uppgifter om domar, beslut och strafförelägganden där påföljd har dömts ut för förberedelse, stämpling och underlåtenhet att avslöja brott. Om påföljden även avser något annat brott, ska också uppgifter om det brottet lämnas ut (22 § tredje stycket förordningen)

Ett registerutdrag som den enskilde begär med hänvisning till bestämmelser i lagen (2010:479) om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder ska endast innehålla uppgifter om domar, beslut eller strafförelägganden där påföljd har dömts ut för brott mot 3 kap. 1, 2 och 6 §§, 4 kap. 1 §, 6 kap., 8 kap. 6 § och 16 kap. 10 a § brottsbalken. Om påföljden även avser något annat brott, ska också uppgifter om det brottet lämnas ut (22 § fjärde stycket förordningen).

Ett registerutdrag som den enskilde begär med hänvisning till bestämmelser i lagen (2005:405) om försäkringsförmedling ska endast innehålla upplysning om huruvida den enskilde förekommer eller inte förekommer i belastningsregistret för sådan brottslighet som anges i 3 kap. 1 § förordningen (2005:411) om försäkringsförmedling (22 a § förordningen).

Annan enskild

Av 10 § lagen om belastningsregister framgår att en enskild har rätt att få uppgifter ur registret om det behövs för att pröva en fråga om anställning eller uppdrag i en verksamhet som avser vård eller som är av betydelse för förebyggande eller beivrande av brott i den utsträckning regeringen föreskriver. En enskild, som styrker att hans eller hennes rätt är beroende av uppgifter ur registret om en annan enskild, har rätt att få ta del av dessa uppgifter om regeringen medger att uppgifterna får lämnas ut. Sådan rätt i fråga om den man avser att anställa eller anlita som uppdragstagare tillkommer enligt 21 § förordningen ett sådant larminstallationsföretag som avses i lagen (1983:1097) med vissa bestämmelser om larmanläggningar m.m., samt en enskild sammanslutning eller en person som beslutar om anställning av personal inom psykiatrisk sjukvård, vård av utvecklingsstörda eller vård av barn och ungdom. De uppgifter som får lämnas ut är begränsade till brott som föranlett annan påföljd än penningböter. Sådana uppgifter som avses i 3 § 3–5 lagen (1998:620) om belastningsregister ska inte lämnas ut.

Personuppgiftslagen (1998:204)

Den 24 oktober 1995 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter (EG-direktivet om personuppgifter). EG-direktivet om personuppgifter har i Sverige genomförts genom bl.a. personuppgiftslagen (PUL).²⁶ Lagen reglerar i princip all hantering av personuppgifter; även fall där hanteringen i det enskilda fallet kan sägas utgöra ett missbruk av uppgifterna och därmed en kränkning av den registrerades personliga integritet.

Syftet med PUL är att skydda människor mot att deras personliga integritet kränks genom behandling av personuppgifter.

²⁶ Prop. 1997/98:44.

PUL gäller för sådan behandling av personuppgifter som helt eller delvis är automatiserad. Lagen gäller även på manuell behandling av personuppgifter som ingår eller är avsedda att ingå i en strukturerad samling av personuppgifter och som är tillgängliga för sökning och sammanställning enligt särskilda kriterier, dvs. manuellt förda register. PUL gäller subsidiärt i förhållande till andra lagar eller förordningar när det i dessa finns bestämmelser som avviker från personuppgiftslagen. Detta innebär att i stället för PUL är det lagen om belastningsregister som ska tillämpas när det gäller behandling av personuppgifter i belastningsregistret. I lagen om belastningsregister görs en hänvisning till personuppgiftslagens regler bara i fråga om rättelse av felaktiga uppgifter och om skadestånd, eftersom utformningen av dessa regler i PUL har ansetts medföra att de inte automatiskt kan tillämpas vid brott mot annan lagstiftning.

Behandling av personuppgifter är tillåten endast i de fall och på de villkor som anges i PUL. Den personuppgiftsansvarige ska även se till att personuppgifter som behandlas är adekvata och relevanta och att personuppgifterna inte innehåller mer information än vad som behövs för ändamålet. En behandling av personuppgifter får bara ske om det kan ske enligt någon av de alternativa förutsättningarna för tillåten behandling. PUL gäller inte för sådan behandling som utförs som ett led i en verksamhet av rent privat natur.

Enligt PUL är det förbjudet för andra än myndigheter att behandla personuppgifter om lagöverträdelser som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden (21 §). För forskningsändamål får dock andra än myndigheter behandla sådana personuppgifter om behandlingen godkänts enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor. Det nämnda förbudet kan inte upphävas med den registrerades samtycke. Däremot kan regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer göra undantag från förbudet. Av 9 § personuppgiftsförordningen (1998:1191) framgår att regeringen bemyndigat Datainspektionen att göra sådana undantag. Datainspektionen har också medde-

lat föreskrifter i enlighet med bemyndigandet. I Datainspektionens författningssamling, DIFS 2010:1, föreskrivs att personuppgifter som avses i 21 § PUL får behandlas bl.a. om behandlingen avser endast enstaka uppgift som är nödvändig för att rättsliga anspråk ska kunna fastställas, göras gällande eller försvaras i ett enskilt fall, eller behandlingen avser endast enstaka uppgift som är nödvändig för att anmälningsskyldighet enligt lag ska kunna fullgöras.

En personuppgiftsansvarig som inte är en myndighet och som inte heller omfattas av ett undantag får således inte behandla personuppgifter om lagöverträdelser m.m. ens med den registrerades samtycke. Däremot har konstitutionsutskottet ansett att det inte finns något hinder mot att den registrerade behandlar uppgifter om sina egna lagöverträdelser m.m.²⁷

PUL innehåller också bestämmelser om att den personuppgiftsansvarige ska informera den registrerade om behandling som rör honom eller henne. Den personuppgiftsansvarige är skyldig att till var och en som ansöker om det en gång per kalenderår gratis lämna besked om personuppgifter som rör den sökande behandlas eller ej (26 §). Behandlas sådana uppgifter ska skriftlig information lämnas också om vilka uppgifter om den sökande som behandlas, varifrån dessa uppgifter har hämtats, ändamålen med behandlingen, och till vilka mottagare eller kategorier av mottagare som uppgifterna lämnas ut. En sådan ansökan ska göras skriftligen hos den personuppgiftsansvarige och vara undertecknad av den sökande själv. Information ska, som huvudregel, lämnas inom en månad från det att ansökan gjordes. Information behöver inte lämnas om personuppgifter i löpande text som inte fått sin slutliga utformning när ansökan gjordes eller som utgör minnesanteckning eller liknande. Vad som nu sagts gäller dock inte om uppgifterna har lämnats ut till tredje man eller om uppgifterna behandlas enbart för historiska, statistiska eller vetenskapliga ändamål eller, när det gäller löpande text som inte fått sin slutliga utformning, om uppgifterna har behandlats

²⁷ KU 2000/01:19 s. 16.

under längre tid än ett år. Genom rätten till registerutdrag får den enskilde en möjlighet att kontrollera om han eller hon är registrerad och, om så är fallet, att de registrerade personuppgifterna är riktiga. Rätten till registerutdrag är en förutsättning för att den enskilde i praktiken ska kunna få felaktiga personuppgifter rättade. Den personuppgiftsansvarige är på begäran av den registrerade skyldig att snarast rätta personuppgifter som är felaktiga, missvisande eller ofullständiga eller som annars inte har behandlats i enlighet med lagen.

Den registrerade har rätt till skadestånd från den personuppgiftsansvarige om behandling av personuppgifter i strid med lagen orsakar skada eller kränkning av den personliga integriteten. Överträdelser av bestämmelserna i PUL kan under vissa förutsättningar även medföra straff i form av böter eller fängelse i högst sex månader eller, om brottet är grovt, fängelse högst två år.

Sekretess

I en reform som genomfördes år 1998 avskaffades den absoluta sekretessen för alla polisregister utom belastningsregistret. I propositionen 1997/98:97 som låg till grund för införandet av lagen om belastningsregister anfördes i fråga om sekretessen bl.a. följande.²⁸

Uppgifter i polisens belastningsregister har alltid ansetts extra känsliga, främst ur integritetssynpunkt. Även om man kan förutse att en stor del av polisens och domstolarnas arbete inom en snar framtid kommer att utföras med datorstöd och att det med hjälp av de avancerade sökverktyg som finns, kommer att bli tekniskt möjligt att på ett relativt enkelt sätt sammanställa personuppgifter som förekommer i t.ex. förundersökningar och domar, kommer samma uppgifter sammanställda i ett register även i fortsättningen att vara särskilt känsliga ur integritetssynpunkt. Registrens huvudsyfte är just att lagra sammanställningar av uppgifter på ett sådant sätt att det ska

²⁸ Prop. 1997/98:97 s. 64–65.

vara lätt att ta fram och presentera information. Att det råder strängare sekretess för uppgifter i ett register än för uppgifter som förekommer under en förundersökning är därför enligt regeringens bedömning väl motiverat. Den absoluta sekretess som i dag gäller för uppgifter i polis- och kriminalregister har främst motiverats av att den dömdes återanpassning till samhället inte ska försvåras. Det är angeläget att uppgifter om en persons förflutna inte sprids mer än vad som är absolut nödvändigt. Sekretesskyddet för belastningsuppgifter är således i allt väsentligt uppställt för att skydda den enskilde. Det ligger därför i sakens natur att utomordentlig stor restriktivitet måste gälla för insyn i belastningsregister. Förutom den registrerade själv är det främst myndigheter inom rättsväsendet som har ett berättigat intresse av att få del av uppgifter från belastningsregister. Med hänsyn till den registrerades rehabilitering bör andra myndigheter eller enskilda normalt inte få tillgång till uppgifterna.

Sekretess gäller enligt 35 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) i verksamhet som avser förande och uttag ur register som förs enligt lagen (1998:62) om belastningsregister för uppgift i registret. Ändamålet med belastningsregistret är att ge information om sådana belastningsuppgifter som behövs i verksamhet hos bl.a. polis- och tullmyndigheter, hos åklagare och hos allmänna domstolar. En uppgiftsskyldighet är därför föreskriven i förhållande till framför allt dessa myndigheter genom bestämmelser i lagen om belastningsregister.

Huvudregeln är att bestämmelser om sekretess och tystnadsplikt inte hindrar att någon får reda på uppgifter om sig själv. Ibland hindrar dock sådana bestämmelser att den registrerade får tillgång till vissa uppgifter om sig själv. I 35 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen sägs uttryckligen att bestämmelserna i 10 och 12 kap. samma lag - vilka kapitel reglerar sekretessbrytande bestämmelser och bestämmelser om undantag från sekretess respektive sekretess i förhållande till den enskilde själv, m.m. - inte är tillämpliga i fråga om sekretessen enligt denna paragraf. RPS, som är den registerförande myndigheten, kan därför endast lämna ut uppgifter från registret i den mån detta är särskilt föreskrivet. Som ytterligare exempel kan nämnas 18 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (uppgifter i förundersökningar

m.m.), 25 kap. 6 § offentlighets- och sekretesslagen (uppgifter om den enskildes hälsotillstånd kan i vissa fall hemlighållas för denne) och 26 kap. 5 § offentlighets- och sekretesslagen (uppgifter om bl.a. vem som meddelat socialtjänsten om en enskild kan i vissa fall hemlighållas för denne) och 4 kap. 14 § försäkringsrörelselagen (2010:2043). I fråga om sådana uppgifter gäller inte bestämmelserna om informationsskyldighet i personuppgiftslagen.

Den absoluta sekretessen enligt 35 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen gäller endast i myndighets verksamhet som avser förande eller uttag ur belastningsregistret. Om en registeruppgift lämnas till en annan myndighet gäller sekretess för uppgiften där endast om det är föreskrivet i någon annan bestämmelse i sekretesslagen.

När det gäller regleringen i PUL gäller inte bestämmelserna i 23–26 §§ om det är särskilt föreskrivet i lag eller annan författning eller annars framgår av beslut som har meddelats med stöd av författning, att uppgifter inte får lämnas ut till den registrerade. Med beslut som har meddelats med stöd av författning avses t.ex. beslut om förbehåll enligt 10 kap. 14 § offentlighets- och sekretesslagen. I särskilda registerförfattningar kan det finnas föreskrifter om att uppgifter i vissa register inte får lämnas ut till den registrerade, se t.ex. 4 kap. 5 § lagen (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (prop. 2008/09:70 s. 200, prop. 1998/99:19 s. 78 och SOU 2007:23; se prop. 2009/10:220 s. 267–268 om motsvarande bestämmelse avseende misstänkta betalningstransaktioner). En personuppgiftsansvarig som inte är en myndighet får därvid i motsvarande fall som avses i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) vägra att lämna ut uppgifter till den registrerade.

5.4.3.1 Registerkontroll inom förskoleverksamhet, skola, skolbarnomsorg m.m.

Av 9 § andra stycket lagen (1998:620) om belastningsregister framgår att en enskild som behöver ett registerutdrag om sig själv har rätt att få ett begränsat utdrag ur registret bl.a. enligt bestämmelser i skollagen (2010:800), enligt bestämmelser i lagen (2007:171) om registerkontroll av personal vid sådana hem för vård eller boende som tar emot barn, eller enligt bestämmelser i lagen (2010:479) om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder. Vad ett registerutdrag i dessa fall ska innehålla för uppgifter anges i 22 § förordningen (1999:1134) om belastningsregister.

Enligt 2 kap. 31–33 §§ i skollagen (2010:800)²⁹ ska den som erbjuds anställning inom förskola, förskoleklass, fritidshem, grundskola, grundsärskola, specialskola och sameskola samt inom annan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. (dvs. pedagogisk omsorg som erbjuds i stället för förskola eller fritidshem, öppen förskola, öppen fritidsverksamhet, omsorg under tid då förskola eller fritidshem inte erbjuds) till den som erbjuder anställningen lämna ett utdrag ur belastningsregistret. Skyldigheten omfattar numera även den som erbjuds eller tilldelas arbete inom berörd verksamhet under omständigheter som liknar dem som förekommer i ett anställningsförhållande inom verksamheten.³⁰ Exempel på personer i denna utvidgade krets är de som arbetar med upphandlade tjänster så som städning, fastighetsskötsel och skolskjuts. Vidare omfattas även lärarstuderanter och vuxenstudierande som deltar i praktik samt personer som deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program inom berörda verksamheter.

²⁹ Tidigare reglerades frågan om registerutdrag i detta fall i lagen (2008:873) om registerkontroll av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnomsorg. Reglerna om registerkontroll är numera inarbetade i den nya skollagen (2010:800) som trädde i kraft den 1 augusti 2010.

³⁰ Genom en lagändring den 1 april 2008 i dåvarande lagen (2008:873) om registerkontroll av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnomsorg utvidgades personkretsen till att omfatta de nu nämnda.

Frågan om registerkontroll av personliga assistenter har beretts särskilt. Den 1 januari 2011 trädde lagen (2010:479) om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder i kraft. Lagen innebär att den som bedriver verksamhet enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och utför insatser åt barn inte ska få anställa någon i verksamheten om inte utdrag ur belastningsregistret har kontrollerats. Kontrollen ska också avse den som, utan att det innebär anställning, erbjuds uppdrag, praktiktjänstgöring eller liknande inom sådan verksamhet. Skyldigheten att kontrollera utdrag ur belastningsregister gäller inte sådan personal som inte kommer att delta direkt i arbetet med stöd- och serviceinsatser eller vid anställning av en förälder som utför insatser åt sitt barn.³¹

Enligt lagen (2007:171) om registerkontroll av personal vid sådana hem för vård eller boende som tar emot barn gäller att den som erbjuds en anställning, uppdrag, praktiktjänstgöring eller liknande vid ett sådant hem, under omständigheter liknande dem som förekommer vid en anställning inom verksamheten, ska lämna utdrag ur belastningsregistret och misstankeregistret till den som erbjuder anställningen.

Som nedan redogörs för har den enskilde i samtliga ovan angivna fall en rätt att erhålla ett s.k. begränsat utdrag ur belastningsregistret. Utdraget innehåller då sådana anteckningar som kan vara av betydelse vid en lämplighetsprövning med syfte att förebygga övergrepp mot barn och ungdomar i den aktuella verksamheten.

5.4.4 Personlig integritet och barns behov av skydd

5.4.4.1 Rättsliga utgångspunkter

Enligt 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen ska var och en gentemot det allmänna vara skyddad mot betydande intrång i

³¹ Prop. 2009/10:176, bet. 2009/10:SoU21, rskr. 2009/10:300.

den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden.

I FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från år 1948 (FN:s allmänna förklaring) anges i artikel 12 att ingen får utsättas för godtyckliga ingripanden i fråga om privatliv, familj, hem eller korrespondens.

I den Europeiska konventionen den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) föreskrivs i artikel 8 att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Den rättigheten får inte inskränkas av offentlig myndighet annat än med stöd av lag och om det i en demokratisk stat är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

Europaparlamentet och rådet har också utfärdat ett direktiv (95/46/EG av den 24 oktober 1995) om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter (dataskyddsdirektivet). Direktivet har genomförts i svensk rätt genom personuppgiftslagen (1998:204). Det finns även generella bestämmelser i regeringsformen, brottsbalken och offentlighets- och sekretesslagen.

International Labour Organization (ILO), ett fackorgan under Förenta Nationerna som utarbetar konventioner och rekommendationer på arbetslivets område, har också utarbetat riktlinjer angående skydd för anställdas personuppgifter (ILO Code on protection of workers' personal data). Riktlinjerna färdigställdes år 1996. Riktlinjerna är inte rättsligt bindande utan är avsedda som rekommendationer. Enligt dessa ska personuppgifter som huvudregel i första hand inhämtas från arbetstagaren själv. För det fall uppgifterna hämtas in från utomstående ska arbetstagaren informeras och i förväg uttryckligen samtycka till detta. Vidare sägs bl.a. att arbetsgivaren inte bör samla in personuppgifter om lagöverträdelse. Det ges dock undantag till

denna rekommendation för det fall det är tillåtet enligt nationell lag och uppgifterna är relevanta för anställningen. I en kommentar till riktlinjerna anges att en uppgift om fällande dom för övergrepp på barn är relevant om anställningen innebär arbete med barn. En arbetstagare eller en arbetsökande ska dessutom i sådana fall vara skyldig att informera arbetsgivaren om domen.

När det särskilt gäller barns grundläggande rättigheter regleras detta bl.a. i Barnkonventionen. En av konventionens viktigaste principer återfinns i artikel 3 där det stadgas att det är barnets bästa som ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som riktar sig mot barnet. Denna bestämmelse innebär att barnets situation, behov och intressen alltid ska beaktas vid beslutsfattande och i fall där man låter andra intressen väga över ska man kunna visa att en sammanvägning av relevanta intressen har gjorts i det enskilda fallet.³² Artikel 3 innehåller också en bestämmelse om att det ska säkerställas att institutioner och andra inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt i fråga om säkerhet, hälsa, personalens antal och lämplighet samt tillsyn.

Artikel 34 i Barnkonventionen tar sikte på att särskilt skydda barn mot övergrepp och utnyttjande. Av artikeln följer att barn ska skyddas mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. För detta ändamål ska vidtas alla lämpliga nationella och internationella åtgärder för att förhindra att ett barn förmås eller tvingas att delta i en olaglig sexuell handling, utnyttjas för prostitution eller utnyttjas i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material.

Barnkommittén underströk i sitt betänkande Barnets bästa i främsta rummet (SOU 1997:116) att en viktig fråga när det gäller att skydda barn mot sexuella övergrepp är samhällets ansvar för att personer som har gjort sig skyldiga till sexuella övergrepp mot barn därefter inte tillåts arbeta med barn. Man betonade att skyddet för barnet, utifrån barnkonventionens perspektiv, i detta

³² SOU 1997:116 s. 129.

sammanhang är det övergripande intresset och att den vuxnes integritet och andra intressen måste komma i andra hand.³³

5.4.4.2 Integritetsskydd i arbetslivet

Frågan om tillgång till uppgifter ur belastningsregistret är starkt sammankopplad med frågan om integritetsskydd i arbetslivet. Frågan om integritetsskydd i arbetslivet har varit föremål för utredning ett flertal gånger, senast i betänkande av Utredningen om integritetsskydd i arbetslivet (SOU 2009:44).³⁴ I kommittédirektiven till nämnda betänkande sägs bl.a. följande.³⁵

Det har uppmärksammats att arbetsgivare i allt större utsträckning begär av en arbetssökande att få ta del av de uppgifter som finns registrerade om sökanden i belastningsregistret.³⁶ Vårt samhälle präglas av uppfattningen att en person efter avtjänat straff skall kunna verka i samhället på samma premisser som andra. Vetskapen om avtjänade straff i vissa fall kan förefalla omotiverad samtidigt som personens chanser att delta i arbetslivet då kan minska. För vissa typer av anställning utgör emellertid intresset av att skydda andra personer från risker som kan anses förknippade med tidigare lagföringar för brott tillräckliga skäl för att tillåta en begäran om att få ta del av vissa uppgifter om tidigare lagföring och straff. Det är angeläget att det står klart när sådan information kan inhämtas och vilken information som då kan efterfrågas. [...] De kontroller som arbetsgivaren utför genererar information om arbetstagare och andra som skall hanteras på något sätt. Det är därför angeläget att det i lag och annan författning finns bestämmelser som tillhandahåller en tillfredsställande reglering för hur aktuella uppgifter skall få behandlas.

Bakgrunden till utformningen av kommittédirektivet är en skrivelse av den 7 oktober 2004 från RPS till Justitiedepartementet

³³ SOU 1997:116 s. 39-40.

³⁴ Se även t.ex. SOU 1996:63 och SOU 2002:18.

³⁵ Kommittédirektiv 2006:55.

³⁶ I kommittédirektiv 2006:55 hänvisning till en framställning från Rikspolisstyrelsen till regeringen om en översyn av den enskildes rätt att ta del av uppgifter om sig själv, dnr Ju2004/8967/PO.

med en framställning om en översyn av den enskildes rätt att ta del av uppgifter om sig själv i belastningsregistret (dnr Ju2004/8976/PO). I skrivelsen framhölls att den enskildes rätt att få ta del av uppgifter ur registret om sig själv utnyttjades alltmer av arbetsgivare som utan uttryckligt stöd i lag begär att arbetssökande ska förete sådana utdrag. Förfarandet hade enligt skrivelsen fått en så stor omfattning att skyddet för den personliga integriteten urholkades. I betänkandet SOU 2009:44 presenterades av denna anledning följande statistik rörande utdrag ur belastningsregistret som en enskild begärt om sig själv avseende åren 2003–2008.³⁷

Av Rikspolisstyrelsen levererade utdrag ur belastningsregistret rörande den enskilde efter begäran från denne under perioden 2003–2008

Typ av utdrag	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Fullständigt utdrag*	40 686	52 108	71 324	86 838	104 843	115 815
Begränsat utdrag-skolan**	81 738	84 189	86 377	92 504	93 800	122 321
Begränsat utdrag-försäkringsförmedling***				21 425	6 890	9 319
Begränsat utdrag – HVB****					2 578	10 063
Begränsat utdrag för utlandsändamål*****	10 171	13 563	15 213	14 952	16 787	18 230

* Utdrag begärda med stöd av 9 § första stycket lagen om belastningsregister, 10 § datalagen och 26 § personuppgiftslagen.

**Utdrag begärda med stöd av 9 andra stycket 2 lagen om belastningsregister. Obligatorisk registerkontroll infördes den 1 januari 2001. Den personkrets som omfattas av kontrollen utvidgades den 1 april 2008.

***Utdrag begärda med stöd av 9 § andra stycket 3 lagen om belastningsregister. Obligatorisk registerkontroll infördes den 1 juli 2005.

****Utdrag begärda med stöd av 9 § andra stycket 4 lagen om belastningsregister. Obligatorisk registerkontroll infördes den 1 april 2007.

³⁷ SOU 2009:44 s. 273.

*****Utdrag begärda med stöd av 9 § andra stycket 1 lagen om belastningsregister.

Därutöver anges i betänkandet följande.³⁸

Av RPS:s statistik framgår vidare att styrelsen levererat omkring 10 000 utdrag årligen under perioden 2006–2008 med stöd av den enskildes rätt enligt 26 § personuppgiftslagen och 10 § datalagen att få ut uppgifter om sig själv i de register som förs hos RPS. De uppgifter som den enskilde därvid får är samtliga uppgifter från RPS:s register för vilka det inte gäller sekretess i förhållande till den registrerade. Dessa utdrag omfattar också ett fullständigt utdrag ur belastningsregistret, varför den redovisade summan för dessa utdrag är inkluderad i den summa som anges i tabellen ovan avseende fullständigt utdrag från belastningsregistret.

Vi har, inför arbetet med denna promemoria, från RPS även inhämtat motsvarande statistiska uppgifter rörande utdrag ur belastningsregistret som en enskild begärt av sig själv för åren 2009–2011.

Av Rikspolisstyrelsen levererade utdrag ur belastningsregistret rörande den enskilde efter begäran från denne under perioden 2009–2011.

Typ av utdrag	2009	2010	2011
Fullständiga utdrag*	127 334	161 349	176 939
Begränsat utdrag–skolan**	129 850	150 340	201 552
Begränsat utdrag – försäkringsförmedling***	8 215	8 729	12 832
Begränsat utdrag–HVB****	13 389	25 133	30 684
Begränsat utdrag – utlandsändamål (brud)*****	18 353	18 315	19 120

* Utdrag begärda med stöd av 9 § första stycket lagen om belastningsregister, 10 § datalagen och 26 § personuppgiftslagen.

** Utdrag begärda med stöd av 9 § andra stycket 2 lagen om belastningsregister.

*** Utdrag begärda med stöd av 9 § andra stycket 3 lagen om belastningsregister.

³⁸ SOU 2009:44 s. 274.

**** Utdrag begärda med stöd av 9 § andra stycket 4 lagen om belastningsregister.

***** Utdrag begärda med stöd av 9 § andra stycket 1 lagen om belastningsregister.

Som redogjorts för ovan har den enskilde, med stöd av 9 § lagen (1998:620) om belastningsregister, rätt att på begäran skriftligen få ta del av samtliga uppgifter ur registret om sig själv. Denna rätt för den enskilde tillkom först år 1989. Före år 1989 hade enskilda endast undantagsvis rätt att ta del av uppgifter om sig själva i dåvarande kriminal- och polisregister. Bakom detta låg framförallt farhågor att den enskildes rätt skulle komma att utnyttjas av bl.a. arbetsgivare till att kräva anställningsökande på s.k. strafflöshetsintyg. Enligt såväl 1937 års sekretesslag som sekretesslagen från år 1980 gällde absolut sekretess för uppgifter i kriminalregistret och polisregistret. I den proposition som låg till grund för införandet av 1980 års sekretesslag anförde föredragande statsrådet att det under arbetet med följdlagstiftningen fick övervägas om det borde införas en föreskrift i registerlagarna som skulle innebära att den registrerade skulle ha rätt att ta del av uppgift om sig själv bara på sådant sätt att han inte kom att förfoga över något bevis om registrets innehåll.³⁹ Under arbetet med följdlagstiftningen erinrade föredragande statsrådet om detta uttalande men förklarade att frågan krävde närmare utredning om vilken lösning man skulle välja varför han inte var beredd att lägga fram något förslag om ändring.

Frågan behandlades herefter vid ett antal tillfällen, bl.a. i en promemoria från Justitiedepartementet den 5 februari 1980 (Dnr-80) med förslag till ändringar i polis- och registerlagarna, i propositionen 1980/81:18 med förslag till lag om ändring i sekretesslagen, i departementspromemorian Ds Ju 1981:6 om de registrerades rätt till insyn i kriminal- och polisregistren samt i departementspromemorian Ds 1985:8 angående lag om brottsregister m.m.

I 1980 års promemoria föreslogs att den enskilde skulle ha rätt att ta del av sådana uppgifter om sig själv som hemlighölls

³⁹ Prop. 1979/80:2 s. 214.

med hänsyn till den enskildes egna intressen. Enligt förslaget skulle den enskilde inte få tillgång till något registerutdrag utan skulle infinna sig på en polisstation för att där ta del av uppgifterna på en bildskärm eller genom att läsa en utskrift.

I promemorian från 1981 framhölls att grundsatserna i 14 kap. 4 § sekretesslagen⁴⁰ – att sekretess till skydd för den enskilde inte gäller i förhållande till honom själv – och 10 § datalagen gjorde sig gällande också i fråga om kriminal- och polisregister. Det kunde därför starkt ifrågasättas om man borde vidmakthålla förbudet för en registrerad att få del av uppgifter om sig själv i sådana fall då uppgifterna hemlighölls uteslutande av hänsyn till den registrerades egna intressen. I promemorian erinrades om att motiven till den registrerades begränsade insynsrätt var farhågor att registerutdragen skulle kunna utnyttjas av arbetsgivare till att kräva arbetssökande på anställningsintyg och hyresvärdar till att kräva bostadssökande på strafflöshetsintyg.

Enligt promemorian visade remissutfallet att den lösning som förordats i 1980 års promemoria måste avvisas inte minst av praktiska skäl. Därtill kom, enligt promemorian, att det skulle vara svårt att få de enskildas förståelse för att de inte skulle kunna betros med att få med sig ett registerutdrag som gäller deras egen person och som de fått del av. Den enda lösning som återstod var enligt promemorian att låta den enskilde få del av uppgifterna i aktuella register om sig själv genom att han fick ett registerutdrag. Det anfördes dock att man måste söka förhindra att utdraget användes som strafflöshetsintyg. En tanke som nämndes i promemorian var att straffbelägga förfaranden som innebar t.ex. att en arbetsgivare som villkor för en anställning eller ett uppdrag avkräver någon ett utdrag ur kriminal- och polisregistret. Enligt promemorian fanns det emellertid inte någon anledning att befara att man från arbetsgivarnas sida skulle missbruka en ny reglering på detta sätt. Om det skulle förekomma kunde man förutsätta att detta skulle leda till reaktioner från de

⁴⁰ Motsvaras av 12 kap. 1 § och 2 § första stycket samt 12 kap. 3 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

anställdas fackliga sammanslutningar och från den allmänna opinionen.

Efter förslag i proposition 1987/88:122 infördes till slut en bestämmelse om insynsrett för den enskilde i dåvarande kriminalregistret. Lagändringen trädde i kraft den 1 januari 1989. Innebörden av bestämmelsen var att den enskilde på begäran skulle ha rätt att utan kostnad en gång per år få utdrag ur kriminalregistret beträffande sig själv. I propositionen framhölls att det allmänt sett varit svårt att finna en lösning som inte var förenad med olägenheter. Vad gällde frågan om i vilken form som den enskilde skulle få insyn i kriminalregistret anfördes bl.a. att frågan innefattat svåra gränsdragningsproblem och varit föremål för skilda uppfattningar. Vidare anfördes att man måste försöka hindra att en enskild tvingas visa upp utdrag ur registret som strafflöshetsintyg. I denna del anfördes även följande.⁴¹

Tanken att insynen i registret skulle ske via terminal har därför vissa fördelar. Emellertid visade det tidigare remissutfallet att denna väg knappast var framkomlig och läget är i detta hänseende oförändrat. I brottsregisterpromemorian⁴² pekades också på den lösning som har valts i Norge, där enskilda har rätt att få muntliga – men inte skriftliga – upplysningar om belastningsuppgifter som angår dem själva. Även denna lösning är emellertid uppenbarligen förenad med betydande nackdelar. I överensstämmelse med vad som föreslagits i brottsregisterpromemorian och godtagits av flera remissinstanser har jag därför stannat för att övervägande skäl talar för att tillåta insyn för enskilda i kriminalregistret genom att de får ett utdrag av registret. Som jag bedömer är risken att dessa utdrag ska missbrukas inte så påtaglig att det finns anledning att vidta särskilda lagstiftningsåtgärder. Jag avser emellertid att följa utvecklingen noga och vid tecken på missbruk av utdragen ta upp frågan på nytt. Om inte någon annan teknisk lösning då är möjlig, får man överväga att straffbelägga förfaranden som innebär att arbetsgivare eller hyresvärdar utnyttjar den enskildes rätt till registerutdrag för att avkräva arbets- eller bostadssökande sådana utdrag.

⁴¹ Prop. 1987/88:122 s. 19–20.

⁴² Vad som avses är Ds Ju 1985:8 angående lag om brottsregister m.m.

Med anledning av ovanstående har Utredningen om integritetsskydd i arbetslivet i sitt betänkande anfört följande.⁴³

Det har på senare tid visat sig att allt fler arbetsgivare ställer som villkor för en anställning eller ett uppdrag att den enskilde ska beställa ett utdrag ur belastningsregistret och överlämna till eller visa upp för arbetsgivaren. Enligt Integritetsutredningen⁴⁴ var detta tillvägagångssätt mer eller mindre rutin inom den finansiella sektorn och inom säkerhets- och bevakningsbranschen men det förekom i övrigt på hela arbetsmarknaden. Vidare anger RPS i den tidigare nämnda skrivelsen att RPS uppmärksammat att en hel del väl kända och etablerade företag med omfattande verksamhet konsekvent kräver registerutdrag från de arbetssökande. RPS:s statistik över enskilds uttag av fullständiga registerutdrag om sig själv visar att antalet uttag nästan tredubblats på sex år; från 40 686 utdrag år 2003 till 115 815 utdrag år 2008. Som tidigare nämnts har RPS uppskattat att ca 75 procent av de personer som begär utdrag är arbetssökande. En ordning som innebär att en arbetsgivare slentrianmässigt kan skaffa sådan mycket integritetskänslig information som uppgifterna i belastningsregistret utgör, kan få svåra konsekvenser för rehabiliteringen av tidigare dömda. Det tidigare lagstiftningsarbetet har därför utmärkts av en strävan att begränsa arbetsgivares möjligheter att få uppgifter ur registret. I belastningsregisterförfattningarna och registerkontrollagarna har efter noggranna överväganden slagits fast vilka arbetsgivare som ska ha möjlighet eller skyldighet att genomföra registerkontroll. Samtidigt har också, i enlighet med det system som anvisades vid tillkomsten av belastningsregistret, bestämts omfattningen av de uppgifter som kontrollen ska avse. Som nämnts valde man då främst av praktiska skäl att inte begränsa registrets innehåll utan att registrera alla brott men framhöll att integritetsaspekten kunde beaktas genom en reglering av utdragens innehåll. Den beskrivning av rådande förhållanden som lämnats bl.a. av RPS och den statistik som finns avseende utvecklingen under de senaste sex åren ger vid handen att de farhågor regeringen gett uttryck för i olika lagförarbeten nu synes ha besannats. Här ska också framhållas att förfarandet att utnyttja den enskildes insyns rätt innebär att en arbetsgivare som saknar författningsstöd för sin registerkontroll i praktiken kan komma att få ta del av betydligt mer omfattande information från belastningsregistret än vad som gäller för flera av de

⁴³ SOU 2009:44 s. 278–279.

⁴⁴ Vad som avses är betänkande av Integritetsutredningen, SOU 2002:18.

arbetsgivare som från lagstiftarens sida befunnits ha ett behov av registerkontroll. Det innebär att arbetsgivaren många gånger har möjlighet att få tillgång till integritetskänslig information som inte är relevant för den sökta anställningen. Den utveckling som skett inger således stora betänkligheter från integritetsskyddssynpunkt. Här kan också konstateras att det skydd för den personliga integriteten som regleringen i personuppgiftslagen utgör inte är tillräcklig. Lagens begränsade tillämpningsområde förhindrar nämligen inte att arbetsgivare tar del av ett registerutdrag under förutsättning att detta inte databehandlas eller förs till ett manuellt register. Den utveckling som ägt rum har ju uppenbarligen också skett trots förekomsten av bestämmelserna i personuppgiftslagen. För att förhindra att reglerna som ger den enskilde en insynsrätt utnyttjas på ett sätt som vare sig är avsett eller önskvärt måste enligt vår uppfattning lagstiftningsåtgärder tillgripas. Den fråga som då inställer sig är vilket tillvägagångssätt som bör väljas.

Till vad som ovan anförts kan tilläggas att RPS:s statistik över enskilds uttag av fullständiga registerutdrag om sig själv visar att dessa uttag fortsätter att öka kraftigt. Från cirka 130 000 uttag år 2009 till cirka 180 000 uttag år 2011.

Utredningen om integritetsskydd i arbetslivet har i sitt betänkande gjort följande överväganden.⁴⁵

Ett sätt att lösa problemet skulle kunna vara att inskränka den enskildes möjlighet att ta del av uppgifterna i registret. Det låter sig dock inte göras mot bakgrund av tidigare nämnda konventionsåtaganden och andra internationella överenskommelser samt data-skyddsdirektivet. Det strider också mot grundsatserna i 14 kap. 4 § sekretesslagen.⁴⁶ En förändring i detta hänseende skulle dessutom komma att gälla generellt och inte bara inom arbetslivet varför en sådan lösning skulle falla utanför vårt uppdrag. Som RPS framhållit i sin skrivelse är det förmodligen inte heller någon framkomlig väg att försöka hindra utnyttjandet av insynsrätten med hjälp av tekniska lösningar. Alternativet att, såsom bl.a. antytts i tidigare nämnda förarbeten och även i RPS:s skrivelse, straffbelägga ett förfarande som innebär att en arbetsgivare utan författningsstöd kräver

⁴⁵ SOU 2009:44 s. 279–281.

⁴⁶ Motsvaras av 12 kap. 1 § och 2 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

registerutdrag av en arbetssökande anser vi heller inte vara lämpligt. Arbetsrättslig lagstiftning i Sverige är normalt inte straffbelagd. Enligt vår mening bör istället det aktuella förfarandet förhindras genom ett skadeståndssanktionerat förbud. Mot ett införande av ett sådant förbud för arbetsgivare skulle kunna invändas att arbetsgivare i vissa fall kan ha ett befogat intresse av att vidta en registerkontroll för att kunna anställa rätt person och att en felrekrytering kan få svåra följder för denne. Häremot kan i sin tur invändas att avsikten aldrig har varit att arbetsgivare efter eget gottfinnande ska kunna använda sig av den information som finns i belastningsregistret. Tvärtom framgår tydligt av olika förarbetsuttalanden att registret bör användas restriktivt för anställningsändamål och endast i de fall och i den omfattning som särskilt stadgats. Att arbetsgivare använder sig av den enskildes insynsrätt för att få information om ev. tidigare brottslighet får därför anses strida mot syftet med registret. Vi utesluter inte att det för vissa arbetsgivare, t.ex. av säkerhetsskäl, kan finnas ett berättigat behov av att genomföra en registerkontroll. Det skulle därför kunna diskuteras om man inte istället för ett förbud skulle kunna överväga ett tillvägagångssätt som medger arbetsgivaren rätt att vidta en sådan kontrollåtgärd efter en intresseavvägning varvid arbetstagarens befogade intresse av skydd för sin personliga integritet skulle kunna tillvaratas genom att ett krav på nödvändighet uppställs för att åtgärden ska få vidtas. Vi menar emellertid att den avvägning som måste ligga till grund för en åtgärd av detta integritetskänsliga slag bör göras av statsmakten och inte överlåtas på arbetsgivaren. En ordning som tillåter arbetsgivaren att utnyttja den enskildes rätt att få ut uppgifter om sig själv måste anses olämplig även mot bakgrund av risken för den överskottsinformation som arbetsgivaren härigenom kan få del av. Genom att utnyttja den enskildes insynsrätt får ju en arbetsgivare tillgång till samtliga uppgifter om den registrerade eftersom dessa utdrag till skillnad mot vad som ofta är fallet när lagstiftaren funnit en kontroll berättigad inte är begränsad till viss brottslighet. Sammanfattningsvis anser vi således att det bör införas en bestämmelse med ett förbud för arbetsgivare att utan stöd av lag eller med stöd av lag meddelad författning begära att en arbetssökande ska visa upp ett belastningsregisterutdrag. Genom bestämmelser i lagen om belastningsregister och sekretesslagen har lagstiftaren avsett att skapa ett skydd för den enskildes integritet liksom ett skydd mot att ett register som tillkommit för i huvudsak andra ändamål obefogat används på ett sätt som försvårar rehabiliteringen av tidigare dömda. Utvecklingen har emellertid visat att den reglering som finns inte är

tillräcklig för att åstadkomma det avsedda skyddet eftersom skyddsreglerna har kunnat kringgåas genom utnyttjandet av den enskildes rätt till insyn i registret. Den bestämmelse vi föreslår syftar till att försöka förhindra ett sådant kringgående för att också i realiteten åstadkomma det av lagstiftaren avsedda skyddet. Behovet av den föreslagna bestämmelsen framstår som angeläget med hänsyn till det utsatta läge som en arbetssökande ofta befinner sig i. Den som önskar komma i fråga för en anställning kan förmodligen inte motsätta sig en begäran från arbetsgivaren att uppvisa eller överlämna ett registerutdrag. Den inskränkning i informationsfriheten som vår bestämmelse utgör måste mot denna bakgrund anses vara klart befogad.

Krav på att vid rekryteringsförfarande uppvisa utdrag ur belastningsregistret är ingalunda avgränsat till det reella arbetslivet. Motsvarande ”frivilliga” kontroller av enskilda, inför anställning eller uppdrag, är också enligt vad vi erfarit frekventa inom den barn- och ungdomsverksamhet som bedrivs inom de organiserade frivilligverksamheterna. Vissa frivilligverksamheter har t.ex. som policy att alltid begära in utdrag ur belastningsregistret avseende sina anställda och uppdragstagare medan andra begär in det i vissa särskilda fall. I en del fall begärs att den enskilde ska ge in ett fullständigt utdrag och i en del fall begärs att den enskilde ska komma in med ett begränsat utdrag som avser anställning inom skolan. I en del organisationers riktlinjer för att bemöta och förebygga sexuella övergrepp sägs t.ex. att det kan vara ”klokt” att begära utdrag ur belastningsregistret oavsett om det gäller anställda eller ideella medarbetare när dessa ska arbeta inom barnverksamheten.

5.4.5 Överväganden och förslag

5.4.5.1 Hinder att utöva yrkesverksamhet som inbegriper direkta och regelbundna kontakter med barn – artikel 10.1

Bedömning: Förutsatt att ytterligare arbetsgivare kommer att omfattas av en rätt att inför rekrytering begära information ur belastningsregistret om det finns fällande domar för brott enligt direktivet krävs inga lagändringar för att Sverige ska uppfylla direktivets krav såvitt avser möjligheten att säkerställa att en fysisk person som har dömts för något av de brott som avses i artiklarna 3–7, tillfälligt eller permanent, kan förhindras att utöva åtminstone yrkesverksamhet som inbegriper direkta och regelbundna kontakter med barn.

Av vad som ovan beskrivits under avsnitt 5.4.3.1 kan konstateras att, när det gäller åtagandet enligt artikeln, det genom den befintliga registerlagstiftningen i dag finns en reell möjlighet för vissa arbetsgivare inom vård, skola och omsorg att förhindra att personer som dömts för brott enligt direktivet arbetar inom vissa typer av verksamheter som innefattar kontakt med barn. Det är vår uppfattning att Sverige genom sådan registerlagstiftning uppfyller kravet i artikeln. Som nedan redogörs för under avsnitt 5.4.5.2 anser vi dock att ytterligare arbetsgivare bör omfattas av rätten att begära uppgifter ur belastningsregistret för att uppfylla direktivets krav i artikel 10.2. Förutsatt att så sker kommer Sverige att uppfylla även kravet i artikel 10.1.

Någon möjlighet att enligt gällande svensk rätt utfärda ett förbud riktat till den enskilde mot att utöva verksamhet som innefattar direkt och regelbunden kontakt med barn finns inte. En sådan möjlighet torde närmast kunna jämföras med ett näringsförbud enligt lagen (1986:436) om näringsförbud, eller ett kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud. En sådan lösning för uppfyllande av bestämmelsen i artikel 10.1

skulle kunna övervägas. Det skulle t.ex. kunna ha formen av särskild rättsverkan av brott och utdömas av domstol i samband med brottmålet. Genom att frågan om diskvalifikation kommer under domstols prövning i samband med att brottmålet avgörs skulle en mer nyanserad bild av risken för återfall i det enskilda fallet kunna göras, särskilt mot bakgrund av att domstolen då har tillgång till samtliga fakta i målet och att materialet beträffande den påstådda gärningen vid den tidpunkten oftast är relativt färskt. En ytterligare fördel med en sådan lösning skulle vara att det skulle ge den enskilde en möjlighet att överklaga ett beslut om diskvalifikation som denne är missnöjd med. Införande av diskvalifikation på grund av risk för återfall i brott skulle dock vara en nyhet för svensk lagstiftning och skulle kräva ingående överväganden, vilka inte ryms inom ramen för denna promemoria. Vi anser dock att frågan bör utredas närmare i annat sammanhang.

5.4.5.2 Arbetsgivares rätt till information ur belastningsregistret – artikel 10.2

Bedömning: Sverige uppfyller inte, på ett lämpligt sätt, de krav direktivet ställer upp såvitt avser arbetsgivares rätt att, när det gäller rekrytering av personer till yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn, begära information om fällande domar för något av de brott som avses i direktivet.

Förslag: En rätt att begära information om uppgifter ur belastningsregistret ska införas för arbetsgivare när de rekryterar personer till yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet som inbegriper direkta och regelbundna kontakter med barn. Det är den enskilde själv som ska inhämta ett registerutdrag som han eller hon kan visa upp för arbetsgivaren. Det ska inte finnas någon rätt för arbetsgivaren att få behålla registerutdraget.

Skälen för bedömningen och förslaget

Enligt vår uppdragsbeskrivning ska särskilt analyseras hur tillgången till information om fällande domar ska säkerställas. Därvid anges att utgångspunkten bör vara en lösning som bygger på att den enskilde kan få ett utdrag med uppgifter ur belastningsregistret som svarar mot kraven i direktivet och som kan visas upp för arbetsgivare eller annan. En ordning där den enskilde själv inhämtar belastningsregisterutdrag är också enligt vår mening den bästa metoden, eftersom integritetskränkningen blir minst när den enskilde själv har kontroll över vilka uppgifter som lämnas ut till den tilltänkte arbetsgivaren. Ett system där arbetsgivare inom ett stort antal verksamheter skulle ges möjlighet att själva begära in registerutdrag skulle dessutom kunna innebära en spridning av mycket integritetskänsliga uppgifter till andra än dem som ska ta emot dessa. Mot detta kan naturligtvis anföras att det i dessa fall kan finnas en risk för förfalskning. RPS har dock gett utdragen en sådan utformning att risken här för minimeras och därutöver visar erfarenheterna inom skolområdet att detta sätt att kontrollera registerutdrag är goda. Det kan också nämnas att det är just denna modell som förespråkas i International Labour Organization (ILO)⁴⁷ riktlinjer angående skydd för anställdas personuppgifter (ILO Code on protection of workers' personal data).

Vi har övervägt en lösning som innebär att den enskilde, när denne begär ett registerutdrag från RPS för aktuellt ändamål, ska bifoga handlingar som styrker arbetsgivarens rätt att efterfråga utdraget. En sådan lösning skulle ytterligare kunna minska det integritetsintrång som en begäran om registerutdrag utgör. Vi har dock valt att avstå från att föreslå en sådan lösning, framförallt med hänsyn till att detta skulle ställa helt nya och högre krav på RPS och dess hantering av registerutdragen vilket i sin tur skulle medföra högre hanteringskostnader. Ett sådant förfarande

⁴⁷ Ett fackorgan under FN som utarbetar konventioner och rekommendationer på arbetslivets område.

innebär också en nyhet i förhållande till hur begäran om registerutdrag hanteras i dag.

Överväganden

Allmänt om registerkontroll inom verksamheter som innebär kontakt med barn

Det finns i dag ingen samlad bild av förekomsten av sexuella övergrepp på barn och unga av personal inom yrkesverksamhet eller inom organiserad frivilligverksamhet. Att det förekommer övergrepp är dock känt. Det är också väl dokumenterat att sexuella övergrepp får mycket allvarliga konsekvenser för det enskilda barnet. I 1998 års sexualbrottskommittés betänkande (SOU 2001:14) finns t.ex. en redogörelse för Rädda Barnens studie från år 1998 om sexuella övergrepp av pojkar. Av studien framgår att förövare av sexuella övergrepp mot barn finns inom alla samhällsklasser, i varierande åldrar och med olika kulturella bakgrunder. Av 101 pojkar som ingick i studien hade 23 stycken blivit utnyttjade av professionella/ideella som arbetar med barn. En redogörelse över förekomsten av övergrepp på barn finns även i betänkande av Lämplighetsprövningsutredningen (SOU 1998:69). Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har också, på uppdrag av Utredningen om kunskap om sexuell exploatering av barn i Sverige (S 2003:05), gjort en kartläggning av polisanmälda och lagförda sexualbrott mot barn med inslag av sexuell exploatering under åren 1993–första kvartalet 2003. I kartläggningen framkom att drygt var tionde av de barn i undersökningen som hade blivit utsatta för sexuella övergrepp, hade blivit utsatta av en person som hade utnyttjat sin yrkesroll eller roll inom en fritidsverksamhet för att komma i kontakt med barn eller ungdomar. Här kan nämnas att det var vetskapen om att sexuella övergrepp överhuvudtaget förekom, och kunskapen om att sådana övergrepp kan få mycket allvarliga konsekvenser för det enskilda barnet, som föranledde regeringen att föreslå åtgärder för

att så långt möjligt minska risken för att sådana övergrepp sker. Genom t.ex. lagen (2000:873) om registerkontroll av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnomsorg infördes därför en skyldighet för arbetsgivare inom dessa verksamheter att kontrollera om en arbetssökande hade blivit dömd för sexualbrott eller grova våldsbrott.⁴⁸ Av samma skäl infördes registerkontroll beträffande personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder⁴⁹ och för personal vid sådana hem för vård och boende som tar emot barn.⁵⁰

Även om det finns anledning att tro att förekomsten av sexuella övergrepp från anställda eller uppdragstagare inom yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet är förhållandevis begränsad är det dock allvarligt i sig att det förekommer. Vetenskapen om detta föranleder oss att föreslå åtgärder för att så långt möjligt minska risken för att sådana övergrepp sker. Om det är möjligt att förhindra att personer som har dömts för sexualbrott att arbeta med barn eller ungdomar, stärks barns och ungdomars skydd mot övergrepp. En registerkontroll ger arbetsgivare tillgång till uppgifter huruvida någon som kommer att inneha anställning eller uppdrag som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn inom yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet har dömts för här aktuella brott. Skälen för kontroll väger mot ovan beskriven bakgrund så tungt att det måste accepteras att skyddet för den personliga integriteten får tåla viss inskränkning. Särskilt mot bakgrund av barnkonventionens perspektiv är skyddet för barnet det övergripande intresset och den vuxnes integritet får stå tillbaka för detta.

En registerkontroll avhåller sannolikt personer som har dömts för ifrågavarande brott att söka sig till här aktuella verksamheter. Det ska dock redan här påpekas att en registerkontroll

⁴⁸ Lag (2000:873) om registerkontroll av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnomsorg är numera inarbetad i nya Skollagen (2010:800) där reglerna om registerkontroll återfinns i 2 kap. 31–33 §§.

⁴⁹ Lag (2010:479) om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder.

⁵⁰ Lag (2007:171) om registerkontroll av personal vid sådana hem för vård eller boende som tar emot barn.

endast är en del av den lämplighetsprövning som måste göras vid rekrytering. Möjligheten till registerkontroll bör därför ses som ett komplement till rekryteringsförfarandet och bör vara det sista momentet i detta. Enbart en registerkontroll ger inte några garantier vare sig för att en person är lämplig eller olämplig för en viss befattning eller ett visst uppdrag. En möjlighet till registerkontroll medför inte ett absolut skydd för att barn och ungdomar inom aktuella verksamheter inte utsätts för sexuella övergrepp, särskilt mot bakgrund av att flera av dem som döms för sexualbrott mot barn inte är dömda tidigare. Det finns även en risk att en registerkontroll ger verksamhetsledningen en falsk känsla av trygghet. En registerkontroll får därför inte innebära att andra åtgärder för att säkerställa barnskyddet inte genomförs. En noggrann och grundlig rekrytering av personal är ett mycket viktigt instrument för att hitta den mest lämpliga sökanden. Anställningsintervjuer och referenstagning bör därför ägnas tid och engagemang. En registerkontroll kan dock öka möjligheterna till att rätt personer får anställningen eller uppdraget.

Eftersom det i dag inte finns något *förbud* mot att arbetsgivare begär att den enskilde själv visar upp ett registerutdrag kan konstateras att Sverige, genom befintlig registerlagstiftning, torde uppfylla åtagandena i artikel 10.2 i direktivet såvitt avser såväl personer som är yrkesverksamma som personer verksamma inom den organiserade frivilligverksamheten. Om ett förbud enligt ovan däremot skulle införas (se avsnitt 5.4.4.2) torde lagändringar krävas som ger arbetsgivare, när de rekryterar en person till yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet, en möjlighet att registerkontrollera enskilda inför anställning eller uppdrag inom verksamheten som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn. Även om ett sådant förbud inte skulle införas skulle det dock, om området lämnades oreglerat, kunna uppfattas som en sanktionering av den omfattande kontroll av registerutdrag som i dag sker informellt. En sådan ordning kan inte vara önskvärd. En lämplig lösning skulle, enligt vår uppfattning, vara att utvidga registerlagstiftningen till att omfatta ytterligare arbetsgivare och att ge dessa möjlighet att i

den utsträckning direktivet kräver registerkontrollera enskilda inför anställning eller uppdrag i verksamheten i de delar som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn. Därigenom torde en rimlig balans mellan intresset av att registerkontrollera personer och intresset av att skydda den enskildes personliga integritet kunna uppnås.

Det finns ett starkt intresse av att de verksamheter som arbetar med barn och ungdomar kan erbjuda en trygg och säker miljö så långt det är möjligt. Med utgångspunkt i att det kan anses olämpligt att personer som dömts för sexualbrott arbetar med barn skulle en registerkontroll kunna bidra till att sådana personer hindrades från att arbeta med barn. En registerkontroll bör således kunna bidra till att skydda barn som vistas i de dessa verksamheter mot sexuella övergrepp. Skyddandet av barns rättighet att inte utsättas för övergrepp och samtidigt förebyggande av brott har också bedömts som ett angeläget samhällsligt behov.

Vad avses med begreppet direkt och regelbunden kontakt med barn?

Som ovan redogjorts för anges i artikel 10.2 att det är arbetsgivare som rekryterar personer till yrkesverksamhet och organiserad frivilligverksamhet som innefattar *direkta och regelbundna kontakter med barn* (*”direct and regular contacts with children”*) som ska omfattas av en rätt att begära information om det finns fällande domar för brott enligt direktivet. Av beaktandesats 40 framgår att vad som avses med direkt och regelbunden kontakt med barn bör fastställas i enlighet med nationell lagstiftning. En definition av begreppet bör således ske för att kunna avgöra vilka arbetsgivare som ska ha rätten att registerkontrollera personer inför rekrytering till här aktuell verksamhet.

Enligt vår uppfattning bör med uttrycket avses situationer där arbetet är av sådan art att det möjliggör återkommande nära kontakter med barn. Som sådana arbeten ska betraktas arbeten där arbetsuppgifterna varaktigt och i väsentlig grad består i att utan vårdnadshavarens närvaro fostra, undervisa, sköta eller annars ta

hand om barn eller annars arbeta i personlig kontakt med barn. Kravet på regelbundenhet bör innebära att den anställdes eller uppdragstagarens arbetsuppgifter inbegriper viss återkommande direktkontakt med barn. Vad som i det enskilda fallet avses med sådan regelbundenhet måste avgöras med hänsyn till den aktuella verksamheten.

Registerkontroll inom yrkesverksamhet som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn

I Sverige har, som redogjorts för i avsnitt 5.4.3.1, arbetsgivare som rekryterar personal till förskoleverksamhet, skola, skolbarnomsorg m.m, till sådana hem för vård eller boende som tar emot barn, s.k. HVB-hem, samt till vissa insatser åt barn med funktionshinder, en skyldighet att registerkontrollera personer vid rekrytering till verksamheten. En stor del av dem som arbetar med barn och ungdomar registerkontrolleras således redan inför anställning i verksamhet som innebär direkta och regelbundna kontakter med barn.

Det kan dock konstateras att det, utöver de nu nämnda arbetsgivarna, finns ett stort antal arbetsgivare som bedriver verksamhet som innefattar direkt och regelbunden kontakt med barn. Som exempel på sådana arbetsgivare kan nämnas olika trosamfund, t.ex. Svenska kyrkan. Svenska kyrkan beräknar att cirka 170 000 barn och ungdomar – från noll till nitton år - regelbundet deltar i dess gruppverksamhet, t.ex. musiklek, tjejgrupper, söndagsskola och barntimmar.⁵¹ Därutöver tillkommer cirka 33 000 konfirmander samt besök i Svenska kyrkans öppna verksamhet, såsom t.ex. besök i fritidsverksamhet och öppen förskola, med cirka två miljoner besök per år.⁵² Även om en stor andel av dem som på olika sätt är verksamma inom samfunden

⁵¹ Avser år 2011. Statistik hämtad från Svenska kyrkans hemsida <http://www.svenskakyrkan.se/statistik>.

⁵² Avser år 2011. Statistik hämtad från Svenska kyrkans hemsida <http://www.svenskakyrkan.se/statistik>.

arbetar ideellt med olika uppdrag finns också en mycket stor andel som innehar anställning. Det ska redan här nämnas att vi anser att bl.a. trossamfund omfattas av definitionen av organiserad frivilligverksamhet (se avsnitt 5.4.5.3).

Därutöver kan nämnas företag som inriktat sig på s.k. hushållsnära tjänster, vilket även inbegriper barnpassning, och företag som helt inriktat sig på s.k. nannyverksamhet och läxhjälp. Enligt en rapport från Almega⁵³ har hemservicebranschen ökat väsentligt sedan införandet av det s.k. RUT-avdraget, vilket även omfattar viss barnpassning, och branschen ökar fortfarande. Enligt vad vi erfarit erbjuder dessa företag barnpassning både regelbundet, t.ex några eftermiddagar i veckan, och som tillfälliga uppdrag t.ex. en kväll. Företagen erbjuder bl.a. hjälp med att hämta barn från dagis/fritids, ordna mellanmål, följa med till aktiviteter, hjälp med läsläsning och mycket annat. De tar hand om både små och äldre barn. Många av företagen eftersträvar också kontinuitet när det gäller personal för just barnpassning och vid regelbundna uppdrag är det oftast samma personal som återkommer. Det kan i sammanhanget nämnas att de flesta av dessa företag redan i dag begär att personal som ska arbeta med barnpassning ger in ett registerutdrag inför anställning i den verksamheten.

Som ytterligare exempel på verksamheter kan nämnas den barnpassningsverksamhet som erbjuds medlemmar inom vissa träningslokaler. I den mån verksamheten är upplagd så att samma personal regelbundet arbetar med barnpassningen innefattas även sådana verksamheter av definitionen av vad som kan anses utgöra direkta och regelbundna kontakter med barn.

Som exempel kan också nämnas arbetsgivare som bedriver färdtjänstverksamhet och chaufförsverksamhet i linjetrafik. Såväl färdtjänstchaufförer som chaufförer i linjetrafik kommer att omfattas av den föreslagna definitionen på direkt och regelbunden kontakt med barn, och således omfattas av arbetsgivarens rätt till registerkontroll, om den som är aktuell för anställning

⁵³ Hemservice – Attityder och fakta kring hushållsnära tjänster, februari 2010.

kan antas komma att tilldelas arbetsuppgifter som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn.

De verksamheter som nu nämnts utgör exempel på yrkesverksamheter som kan innebära direkt och regelbunden kontakt med barn och där arbetsgivaren bör ha rätten att efterfråga utdrag ur belastningsregistret inför rekrytering av personal till sådan verksamhet. Det finns naturligtvis ytterligare arbetsgivare utöver de ovan nämnda som bedriver sådan yrkesverksamhet. Någon uttömmande uppräkningslista är knappast möjlig att göra.

Med vårt förslag till ny lagstiftning, och mot bakgrund av att vi inte föreslår en skyldighet för RPS att kontrollera om den aktuella arbetsgivaren har en rätt att efterfråga uppgifter ur belastningsregistret (se ovan), kommer det ytterst att vara upp till den enskilde arbetsgivaren att bedöma om dess verksamhet och en persons arbetsuppgifter kommer att omfattas av den ovan angivna definitionen på vad som kan anses utgöra direkt och regelbunden kontakt med barn. Det kan argumenteras för att en sådan viktig fråga inte borde överlämnas till den enskilde arbetsgivaren att bedöma och att det kan leda till missbruk av rätten att efterfråga registeruppgifter. I linje med direktivets syfte, att minska risken för att barn på olika sätt utsätts för sexuella övergrepp, måste dock också anses ligga att de arbetsgivare som verkligen bedriver sådan yrkesverksamhet som omfattas av direktivet också ska omfattas av möjligheten att begära uppgifter om fällande domar för brott enligt direktivet. Eftersom skyddet för barnet måste vara det övergripande intresset finner vi att den lösning som föreslås kan motiveras, även ur integritetssynpunkt. Skyddet för den personliga integriteten påverkas endast i begränsad omfattning eftersom den enskilde kan välja att avstå från att söka sig till områden där det kan komma att krävas registerkontroll. Det ska i sammanhanget påpekas att för det fall förslaget om ny lag om integritetsskydd i arbetslivet genomförs (se SOU 2009:44), arbetsgivare som missbrukar rätten till registerkontroll kan komma att bli skadeståndsskyldiga.

Registerkontroll inom organiserad frivilligverksamhet som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn

I svensk rätt finns för närvarande inte någon i lag reglerad rätt för arbetsgivare inom organiserad frivilligverksamhet att registerkontrollera personer inför rekrytering till verksamhet som omfattar tillsyn över barn och/eller omsorg om barn och som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn. Mot bakgrund av vad som redogjorts för ovan föreslår vi att en sådan rätt tillskapas. Som ovan angetts så kommer skyddet för den personliga integriteten att påverkas endast i begränsad omfattning eftersom den enskilde kan välja att avstå från att söka sig till områden där det kan komma att krävas registerkontroll. Såvitt avser definitionen av begreppet *organiserad frivilligverksamhet* hänvisas till avsnitt 5.4.5.3.

Ska arbetsgivaren ges en skyldighet eller en möjlighet att kontrollera registerutdrag?

Det ska anmärkas att registerkontrollen i förevarande fall endast innebär en *rätt* för arbetsgivaren att efterfråga uppgifter ur belastningsregistret, inte en skyldighet. Direktivet ålägger inte heller medlemsstaterna att införa en sådan skyldighet. Utifrån integritetsskyddsaspekter kan naturligtvis olika synpunkter läggas på vad som är lämpligt i detta hänseende. Å ena sidan kan det tolkas som ett utpekande om endast vissa personer kontrolleras. Detta kan förstärka upplevelsen av integritetsintrång som en kontroll i sig innebär. Å andra sidan kan detta motverkas genom att kontroll endast utförs när vissa objektiva förutsättningar föreligger. Med av arbetsgivaren i förväg fastlagda objektiva kriterier för kontrollen kan integritetsintrånget anses mindre än vad som annars kan vara fallet. En lämplig lösning kan naturligtvis vara att arbetsgivaren har som utgångspunkt att alltid begära att personer som kommer i fråga för rekrytering till verksamhet som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn ska upp-

visa registerutdrag. En enhetlig och konsekvent praxis hos arbetsgivaren i dessa fall är utomordentligt viktigt som skydd för den personliga integriteten. Någon skyldighet för arbetsgivaren att i förevarande fall kontrollera uppgifter i belastningsregistret bör alltså inte införas.

Som en konsekvens av vad som angetts ovan kan inte något förbud uppställas mot att en arbetsgivare rekryterar personer med anteckningar i registret. Ett förbud mot sådan rekrytering skulle för övrigt kunna drabba en enskild onödigt hårt och är heller inte förenligt med grundprincipen att den som avtjänat sitt straff ska anses ha sonat sitt brott. Det är således arbetsgivaren själv, som är den som ansvarar för verksamheten, som avgör om en person med registeranteckning ändå kan rekryteras. Det förutsätts dock att arbetsgivare kommer att utnyttja den möjlighet till registerkontroll som ges och att rekrytering generellt sker med stor noggrannhet och att de kommer att vara mycket försiktiga när det gäller att rekrytera personer som företer registerutdrag med för direktivet relevanta registeranteckningar. Som ovan påpekats är en registerkontroll inte ett absolut skydd mot övergrepp utan det förutsätts att det dessutom sker ett i övrigt noggrant urvalsförfarande när det gäller lämplighet. Det kan dock förutsättas att personer som har registeranteckningar avseende här relevanta brott med liten sannolikhet kommer att söka sig till verksamheter som innebär att utdrag kan komma att behöva företes.

Mot angiven bakgrund föreslår vi således att det bör införas en möjlighet för arbetsgivare, när de rekryterar personer till yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn, att begära information om uppgifter i belastningsregistret. Genom en sådan åtgärd stärks barns skydd mot sexuella övergrepp samtidigt som skyddet av den personliga integriteten endast i begränsad omfattning påverkas eftersom den enskilde kan välja att avstå från att söka sig till områden där det kan komma att krävas registerkontroll.

Arbetsgivarens hantering av registerutdrag

När arbetsgivare hanterar registerutdrag om en person som ska rekryteras kan det, om behandlingen är automatiserad, delvis automatiserad eller i registerform, vara fråga om sådan behandling som omfattas av PUL. Om arbetsgivaren endast rent manuellt behandlar personuppgifter om lagöverträdelser i fall då en person aktuell för rekrytering uppvisar ett utdrag för kontroll, faller behandlingen utanför PUL:s tillämpningsområde, dock under förutsättning att innehållet i utdraget inte noteras i den aktuella personakten på ett sådant sätt att handlingarna är sökbara efter personuppgifter eller är strukturerade. Personuppgifter om lagöverträdelser kan av många människor upplevas som känsliga. Sådana uppgifter om en person kan t.ex. påverka utomstående uppfattning om personen. För rehabiliteringen av brottslingar är det viktigt att den som sonat sitt brott kan leva i samhället utan det hinder som uppgiften om den tidigare brottsligheten kan utgöra. Det finns alltså goda skäl för en restriktiv reglering av när personuppgifter om lagöverträdelser får registreras och lagras.

En ytterligare konsekvens av att arbetsgivaren endast ges en rätt, inte en skyldighet, att efterfråga uppgifter ur belastningsregistret bör bli att arbetsgivaren inte har någon rätt att kräva att få behålla utdraget. En sådan ordning innebär att problem med eventuell registerföring enligt personuppgiftslagen undviks. Det vore i många fall dessutom, särskilt såvitt avser många arbetsgivare inom den organiserade frivilligverksamheten, svårt rent praktiskt att på ett säkert sätt hantera sådana uppgifter utan risk för spridning och det vore direkt olämpligt om sådana integritetskänsliga uppgifter hamnade utom kontroll. Det kan däremot vara lämpligt att arbetsgivaren gör en anteckning om att registerutdrag kontrollerats. En sådan anteckning bör dock inte innehålla några uppgifter om innehållet i registret (jfr 21 § personuppgiftslagen (1998:204)). För tydlighetens skull har i vårt förslag till ny lag införts en bestämmelse som innebär att arbetsgi-

vare inte får dokumentera den utförda kontrollen på annat sätt än genom en anteckning om att registerutdraget har visats upp.

Någon särskild reglering av tystnadsplikt beträffande uppgifterna i registerutdraget föreslås inte.

5.4.5.3 Vad avses med begreppet organiserad frivilligverksamhet?

Bedömning: Med begreppet ”organiserad frivilligverksamhet” bör avses ideella föreningar, stiftelser och registrerade trossamfund.

Skälen för bedömningen

Vi föreslår, som ovan redogjorts för, att det införs en möjlighet till registerkontroll även för arbetsgivare som rekryterar personer till organiserad frivilligverksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn. En central fråga blir därmed vad som avses med det nämnda begreppet.

Överväganden

I sammanhanget kan erinras om att i direktivet avses med termen *arbetsgivare* (”employers”) även personer som bedriver organisationer som är aktiva inom frivilligverksamhet som omfattar tillsyn över barn och/eller omsorg om barn och som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn (se beaktandesats 40). Även sådana arbetsgivare ska alltså tillförsäkras rätten att efterfråga information om det finns fällande domar för något av de brott som avses i direktivet. Enligt vår uppfattning bör rätten att begära och ta del av information ur belastningsregistret lämpligtvis tillkomma den eller de hos arbetsgivaren som har att besluta om vem som ska rekryteras.

Vad som avses med termen *organiserad frivilligverksamhet* ("organized voluntary activities") definieras inte i direktivet. Av beaktandesats 40 framgår att vad som avses med detta begrepp bör fastställas i enlighet med nationell lagstiftning.

Det finns i svensk lagstiftning ingen legaldefinition av begreppet *organiserad frivilligverksamhet*. Med termen torde normalt avses olika sammanslutningar som har ett allmännyttigt syfte och som i organiserad form bedriver verksamhet som i mycket bygger på olika personers frivilliga arbete. I termen organiserad torde, utöver att sammanslutningen bedriver relevant verksamhet av viss omfattning, ligga att sammanslutningen har en demokratisk struktur, att sammanslutningen har ett organ som kan företräda den utåt samt att den har någon form av styrdokument, t.ex. stadgar.

Ett kännetecken på en frivilligorganisation är ofta också att det primära syftet med den inte är att berika sina eventuella medlemmar ekonomiskt. Intäkterna säkras normalt genom bl.a. medlemsavgifter, olika insamlingar och eventuellt offentliga bidrag. En gemensam nämnare för dessa organisationer är ofta frånvaron av tvång på alla nivåer och frikoppling från den offentliga förvaltningen. Kravet om frihet från den offentliga förvaltningen hindrar dock inte att en frivilligorganisation kan vara ekonomiskt beroende av t.ex. offentliga bidrag för sin existens eller att den kan ha representanter från kommunal eller statlig verksamhet i sin styrelse.

I Sverige finns en rad olika sammanslutningar vars verksamhet på olika sätt omfattar tillsyn över barn och/eller omsorg om barn och som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn i organiserad form.

För svenskt vidkommande bedrivs denna typ av verksamhet, med mycket få undantag, inom ramen för en ideell förening, t.ex. scoutrörelsen eller olika idrottsföreningar, eller inom ramen för olika trossamfund, såväl registrerade som oregistrerade, t.ex. Svenska kyrkan. Därutöver bedrivs sådan verksamhet även i stiftelseform. Exempel på det senare är stiftelsen Barnens Dag och

stiftelsen Malmö sommargårdar. Även vissa samfund bedrivs i stiftelseform.

I sammanhanget kan nämnas att närmare 800 000 barn och ungdomar i Sverige är aktiva inom någon idrottsförening eller inom scoutrörelsen. Som ovan redogjorts för beräknar enbart Svenska kyrkan att cirka 170 000 barn och ungdomar – från noll till nitton år - regelbundet deltar i dess gruppverksamhet, t.ex. musiklek, tjejgrupper, söndagsskola och barntimmar.⁵⁴ Därutöver tillkommer cirka 33 000 konfirmander samt besök i Svenska kyrkans öppna verksamhet, såsom t.ex. besök i fritidsverksamhet och öppen förskola, med cirka två miljoner besök per år.⁵⁵ Därtill kommer ett stort antal barn och ungdomar som är aktiva inom andra typer av föreningar, t.ex. olika friluftsföreningar, och inom andra samfund.

Med ideell förening avses föreningar, som genom icke-ekonomisk verksamhet främjar ideella syften, föreningar som genom ekonomisk verksamhet främjar ideella syften och föreningar som genom icke-ekonomisk verksamhet främjar sina medlemmars ekonomiska intressen. I den först nämnda gruppen föreningar återfinns mängder av sällskapsföreningar, idrottsammanslutningar, oregistrerade religiösa samfund och andra liknande sammanslutningar. I den andra gruppen återfinns t.ex. hemslöjdsföreningar med klart ideell inriktning. I den tredje gruppen återfinns t.ex. fackföreningar, arbetsgivarorganisationer och hyresgästföreningar. De föreningar som bedriver sådan verksamhet som omfattas av direktivet torde med få undantag återfinnas i den förstnämnda gruppen.

För svenskt vidkommande bör således med begreppet *organiserad frivilligverksamhet* avses ideella föreningar, stiftelser samt registrerade trossamfund som bedriver verksamhet som innebär direkta och regelbundna kontakter med barn. Skäl att avgränsa definitionen till att avse endast ideella föreningar som genom

⁵⁴ Avser år 2011. Statistik hämtad från Svenska kyrkans hemsida <http://www.svenskakyrkan.se/statistik>.

⁵⁵ Avser år 2011. Statistik hämtad från Svenska kyrkans hemsida <http://www.svenskakyrkan.se/statistik>.

icke-ekonomisk verksamhet främjar ideella syften torde inte vara lämpligt eftersom många idrottsföreningar på senare tid kommit att bedriva omfattande ekonomisk verksamhet, om än i ideellt syfte. En sådan avgränsning av definitionen skulle alltså komma att utesluta en del av den organiserade frivilligverksamheten vilket i sin tur skulle motverka syftet med direktivet.

5.4.5.4 Vilka kategorier av personer bör få kontrolleras?

Bedömning: Av integritetsskäl bör endast den som kommer i fråga för anställning eller uppdrag omfattas av arbetsgivarens rätt att efterfråga uppgifter ur belastningsregistret. Föräldrar som är verksamma endast inom en grupp vari det egna barnet ingår bör inte omfattas av arbetsgivarens rätt att efterfråga information om uppgifter ur belastningsregistret.

Skälen för bedömningen

Avgränsningen av vilka kategorier av anställda eller uppdragstagare som ska omfattas av möjligheten till registerkontroll måste ske efter noggranna avvägningar. Införandet av en registerkontroll måste framstå som proportionerlig i förhållande till sitt ändamål och till de motstående intressen som kan finnas.

Överväganden

Syftet med registerkontrollen i förevarande fall är att minska risken för att sexuella övergrepp på barn sker i de berörda verksamheterna. En lagstiftning om registerkontroll som tar sikte på att skydda barn bör vara så heltäckande som möjligt.

Med anledning av ovanstående bör registerkontrollen, både såvitt avser yrkesverksamhet och organiserad frivilligverksamhet, omfatta alla som rekryteras till verksamheten och som kommer att ha direkt och regelbunden kontakt med barn. Registerkon-

trollen bör avse såväl personer som kommer att erhålla anställning som personer som endast ges visst uppdrag hos arbetsgivaren. Med anställning avses i sammanhanget inte bara tillsvidareanställningar utan även olika tidsbegränsade anställningar. Med uppdrag avses bl.a. uppdrag att praktisera, att arbetsträna eller andra liknande uppdrag. Även personal från av arbetsgivaren anlitate bemanningsföretag får anses ha ett uppdrag i verksamheten, liksom vikarier vid t.ex. sjukdom hos den ordinarie personalen.

Ytterligare exempel på uppdrag, vilka framförallt blir aktuella inom den organiserade frivilligverksamheten, som bör omfattas av arbetsgivarens rätt till registerkontroll är instruktörsuppdrag, ledar- eller tränaruppdrag. Även uppdrag som t.ex. massör eller uppdrag som t.ex. kock under lägervistelser, och liknande bör omfattas om arbetet innebär direkt och regelbunden kontakt med barn.

Det måste röra sig om ett kontinuerligt uppdrag och inte endast en tillfällig kontakt. Hur lång anställningen eller uppdraget är tänkt att vara bör inte tillmätas betydelse. Det relevanta för arbetsgivarens rätt att efterfråga information ur belastningsregistret är att anställningen eller uppdraget, under den tid det består, innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn. Rena ”inhopp” av en person någon enstaka gång bör inte omfattas av arbetsgivarens rätt till registerkontroll. Personal med t.ex. rent administrativa uppgifter torde normalt sett inte omfattas av rätten till registerkontroll. En bedömning av en persons faktiska arbetsuppgifter får göras i varje enskilt fall.

Huruvida anställningen eller uppdraget är avlönat eller oavlönat, vilket ofta är fallet för ideella medarbetare inom den organiserade frivilligverksamheten, har ingen betydelse, det är uppgifterna i sig, dvs. att de innebär direkt och regelbunden kontakt med barn, som är avgörande.

Anställning eller uppdrag i verksamheter som visserligen innebär direkt och regelbunden kontakt med barn men där barnet ledsagas av föräldrar, lärare, pedagoger eller liknande och där barnen inte lämnas ensamma med den anställde eller uppdragsta-

garen bör inte omfattas av arbetsgivarens rätt att efterfråga utdrag ur belastningsregistret. Inte heller bör föräldrar eller andra som hjälper till t.ex. vid en turnering eller som kör barnen till och från läger eller tävlingar, omfattas. Inte heller föräldrar som deltar i t.ex. sitt barns lägervistelse bör omfattas.

För att skydda den enskildes integritet är det endast den person som faktiskt erbjuds anställning eller uppdrag som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn som ska få kontrolleras. För en sådan ordning talar också en önskan om att begränsa antalet belastningsregisterutdrag. Rätten för arbetsgivaren att få ta del av information ur belastningsregistret ska således inte gälla andra eventuella kandidater till anställningen eller uppdraget.

Av hänsyn till främst den personliga integriteten bör inte redan rekryterade personer omfattas av arbetsgivarens rätt till registerkontroll. Registerkontrollen är ju avsedd att vara en del av lämplighetsprövningen som äger rum i samband med rekrytering av personer till verksamheten. Sedan någon anställts eller erhållit ett uppdrag måste lämplighetsprövningen i princip anses avslutad. En registerkontroll härefter skulle förmodligen upplevas som mycket integritetskränkande. Personer som redan innehar anställning eller uppdrag i verksamheten har inte heller, till skillnad från den som är föremål för nyrekrytering, någon möjlighet att välja att avstå från att kontrolleras för det fall arbetsgivaren begär det. För det fall en redan verksam person avslutar sin anställning eller sitt uppdrag, för att därefter på nytt bli föremål för rekrytering för uppgifter som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn, har dock arbetsgivaren samma rätt att efterfråga uppgifter ur belastningsregistret som vid annan nyrekrytering. Personen i fråga har då en möjlighet att välja att inte komma i fråga för fortsatt anställning eller fortsatt uppdrag inom verksamheten. Det registerutdrag som uppvisas för arbetsgivaren bör inte vara äldre än ett år.

I samband med införandet av registerkontroll inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnomsorg berörde Lämplighetsut-

redningen i sitt betänkande (SOU 1998:69) frågan om bl.a. föräldrar i föräldrakooperativa förskolor skulle omfattas av den då föreslagna registerkontrollen. Lämplighetsutredningen ansåg det ur integritetssynpunkt särskilt betänkligt att kontrollera dessa kategorier.⁵⁶ När frågan om en utvidgning av registerkontrollen utreddes diskuterades frågan på nytt. I promemorian om Registerkontroll inom förskoleverksamhet, skola och barnomsorg (Ds 2004:42) anfördes att ett krav på registerkontroll av en förälder som vill vara delaktig i sitt barns utveckling och lärande i förskolan eller skolan innebar ett mycket stort intrång i den personliga integriteten. Vidare anfördes bl.a. att alla människor har rätt att bli förälder och att vara delaktiga i barnets skolgång utan att först behöva visa sin lämplighet härför samt att utgångspunkten för en förälders medverkan inte var verksamheten i sig utan intresset av att vara delaktig i sitt barns utveckling och välbefinnande. Vidare övervägdes om ytterligare kategorier av vuxna som befinner sig i de berörda verksamheterna skulle omfattas av registerkontroll. Regeringen fann dock att den avgränsning som lades fram var väl avvägd.⁵⁷ Vidare anfördes att hänsynen till den vuxnes integritet vägde så tungt att registerkontroll inte borde ske när det handlade om vuxnas deltagande i verksamheter där deras egna barn vistas. Den nämnda kategorin kom inte att omfattas av kravet på registerkontroll.

När frågan om registerkontroll för personliga assistenter blev föremål för utredning påtalade LSS-kommittén i sitt betänkande *Möjlighet att leva som andra - Ny lag om stöd och service till vissa personer med funktionsnedsättning* (SOU 2008:77) att det förekom att barnets vårdnadshavare och också andra släktingar arbetade som personliga assistenter åt barn och unga.⁵⁸ I betänkandet anfördes att en vårdnadshavare är ställföreträdare för barnet och har som sådan ansvar för hur den personliga assistansen anordnas. Utredningen uttalade i denna del att barnets relation till vårdnadshavaren är så mycket mer än den som finns mel-

⁵⁶ SOU 1998:69 s. 128.

⁵⁷ Prop. 2007/08:28 s. 13–14.

⁵⁸ SOU 2008:77 s. 316.

lan barnet och en personlig assistent och det finns i föräldrabal-ken regler avseende denna relation. Det framstod därför enligt utredningen inte som lämpligt att ett eventuellt krav på registerkontroll skulle omfatta den som är vårdnadshavare för den assistansberättigade.⁵⁹ Utredningen ansåg dock att andra närstående borde kunna omfattas av kravet för att det skulle få den effekt som avsågs.⁶⁰ Regeringen delade LSS-kommitténs bedömning i denna del men ansåg att undantaget skulle gälla barnets föräldrar i stället för vårdnadshavare, eftersom det var relationen mellan barn och förälder som var speciell i sammanhanget.⁶¹ Regeringen fann också skäl att undanta föräldrar från registerkontroll även när de utförde andra LSS-insatser åt sina barn.⁶²

På de skäl som ovan anförts delar vi den bedömning som där gjorts beträffande föräldrar i föräldrakooperativa förskolor. Avsikten är således inte heller att de ska omfattas av denna promemorias förslag. Ett införande av en möjlighet till registerkontroll i dessa fall skulle enligt vår mening innebära ett alltför stort intrång i den personliga integriteten.

Enligt vad vi erfarit är det också inom många organiserade frivilligverksamheter vanligt att en förälder arbetar som t.ex. ledare eller tränare för en grupp vari det egna barnet ingår. Frågan är då om även dessa föräldrar, på motsvarande sätt som föräldrar som är verksamma inom föräldrakooperativa förskolor och föräldrar som utför LSS-tjänster åt sina barn, ska undantas från arbetsgivarens rätt att efterfråga uppgifter ur belastningsregistret. De argument som anförts ovan för att undanta de nämnda kategorierna äger giltighet även i förhållande till föräldrar som är verksamma inom den organiserade frivilligverksamheten. Relationen barn – förälder är speciell och en förälder som vill vara delaktig i sitt barns utveckling och dess intressen på fritiden ska inte först behöva bevisa sin lämplighet härför. Ett införande av en möjlig-

⁵⁹ SOU 2008:77 s. 316.

⁶⁰ SOU 2008:77 s. 316.

⁶¹ Prop. 2009/10:176 s. 41.

⁶² Prop. 2009/10:176 s. 42.

het till registerkontroll i dessa fall skulle enligt vår mening även här innebära ett alltför stort intrång i den personliga integriteten.

Föräldrar som innehar anställning eller uppdrag som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn inom yrkesverksamhet eller inom organiserad frivilligverksamhet endast i grupp vari det egna barnet ingår bör således inte omfattas av arbetsgivarens rätt att efterfråga information om uppgifter ur belastningsregistret. Andra närstående bör dock kunna omfattas av denna möjlighet för att det ska få den effekt som avses.

5.4.5.5 Vilka brott bör registerkontrollen omfatta?

Förslag: Registerkontrollen ska omfatta uppgifter om alla sexualbrott, människohandel, koppleri, olaga tvång och barnpornografibrott samt anstiftan, medhjälp och försök till dessa brott i den mån det är straffbelagt. Därutöver ska registerutdragen innehålla uppgifter om mord, dråp, grov misshandel, människorov och grovt rån. Om påföljden avser något annat brott bör också uppgifter om det brottet lämnas ut. Enskilda ska ha rätt att få ett utdrag om sig själva som är begränsat enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

Skälen för förslaget

Enligt bestämmelsen i artikel 10.2 i direktivet ska arbetsgivare ha rätt att erhålla information om fällande domar för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 i direktivet.

Bestämmelsen innebär en rätt för arbetsgivare att erhålla information om fällande domar såvitt avser samtliga sexualbrott, människohandel, koppleri, olaga tvång och barnpornografibrott samt, i den mån det är straffbelagt, anstiftan, medhjälp och försök till dessa brott. De registerutdrag som den enskilde begär om sig själv med anledning av direktivet bör alltså innehålla de nu angivna brotten. Om påföljden avser även något annat brott, ska också uppgifter om det brottet lämnas ut.

Det kan, trots att direktivets skyldighet i denna del endast omfattar brott enligt direktivet, argumenteras för att registerutdragen i förevarande fall bör innehålla även uppgifter om de allra grövsta våldsbrotten. När det gäller registerutdragen inom skolans område omfattar dessa, utöver brott enligt 6 kap. brottsbalken (samtliga sexualbrott) och 16 kap. 10 a § brottsbalken (barnpornografibrott), även brott enligt 3 kap. 1, 2 och 6 §§ brottsbalken (mord, dråp och grov misshandel), 4 kap. 1 § brottsbalken (människorov) samt 8 kap. 6 § brottsbalken (grovt rån). Lämplighetsutredningen uttalade i sitt betänkande Lämplighetsprövning av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnsomsorg (SOU 1998:69) att när det gäller personer som gjort sig skyldiga till de grövsta formerna av våldsbrott såsom mord, dråp och grov misshandel kan generellt sägas att de visat likgiltighet för andras liv, hälsa och integritet och att sådana personer redan av detta skäl kan anses som olämpliga för arbeten med barn och ungdomar.⁶³ Detsamma kunde, enligt Lämplighetsutredningen, sägas om den som begått vissa andra grova brott som har karaktär av övergrepp eller som innehåller sådana moment, såsom människorov och grovt rån.⁶⁴ Lämplighetsutredningen konstaterade att om även dessa brott togs med i utdragen så stärktes barns och ungdomars skydd mot övergrepp.⁶⁵ Till detta anfördes att t.ex. ett mord kan ha innefattat även sexualiserat våld utan att detta kommit till uttryck i rubriceringen av brottet då den som i samband med att han begår ett mord också begår sexuella övergrepp mot offret inte döms särskilt för något sexualbrott.⁶⁶

Det kan, på samma skäl som angivits ovan, argumenteras för att även registerutdragen i förevarande fall bör innehålla uppgifter om de nu nämnda brotten, även om direktivet inte omfattar dessa brott. Häremot kan anföras att det i och för sig är andra psykiska mekanismer och drivkrafter bakom när det gäller per-

⁶³ SOU 1998:69 s. 93.

⁶⁴ SOU 1998:69 s. 93

⁶⁵ SOU 1998:69 s. 120.

⁶⁶ SOU 1998 :69 s. 93–94.

soner som dras sexuellt till barn och som innebär att sådana personer särskilt kan söka sig till verksamheter som innebär kontakter med barn. Återfallsrisken bedöms också generellt vara betydligt högre i dessa fall. Motsvarande mekanismer och drivkrafter finns oftast inte när det gäller övriga ovan angivna brott. En ytterligare aspekt är att information om ett utökat antal brott innebär ytterligare ingrepp i den personliga integriteten. Trots detta anser vi dock, med hänvisning till att även personer som dömts för sådana brott kan anses olämpliga att arbeta med barn och ungdomar och mot bakgrund av att barns och ungdomars skydd mot övergrepp förstärks om utdragen innehåller även dessa ytterligare brott, att ett registerutdrag som är avsett för användning i förevarande fall bör innehålla även uppgifter om mord, dråp, människorov, grov misshandel, människorov och grovt rån. Om påföljden avser även något annat brott, ska också uppgifter om det brottet lämnas ut.

En enskild har, som ovan redogjorts för, enligt bestämmelserna i 9 § lagen (1998:620) om belastningsregister rätt att på begäran skriftligen få ta del av samtliga uppgifter ur registret om sig själv. Ett sådant utdrag är dock inte begränsat till att avse vissa typer av brott och det kan därför innehålla uppgifter om brott som saknar betydelse för bedömningen av en persons lämplighet för arbete med barn och ungdomar. För personal vid skola, förskola m.m., samt för personal vid sådana hem för vård eller boende som tar emot barn och för personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder, är registerkontrollen begränsad till vissa av regeringen, eller av den myndighet regeringen bestämmer, i förordning meddelade brott. Vi föreslår därför att det även i förevarande fall ska införas en rätt för den enskilde att få ett begränsat utdrag ur belastningsregistret om sig själva. Utdraget bör vara begränsat till att omfatta ovan angivna brott. I den mån det är straffbelagt ska även anstiftan, medhjälp och försök till brott omfattas av utdraget i den utsträckning som föreslagits ovan. Allt enligt föreskrifter som regeringen meddelar. Om påföljden avser något annat brott bör också uppgifter om det brottet lämnas ut.

5.4.5.6 Den lagtekniska utformningen

Förslag: Bestämmelser om registerkontroll av anställda eller uppdragstagare inom yrkesverksamhet och organiserad frivilligverksamhet som innebär direkta och regelbundna kontakter med barn bör tas upp i en särskild lag. I lagen om belastningsregister tas in en bestämmelse om rätt för enskild som erbjuder arbete i sådan verksamhet att få ut ett registerutdrag med begränsat innehåll. I förordningen till lagen om belastningsregister tas in bestämmelser om vad registret i sådana fall ska innehålla.

Skälen för förslaget

Våra överväganden utgår från att utdrag ur belastningsregistret ska göras endast när det verkligen finns skäl till det och endast beträffande uppgifter som har relevans i det sammanhang det ska användas. I lagen om belastningsregister, med tillhörande förordning, finns noga reglerat vilka myndigheter och andra enskilda än den som registret avser som har rätt att få ut registerutdrag och vilka brott utdraget ska avse.

Överväganden

Som ovan nämnts pågår för närvarande beredning av de förslag som lagts fram i betänkande av Utredningen om integritetsskydd i arbetslivet (SOU 2009:44). Registerlagstiftningen är också i vissa delar för närvarande föremål för utredning (dir. 2011:86). I avvaktan på utgången av de nämnda utredningarna finner vi att de av oss föreslagna bestämmelserna om rätt för arbetsgivare inom yrkesverksamhet och organiserad frivilligverksamhet att erhålla information om fällande domar bör bli föremål för särlagstiftning. Det kan därutöver konstateras att vi inte kunnat finna någon i övrigt lämplig befintlig lag att placera de nya bestämmelserna om registerkontroll i. Att placera dem direkt i lagen om

belastningsregister torde inte vara lämpligt, eftersom denna lag framförallt reglerar själva förandet av registret. De föreslagna bestämmelserna bör således tas upp i en särskild lag efter mönster från motsvarande reglering avseende s.k. HVB-hem och vissa personliga assistenter. I likhet med vad som gäller där ska utdrag som begärs av den som kommit i fråga för anställning eller uppdrag inom yrkesverksamhet eller inom organiserad frivilligverksamhet endast innehålla anteckningar om vissa särskilt angivna brott. Detta medför behov av ändringar i lagen om belastningsregister och i förordningen om belastningsregister.

5.4.6 Utbyte av uppgifter ur kriminalregister mellan EU:s medlemsstater – artikel 10.3

Bedömning och förslag: Genom enskildas rätt att få ta del av uppgifter om sig själv i belastningsregistret, även via centralmyndigheten, uppfyller Sverige de krav direktivet ställer såvitt avser utlämnande av uppgifter ur kriminalregister för andra ändamål än brottmålsförfaranden. För att den enskilde ska ha rätt att begära ett begränsat utdrag även i de fall de rekryteras till anställning eller uppdrag inom en yrkesverksamhet eller en organiserad frivilligverksamhet i en annan medlemsstat inom EU föreslår vi att den av oss föreslagna nya lagen ska vara tillämplig på såväl svenska anställnings- och uppdragsförhållanden som anställnings- och uppdragsförhållanden i en annan medlemsstat. Den nya lagen görs subsidiär i förhållande till andra författningar som reglerar enskilds rätt till registerutdrag för anställningsförhållanden. En enskild ska ha rätt att i samtliga fall, via centralmyndigheten, på begäran få ta del av kriminaluppgifter som kan finnas om honom eller henne i en annan stat. Reglering härom kan ske i förordning.

Skälen för bedömningen och förslaget

Direktivets bestämmelse

Enligt bestämmelsen i *artikel 10.3* ska medlemsstaterna vidta åtgärder för att, när det gäller tillämpning av artikel 10.1 och 10.2, se till att information rörande fällande domar för brott enligt direktivet eller om diskvalifikation på grund av en fällande dom, överförs i enlighet med förfarandet i Rådets rambeslut 2009/315/RIF av den 26 februari 2009 om organisationen av medlemsstaternas utbyte av uppgifter ur kriminalregistret och uppgifternas innehåll (ECRIS) och med den berördes medgivande när det begärs i enlighet med artikel 6 i det rambeslutet. Artikel 10.3 behandlar alltså frågan om utbyte av uppgifter ur kriminalregistret enligt ECRIS för andra ändamål än brottmålsförfaranden.

I beaktandesats 41 i direktivet noteras att det i direktivet tas hänsyn till att tillgång till uppgifter i belastningsregistren, med hänsyn till de olika rättsliga traditionerna i medlemsländerna, lämnas av antingen behörig myndighet eller av den berörda personen. Vidare sägs att direktivet inte innebär någon skyldighet för medlemsstaterna att ändra sina system när det gäller belastningsregister eller tillgång till dessa register.

Av direktivets beaktandesats 42 framgår att syftet med direktivet inte är att harmonisera regler om den berördes medgivande när det gäller utbyte av information ur belastningsregistren, dvs. om sådant medgivande ska krävas eller inte. Vidare sägs i beaktandesatsen att oavsett om sådant medgivande krävs eller inte under nationell rätt, direktivet inte innebär någon skyldighet att ändra nationella lagar eller förfaranden i detta hänseende.

Sverige har ännu inte genomfört ECRIS men rambeslutet har godkänts av riksdagen (prop. 2008/09:18 - Sveriges antagande av rambeslut om utbyte av uppgifter ur kriminalregister) och en proposition (prop. 2011/12:163) har överlämnats till riksdagen.

ECRIS är en del av det arbete som pågår inom EU för att förbättra informationsutbytet mellan medlemsstaterna på det rätts-

liga området. Enligt ECRIS ska varje medlemsstat som meddelar en dom mot en annan medlemsstats medborgare, informera medborgarstaten om domen. Medborgarstaten ska därefter lagra informationen. Tanken är att varje medlemsstat ska ha information om samtliga domar som har meddelats inom EU mot de egna medborgarna. Rambeslutet möjliggör också för medlemsstaterna att, via centralmyndigheterna, begära uppgifter ur varandras kriminalregister i enskilda fall.

Artikel 6 i ECRIS innehåller bestämmelser om när och hur en begäran om att få ut uppgifter ur en annan medlemsstats kriminalregister kan göras.

Enligt *artikel 6.1* i ECRIS får centralmyndigheten, när en begäran kommer in om uppgifter som finns i en medlemsstats kriminalregister, i sin tur rikta en begäran till en annan medlemsstats centralmyndighet. Artikeln innebär att centralmyndigheten i t.ex. Sverige, när en begäran om att få ut uppgifter ur andra medlemsstaters kriminalregister kommer in från myndigheter och enskilda i Sverige, i sin tur får rikta en begäran till en annan medlemsstats centralmyndighet. Artikeln är fakultativ. Sverige kan därför avgöra i vilken utsträckning myndigheter och enskilda ska kunna vända sig till centralmyndigheten⁶⁷ för att få ut sådana uppgifter.

Av ECRIS *artikel 6.2* följer att centralmyndigheten, när en begäran kommer in från en enskild om att få ut uppgifter om sig själv i en annan medlemsstats kriminalregister, i sin tur får rikta en begäran till den medlemsstats centralmyndighet där personen är eller har varit bosatt eller är medborgare.

Av *artikel 6.3* i ECRIS följer att centralmyndigheten i t.ex. Sverige, när en enskild som inte är medborgare i Sverige ansöker om att få ut uppgifter om sig själv i belastningsregistret, i sin tur ska rikta en begäran till den medlemsstats centralmyndighet där personen är medborgare. Syftet med artikel 6.3 är främst att se till att en person som dömts för sexualbrott mot barn, och där-

⁶⁷ I prop. 2011/12:163 s. 23 f, föreslås att Rikspolisstyrelsen ska vara centralmyndighet enligt ECRIS för Sveriges del.

med eventuellt också diskvalificerats från fortsatt arbete med tillsyn av barn i en medlemsstat, inte ska kunna dölja detta förhållande när denne söker liknande arbete i en annan medlemsstat. Ett av ECRIS syften är just att hindra sådana förfaranden (se beaktandesats 12 i ECRIS).

Gällande rätt

Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål

Den europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål av den 20 april 1959 (1959 års konvention) ratificerades av Sverige år 1967 (SÖ 1968:15). Genom konventionen har det skapats möjligheter för medlemsstaterna att bistå varandra i brottsutredningar, bl.a. genom utbyte av uppgifter ur kriminalregister.

Enligt artikel 13 i konventionen är en konventionsstat, när en annan avtalsslutande stat begär att få uppgifter ur kriminalregistret i ett enskilt ärende, skyldig att under vissa förutsättningar lämna ut sådana uppgifter. En anmodad stat ska enligt artikel 13.1 på begäran lämna uppgifter ur registret i samma utsträckning som nationella myndigheter har rätt att få tillgång till uppgifterna, om uppgifterna ska användas i ett brottmålsförfarande.

Enligt artikel 13.2 ska den anmodade staten, i andra fall än som anges i punkten 1, svara enligt sin nationella lagstiftning.

Enligt artikel 15.3 kan en begäran om uppgifter ur kriminalregistret, med stöd av artikel 13.1, ställas direkt till behörig myndighet medan en begäran med stöd av artikel 13.2 ska ställas till landets justitieministerium.

Av artikel 22 följer att justitieministerierna i de avtalsslutande staterna minst en gång varje år ska underrätta konventionsstaterna om straffdomar och ”efterföljande åtgärder” avseende dessa staters respektive medborgare.

När det gäller enskildas rätt att få uppgifter om sig själv ur ett kriminalregister finns inga uttryckliga regler i 1959 års konvent-

ion. Som ovan beskrivits anges visserligen i artikel 13.2 att uppgifter ska kunna lämnas ut i andra fall än de som anges i första punkten. Det framgår dock av förklaranderapporten till konventionen att bestämmelsen syftar till att andra myndigheter och domstolar än de som handhar ett brottmålsärende kan begära ut uppgifterna, även om en förfrågan från en enskild person via en myndighet i den ansökande staten inte utesluts.

EU-konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål

Genom 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater av den 29 maj 2000 (2000 års EU-konvention), jämte ett tilläggsprotokoll, har det rättsliga samarbetet i brottmål mellan EU:s medlemsstater utvidgats till att omfatta nya förfaranden. Konventionen trädde för Sveriges del i kraft år 2005. Ett huvudsyfte med 2000 års EU-konvention är att ansökningar om rättslig hjälp ska göras genom direkta kontakter mellan rättsliga myndigheter i medlemsstaterna.

Genom artikel 3 har tillämpningsområdet för rättslig hjälp utvidgats i förhållande till 1959 års konvention till att också omfatta förfaranden som inletts av administrativa myndigheter. En förutsättning är att gärningen är straffbar i den begärande eller den anmodade staten, eller i båda, såsom överträdelser av rättsregler. Ett annat villkor är att beslutet ska kunna leda till en prövning i en domstol som är behörig att handlägga brottmål.

Enligt artikel 6 ska framställningar och svar om rättslig hjälp som huvudregel göras skriftligen i direkta kontakter mellan behöriga rättsliga myndigheter. Det finns dock enligt samma artikel en möjlighet att i särskilda fall göra framställningar och skicka svar mellan en medlemsstats centrala myndighet och en annan medlemsstats centrala myndighet eller mellan en medlemsstats rättsliga myndighet och en annan medlemsstats centrala myndighet.

Artikel 7.1 rör informationsutbyte på eget initiativ. Bestämmelsen gäller generellt och är inte knuten till någon viss form av

rättslig hjälp. Den myndighet som lämnar information får enligt artikel 7.2 ställa upp villkor om användningsbegränsningar i enlighet med nationell rätt. Den mottagande myndigheten är bunden av sådana villkor.

I artikel 23 finns bestämmelser om användningsbegränsningar för personuppgifter som överförs mellan medlemsstater.

Dataskyddsrambeslutet

Rådets rambeslut 2008/977/RIF av den 27 november 2008 om skydd av personuppgifter som behandlas inom ramen för polis-samarbete och straffrättsligt samarbete (dataskyddsrambeslutet) reglerar dataskyddet inom angivna områden. Rambeslutet är föranlett av de nya EU-instrument som rör utvidgat polisiärt och rättsligt samarbete avseende gränsöverskridande informationsutbyte. Dataskyddsrambeslutet omfattar uppgifter som genom polisiärt eller straffrättsligt samarbete överförs eller görs tillgängliga mellan EU:s medlemsstater, om uppgifterna ska användas för att förebygga, utreda, avslöja eller lagföra brott, eller verkställa straffrättsliga påföljder. Det är endast behandling av personuppgifter som utförs helt eller delvis automatiserat samt annan behandling av personuppgifter som ingår i eller kommer att ingå i ett register som faller inom tillämpningsområdet.

Dataskyddsrambeslutet förpliktar medlemsstaterna att behandla uppgifter som utbyts mellan staterna inom ramen för det angivna samarbetet på ett sådant sätt att skyddet för enskildas integritet värnas. En grundläggande regel är att uppgifter som mottagits inte får behandlas för något annat ändamål än det ursprungliga, dvs. det ändamål för vilket de överfördes eller gjordes tillgängliga. Vidarebehandling av uppgifter får dock alltid ske för att förebygga, förhindra eller upptäcka annan brottslig verksamhet, utreda eller beivra andra brott eller verkställa andra straffrättsliga påföljder än de för vilka uppgifterna överfördes eller gjordes tillgängliga samt för åtgärder i andra rättsliga eller administrativa förfaranden med direkt anknytning till sådan verksamhet. Personuppgifter får vidare behandlas för andra ändamål om

den som överfört eller gjort uppgifterna tillgängliga har lämnat sitt medgivande eller den som uppgifterna avser har samtyckt till det. Slutligen får uppgifter alltid användas för att avvärja en omedelbar och allvarlig fara för den allmänna säkerheten.

Om det enligt den överförande medlemsstatens nationella lagstiftning gäller särskilda begränsningar i fråga om utbytet av uppgifter mellan behöriga myndigheter inom den medlemsstaten, ska enligt rambeslutet den överförande myndigheten informera mottagaren om dessa begränsningar. Medlemsstaterna ska dock inte tillämpa några andra begränsningar när det gäller överföringen av uppgifter till andra medlemsstater än de som gäller motsvarande nationella överföringar av uppgifter. Mottagaren ska se till att dessa begränsningar följs.

Den överförande myndigheten får, när den överför uppgifter, meddela tidsfrister för lagring av uppgifter efter vilka mottagaren ska radera eller blockera uppgifterna eller kontrollera om dessa fortfarande behövs.

Riksdagen har godkänt utkastet till rambeslut (se prop. 2008/09:16 s. 32, bet. 2008/09:JuU7, rskr. 2008/09:41).

Utredningen om informationsutbyte vid brottsbekämpning m.m. har i delbetänkandet *Dataskydd vid europeiskt polisiärt och straffrättsligt samarbete* (SOU 2011:20) lämnat förslag till hur rambeslutet ska genomföras i svensk rätt. Förslaget har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Regeringsformen

Enligt en ny bestämmelse i 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen ska var och en gentemot det allmänna vara skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Skyddet mot intrång får begränsas i lag och bara i den ordning som föreskrivs i 2 kap. regeringsformen. Bestämmelsen trädde i kraft den 1 januari 2011. Avgörande för om en åtgärd ska anses innebära övervakning eller kartläggning är inte dess huvudsakliga syfte utan vilken effekt åtgär-

den har. Som exempel på åtgärder som kan anses innebära kartläggning anges i prop. 2009/10 80, En reformerad grundlag, bl.a. registrering i polisens register. Vid bedömningen av vad som kan anses utgöra ett betydande intrång ska enligt förarbetsuttalandena vägas in uppgifternas karaktär och omfattning samt ändamålet med behandlingen och omfattningen av utlämnandet av uppgifter till andra.⁶⁸ Bestämmelsen gäller för både svenska medborgare och andra som vistas här i landet.

Lag (1999:1134) om belastningsregister

Uppgifter om den som dömts till påföljd för brott finns, som ovan redogjorts för, i belastningsregistret. I lagen (1998:620) om belastningsregister och förordningen (1999:1134) om belastningsregister finns bestämmelser om vilka uppgifter som registret ska innehålla och om när uppgifter ur detta ska eller får lämnas ut till såväl nationella som utländska myndigheter och andra organ.

I 11–14 §§ i lagen om belastningsregister finns bestämmelser om utlämnande av uppgifter ur registret till bland andra utländska myndigheter. Enligt 11 § får uppgifter ur belastningsregistret lämnas till en utländsk myndighet om utlämnandet följer av en internationell överenskommelse som Sverige efter riksdagens godkännande tillträtt. 1959 års konvention är en sådan överenskommelse. Uppgifter ur belastningsregistret får vidare enligt 12 § lämnas ut till de rättskipande myndigheterna i de nordiska länderna för utredning i brottmål och till stat som är ansluten till Interpol för att förebygga, upptäcka, utreda eller beivra brott eller för ett utlänningsärende.

I prop. 2011/12:163 föreslås en ny 12 a § som innebär att uppgifter ur registret, efter en begäran som sker med stöd av ECRIS, får lämnas ut till en myndighet i en annan medlemsstat i Europeiska unionen för något annat ändamål än att användas i ett brottmålsförfarande om motsvarande rätt att få del av uppgifterna finns för en svensk myndighet. Paragrafen reglerar alltså

⁶⁸ Prop. 2009/10:80 s. 171–185.

möjligheten att lämna ut uppgifter ur belastningsregistret till en myndighet i en annan medlemsstat i Europeiska unionen för andra ändamål än att användas i ett brottmålsförfarande och är tillämplig när en annan medlemsstat med stöd av ECRIS begär uppgifter ur registret. Om en medlemsstat begär uppgifter för att användas i ett brottmålsförfarande ska i stället 11 § samt kompletterande bestämmelser i förordningen (1999:1134) om belastningsregister tillämpas. Uppgifter ur registret får enligt paragrafen lämnas ut endast om motsvarande rätt att få del av uppgifterna finns för en svensk myndighet, dvs. om förutsättningar för utlämnande till en svensk myndighet för motsvarande ändamål följer av bestämmelserna i lagen om belastningsregister eller förordningen om belastningsregister.

I prop. 2011/12:163 föreslås också en ny 21 § i lagen om belastningsregister. Bestämmelsen innebär att om en svensk myndighet efter begäran har fått uppgifter från en annan medlemsstat i Europeiska unionen med stöd av bestämmelserna i ECRIS får uppgifterna användas endast för det ändamål som de begärdes för. Om den medlemsstat som överfört uppgifterna med stöd av ECRIS har föreskrivit villkor som begränsar rätten att använda uppgifterna, ska myndigheten följa även dessa villkor. Villkoren gäller inte bara för den myndighet som tar emot uppgifterna, utan även för alla andra svenska myndigheter som senare får tillgång till dessa (se prop. 1990/91:131 s. 23). Uppgifter som har överförts med stöd av ECRIS får dock alltid användas för att avvärja ett överhängande och allvarligt hot mot den allmänna säkerheten. Paragrafen reglerar således svenska myndigheters användning av uppgifter som efter begäran överlämnas från en annan medlemsstat med stöd av ECRIS och innefattar en begränsning av myndigheternas principiella skyldighet enligt svensk rätt att se till att frågor som uppkommer inom myndighetsområdet blir så utredda som deras beskaffenhet kräver. Myndigheter i Sverige får endast använda mottagna uppgifter för det ändamål för vilket uppgifterna begärdes. Det innebär att uppgifter som har begärts inom ramen för ett brottmålsförfarande endast får användas inom ramen för det förfarandet.

Det innebär vidare att uppgifter som har begärts för något annat ändamål än att användas i ett brottmålsförfarande endast får användas inom ramen för det ärende för vilket de begärdes.

De nämnda bestämmelserna kommer också att medföra vissa förändringar i förordningen om belastningsregister.

I förordningen om belastningsregister finns vissa bestämmelser om inhämtande av uppgifter som begärts av en annan stat. I 24 § anges att uppgifter får lämnas ut med stöd av 11 § lagen om belastningsregister när de behövs i sådan verksamhet som avses i 2 § första stycket 1–3 i nämnda lag. Det betyder att uppgifter ur registret lämnas ut när de behövs för att förebygga, upptäcka, utreda eller beivra brott. Detta motsvarar regleringen i artikel 13.1 i 1959 års konvention. Uppgifter får lämnas ut i andra fall endast när det finns särskilda skäl, dvs. en prövning görs då i varje enskilt fall. Detta är i överensstämmelse med artikel 13.2 i 1959 års konvention, som anger att de förutsättningar som ställs upp i nationell rätt gäller.

Som ovan beskrivits innehåller 9 § lagen om belastningsregister bestämmelser om när en enskild har rätt att begära uppgifter om sig själv. I de fall en enskild person, som inte är svensk medborgare, begär att få uppgifter om sig själv ur belastningsregistret så inhämtas i dag inte uppgifter ur kriminalregister från den stat som personen är medborgare i.

Lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

Bestämmelser om rättslig hjälp i brottmål finns i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Genom lagen är huvudparten av bestämmelserna i 1959 års konvention och 2000 års EU-konvention med tillhörande protokoll genomförda i svensk rätt.

Lagens tillämpningsområde täcker internationellt rättsligt samarbete såvitt avser utredning om eller lagföring av brott. Det internationella polissamarbetet och tullsamarbetet har lämnats utanför lagens tillämpningsområde.

Lagen är tillämplig när svenska åklagare och svenska domstolar ansöker om rättslig hjälp utomlands. Lagen är vidare tillämplig när utländska åklagare och domstolar, samt i de fall det följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige, andra myndigheter och befattningshavare ansöker om rättslig hjälp i Sverige. Lagen är inte begränsad till samarbete med vissa stater, utan gäller generellt när Sverige ansöker om rättslig hjälp i annan stat eller när Sverige lämnar sådan hjälp.

Vad som anses som rättslig hjälp anges i 1 kap. 2 §. Uppräkningen av vilka åtgärder som är att anse som rättslig hjälp enligt lagen är inte uttömmande. Av 1 kap. 5 § följer att rättslig hjälp i vissa fall även kan lämnas i administrativa ärenden som handläggs gemensamt med brottmål och av 1 kap. 6 § framgår att rättslig hjälp även kan lämnas i ärenden som bl.a. avser verkställighet av straff och liknande ärenden.

I lagen regleras vidare förfarandet och under vilka förutsättningar som Sverige kan lämna bistånd. Enligt 2 kap. 1 § är utgångspunkten att samma förfarande och villkor som gäller nationellt ska tillämpas vid rättslig hjälp till andra stater.

Lagen innehåller även bestämmelser om villkor för användningsbegränsningar. Enligt 5 kap. 1 § första stycket, som gäller då åklagare eller domstol i Sverige i ett ärende om rättslig hjälp har fått uppgifter från en annan stat för att användas vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott, ska uppgifter som tagits emot från en annan stat vara föremål för användningsbegränsningar om det följer av den internationella överenskommelse som låg till grund för att uppgifterna överlämnades. En sådan användningsbegränsning ska följas oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning.

Enligt 5 kap. 1 § andra stycket gäller bestämmelserna om användningsbegränsning även beträffande villkor som en annan stat ställer upp för att på eget initiativ, utan samband med ett ärende, lämna rättslig hjälp.

Enligt 5 kap. 2 §, som gäller när Sverige lämnar rättslig hjälp till annan stat, får hjälpen förenas med villkor som är påkallade med hänsyn till enskilds rätt eller som är nödvändiga från allmän

synpunkt. Villkor får dock inte ställas upp som strider mot en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Det ska i detta sammanhang särskilt poängteras att det i prop. 2011/12:163 föreslås en ny bestämmelse i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Bestämmelsen, 1 kap. 8 §, innebär att den lagen inte ska gälla när kriminalregisteruppgifter utbyts med stöd av ECRIS. För sådant utbyte ska i stället lagen (1998:620) om belastningsregister och föreskrifter som meddelats med stöd av den lagen gälla. Det innebär att om Sverige skickar eller begär kriminalregisteruppgifter med stöd av ECRIS ska de bestämmelser som finns i lagen och förordningen om belastningsregister tillämpas. Skulle däremot Sverige eller en annan medlemsstat utbyta information med stöd av den europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål av den 20 april 1959 eller 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater av den 29 maj 2000 ska i stället lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål tillämpas. Om centralmyndigheten i en annan medlemsstat med stöd av rambeslutet begär en kopia av en dom eller andra uppgifter som inte återfinns i belastningsregistret kan dock lagen vara tillämplig. En begäran får i sådana fall lämnas enligt bestämmelserna i den lagen.⁶⁹

Överväganden

Att uppgifter ur kriminalregister ska kunna utbytas mellan EU:s medlemsstater för andra ändamål än brottmålsförfaranden kan i många fall innebära att myndigheter och andra får ett bättre och mer fullständigt underlag vid lämplighetsbedömningar för olika slag av tillstånd, anställningar och liknande. En sådan möjlighet kan vara särskilt betydelsefull när det gäller att förebygga sexuella övergrepp mot barn. Att förebygga sexuella övergrepp mot barn är en prioriterad fråga för såväl Sverige som inom EU. Vad

⁶⁹ Prop. 2011/12:163 s. 59.

som är legitima intressen nationellt bör också kunna ses som berättigade ändamål för att uppgifter ur kriminalregister ska kunna lämnas ut till andra medlemsstater. Andra medlemsstater bör således kunna få tillgång till uppgifter ur belastningsregistret även för andra ändamål än för att användas i ett brottmålsförfarande. Av samma skäl bör även Sverige kunna inhämta motsvarande uppgifter ur andra medlemsstaters kriminalregister.

När det gäller rätten till utdrag ur belastningsregistret för anställningsändamål tillkommer den, enligt 9 § lagen om belastningsregister, den enskilde själv. Även förslagen i denna promemoria bygger på att det är den enskilde som ska begära ut ett utdrag ur belastningsregistret för att sedan visa upp detta för arbetsgivaren. I prop. 2011/12:163 föreslås, för ett uppfyllande av artikel 6 i ECRIS, att det införs en ny bestämmelse, 12 a §, i lagen om belastningsregister som innebär att uppgifter ur belastningsregistret får lämnas ut för andra ändamål än brottmål i den utsträckning en svensk myndighet i motsvarande fall är berättigad att få ta del av uppgifterna. Detta innebär att arbetsgivare som i dag har rätt att från den enskilde få ett utdrag ur belastningsregistret vid ett anställningsförfarande – t.ex. enligt bestämmelserna i skollagen (2010:800) – inte kommer att kunna vända sig till centralmyndigheten för att begära uppgifter ur en annan medlemsstats kriminalregister. Dessa arbetsgivare får även i fortsättningen vända sig till den enskilde som i sin tur får inhämta uppgifterna.

Enskildas rätt att få ta del av uppgifter om sig själv i svenska kriminalregister

Av artikel 6, punkterna 2 och 3, i ECRIS följer att en enskild, som är eller har varit bosatt eller medborgare i Sverige, har rätt att vända sig till en annan medlemsstats centralmyndighet, t.ex. där personen för tillfället vistas eller är bosatt, för att begära uppgifter ur kriminalregistret om sig själv. Den medlemsstatens centralmyndighet kan då vända sig till centralmyndigheten i Sve-

rige för att få ut uppgift om sökanden är dömd i Sverige. Centralmyndigheten i den medlemsstaten har i vissa fall också en skyldighet att inhämta sådana uppgifter.

Enligt 9 § lagen om belastningsregister har en enskild rätt att på begäran skriftligen få ta del av *samtliga* uppgifter ur registret om sig själv. Enligt tredje stycket i den bestämmelsen ska en begäran om uppgifter ur registret vara skriftlig och undertecknad av sökanden. Bestämmelsen är enligt vår bedömning tillämplig även när en förfrågan för enskilds räkning kommer via en centralmyndighet i en annan medlemsstat, under förutsättning att centralmyndigheten vidarebefordrar en undertecknad begäran från den enskilde. En enskild i en annan medlemsstat, som vänder sig till centralmyndigheten i den medlemsstat som han eller hon befinner sig i, har därför samma möjlighet att skriftligen få ta del av samtliga uppgifter ur belastningsregistret om sig själv som en enskild i Sverige. Sverige torde således genom denna reglering uppfylla de krav direktivet ställer såvitt gäller möjligheten att utge information om förekomsten av fällande domar för något av de brott som avses med direktivet.

Regleringen innebär dock att den enskilde inte har möjlighet att, i enlighet med 9 § andra stycket lagen om belastningsregister, begära ett begränsat registerutdrag om sig själv från Sverige för anställning eller uppdrag i en annan medlemsstat. En sådan lösning kan tyckas otillfredsställande. Inte heller förslaget i prop. 2011/12:163 kommer att innebära en sådan möjlighet eftersom förslaget endast berör myndigheters rätt, inte den enskildes. Att komplettera den i prop. 2011/12:163 förslagna bestämmelsen med motsvarande rätt för enskilda i enlighet med 9 § andra stycket lagen om belastningsregister är inte möjligt då nämnda stycke kräver stöd av vissa särskilt angivna författningar, vilka endast berör inhemska anställningsförhållanden.

För att den enskilde ska ha rätt att begära ett begränsat utdrag även i de fall de rekryteras för anställning eller uppdrag inom yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet i en annan medlemsstat föreslår vi att den av oss föreslagna nya lagen ska vara tillämplig på såväl svenska anställnings- eller uppdragsför-

hållanden som anställnings- eller uppdragsförhållanden i en annan medlemsstat inom EU. Den enskilde som rekryteras för en anställning eller ett uppdrag inom en yrkesverksamhet eller en organiserad frivilligverksamhet i en annan medlemsstat får då samma rätt som den som rekryteras för en anställning eller ett uppdrag i Sverige att få ett begränsat utdrag ur belastningsregistret med för anställningen eller uppdraget relevanta brott.

Den av oss föreslagna nya lagen bör vara subsidiär i förhållande till andra författningar som styr frågor om registerkontroll. Den nya lagen ska alltså inte tillämpas i de fall det i annan författning finns bestämmelser som reglerar enskilds rätt till registerutdrag för anställningsändamål. Detta innebär framförallt att det även fortsättningsvis kommer att vara bestämmelserna i skollagen (2010:800), lagen (2007:171) om registerkontroll av personal vid sådana hem för vård eller boende som tar emot barn och lagen (2010:479) om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder, som ska tillämpas i registerfrågor som rör dessa verksamheter i Sverige. Det kan särskilt tilläggas att de nämnda lagarna uppfyller de krav direktivet ställer på vilka brott arbetsgivaren ska ges rätt att efterfråga.

Enskildas rätt att få ta del av uppgifter om sig själv ur andra medlemsstaters kriminalregister

Av artikel 6.2 i ECRIS följer att centralmyndigheten i Sverige, när en begäran kommer in från en enskild om att få ut uppgifter om sig själv i en annan medlemsstats kriminalregister, i sin tur får rikta en begäran till den medlemsstats centralmyndighet där personen är eller har varit bosatt eller medborgare. I prop. 2011/12:163 görs bedömningen att en enskild i dessa situationer ska ha rätt att på begäran få ta del av kriminalregisteruppgifter som kan finnas om honom eller henne i den staten. En sådan begäran ska enligt nämnd proposition kunna göras hos centralmyndigheten. Vi delar denna bedömning och anser, i likhet med

vad som angetts i propositionen, att detta kan regleras i förordning.

Av *artikel 6.3* följer att centralmyndigheten, när en enskild ansöker om uppgifter om sig själv i kriminalregistret hos centralmyndigheten i en annan medlemsstat än den medlemsstat där personen är medborgare ska centralmyndigheten i den medlemsstat till vilken ansökan riktas ansöka om uppgifter ur kriminalregistret hos centralmyndigheten i den medlemsstat där personen är medborgare, för att kunna införa dessa uppgifter i det utdrag som ska tillhandahållas den berörda personen. Bestämmelser härom kan regleras i förordning.

5.5 Preskriptionsregler – artikel 15.2

Bedömning: Sverige uppfyller inte direktivets krav på förlängd preskriptionstid när det gäller normalgraden av brottet utnyttjande av barn för sexuell posering samt brotten köp av sexuell handling av barn och sexuellt ofredande.

Förslag: Vi föreslår att tillämpningsområdet för preskriptionsbestämmelsen i 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken utvidgas till att omfatta samtliga brott enligt 6 kap. 8 § brottsbalken samt brott enligt 6 kap. 9 och 10 §§ brottsbalken.

Skälen för bedömningen och förslaget

Direktivets bestämmelser

I *artikel 15.2* i direktivet föreskrivs att medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att möjliggöra lagföring av vart och ett av de brott som avses i artiklarna 3, 4.2, 4.3, 4.5, 4.6 och 4.7, samt, när barnpornografi som avses i artikel 2 c i) och ii) har använts, av de grova brott som avses i artikel 5.6 under en tillräckligt lång tidsperiod efter det att offret har uppnått myndighetsålder och i en omfattning som motsvarar det berörda

brottets svårighetsgrad. Artikeln kompletteras av beaktandesats 26, sista meningen, i vilken anges att hur lång den tillräckligt långa tidsperioden för lagföring ska vara bör fastställas i enlighet med nationell lagstiftning.

Ovanstående innebär att samtliga brott som rör sexuella övergrepp, att förmå, rekrytera eller tvinga barn att delta i pornografiska föreställningar eller i barnprostitution eller att företa sexuella handlingar med en barnprostituerad samt produktion av barnpornografi när avbildningar av barn involverade i verkliga eller simulerade sexuella handlingar eller av ett barns könsorgan för sexuellt syfte, ska omfattas av en förlängd preskriptionstid.

Det kan i sammanhanget nämnas att motsvarande artikel, artikel 8.6, i rambeslutet endast omfattade de allvarligaste brotten (*"the most serious of the offences"*). Förevarande bestämmelse i direktivet går alltså längre än rambeslutet i denna del.

Gällande rätt

De allmänna bestämmelserna om preskription i svensk rätt finns i 35 kap. brottsbalken. Preskriptionstiden är, enligt 35 kap. 1 § och 4 § första stycket brottsbalken, bestämd till ett visst antal år beroende på det straff som högst kan följa på brottet.

Preskriptionstiden löper enligt huvudregeln viss tid från den dag då brottet begicks. För vissa brott har huvudregeln om ett samband mellan brottets svårhet och preskriptionstidens längd frångåtts. Detta gäller, enligt 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken, bl.a. vissa bokföringsbrott och vissa sexualbrott mot barn. När det gäller sistnämnda brott är utgångspunkten för preskriptionstidens beräkning den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Syftet med bestämmelsen är att stärka skyddet för barn och ungdomar som blivit sexuellt utnyttjade.

De sexualbrott som omfattas av 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken är, enligt första punkten, brott enligt 6 kap. 4–6 §§ och 8 § tredje stycket samma balk och försök till sådana brott,

dvs. våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn samt grovt sexuellt utnyttjande av barn för sexuell posering. Enligt andra punkten i paragrafen omfattas brott enligt 6 kap. 1–3 §§ och 12 § brottsbalken eller försök till sådana brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år. Punkten omfattar således brotten våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt tvång, grovt sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning, grovt sexuellt utnyttjande av person i beroende ställning, koppleri och grovt koppleri. I tredje punkten samma paragraf anges att även brott enligt 16 kap. 10 a § första och femte stycket eller försök till sådana brott omfattas, om brottet avser skildring av barn i pornografisk bild och en tillämpning av första stycket inte leder till att möjligheten att döma ut påföljd bortfaller senare. Punkten omfattar således barnpornografibrott och grovt barnpornografibrott. Enligt fjärde punkten i paragrafen omfattas också brott enligt 2 § lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor eller försök till sådana brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år. Att märka är att såväl brott av normalgraden som grovt brott omfattas av den förlängda preskriptionstiden beträffande sistnämnda brott.

Det kan i detta sammanhang också nämnas att bestämmelserna om åtalspreskription kompletteras med en bestämmelse om absolut preskription (35 kap. 6 § brottsbalken).

Överväganden

Sverige uppfyller till största del redan de krav direktivet ställer avseende vilka brott som ska omfattas av förlängd preskriptionstid. De gärningar som avses i artiklarna 3.4–3.6, 4.5, 4.6 samt 5.6, med de begränsningar som anges, omfattas således enligt gällande svensk rätt av förlängd preskriptionstid.

De gärningar som beskrivs i artiklarna 3.2 och 3.3, 4.2 och 4.3 samt 4.7 motsvaras i svensk rätt i vart fall av brotten utnyttjande

av barn för sexuell posering (6 kap. 8 § första och andra styckena brottsbalken), köp av sexuell handling av barn (6 kap. 9 § brottsbalken) och sexuellt ofredande (6 kap. 10 § brottsbalken). Av de nämnda brotten är det, enligt gällande svensk rätt, endast brottet grovt sexuellt utnyttjande av barn för sexuell posering som har en förlängd preskriptionstid. För normalgraden av brottet utnyttjande av barn för sexuell posering, köp av sexuell handling av barn och sexuellt ofredande är således preskriptionstiden för närvarande fem år räknat från dagen då brottet begicks. Sverige uppfyller därmed inte direktivets krav såvitt avser nu nämnda brott.

Det kan nämnas att artikel 33 i PC-ES anger en med direktivet motsvarande skyldighet angående preskription, även om samtliga brott som fastställs i PC-ES inte ska omfattas av en förlängd preskriptionstid. 2008 års Sexualbrottsutredning har i sitt betänkande (SOU 2010:71) konstaterat att Sverige inte uppfyller PC-ES krav på förlängd preskriptionstid såvitt avser normalgraden av brottet utnyttjande av barn för sexuell posering. Utredningen har därför föreslagit en ändring av 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken innebärande att även normalgraden av brottet utnyttjande av barn för sexuell posering ska omfattas av en förlängd preskriptionstid. Den av Sexualbrottsutredningen föreslagna ändringen är relevant även för ett uppfyllande av direktivets krav i denna del. Vi delar således den bedömning utredningen gjort att en ändring av 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken bör ske innebärande att även normalgraden av brottet utnyttjande av barn för sexuell posering ska omfattas av förlängd preskriptionstid. Även försök till angivet brott bör omfattas.

För ett uppfyllande av direktivets krav i artikel 15.2 i övrigt föreslås i denna promemoria att den särskilda preskriptionsbestämmelsen i 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken utvidgas till att omfatta även köp av sexuell handling av barn och sexuellt ofredande. Den föreslagna nya preskriptionsbestämmelsen bör också omfatta försök till brott i den utsträckning de är straffbara på försöksstadiet. Det försöksbrott som kommer att omfattas, utöver försök till normalgraden av brottet utnyttjande av barn

för sexuell posering, är försök till köp av sexuell handling av barn. Det sätt som preskriptionstiden beräknas på enligt 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken tar liksom direktivet sin utgångspunkt i offrets myndighetsålder.

5.6 Interventionsprogram och interventionsåtgärder – artiklarna 22–24.

Artiklarna 22–24 berör bestämmelser om riskbedömning av dömda och icke dömda personer i syfte att fastställa lämpliga interventionsprogram eller interventionsåtgärder. Med interventionsprogram eller interventionsåtgärder avses bl.a. åtgärder eller program för att förhindra att personer begår här aktuella brott eller att se till att adekvat hjälp och behandling finns för dem som begått sådana brott. Nedan ges en närmare redogörelse kring dessa frågor.

5.6.1 Förebyggande interventionsprogram eller åtgärder för personer som befarar att de kan begå brott – artikel 22

Bedömning: Det krävs inte några lagändringar för att tillgoda de krav som ställs upp i direktivet när det gäller förebyggande program eller åtgärder för personer som befarar att de kan begå brott enligt direktivet.

Skälen för bedömningen

Direktivets bestämmelser

I *artikel 22* stadgas en skyldighet för medlemsstaterna att vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att personer som befarar att de kan komma att begå något brott enligt artiklarna 3–7 i lämpliga fall kan få tillgång till effektiva interventionsprogram

eller åtgärder för att bedöma och förebygga risken att brott begås. Det kan nämnas att en motsvarande bestämmelse finns i PC-ES artikel 7.

Överväganden

Personer som upplever att de kan vara i riskzonen att begå sexuella övergrepp kan, oavsett var i landet de bor, kontakta Centrum för Andrologi och Sexualmedicin (CASM) på Karolinska universitetssjukhuset i Huddinge för att få vård och behandling. CASM har sedan uppstarten av den utåtriktade verksamheten i april 2007 tagit emot och behandlat cirka 300 patienter som oroat sig för att deras sexuella fantasier och tankar ska gå över gränsen. CASM forskar och utvecklar behandlingsmetoder och erbjuder olika former av terapi. Såväl kvinnor som män kan söka sig till kliniken för att lära sig att hantera sin sexuella problematik. Det kan bl.a. röra sig om sexuell tvångsmässighet, sexuellt våld eller annan sexualitet som personen upplever som problematisk. De sexualmedicinska patienterna kan komma in via remiss, via egenanmälan eller via andra instanser som CASM samarbetar med, t.ex. polisen, frivårdsmyndigheten och socialtjänsten. Även andra organisationer, såsom Rädda Barnen och ECPAT (End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking in Children for Sexual Purposes) har förmedlat kontakt till CASM för hjälpsökande.

CASM bedriver forskning inom området i syfte att skapa underlag för bl.a. diagnostik och behandling. CASM arbetar också preventivt genom att etablera och utveckla behandlingsprogram för personer som genom sina avvikelser utgör en risk för sexuella övergrepp och våldshandlingar. Verksamheten fungerar både som kunskapscentrum och samarbetspartner till myndigheter och organisationer. Hit kan även personal inom hälso- och sjuk-

vården vända sig för att få information, kunskapsinhämtning, stöd och råd.⁷⁰

CASM har också nyligen inrättat en hjälptelefonlinje, PrevenTell, dit personer som har tappat kontrollen över sin sexualitet kan vända sig för att få behandling i tid. Hjälptelefonlinjen är en del av den satsning på 120 miljoner kronor som regeringen under perioden 2011–2014 satsar för att förebygga och bekämpa sexuellt våld och andra övergrepp. Av dessa har CASM tilldelats tio miljoner kronor.

Den nya hjälptelefonlinjen ska underlätta tillgängligheten för personer som tappat kontrollen över sin sexualitet att få hjälp och stöd i tid. Hjälptelefonlinjen är nationell och alla som ringer kan vara anonyma. Målet är att få personerna som ringer att söka hjälp på en mottagning. Hjälptelefonlinjen är öppen dygnet runt med möjligheten att lämna meddelande och bli uppringd inom 24 timmar av läkare, sjuksköterska, psykolog eller terapeut som är vana vid att hantera den här typen av problem. Tanken med hjälptelefonlinjen är att kunna nå dem som skulle kunna bli förövare, innan de faktiskt blir det. Enligt uppgift från CASM har de, sedan hjälptelefonlinjen startades upp, tagit emot cirka fem till tio samtal per dag från hjälpsökande personer. CASM förväntar sig att antalet kommer att öka i takt med att hjälptelefonlinjen blir mer uppmärksammas.⁷¹

Andra verksamheter som tar emot samtal från oroliga personer som upplever att de kan komma att begå sexuella övergrepp är bl.a. RFSU och enskilda terapeuter.

Regeringen gav i januari 2010 Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) respektive Socialstyrelsen i uppdrag att genomföra dels en utvärdering av effekterna av behandlingsmetoder för personer som begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn (SBU), dels en kartläggning av förekomsten

⁷⁰ Information om CASM hämtad från Karolinska Universitetssjukhusets hemsida www.karolinska.se. Därutöver har information erhållits från Stefan Arver, överläkare och klinikchef på Andrologiska enheten, Karolinska sjukhuset.

⁷¹ Information om hjälptelefonlinjen PrevenTell hämtad från Karolinska Universitetssjukhusets hemsida www.karolinska.se. Därutöver har information erhållits från Stefan Arver, överläkare och klinikchef på Andrologiska enheten, Karolinska sjukhuset.

i Sverige av sådana behandlingsmetoder (Socialstyrelsen). SBU drar i sin rapport *Medicinska och psykologiska metoder för att motverka sexuella övergrepp mot barn* bl.a. slutsatsen att det saknas forskning om förebyggande metoder när det gäller personer som inte begått övergrepp men har en förhöjd risk.⁷² Socialstyrelsen drar i sin rapport *Behandlingsinsatser för personer som har begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn* från januari 2011 bl.a. den slutsatsen att vetenskapligt beprövade behandlingsinsatser bör utvecklas och tillgängliggöras för män, kvinnor och barn som har begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp.⁷³ Ärendet bereds vidare inom Socialdepartementet. I samband med uppföljningen 2012 av den nationella handlingsplanen mot sexuell exploatering av barn avser regeringen att bedöma behovet av ytterligare åtgärder för att bekämpa sexuell exploatering av barn.

Även om det, som framgått av de ovan redovisade rapporterna, finns utrymme för utveckling när det gäller förebyggande program, görs bedömningen att Sverige lever upp till de krav direktivet ställer såvitt avser förebyggande program eller åtgärder för personer som befarar att de kan begå brott enligt direktivet. Bestämmelserna föranleder således inga lagändringar.

5.6.2 Förebyggande insatser – artikel 23

Bedömning: Det krävs inte några lagändringar för att tillgoda de krav direktivet ställer upp när det gäller förebyggande insatser.

⁷² Information hämtad från SBU:s rapport *Medicinska och psykologiska metoder för att motverka sexuella övergrepp mot barn* (maj 2011) s. 14. Rapporten finns tillgänglig på SBU:s hemsida www.sbu.se.

⁷³ Information hämtad från Socialstyrelsens rapport *Behandlingsinsatser för personer som har begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn* (januari 2011) s. 8. Rapporten finns tillgänglig på Socialstyrelsens hemsida www.socialstyrelsen.se.

Skälen för bedömningen

Direktivets bestämmelser

I *artikel 23.1* stadgas att medlemsstaterna ska vidta lämpliga åtgärder, som utbildning och fostran, i syfte att motverka och minska den efterfrågan som ligger till grund för alla former av sexuella övergrepp mot och sexuell exploatering av barn.

Artikel 23.2 anger att medlemsstaterna ska vidta lämpliga åtgärder, även via internet, till exempel informationskampanjer och kampanjer för att öka medvetenheten samt forsknings- och utbildningsprogram, om lämpligt i samarbete med relevanta organisationer inom det civila samhället och andra aktörer, i syfte att öka medvetenheten och minska risken för att barn faller offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering.

Artikel 23.1 och 23.2 kompletteras av beaktandesats 34 av vilken framgår att medlemsstaterna bör fastställa och/eller stärka sina strategier för att förebygga sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn, inbegripet åtgärder för att motverka och minska den efterfrågan som ligger till grund för alla former av sexuell exploatering av barn, liksom åtgärder för att minska risken för att barn blir offer, med hjälp av information, kampanjer för att öka medvetenheten samt forsknings- och utbildningsprogram. Vidare framgår att medlemsstaterna, vid sådana initiativ, bör inta ett synsätt som värnar om barnets rättigheter samt att det är viktigt att säkerställa att informationskampanjer riktade till barn är lämpade för denna målgrupp och att de är tillräckligt lättbegripliga samt att man bör överväga att införa hjälplinjer/telefonjourer.

I *artikel 23.3* stadgas att medlemsstaterna ska främja regelbunden kompetensutveckling för tjänstemän som kan väntas komma i kontakt med barn som fallit offer för sexuella övergrepp och exploatering, däribland poliser ute på fältet, i syfte att möjliggöra för dem att identifiera och bemöta barn som är offer för brott och barn som eventuellt kan bli offer för sexuella övergrepp eller sexuell exploatering. Artikeln kompletteras av beak-

tandesats 36 av vilken framgår att personer som i sin yrkesverksamhet kan väntas komma i kontakt med barn som fallit offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering bör få lämplig utbildning för att kunna identifiera och bemöta sådana brottsoffer. Av beaktandesatsen framgår vidare att sådan utbildning bör främjas för personer inom följande personalkategorier när de kan väntas komma i kontakt med barn som är brottsoffer: poliser, åklagare, domare och domstolspersonal, personal inom barnhälso- och sjukvården, men även omfatta personer i andra personalkategorier som i sitt arbete kan väntas komma i kontakt med barn som fallit offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering.

Artikel 23 motsvaras i princip av artikel 8.1 (art. 23.1), artikel 6 (23.2) och artikel 5.1 och 2 (23.3) i PC-ES. Det kan också nämnas att med artikel 23 motsvarande bestämmelser även återfinns i Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF (människohandelsdirektivet) artikel 18.1–3. Människohandelsdirektivet ska vara infört i svensk rätt senast den 6 april 2013.

Överväganden

Vår bedömning är att kravet är i artikel 23.1 är uppfyllt genom att olika myndigheter genomför informationskampanjer på området. Som exempel kan nämnas att Brottsoffermyndigheten anordnar temadagar riktade till allmänheten och att Utrikesdepartementet informerar om sexuell exploatering i samband med turism och resande. Regeringen finansierar också genom Sida ett program för att bekämpa sexuell exploatering av barn. En del av projektet är att öka allmänhetens kännedom och medvetande inom området. Vidare har Stiftelsen Allmänna Barnhuset bedrivit ett särskilt informationsprojekt samt, som ett led i kunskaps-spridningen, gjort en sammanställning av den forskning och den

kunskap som finns på området inom olika sektorer i samhället. Även Statens medieråd, som har som uppdrag att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan, och Ungdomsstyrelsen, vars uppdrag bl.a. är att förebygga och motverka att ungdomar blir sexuellt utnyttjade på internet, tillhandahåller särskild information kring unga på internet. I sammanhanget kan även lyftas fram det treåriga projekt som BUP-Elefanten har drivit åren 2006–2009 gällande stöd till ungdomar vilka utsatts för övergrepp och sexuell exploatering på internet.⁷⁴ Projektet benämns *Onlineprojektet* och har haft till syfte att bygga en kunskapsbas om sexuella övergrepp på barn med IT-anknytning.⁷⁵ Även många ideella organisationer informerar i frågorna.

När det gäller artikel 23.2 är det vår bedömning att Sverige uppfyller kraven även i den artikeln. Av nationella styrdokument för skolan följer att verksamheten i skolan ska utformas i överensstämmelse med grundläggande och demokratiska värderingar och att var och en som arbetar i skolan ska främja aktningen för varje människas egenvärde.⁷⁶ I kursplanerna för de samhällsorienterande ämnena ingår bl.a. att diskutera och reflektera över begrepp som identitet, sexualitet, kärlek, ansvar och jämställdhet.⁷⁷ Inom kunskapsområdet behandlas också bl.a. samlevnad, relationer och människosyn så att möjligheten att diskutera värdefrågor i detta sammanhang utnyttjas. Svensk lagstiftning om grundläggande fri- och rättigheter samt internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter och Barnkonventionen, ska uppmärksammas och ligga till grund för eftertanke och reflektion.

⁷⁴ BUP-Elefanten är en barn- och ungdomspsykiatrisk specialenhet vid Universitetssjukhuset i Linköping. Enheten har funnits sedan år 1995 och erbjuder behandling till barn under 18 år som har utsatts för sexuella övergrepp eller fysisk misshandel samt till deras föräldrar.

⁷⁵ En utvärdering av projektet finns bl.a. på <http://www.childhood.se/upl/files/13885.pdf>.

⁷⁶ Skollagen (2010:800), läroplaner och kursplaner. Se särskilt Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lgr 11), tillgängliga bl.a. på Skolverkets hemsida www.skolverket.se.

⁷⁷ Se kursplan i grundskolan för biologi och för samhällskunskap, tillgänglig bl.a. på Skolverkets hemsida www.skolverket.se.

Sex- och samlevnadsundervisningen är ett kunskapsövergripande ämne som ingår i kursplanerna för samhällsorienterande ämnen och biologi. Undervisningen ska ge goda kunskaper om sexuell och reproduktiv hälsa samt ge möjlighet till diskussion om attityder, normer och värderingar när det gäller till exempel könsroller, könsidentitet och sexuell integritet. Även om information om riskerna för sexuell exploatering och sexuella övergrepp ska ske i undervisningen inte särskilt är utpekat i styrdokumenterna är det vår bedömning att Sverige uppfyller direktivets krav i denna del eftersom information av detta slag ligger väl inom ramen för skolans värdegrund och då särskilt inom kunskapsområdena för de samhällsorienterande ämnena samt de mål som sex- och samlevnadsundervisningen har.

Till dessa åtgärder kan läggas att det genom olika regeringsbeslut sker särskilda statliga satsningar med anknytning till information till barn om riskerna med sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Statens medieråd representerar t.ex. Sverige i det europeiska nätverket *Insafe*, ett samarbete mellan organisationer från ett trettiotal länder som alla arbetar för att sprida kunskap och öka medvetenheten om säkrare användning av internet bland barn och unga. Inom EU-samarbetet driver Statens medieråd ett *Safer Internet Centre* tillsammans med BRIS och kampanjen *Det unga Internet* med stöd från *Safer Internet Programme*. *Safer Internet Programme* riktas främst till lärare, förskollärare, skolpersonal, fritidsledare men också till andra som arbetar med barn och ungdomar. *Det unga internet* är en kampanj som Medierådet (1990–2010) drivit i Sverige sedan 2002 och som efter den 1 januari 2011 drivs av Statens medieråd. I arbetet med *Det unga Internet* har Statens Medieråd genomfört konferenser och seminarier runt om i landet som riktat sig till yrkesgrupper som arbetar med barn och ungdomar för att ge stöd och inspiration till undervisning och diskussioner kring hur internet och andra medier används och bör användas.

År 2008 gav regeringen Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att planera och genomföra insatser i syfte att främja jämställdhet i grundskolan och motsvarande skolformer, gymna-

sieskolan och vuxenutbildningen.⁷⁸ Den myndigheten har nu lagts ner och det är i stället Skolverket som ansvarar för uppgiften. I uppdraget ingår att erbjuda personal i grund- och gymnasieskolan fortbildning om bl.a. sex- och samlevnadsundervisning. Utgångspunkten för de insatserna ska vara varje flickas och pojkes rätt till kroppslig och sexuell integritet med respekt för varje människas egenvärde. Fortbildningen ska ge kunskap bl.a. om hur sådana komplexa frågeställningar såsom sexuellt utnyttjande, sexuellt våld och sexuell exploatering, innefattande sådan exploatering som sker i nya digitala medier, kan diskuteras med elever ur ett jämställdhets- och rättighetsperspektiv. Uppdraget slutrapporterades den 21 december 2010.⁷⁹ Regeringen gav också Skolverket i uppdrag att under åren 2009–2011 genomföra särskilda insatser som främjar, stärker och sprider kunskap om skolans värdegrund, bl.a. i syfte att öka kunskapen bland elever om deras rättigheter enligt barnkonventionen.⁸⁰ Uppdraget redovisades i april 2011. Skolverket har inom ramen för uppdraget samlat information om skolans värdegrund på ett lättillgängligt sätt på Skolverkets webbplats. En uppföljande studie av skolornas värdegrundsarbete är genomförd liksom framställning av två olika stödmaterial.⁸¹

Regeringen gav också i september 2008 Ungdomsstyrelsen i uppdrag att göra en studie bland unga i åldern 13–25 år. Studien skulle belysa erfarenheter av och attityder till exponering av sexuell natur och sexuellt utnyttjande via interaktiva medier som internet samt om erfarenheter av och attityder till sexuella tjänster mot ersättning.⁸² I uppdraget ingick bl.a. också att analysera om den digitala tekniken och dess möjligheter kan ha påverkat attityderna till sexuell exponering och att sälja sexuella tjänster

⁷⁸ Regeringens beslut den 12 juni 2006 (U2006/9049/S).

⁷⁹ Redovisningen av uppdraget finns bl.a. på <http://www.skolverket.se/>.

⁸⁰ Regeringsbeslut den 29 april 2009 (U2009/2848/S).

⁸¹ Information hämtad från skolverkets hemsida www.skolverket.se. Material om skolans värdegrund finns samlat under värdegrundsportalen www.skolverket.se/vardegrund. Här finns information om aktuell forskning, stödmaterial, reportage och intervjuer med anknytning till demokrati- och jämställdhetsfrågor samt frågor som rör mänskliga rättigheter.

⁸² Regeringens beslut den 11 september 2008 (IJ 2008/1824/UF).

bland unga samt att ta fram ett metodmaterial som skulle kunna användas av lärare och andra aktörer som arbetar med personer i åldern 13–25 år. Därutöver ingick även att ta fram utbildningar som riktade sig till personal som arbetar med barn och ungdomar och som har en samordnande och utvecklande roll för fritidsverksamhet, skola och andra relevanta kommunala verksamheter. Uppdraget att kartlägga ungas erfarenheter av och attityder till sexuell exponering och exploatering via internet och andra interaktiva medier utgör en del i *Handlingsplanen mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål*.⁸³ Uppdraget redovisades under hösten 2009⁸⁴ och utbildningarna påbörjades under våren 2010.

Ungdomsstyrelsen har också inom ramen för uppdraget tagit fram ett metodmaterial gällande ungas erfarenhet av sexuell exponering och exploatering på Internet, *Ses offline?*, som bl.a. ska användas av lärare i högstadie- och gymnasieskolor. Därutöver har Ungdomsstyrelsen, tillsammans med Stiftelsen Allmänna Barnhuset, tagit fram en vägledning, *Men fråga mig bara*, om sexuell exploatering i samarbete med experter på området. Vägledningen är avsedd att användas t.ex. inom skolan, i fritidsverksamheter och i ungdomsorganisationer. Ungdomsstyrelsen och Stiftelsen Allmänna Barnhuset anordnar även seminarier utifrån vägledningens tema.

Artikel 23.3 stadgar också en skyldighet för medlemsstaterna att främja regelbunden kompetensutveckling för tjänstemän som kan förväntas komma i kontakt med offer och potentiella offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering.

Av regeringens nationella handlingsplan mot sexuell exploatering av barn framgår att förmedling av kunskap till olika yrkesgrupper och särskilda utbildningsinsatser på området är en högt prioriterad fråga. Även regeringens handlingsplan från år 2009 mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål behandlar frågan.

⁸³ Skr. 2007/08:167.

⁸⁴ Se Ungdomsstyrelsens skrift 2009:9.

I handlingsplanen mot prostitution och människohandel gavs Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett metodmaterial riktat till personal inom bl.a. hälso- och sjukvården, socialtjänsten, skyddade boenden och på ungdomsmottagningar. Syftet med uppdraget var att höja kompetensen avseende problematiken kring personer som befinner sig i prostitution. Uppdraget redovisades i mars 2011 och utmynnade bl.a. i utbildningsmaterial om prostitution och människohandel för sexuella ändamål, ett för barn och unga samt ett för vuxna. Fokus i materialet ligger på stöd, skydd och hjälp till utsatta personer. I utbildningsmaterialen ges en översikt över problematiken och kunskapsläget om prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Här beskrivs också hur man kan identifiera, bemöta och samtala med enskilda i syfte att ge dem adekvat stöd.⁸⁵ Därutöver har Socialstyrelsen ett kontinuerligt uppdrag som syftar till att ta fram kunskapsunderlag som stärker socialtjänstens arbete med barn och unga i utsatta situationer. En särskild utredare har haft i uppdrag att analysera och lämna förslag till hur de statliga resurser som i dag avsätts till socialtjänstens verksamhetsområde på bästa sätt kan bidra till att stödja kunskapsutvecklingen inom området.⁸⁶

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har genom särskilda regeringsuppdrag åren 2004–2008 stått för en kunskapsförmedling kring sexuell exploatering av barn och ungdomar bl.a. till olika yrkesgrupper. Stiftelsen har i det arbetet tagit fram en förkortad version av betänkandet SOU 2004:71, Sexuell exploatering av barn i Sverige.

Regeringen har under åren 2006–2009 gett ekonomiskt stöd till uppbyggnaden av Barnrättsakademin vid Örebro universitet. Barnrättsakademin, som är knuten till institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete, verkar för att stärka kunskapen om barnets rättigheter bland beslutsfattare och yrkesverksamma vars

⁸⁵ Information om utbildningsmaterialet finns på Socialstyrelsens hemsida www.socialstyrelsen.se.

⁸⁶ Utredningen om nya former för stöd till kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten (S 2007:08). Se även prop. 2006/07:129.

arbete rör barn, t.ex. jurister, lärare, sjukvårdsanställda, socialarbetare och samhällsplanerare.

I sammanhanget kan också nämnas de särskilda jämställdhetsinsatser i skolan som Skolverket ansvarar för och där personal i skolan ska ges fortbildning i frågor om bl.a. sexuell exploatering och sexuella övergrepp.

Regeringen gav i maj 2007 Brottsoffermyndigheten i uppdrag att utforma och att i samråd med berörda myndigheter genomföra ett utbildningsprogram för ett förbättrat bemötande av sexualbrottsoffer. Utbildningsprogrammet riktade sig till polismyndigheter, åklagarkamrar och domstolar. När barn är offer för sexualbrott skulle programmet särskilt fokusera på att öka kunskapen om barns särskilda utsatthet och behov vid dessa brott. Uppdraget redovisades den 1 oktober 2009.

I september 2008 fick Brottsoffermyndigheten i uppdrag att, i samråd med RPS, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket och Migrationsverket, utforma och genomföra ett utbildningsprogram för att öka kompetensen i frågor som rör prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Utbildningsprogrammet riktade sig till personal inom polisen, Åklagarmyndigheten, domstolsväsendet och Migrationsverket. Syftet med programmet var att förbättra kunskapen om de bakomliggande mekanismer som påverkar förekomsten av prostitution och människohandel för sexuella ändamål, samt att förbättra bemötandet av de personer som utsatts för prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Uppdraget redovisades i december 2010.

Som ett led i regeringens arbete för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor gavs Brottsoffermyndigheten i maj 2011 i uppdrag att vidareutveckla och genomföra ett utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i samband med polisanmälan, förundersökning och rättegång. Utbildningsprogrammet ska riktas till personal inom länspolismyndigheterna, Åklagarmyndigheten, Sveriges Domstolar och till advokater. Utbildningen ska specifikt fokusera på barn och ungdomars särskilda utsatthet och behov vid dessa brott, rättskedjeperspektivet samt på samverkan med berörda aktörer såväl inom

som utanför rättsväsendet i sexualbrottsmål. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 juni 2014.

RPS har haft regeringens uppdrag att säkerställa att det inom varje polismyndighet finns tillgång till kvalificerad kompetens att förebygga och utreda mäns våld mot kvinnor och våld riktat mot barn samt att vidta åtgärder för att säkerställa att all personal som utreder ärenden med barn som utsatts för brott, genomgår för arbetsuppgifterna särskilt anpassad utbildning. RPS arbetar med uppdraget inom projektet *Brott i nära relation*, vilket projekt har som mål att långsiktigt minska brottsligheten i nära relationer samt höja kompetensen att utreda sådana brott. Som en del i projektet har en ny och mer omfattande utbildning i tre steg för barnutredare tagits fram. RPS har också, i samarbete med polismyndigheterna, andra myndigheter i rättskedjan samt frivilligorganisationer, tagit fram en operativ handbok för polisens arbete med brott i nära relationer. Därutöver har en webbaserad interaktiv utbildning tagits fram samt har bl.a. en informations-satsning till allmänheten gått ut från Polisen för att öka anmälningarna och minska mörkertalen. RPS har också inlett ett samarbete med RFSL i syfte att poliser ska bli bättre på bemötande och på att uppmärksamma våld. För att satsningen ska genomföras fullt ut på polismyndigheterna har varje polismyndighet utsett kontakt- och införandeansvariga.

Regeringen gav också den 23 oktober 2008 i uppdrag åt RPS att, i samverkan med Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen, ta fram gemensamma nationella riktlinjer för samverkan vid utredningar kring barn som misstänks vara utsatta för brott. Syftet med de gemensamma nationella riktlinjerna är enligt uppdraget att säkerställa att samverkan vid utredningar kring barn sker på ett effektivt och rättssäkert sätt, med barnets bästa i fokus. I uppdraget ingick vidare att låta utvärdera verksamheter där myndigheter samverkar i gemensamma lokaler vid utredningar kring barn som misstänkts vara utsatta för brott. Syftet med utvärderingen var att ta fram underlag för bedömning av om utredningarna anpassats till barnens behov och om underlagen för rättsprocessen och för samhällets fortsatta insatser

förbättrats. Projektet utvärderades 2010. Arbetet med detta fortgår ute i myndigheterna där RPS framförallt trycker på samverkan mellan aktörerna.

Regeringen gav därutöver RPS i uppdrag att mellan år 2011 och 2013 genomföra en informationskampanj om brott i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck. Syftet är att fler brott ska anmälas och att mörkertalet ska minska. Målgrupperna är både personer som är direkt utsatta för brott och de som bevittnar brott.

Vidare anordnas det inom rättsväsendet utbildningar i frågor om övergrepp mot barn där målsättningen är bl.a. ökade kunskaper hos personal vars arbete berör barn. Utbildning i frågor om övergrepp mot barn ingår t.ex. i Åklagarmyndighetens grundutbildning. För att ge åklagarna fördjupade kunskaper om våld och sexuella övergrepp mot barn anordnas sedan år 2004 utbildningen *Övergrepp mot barn*, bestående av ett basblock och två fortsättningskurser. I myndighetens vidareutbildning finns bl.a. kursen *Brott och bevissäkring i IT-miljö* som omfattar barnpornografibrott. I specialistutbildningen finns bl.a. kurserna *Övergrepp mot barn*, del I–III, vilka syftar till att ge åklagarna fördjupade kunskaper avseende våld och sexuella övergrepp mot barn. Som vägledning och stöd för åklagare vid handläggning av förundersökningar vid övergrepp mot barn, har Åklagarmyndigheten tagit fram handboken *Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn*. I den anges olika utgångspunkter för handläggningen, bl.a. att förundersökningen ska handläggas skyndsamt, att åklagaren ska vara aktiv som förundersökningsledare och att utredningar om övergrepp mot barn ska lottas på ett begränsat antal specialiserade åklagare. Åklagarmyndigheten har också sammanställt en rättspromemoria som hjälp för åklagare som handlägger ärenden om barnpornografibrott. Promemorian behandlar frågor som rör bl.a. förundersökningen och rättegången vid dessa brott.

Domstolsverket har, för anställda inom Sveriges Domstolar, arrangerat såväl utbildningar som kunskapskonferenser om barnpornografi, sexualbrott mot barn och sexuell exploatering av

barn, bl.a. tillsammans med ECPAT Sverige. Sexualbrott mot barn har också behandlats i specialiseringsprojektet Humanjuridik. Under 2006 och 2007 genomförde Domstolsverket tillsammans med Åklagarmyndigheten en gemensam utbildning om människohandel för åklagare, domare och advokater. Också Sveriges Domstolar har fått i uppdrag att redovisa åtgärder som har vidtagits för att säkerställa att det hos personal vars arbete berör barn finns erforderlig kunskap om barns rättigheter, utveckling och behov samt hur utbildningsinsatser i frågor som rör barn kvalitetssäkras och hur kompetensen bibehålls över tid.

Därutöver kan nämnas Barnskyddsutredningen (SOU 2009:68) i vilken föreslås en rad åtgärder för att stärka skyddet för barnen, bl.a. föreslås en åtstramning av tidpunkten för anmälan till att avse redan tidpunkten när den anmälningsskyldige misstänker att ett barn far illa. Därutöver föreslås ett flertal andra åtgärder till skydd för barn och unga. Det kan i sammanhanget även nämnas att regeringen har för avsikt att skärpa såväl det förebyggande arbetet som kontroll och uppföljning i dessa delar för att stärka kvaliteten. Sammanlagt kommer regeringen att satsa 200 miljoner kronor årligen fram till 2015 och därefter 182 miljoner kronor årligen för att stärka skyddet för utsatta barn.

Det ska i sammanhanget också poängteras att många organisationer inom den organiserade frivilligverksamheten bedriver ett omfattande arbete för att öka kunskapen och minimera risken för övergrepp inom sina respektive verksamheter. T.ex. så har Riksidrottsförbundet sedan ett tiotal år tillbaka arbetat aktivt för att motverka sexuella övergrepp inom idrottsrörelsen. I mars 2011 beslutade Riksidrottsförbundet också om en policy mot sexuella övergrepp. Svenska Scoutrådet och Svenska Scoutförbundet anordnade i mars 2012 ett seminarium om övergrepp mot barn och unga inom föreningslivet. Svenska Scoutrådet och Svenska Scoutförbundet har också utarbetat en webbkurs - *Trygga Möten webbkurs* - som är framtagen för alla som jobbar med barn och unga och som handlar om att skapa en trygg och säker verksamhet fri från övergrepp. I kursen får man bland an-

nat kunskap om hur man skapar en trygg miljö för barn och ungdomar, hur man förebygger övergrepp och hur man beter sig om man tror att någon far illa.⁸⁷ Även Svenska kyrkan har utarbetat riktlinjer för att bemöta och förebygga sexuella övergrepp mot barn. Också andra trossamfund och föreningar bedriver ett omfattande arbete för att förebygga sexuella övergrepp mot barn.

Mot bakgrund av ovanstående är det, även om det finns utrymme för ytterligare insatser på området, vår bedömning att Sverige lever upp till åtagandena i artikel 23 i direktivet. Bestämmelsen föranleder således inga lagändringar.

5.6.3 Frivilligt deltagande i interventionsprogram eller interventionsåtgärder inom ramen för eller efter det straffrättsliga förfarandet – artikel 24

Bedömning: Det krävs inte några lagändringar för att tillgodose de krav direktivet ställer upp när det gäller förebyggande, behandlande eller deltagande i interventionsprogram eller interventionsåtgärder inom ramen för eller efter det straffrättsliga förfarandet.

Skälen för bedömningen

Direktivets bestämmelser

Artikel 24 behandlar frågor om deltagande i interventionsprogram eller interventionsåtgärder inom ramen för eller efter det straffrättsliga förfarandet.

I *artikel 24.1* anges att medlemsstaterna, utan att det påverkar tillämpningen av interventionsprogram eller interventionsåtgärder som fastställs av behöriga rättsliga myndigheter enligt nationell lag, ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säker-

⁸⁷ Se Svenska scoutrådets hemsida för ytterligare information, www.scout.se.

ställa att effektiva interventionsprogram eller interventionsåtgärder finns tillgängliga för att förhindra och minimera riskerna för upprepade brott av sexuell natur mot barn. Sådana program eller åtgärder ska enligt artikeln vara tillgängliga när som helst under de straffrättsliga förfarandena, både i och utanför fängelset, i enlighet med nationell lagstiftning. Artikeln förtydligas i beaktandesatserna 37 och 38 av vilka framgår att det ska röra sig om frivilliga program och åtgärder som ska föreslås förövare och att det inte inverkar på åtgärder som de rättsliga myndigheterna kan ålägga förövare att genomgå samt att programmen och åtgärderna inte ska tillhandahållas som någon automatisk rättighet och att det är upp till medlemsstaterna att avgöra vilka program som är lämpliga.

Artikel 24.2 anger att interventionsprogrammen eller interventionsåtgärderna ska vara anpassade efter de speciella utvecklingsbehoven hos barn som gör sig skyldiga till sexualbrott.

Enligt bestämmelsen i *artikel 24.3* ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att a) personer som är föremål för straffrättsliga förfaranden för något av de brott som avses i artiklarna 3–7, på villkor som varken är till förfång för eller strider mot rätten till försvar eller mot kravet på en rättvis och opartisk rättegång, och som särskilt är förenliga med principen om oskuldspresumtionen, och b) personer som har dömts för något av de brott som avses i artiklarna 3–7, kan få tillgång till de interventionsprogram eller interventionsåtgärder som avses i punkt 1.

I *artikel 24.4* anges att medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de personer som avses i punkt 3 blir föremål för bedömning av vilken fara de utgör och eventuella risker för återfall i brott enligt artiklarna 3–7, i syfte att fastställa lämpliga interventionsprogram eller åtgärder. Av beaktandesats 39 framgår att formerna när det gäller sådana bedömningar ska vara förenliga med medlemsstaternas interna procedurer.

Av bestämmelsen i *artikel 24.5* framgår att medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de personer som avses i punkt 3, och som fått förslag om interventionspro-

gram eller åtgärder, får a) fullständig information om skälen till erbjudandet, b) samtycker till deltagande i programmet eller åtgärden med fullständig kännedom om omständigheterna och c) kan vägra och, när det gäller dömda personer, blir informerade om de möjliga följderna av sådan vägran.

Bestämmelserna i artikel 24 motsvaras i huvudsak av artiklarna 15.1 (24.1), 16.3 (24.2), 16.1-2 (24.3), 15.3 (24.4) och 17 (24.5) i PC-ES.

Överväganden

I betänkande av Utredningen om kunskaper om sexuellt exploaterade barn i Sverige, Sexuell exploatering av barn (SOU 2004:71), konstaterades att förövare som inte har dömts har mycket små möjligheter att få adekvat behandling och att detta också gäller såväl inom den öppna som den slutna psykiatrin.⁸⁸ I regeringens nationella handlingsplan mot sexuell exploatering av barn togs denna slutsats från utredningen upp särskilt. I handlingsplanen angavs att en kartläggning skulle ske av vilka insatser som finns tillgängliga för personer som har begått eller riskerar att begå sexualbrott mot barn, samt en utvärdering av effekterna av dessa. Ett sådant uppdrag lämnades också till Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) och Socialstyrelsen genom ett regeringsbeslut den 28 januari 2010.⁸⁹ Socialstyrelsens uppdrag var att kartlägga de behandlingar som ges till personer som begår eller riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn medan SBU:s uppdrag innebar att genomföra en utvärdering av effekterna av behandlingsmetoderna. Enligt uppdraget skulle Socialstyrelsen i sin kartläggning lägga tyngdpunkten på vilka insatser som finns tillgängliga för personer som inte är föremål för åtgärder inom ramen för t.ex. kriminalvård eller slutna ungdomsvård.

⁸⁸ SOU 2004:71 s. 23.

⁸⁹ Regeringens beslut den 28 januari 2010 (S2010/886/SF).

Av Socialstyrelsens rapport kan utläsas att den behandling som används i Sverige främst är olika former av terapi. Det kan vara individuell terapi, gruppterapi, psykodynamiskt inriktad terapi, kognitiv beteendeterapi och stödsamtal. Farmakologisk eller medicinsk behandling för att dämpa sexualdriften (kemisk kastrering) har också praktiserats, även om behandlingsmetoden är sällsynt i Sverige.

Behandling utanför påföljdssystemet bedrivs framförallt inom ramen för hälso- och sjukvården. I sammanhanget bör framhållas det arbete som bedrivs vid Centrum för Andrologi och Sexualmedicin (CASM) vid Karolinska universitetssjukhuset. Kliniken tar emot patienter från hela landet som är i riskzonen för att begå sexualbrott. Inget hindrar att också personer som redan står under åtal eller i övrigt inom ramen för en pågående straffprocess för ett sexualbrott, får behandling vid CASM, så sker också. För häktade personer kan det dock, särskilt med tanke på de restriktioner som ofta följer med häktningen, i praktiken vara svårgenomförbart.

Behandlingsmetoder för personer som begår eller riskerar att begå sexualbrott finns, som nedan redogörs för, utvecklade men det är tydligt att det i praktiken till allra största delen alltjämt är dömda personer som är föremål för åtgärderna. Ett skäl till detta är naturligtvis att det torde finnas ett stort mörkertal inom området, t.ex. på grund av omständigheter som skuld- och skamkänslor och självförnekelse hos den som begått ett brott av detta slag eller riskerar att göra det. Det är då först och främst i samband med ett straffprocessuellt förfarande som ett behandlingsbehov uppdagas. Det förekommer dock att personer som inte har blivit dömda för ett sexualbrott söker vård på egen hand. Vid den numera ökade tillgängligheten till hjälp, t.ex. via hjälptelefonlinjen PrevenTell, är det också rimligt att förvänta sig att fler söker hjälp (se nedan samt avsnitt 5.6.1).

Som ovan beskrivits (se avsnitt 5.6.1) utreder, diagnostiserar och behandlar CASM personer som upplever att de är i riskzonen att förgräpa sig sexuellt på barn eller vuxna. Syftet är primärt att arbeta förebyggande för att förhindra sexuella övergrepp och

därmed minska antalet offer. Patienterna kan söka hjälp på egen hand, komma in på remiss från psykiatrin, primärvården, företagshälsovården, privata psykoterapeuter eller via polis eller socialtjänst. Personer med upplevd risk att begå sexualbrott erbjuds att genomgå ett omfattande program med intervjuer och tester. Utifrån den bedömningen påbörjas en KBT-behandling inriktad på sociala färdigheter. CASM erbjuder även affektfokuserad psykoterapi. Såväl gruppterapi som individuell terapi ges. I kombination med nämnda behandlingar ger CASM vid behov även farmakologisk behandling. Därutöver erbjuder CASM behandling för dömda som avtjänat sitt straff. Verksamheten bedrivs inom ramen för försöksutskrivningen från Frivården. Uppföljning sker av samtliga behandlade inom CASM. Uppföljningen är individuellt anpassad och pågår mellan ett halvt till ett år efter avslutad behandling. CASM har också nyligen inrättat en hjälptelefonlinje, PrevenTell, som ska underlätta tillgängligheten för personer som tappat kontrollen över sin sexualitet att få hjälp och stöd i tid (se avsnitt 5.6.1).⁹⁰

För dömda personer bedrivs insatser av aktuellt slag framförallt inom ramen för Kriminalvårdens verksamhet. För personer som dömts för sexualbrott till rättspsykiatrisk vård enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård ges behandling inom ramen för placeringen på en rättspsykiatrisk klinik. Behandlingen inom rättspsykiatrin är individuell och innebär psykodynamisk eller kognitiv beteendeterapi i form av enskilda samtal utifrån den enskildes behov och problem. Även läkemedelsbehandling förekommer. För unga förövare bedrivs behandling inom ramen för socialtjänstens och Statens Institutionsstyrelses (SiS) arbete (LVU-vård).

Under 2000-talet har relations- och samlevnadsprogrammet, ROS, fått ett brett genomslag i behandlingen av sexualbrottsför-

⁹⁰ Information hämtad från CASM:s hemsida www.karolinska.se samt från Socialstyrelsens rapport *Behandlingsinsatser för personer som har begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn*, tillgänglig bl.a. på Socialstyrelsens hemsida www.socialstyrelsen.se. Därutöver har information lämnats av Stefan Arver, överläkare och klinikchef på Andrologiska enheten, Karolinska sjukhuset.

övare inom Kriminalvården. Behandlingsmetoden är ett kognitivt program som är såväl psykodynamiskt som beteendeterapeutiskt. Deltagande i programmet sker i form av gruppsessioner med rollspel och uppgifter som ska lösas och/eller individuell behandling. Programmet löper i 18–28 veckor vid 36–56 tillfällen, eller sammanlagt 153–168 timmar, i grupper om sex till åtta deltagare. Det individuella programmet omfattar cirka 60 timmar. Programmet leds av två gruppleddare, varav minst en är psykolog/psykoterapeut. Därtill krävs programledarutbildning i ROS. Behandlingen finns tillgänglig såväl i Frivården över hela landet som i anstalt. Den syftar till att identifiera den dömdes riskfaktorer för att återfalla i brott. Metoden har även ett uppföljningsprogram. Deltagarna i programmet gör tester såväl före som efter behandlingen för att det i efterhand ska vara möjligt att utvärdera programmets effekter för den enskilda individen.⁹¹ Det finns även ett särskilt anpassat program av ROS för unga förövare (se nedan).⁹²

Det kan i sammanhanget också nämnas att CASM och Kriminalvården för närvarande håller på att utveckla ett gemensamt program för internerade sexualbrottsförövare. Därutöver pågår diskussioner mellan CASM och Kriminalvården om en helt ny verksamhet innebärande att personal från CASM ska åka ut till anstalter i hela Sverige för att arbeta med sexualbrottsförövare.⁹³

När det gäller kravet att för barn som begår sexualbrott tillhandahålla särskilda anpassade program eller åtgärder har Socialtjänsten ett övergripande ansvar. Socialstyrelsen utövar tillsyn över verksamheten. Statens Institutionsstyrelse har på ett par låsta avdelningar på sina institutioner behandling av förövare av sexualbrott. Ungdomarna på den slutna avdelningen får en kombinerad behandling som består av ett lösningsfokuserat förhållningssätt. Där ingår exempelvis Aggression Replacement Trai-

⁹¹ Information om ROS-programmet hämtad från Kriminalvårdens hemsida www.kriminalvarden.se.

⁹² Information hämtad från Socialstyrelsens rapport *Behandlingsinsatser för personer som har begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn*, s. 23.

⁹³ Information om samarbete mellan Kriminalvården och CASM lämnad av Stefan Arver, överläkare och klinikchef på Andrologiska enheten, Karolinska sjukhuset.

ning (ART) som är en färdighetsträning och ilskekontroll och moralträning. Dessutom får de individuell terapi, sex- och samlevnadsundervisning och gängse skolundervisning. Frigivna och deras familjer får träffa en familj- och nätverksledare två veckor, tre månader eller sex månader efter frisläppandet för att kontrollera om utslussningsplanen, skolgången etc. har fungerat.

Statens Institutionsstyrelse har också en öppen avdelning i södra Sverige för pojkar mellan 13 och 21 år som har begått sexuella övergrepp. Pojkarna är omhändertagna enligt lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Den öppna avdelningen tar även emot pojkar som är placerade av socialtjänsten enligt Socialtjänstlagen (2001:453). Behandlingsinsatserna på den öppna avdelningen kallas integrativ modell. Den består av behandlingsprogrammet ROS, individualterapi och ett eget utarbetat program kallat identitet och sexualitet. ROS-programmet som i första hand används inom Kriminalvården har i detta fall anpassats för ungdomar. Flickor som agerar sexuellt mot barn eller har dömts för sexuella övergrepp placeras på hem för ungdomar med blandad problematik. Behandling som är specifik för sexualbrott erbjuds inte till flickor.

Barn som förgripit sig sexuellt kan få professionell hjälp via barn- och ungdomspsykiatriska kliniker (BUP). Det finns två specialenheter i landet som kan ta emot barn och ungdomar med sexuell beteendeproblematik för bedömning och behandling. BUP Grinden i Stockholm och BUP-Elefanten i Linköping. Behandlingsinsatserna består av insatser baserade på beteendeträning och information t.ex. pedagogisk gruppbehandling, individuellt utformad behandling eller samtalsterapi baserad på kognitiv beteendeterapi. Uppföljning av hur barnen förändrats efter behandlingsinsatserna görs en till två gånger under det första året.

Här ska också nämnas att det i södra Sverige finns en privat aktör som sedan 2005 specialiserat sig på barn och ungdomar med sexuell övergreppsproblematik. Övergripande mål för verksamheten är att förhindra att barnen och ungdomarna begår fler sexuella övergrepp, bl.a. genom att barnen lär sig att uppfatta

risksignaler och kontrollera sitt beteende. Hemmet har hela Sverige som upptagningsområde. Företaget erbjuder såväl öppenvård som HVB samt mellanboende. Behandlingsmetoderna som erbjuds är individuellt anpassade med inslag av offerempati, traumahantering och relationsfärdigheter. I öppenvården möts både flickor och pojkar och deras föräldrar i gruppverksamheter med kognitiv beteendeterapi och dialektisk beteendeterapi (KBT och DBT) som grund.⁹⁴

Socialstyrelsen har, som tidigare nämnts, i sin rapport *Behandlingsinsatser för personer som har begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn* dragit slutsatsen att vetenskapligt beprövade behandlingsinsatser för personer som begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp bör utvecklas och tillgängliggöras. Därutöver kan tilläggas att också viss brist avseende behandling av häktade personer kan föreligga. Även om den tid någon sitter häktad oftast är förhållandevis kort kan det ändå vara lämpligt att överväga att förbättra även den möjligheten. En sådan fråga kan lämpligen övervägas i samband med att regeringens handlingsplan mot sexuell exploatering ses över. Mot angiven bakgrund är det vår bedömning att Sverige uppfyller de krav direktivet ställer upp i artiklarna 24.1–24.3.

När det gäller kraven i artikel 24.4 avseende risk- och återfallsbedömning kan anföras att Kriminalvården regelmässigt genomför sådana. Olika s.k. kliniska checklistor används då som strukturerade hjälpmedel. Checklistorna är anpassade efter brottstyper. Beträffande sexualbrott används instrumenten *Violence Risk Scale: Sexual Offenders* (VRS:SO) eller *STABLE/ACUTE*.⁹⁵ Riskbedömningar ska regelmässigt ske i samband med att personutredning görs på uppdrag av domstol när åtal har väckts.⁹⁶ Riskbedömningar sker även i samband med straffverk-

⁹⁴ Information om behandling av unga förövare är hämtad från Socialstyrelsens rapport *Behandlingsinsatser för personer som har begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn*, s. 23.

⁹⁵ Se bl.a. Kriminalvårdens rapport *Matchningen av klienter till ROS Våld i nära relationer och sexualbrott 2008-2010*, Strategiområde 8.

⁹⁶ Se Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om personutredning och yttrande i brottmål, KVFS 2011:4.

ställighet i anstalt när en verkställighetsplan upprättas. En sådan plan upprättas för samtliga som verkställer fängelsestraff. Det kan också anföras att Kriminalvården regelbundet utvärderar sina behandlingsmetoder. Därvid sker dels en uppföljning av varje klient som tagit del av behandling dels en övergripande utvärdering av effekten av behandlingsmetoderna.

En särskild form av utvärdering är den som skett inom SBU inom ramen för det regeringsuppdrag som redovisats i det föregående. SBU har haft i uppdrag att undersöka de vetenskapliga effekterna av olika behandlingsmetoder för att förebygga sexuella övergrepp mot barn. SBU konstaterar i sin utvärdering att det finns ett stort behov av välgjorda studier som utvärderar den övergreppsförebyggande effekten av behandling för vuxna som begått sexuella övergrepp mot barn. För att kunna bedöma effekten av behandling måste också, enligt SBU, större, slumpvisa och kontrollerade studier på flernationell nivå genomföras, i vilka studier Sverige bör delta både för att bygga upp en nationell kompetens och för att kunna väga in omständigheter som är specifika för Sverige. SBU konstaterar vidare att välgjorda studier som utvärderar psykologiska behandlingar för barn med sexuella problembeteenden är nödvändiga för att förbättra det bristfälliga kunskapsunderlag som finns i dag. Detsamma gäller enligt SBU för ungdomar som begått sexuella övergrepp mot barn, även om kunskapsläget där är något bättre. Nuvarande kunskapsläge om brottsförebyggande effekter av insatser för personer som riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn är enligt SBU otillräckligt eftersom effektstudier helt saknas på området. SBU anför dock att det finns studier som tyder på att dessa personer kan nås för olika potentiellt verksamma insatser. Enligt SBU bör framtida studier, förutom brott, mäta förändringar i relevanta riskfaktorer under behandlingens gång eftersom ett sådant förfarande kan öka den statistiska styrkan och förkorta uppföljningstiderna samt även ge information om vilka specifika mekanismer som bidrar till en observerad effekt. SBU konstaterar vidare i sin utvärdering att tillgången på hälsoekonomiska studier inom området är mycket begränsad och att det

finns ett behov av studier av kostnader och effekter för behandling av personer som begår eller riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn.⁹⁷

Det ska i sammanhanget framhållas att all behandling som erbjuds sexualbrottsförövare i Sverige sker på frivillig väg. Information av det slag som avses i artikel 24.5 lämnas enligt vi erfarit regelmässigt till berörda personer.

Sammanfattningsvis är det, beträffande rätten till tillgång till förebyggande och behandlande program eller åtgärder enligt aktuell artikel, vår bedömning att mycket görs på området men att det också finns behov av att förstärka och förbättra det sexualbrottsförebyggande arbetet ytterligare. Vår bedömning är dock att Sverige uppfyller kraven i artikel 24 varför några lagändringar inte föreslås.

5.7 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Bedömning och förslag: Den nya lagen om registerkontroll avseende personer som arbetar med barn och de föreslagna ändringarna i övrigt föreslås träda i kraft den 1 december 2013. Den nya preskriptionsbestämmelsen – som innebär att preskriptionstiden för normalgraden av brottet utnyttjande av barn för sexuell posering samt brotten köp av sexuell handling av barn och sexuellt ofredande löper från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år - ska gälla även för brott som har begåtts före ikraftträdandet, om inte möjligheten att döma till påföljd har bortfallit dessförinnan enligt äldre bestämmelser. Några särskilda övergångsbestämmelser ska inte meddelas i övrigt.

⁹⁷ Information hämtad från SBU:s rapport *Medicinska och psykologiska metoder för att förebygga sexuella övergrepp mot barn (maj 2011)*. Rapporten finns tillgänglig bl.a. på SBU:s hemsida www.sbu.se.

Skälen för bedömningen

Direktivets bestämmelser

Enligt *artikel 27* i direktivet ska medlemsstaterna sätta i kraft de lagar och andra förordningar som är nödvändiga för att följa direktivet senast den 18 december 2013. Medlemsstaterna ska därvid till kommissionen överlämna texten till de bestämmelser genom vilka skyldigheterna enligt direktivet införlivas med nationell lagstiftning.

Gällande rätt

I bl.a. 1 kap. 1 § brottsbalken, 5 § brottsbalkens promulgationslag, 2 kap. 10 § regeringsformen och artikel 7 i Europakonventionen kommer legalitetsprincipen och det förbud mot retroaktiv strafflagstillämpning som följer därav till uttryck. Bestämmelserna tar dock sikte på straff och utgör därför i och för sig inget hinder mot att nya bestämmelser om preskription görs tillämpliga på brott som begåtts före ikraftträdandet, under förutsättning att brottet inte redan preskriberats enligt äldre bestämmelser. Skälet till detta är att en ändring av preskriptionstiden för ett brott inte påverkar straffet som sådant, utan endast möjligheten att döma ut påföljd. Trots detta är det en etablerad grundsats att en lagändring som medför att preskriptionstiden för ett visst brott blir förlängd inte ska tillämpas på brott som begåtts före ikraftträdandet. Denna princip, som kommer till uttryck i 12 § brottsbalkens promulgationslag, är emellertid inte undantagslös. Så har t.ex. de förlängningar som under senare år gjorts i fråga om preskriptionstiden vid vissa sexualbrott mot barn gjorts tillämpliga även på brott som vid ikraftträdandet inte var preskriberade enligt den äldre bestämmelsen.⁹⁸ Emellertid

⁹⁸ Se t.ex. prop. 1994/95:2 s. 31, prop. 2004/05:45 s. 131, prop. 2009/10:50 s. 31 och prop. 2009/10:71.

står det klart att det bör finnas goda skäl för att på detta sätt frångå huvudregeln i 12 § brottsbalkens promulgationslag.

Överväganden

Mot ovan angiven bakgrund bör den lag och de lagändringar som föreslagits i denna promemoria träda i kraft senast den 1 december 2013.

Vid den avvägning som även i förevarande fall måste göras mellan intresset av förutsebarhet i straffrättskipningen och behovet av retroaktiv tillämpning av nya preskriptionsbestämmelser ser vi inga skäl att avvika från den bedömning som gjorts i de tidigare lagstiftningsärendena. Nuvarande preskriptionsbestämmelser skulle kunna medföra att vissa fall av nu aktuella brott hinner preskriberas innan målsäganden inser, eller förmår att påtala, att hon eller han utsatts för ett brott. Detta talar också här för att ändringen bör ges retroaktiv verkan. En övergångsbestämmelse bör därför ges av innebörd att förlängningen av preskriptionstiden för normalgraden av brottet utnyttjande av barn för sexuell posering samt brotten köp av sexuell handling av barn och sexuellt ofredande ska gälla även för brott som har begåtts före ikraftträdandet, om inte möjligheten att döma till påföljd dessförinnan har bortfallit enligt äldre bestämmelser.

6 Ekonomiska konsekvenser

Enligt vår uppdragsbeskrivning ska utredaren bedöma förslagets ekonomiska konsekvenser för berörda företag och organisationer samt det allmänna.

Ytterligare personkategorier kommer med denna promemorias förslag att omfattas av möjlighet till registerkontroll. Hur många det kan bli frågan om är svårt att uppskatta eftersom det inte finns någon statistik att hänföra sig till. Enligt RPS beräkningar sker redan i dag ett större uttag av registerutdrag än vad de lagar om registerkontroll som finns i dag motiverar. Som ovan angivits begär också flera av de arbetsgivare som kommer att omfattas av förslaget i denna promemoria redan i dag att den som är aktuell för anställning eller uppdrag inom den berörda verksamheten ska ge in ett utdrag ur belastningsregistret.

Om den lag som föreslås i denna promemoria antas på förslaget sätt kommer sannolikt en ökning av uttag av registerutdrag att ske. Eftersom det här är fråga om ett begränsat utdrag anger RPS att en ny utdragsnivå måste byggas och att inrapporteringssystemet måste justeras för att kunna ta emot det nya utdragsändamålet. Därutöver anger RPS att skanningssystemet måste anpassas så att utdragsändamålets blanketter kan skannas in samt måste personalen ges utbildning och genomgång av det nya ändamålet, med dess lagar och regelverk. Enligt uppgifter från RPS kan dessa kostnader uppskattas till ungefär 150 000 kr. Enligt de beräkningar som RPS har uppgår sedan kostnaden för den normala handläggningen till cirka 20 kr per utdrag. I den kostnaden ingår hantering, telefonsupport, papper, porto osv. Förslaget bedöms dock av RPS sammantaget inte medföra några

ökade kostnader för ansvariga myndigheter och bör således kunna lösas inom ramen för befintligt anslag.

Några kostnader eller andra konsekvenser för det civila samhället bör inte uppstå.

7 Författningskommentar

7.1 Förslaget till lag (2013:00) om registerkontroll avseende personer som arbetar med barn

1 §

Den som rekryterat en person till yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet för anställning eller uppdrag som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn har rätt att begära att den som erbjuds anställningen eller uppdraget ska uppvisa ett utdrag ur det register som förs enligt lagen (1998:620) om belastningsregister. Utdraget ska vara högst ett år gammalt. I lagen om belastningsregister finns bestämmelser om att regeringen får meddela föreskrifter om innehållet i sådana utdrag.

Första stycket ska inte tillämpas på en förälder som innehar anställning eller uppdrag endast inom en grupp vari det egna barnet ingår.

Paragrafen reglerar registerkontrollen av arbets- eller uppdrags-sökande inom yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 5.4.5.2.

Paragrafen anger en rätt, inte en skyldighet, för den som rekryterat en person till yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet för anställning eller uppdrag som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn, att begära att den som erbjuds anställningen eller uppdraget ska uppvisa ett utdrag ur belastningsregistret. Utdraget som uppvisas ska vara högst ett år

gammalt. Det är den enskilde själv som ska inhämta ett registerutdrag som han eller hon ska visa upp för arbetsgivaren.

Med begreppet *direkt och regelbunden kontakt med barn* avses situationer där arbetet är av sådan art att det möjliggör återkommande nära kontakter med barnet. Som sådana arbeten skall betraktas arbeten där arbetsuppgifterna varaktigt och i väsentlig grad består i att utan vårdnadshavarens närvaro fostra, undervisa, sköta eller annars ta hand om barn eller annars arbeta i personlig kontakt med barn. Kravet på regelbundenhet innebär att den anställdes arbetsuppgifter inbegriper viss återkommande direktkontakt med barn. Vad som i det enskilda fallet avses med sådan regelbundenhet måste avgöras med hänsyn till den aktuella verksamheten.

Med begreppet *organiserad frivilligverksamhet* avses ideella föreningar, stiftelser och registrerade trossamfund.

Definitionen av begreppen har behandlats i avsnitt 5.4.5.2 och avsnitt 5.4.5.3.

Vilka kategorier av personer som ska få kontrolleras har behandlats i avsnitt 5.4.5.4. Det är endast den som kommer i fråga för anställning eller uppdrag inom verksamhet som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn som ska få kontrolleras. Föräldrar som innehar anställning eller uppdrag endast inom en grupp vari det egna barnet ingår omfattas inte av arbetsgivarens rätt att efterfråga uppgifter ur belastningsregistret. Avsikten är att föräldrar i föräldrakooperativa förskolor och föräldrar i organiserad frivilligverksamhet som har uppdrag endast inom grupp vari det egna barnet ingår ska undantas från arbetsgivarens rätt till registerkontroll.

Vilka brott den aktuella registerkontrollen ska omfatta behandlas i avsnitt 5.4.5.5. Den som enligt denna lag ombeds att uppvisa ett utdrag ur belastningsregistret har en rätt att erhålla ett s.k. begränsat utdrag innehållande endast för anställningen eller uppdraget relevanta brottsanteckningar.

2 §

Arbetsgivaren får inte dokumentera den utförda kontrollen på annat sätt än genom en anteckning om att registerutdraget har visats upp.

Bestämmelsen, som har behandlats i avsnitt 5.4.5.2, anger att en arbetsgivare som begär att arbets- eller uppdragssökande ska uppvisa utdrag ur belastningsregistret inte får dokumentera den utförda registerkontrollen på annat sätt än genom en anteckning om att registerutdraget har visats upp. Arbetsgivaren har ingen rätt att få behålla utdraget.

3 §

Denna lag gäller även för anställning eller uppdrag i en annan medlemsstat inom Europeiska unionen.

För att Sverige, på ett lämpligt sätt, ska uppfylla kravet i direktivets artikel 10.3, som behandlar utbyte av uppgifter ur kriminalregister mellan EU:s medlemsstater för andra ändamål än brottmålsförfaranden, är paragrafen tillämplig på anställningar och uppdrag inom berörda verksamheter både i Sverige och i andra medlemsstater. Härigenom får den enskilde en rätt att begära ett begränsat utdrag med för anställningen eller uppdraget relevanta brott även i de fall de rekryteras till yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet i en annan medlemsstat. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 5.4.6.

4 §

Om det i annan lag eller i en förordning finns bestämmelser som reglerar registerkontroll ska de bestämmelserna gälla.

Paragrafen innebär att lagen är subsidiär i förhållande till andra författningar som reglerar enskilds rätt till registerutdrag för anställningsändamål. Lagar som avses är framförallt skollagen (2010:800), lagen (2007:171) om registerkontroll av personal vid sådana hem för vård eller boende som tar emot barn och lagen

(2010:479) om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder. För anställning i Sverige inom dessa verksamheter kommer det således även fortsättningsvis vara de lagarna som gäller såvitt avser registerkontroll. Bestämelsen har behandlats i avsnitt 5.4.6.

7.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

35 kap. Om bortfallande av påföljd

4 §

De i 1 § bestämda tiderna ska räknas från den dag brottet begicks. Om det förutsätts att en viss verkan av handlingen ska ha inträtt innan en påföljd får dömas ut, ska tiden räknas från den dag då sådan verkan inträdde.

Vid brott som avses i följande bestämmelser ska de i 1 § bestämda tiderna räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år:

1. 6 kap. 4-6 §§, 8 och 9 §§ eller försök till sådana brott,
2. 6 kap. 1-3 och 12 §§ eller försök till sådana brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,
3. 6 kap. 10 §,
4. 16 kap. 10 a § första stycket och femte stycket eller försök till sådana brott, om brottet avser skildring av barn i pornografisk bild och en tillämpning av första stycket inte leder till att möjligheten att döma ut påföljd bortfaller senare,
5. 2 § lagen (1982:316) med förbud mot könsstympling av kvinnor eller försök till sådant brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år.

Vid bokföringsbrott som inte är ringa ska tiden räknas från den dag då den bokföringsskyldige har försatts i konkurs, fått eller erbjudit ackord eller inställt sina betalningar, om detta skett inom fem år från brottet. Om den bokföringsskyldige inom fem år från brottet blivit föremål för revision av Skatteverket, ska tiden räknas från den dag då revisionen beslutades.

Paragrafen innehåller bestämmelser om beräkning av tid för åtalspreskription. Andra stycket har ändrats. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.

Ändringarna innebär att preskriptionstiden i förhållande till gällande rätt förlängs såvitt avser brott mot 6 kap. 8 § brottsbalken första och andra styckena samt 6 kap. 9 och 10 §§ brottsbalken. Ändringarna innebär även att den absoluta preskriptionstiden enligt 35 kap. 6 § i de fall som nu är aktuella skall räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 december 2013.

2. Bestämmelsen i 35 kap. 4 § andra stycket tillämpas även på brott som begåtts före ikraftträdandet, om inte möjligheten att döma till påföljd har bortfallit dessförinnan enligt äldre bestämmelser.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 december 2013.

Av en särskild övergångsbestämmelse framgår att ändringarna i bestämmelsen i 35 kap. 4 § andra stycket ska tillämpas även på brott som har begåtts före ikraftträdandet om inte möjligheten att döma till påföljd har bortfallit enligt äldre bestämmelser.

7.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

9 §

En enskild har rätt att på begäran skriftligen få ta del av samtliga uppgifter ur registret om sig själv. Sådana uppgifter ska på begäran lämnas ut utan avgift en gång per kalenderår.

En enskild som behöver ett registerutdrag om sig själv har rätt att få ett begränsat utdrag ur registret

1. för att kunna ta till vara sin rätt i ett främmande land eller få tillstånd att resa in, bosätta sig eller arbeta där,
2. enligt bestämmelser i skollagen (2010:800),
3. enligt bestämmelser i lagen (2005:405) om försäkringsförmedling,
4. enligt bestämmelser i lagen (2007:171) om registerkontroll av personal vid sådana hem för vård eller boende som tar emot barn,
5. enligt bestämmelser i lagen (2010:479) om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder, *eller*
6. *enligt bestämmelser i lagen (2013:00) om registerkontroll avseende personer som arbetar med barn.*

Regeringen, eller i fråga om andra stycket punkterna 1–3 den myndighet regeringen bestämmer, får meddela föreskrifter om vilka uppgifter ett sådant utdrag ska innehålla.

En begäran om uppgifter ur registret ska vara skriftlig och undertecknad av den sökande.

Paragrafen reglerar rätten för enskilda att få information om de uppgifter som finns i registret om dem själva. I paragrafens andra stycke finns angivet de situationer där en enskild har rätt att få ett utdrag med ett begränsat innehåll. Ett tillägg i form av en ny punkt 6 har gjorts med innebörden att en rätt att få ett utdrag med begränsat innehåll även tillkommer den som begär det enligt bestämmelser i lagen (2013:00) om registerkontroll avseende personer som arbetar med barn. Överväganden om den lagtekniska utformningen finns i avsnitt 5.4.5.6

I

(Lagstiftningsakter)

DIREKTIV

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2011/92/EU

av den 13 december 2011

om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR
ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktions-
sätt, särskilt artiklarna 82.2 och 83.1,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag,

efter översändande av utkastet till lagstiftningsakt till de natio-
nella parlamenten,

med beaktande av Europeiska ekonomiska och sociala commit-
téens yttrande ⁽¹⁾,

efter att ha hört Regionkommittén,

i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet ⁽²⁾, och

av följande skäl:

- (1) Sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn, däribland barnpornografi, utgör allvarliga kränkningar av de grundläggande rättigheterna, framför allt barns rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för deras välfärd i enlighet med vad som föreskrivs i Förenta nationernas konvention av år 1989 om barnets rättigheter och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna ⁽³⁾.
- (2) I enlighet med artikel 6.1 i fördraget om Europeiska unionen erkänner unionen de rättigheter, friheter och principer som fastställs i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, vars artikel 24.2 slår fast att barnets bästa ska komma i främsta rummet

vid alla åtgärder som rör barn, oavsett om de vidtas av offentliga myndigheter eller privata institutioner. Vidare ger Stockholmsprogrammet – Ett öppet och säkert Europa i medborgarnas tjänst och för deras skydd ⁽⁴⁾ uttalad prioritet åt att bekämpa sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi.

- (3) Barnpornografi, som består av bilder där barn utsätts för sexuella övergrepp, och andra särskilt allvarliga former av sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn ökar och sprids genom användningen av ny teknik och internet.
- (4) Genom rådets rambeslut 2004/68/RIF av den 22 december 2003 om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi ⁽⁵⁾ tillnärmas medlemsstaternas lagstiftning när det gäller att straffbelägga de allvarligaste formerna av sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn, utvidga den nationella behörigheten och tillförsäkra brottsoffer ett stöd som uppfyller vissa minimikrav. I rådets rambeslut av 2001/220/RIF av den 15 mars 2001 om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden ⁽⁶⁾ fastställs en rad rättigheter för brottsoffer i straffrättsliga förfaranden, bland annat rätten till skydd och ersättning. Dessutom kommer samordningen av lagföring av fall av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi att underlättas genom genomförandet av rådets rambeslut 2009/948/RIF av den 30 november 2009 om förebyggande och lösning av tvister om utövande av jurisdiktion i straffrättsliga förfaranden ⁽⁷⁾.
- (5) Enligt artikel 34 i Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter åtar sig konventionsstaterna att skydda barn från alla former av sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Förenta nationernas fakultativa protokoll av år 2000 till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi

⁽¹⁾ EUT C 48, 15.2.2011, s. 138.

⁽²⁾ Europaparlamentets ståndpunkt av den 27 oktober 2011 (ännu ej offentliggjord i EUT) och rådets beslut av den 15 november 2011.

⁽³⁾ EGT C 364, 18.12.2000, s. 1.

⁽⁴⁾ EUT C 115, 4.5.2010, s. 1.

⁽⁵⁾ EUT L 13, 20.1.2004, s. 44.

⁽⁶⁾ EGT L 82, 22.3.2001, s. 1.

⁽⁷⁾ EUT L 328, 15.12.2009, s. 42.

och, i synnerhet, Europarådets konvention av år 2007 om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp är avgörande steg i processen för att öka det internationella samarbetet på detta område.

- (6) Allvarliga brott som sexuell exploatering av barn och barnpornografi kräver en övergripande strategi som omfattar lagföring av gärningsmän, skydd av barn som är brottsoffer och förebyggandet av fenomenet. Vid genomförandet av åtgärder för att bekämpa sådana brott måste barnets bästa komma i främsta rummet, i enlighet med Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Rambeslut 2004/68/RIF bör ersättas med ett nytt instrument som tillhandahåller en sådan övergripande rättslig ram så att detta syfte kan uppnås.
- (7) Detta direktiv bör till fullo komplettera Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF⁽¹⁾, eftersom vissa offer för människohandel även är barn som har utsatts för sexuella övergrepp eller sexuell exploatering.
- (8) När det gäller straffbeläggandet av handlingar förknippade med pornografiska föreställningar avser detta direktiv sådana handlingar som består i en organiserad liveposering ägnad för en publik; definitionen utesluter därmed personlig och direkt kommunikation mellan samtyckande jämbördiga parter samt barn som har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och deras partner.
- (9) Barnpornografi inbegriper ofta bilder som visar sexuella övergrepp mot barn som begås av vuxna. Det kan även inbegripa bilder av barn som medverkar i en handling med tydlig sexuell innebörd, eller av deras könsorgan, där bilderna framställs och används för i första hand sexuella syften, och utnyttjas med eller utan barnets vetskap. Vidare omfattar begreppet barnpornografi verklighetstrogna bilder av ett barn som medverkar eller som avbildas som medverkande i en handling med tydlig sexuell innebörd, för i första hand sexuella syften.
- (10) Funktionshinder innebär inte i sig automatiskt att det är omöjligt att samtycka till sexuella handlingar. Att utnyttja förekomsten av ett sådant funktionshinder för att kunna företa sexuella handlingar med ett barn bör dock kriminaliseras.
- (11) Vid antagandet av lagstiftning om materiell straffrätt bör unionen säkerställa enhetligheten i denna lagstiftning, särskilt när det gäller straffnivåerna. Mot bakgrund av Lisabonfördraget är det lämpligt att påminna om rådets slutsatser av den 24 och 25 april 2002 om den metod som ska tillämpas vid tillnärmning av påföljder där fyra

påföljdsnivåer anges. Eftersom detta direktiv innehåller ett ovanligt stort antal olika brott krävs det, för att direktivet ska kunna avspegla vilken grad av allvar det är frågan om, en differentiering av straffnivån som går längre än vad som normalt bör föreskrivas i unionens rättsliga instrument.

- (12) Allvarliga former av sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn bör omfattas av effektiva, proportionella och avskräckande påföljder. Detta omfattar framför allt olika former av sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn som underlättas genom användningen av informations- och kommunikationsteknik, exempelvis då kontakt sökes med barn i sexuella syften via sociala medier och chatttrum på internet. Definitionen av barnpornografi bör också klargöras och i högre grad anpassas till den som förekommer i internationella instrument.
- (13) Det maximala fängelsestraff som föreskrivs i detta direktiv för de brott som avses i direktivet bör gälla åtminstone för de allvarligaste formerna av dessa brott.
- (14) För att nå det maximala fängelsestraff som föreskrivs i detta direktiv för brott som rör sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi får medlemsstaterna med beaktande av sin nationella lagstiftning kombinera de straff som föreskrivs i nationell lagstiftning för dessa brott.
- (15) Genom detta direktiv förpliktas medlemsstaterna att i sin nationella lagstiftning fastställa straffrättsliga påföljder för överträdelse av unionens lagstiftning om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi. Detta direktiv medför inga skyldigheter beträffande tillämpningen i enskilda fall av sådana påföljder eller av något annat befintligt system för brottsbekämpning.
- (16) Särskilt i de fall då brott enligt detta direktiv begås för att uppnå ekonomisk vinning uppmanas medlemsstaterna att överväga att införa en möjlighet att ålägga ekonomiska sanktioner utöver ett fängelsestraff.
- (17) I barnpornografisammanhang ger termen "olovligen" medlemsstaterna möjlighet att anse handlingar förknippade med pornografiskt material som försvarliga när de utförs i exempelvis medicinska, vetenskapliga eller liknande syften. Den möjliggör även verksamhet inom ramen för inhemska rättsliga befogenheter, exempelvis myndigheternas lagliga innehav av barnpornografi i samband med straffrättsliga förfaranden eller för att förhindra, upptäcka eller utreda brott. Vidare utesluter den inte möjligheten att åberopa ansvarsfrihetsgrunder eller andra liknande principer som under vissa omständigheter befriar en person från ansvar, exempelvis då telefon- eller internetjourer vidtar åtgärder för att anmäla sådana fall.

⁽¹⁾ EUT L 101, 15.4.2011, s. 1.

- (18) Att medvetet skaffa sig tillgång till barnpornografi med hjälp av informations- och kommunikationsteknik bör straffbeläggas. För att kunna hållas ansvarig bör personen i fråga både ha avsikt att besöka en webbplats där barnpornografi finns tillgänglig och känna till att sådana bilder finns där. Påföljderna bör inte tillämpas på personer som oavsiktligt hamnar på webbplatser som innehåller barnpornografi. Att brottet är uppsåtligt kan främst konstateras genom att det har upprepats eller att brotten begicks via en avgiftsbelagd tjänst.
- (19) Kontaktsökning med barn för sexuella ändamål via internet utgör en särskild hotbild eftersom internet erbjuder användarna anonymitet på ett sätt som saknar motstycke eftersom de kan dölja sin verkliga identitet och andra personuppgifter som ålder. Samtidigt erkänner medlemsstaterna att det är viktigt att bekämpa kontaktsökning med barn även i andra sammanhang än internet, särskilt när kontakten inte sker via informations- och kommunikationsteknik. Medlemsstaterna uppmuntras att straffbelägga kontaktsökning som syftar till att förmå ett barn att träffa gärningsmannen för sexuella ändamål och som begås i barnets närvaro eller närhet, exempelvis genom att införa ett särskilt förberedelsebrott eller försök till brott enligt detta direktiv eller som en särskild form av sexuellt övergrepp. Oavsett vilken rättslig lösning medlemsstaterna väljer för att straffbelägga "offline grooming" bör de se till att på ett eller annat sätt lagföra gärningsmännen till sådana brott.
- (20) Detta direktiv reglerar inte medlemsstaternas politik när det gäller frivilliga sexuella handlingar mellan barn som kan ses som ett normalt utforskande av sexualiteten inom ramen för människans utveckling, med beaktande av olika kulturella traditioner och rättstraditioner och nya sätt att etablera och upprätthålla kontakter mellan barn och ungdomar, även genom informations- och kommunikationsteknik. Sådana frågor faller utanför detta direktivs tillämpningsområde. De medlemsstater som väljer att utnyttja de möjligheter som avses i detta direktiv gör detta som ett led i utövandet av sina befogenheter.
- (21) Medlemsstaterna bör ange försvårande omständigheter i sin nationella lagstiftning i enlighet med de tillämpliga regler om försvårande omständigheter som fastställts genom deras rättssystem. De bör se till att domare har möjlighet att beakta dessa försvårande omständigheter när de utmäter straffet för gärningsmännen, även om det inte finns någon skyldighet för domarna att tillämpa dessa försvårande omständigheter. Medlemsstaterna bör inte ange dessa försvårande omständigheter i sin lagstiftning när de är irrelevanta med tanke på det specifika brottets art. Relevansen av de olika försvårande omständigheter som anges i detta direktiv bör utvärderas på nationell nivå för vart och ett av de brott som avses i detta direktiv.
- (22) Fysisk eller psykisk oförmåga bör inom ramen för detta direktiv även anses omfatta tillstånd av fysisk eller mental oförmåga till följd av narkotika- eller alkoholpåverkan.
- (23) Man bör i kampen mot sexuell exploatering av barn fullt ut använda sig av befintliga instrument om beslag och förverkande av utbyte av brott, som Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet och dess tilläggsprotokoll, Europarådets konvention från 1990 om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott, rådets rambeslut 2001/500/RIF av den 26 juni 2001 om penningtvätt, identifiering, spårande, spärrande, beslag och förverkande av hjälpmedel till och vinning av brott⁽¹⁾ samt rådets rambeslut 2005/212/RIF av den 24 februari 2005 om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott⁽²⁾. Användning av beslagtagna och förverkade hjälpmedel och utbyte av sådana brott som avses i detta direktiv för att understödja hjälp och skydd till brottsoffer bör uppmuntras.
- (24) Sekundär viktimisering av de offer för brott som avses i detta direktiv bör undvikas. I de medlemsstater där prostitution eller medverkan i pornografi är straffbart enligt nationell straffrättslig lagstiftning bör det vara möjligt att inte väcka åtal eller utdöma straff enligt den lagstiftningen om barnet i fråga har begått dessa gärningar som ett resultat av att ha fallit offer för sexuell exploatering, eller om barnet tvingats medverka i barnpornografi.
- (25) Som ett instrument för tillnärmning av straffrätt föreskriver detta direktiv straffnivåer som bör tillämpas utan att det påverkar medlemsstaternas specifika kriminalpolitik vad gäller barn som begår brott.
- (26) Brottsutredning och åtal bör underlättas för att ta hänsyn till svårigheterna för barn som är offer att anmäla sexuella övergrepp och för att komma åt gärningsmännens anonymitet i cyberrymden. För att säkerställa att de brott som avses i detta direktiv kan utredas och lagföras framgångsrikt bör utredning och lagföring i princip inte vara beroende av en anmälan eller angivelse av brottsoffret, eller dess företrädare, för att kunna inledas. Hur lång den tillräckliga långa tidsperioden för lagföring ska vara, bör fastställas i enlighet med nationell lagstiftning.
- (27) Effektiva utredningsverktyg bör göras tillgängliga för dem som ansvarar för att utreda och lagföra de brott som avses i detta direktiv. Dessa verktyg kan omfatta

(1) EGT L 182, 5.7.2001, s. 1.

(2) EUT L 68, 15.3.2005, s. 49.

avlyssning av kommunikation, dold övervakning inklusive elektronisk övervakning, övervakning av bankkonton eller andra ekonomiska utredningar, med beaktande av bl.a. proportionalitetsprincipen och de utredda brottens natur och allvar. Vid behov och i enlighet med nationell lagstiftning, bör sådana verktyg även inkludera möjligheten för brottsbekämpande myndigheter att använda dold identitet på internet.

- (28) Medlemsstaterna bör uppmana alla personer som har kännedom om eller hyser misstanke om sexuella övergrepp mot eller sexuell exploatering av ett barn att rapportera till de behöriga myndigheterna. Det är varje medlemsstats ansvar att bestämma till vilka behöriga myndigheter sådana misstankar kan rapporteras. Sådana behöriga myndigheter bör inte inskränka sig till barnvårdsmyndigheter eller relevanta sociala myndigheter. Kravet om misstanke "i god tro" bör syfta till att förhindra att bestämmelsen åberopas för att rättfärdiga att anmälan av helt och hållet inbillade eller osanna uppgifter görs med ont uppsåt.
- (29) Reglerna om behörighet bör ändras i syfte att säkerställa att personer från unionen som begår sexuella övergrepp mot barn eller exploaterar barn sexuellt kan åtalas, även om de begår brotten utanför unionen, särskilt genom så kallad sexturism. Med barnsexturism bör förstås sexuell exploatering av barn av en eller flera personer som reser från sin vanliga miljö till ett resmål där de har sexuella kontakter med barn. Vad gäller den barnsexturism som sker utanför unionen uppmuntras medlemsstaterna att med tillgängliga nationella och internationella instrument – inbegripet bilaterala eller multilaterala avtal om utlämning, ömsesidigt bistånd eller överförande av lagföreläggelse – att samarbeta med tredjeländer och internationella organisationer i syfte att bekämpa sexturism. Medlemsstaterna bör främja en öppen dialog och kommunikation med länder utanför unionen för att göra det möjligt att med stöd av relevant lagstiftning åtala gärningsmän som reser utanför unionens gränser som barnsexturister.
- (30) Åtgärder för att skydda barn som är brottsoffer bör vidtas med barnets bästa i främsta rummet och med beaktande av en bedömning av deras behov. Det bör vara lätt för barn som är brottsoffer att få tillgång till rättslig prövning och till åtgärder för att hantera intressekonflikter när sexuella övergrepp mot eller sexuell exploatering av barn förekommer inom familjen. När en särskild företrädare bör utses för ett barn under en förundersökning eller rättegång, kan också en juridisk person, en institution eller en myndighet ikläda sig denna roll. Dessutom bör barn som utsatts för brott skyddas från sanktioner, t.ex. enligt den nationella lagstiftningen om prostitution, om de berättar om sin situation för behöriga myndigheter.
- (31) Medlemsstaterna bör överväga att erbjuda barn som är brottsoffer hjälp på kort och lång sikt. Alla skador som barn vållas genom sexuella övergrepp och sexuell exploatering är betydelsefulla och bör behandlas. Skador till följd av sexuella övergrepp och sexuell exploatering är av sådan art att barnet bör få hjälp till dess att det har tillfrisknat i såväl fysisk som psykisk bemärkelse, vilket innebär att hjälp kan behövas även in i vuxen ålder. Man bör överväga att erbjuda hjälp och råd åt föräldrar eller vårdnadshavare till barn som är brottsoffer, såvida dessa inte är misstänkta för brottet i fråga, så att de kan bistå sitt barn under hela förfarandet.
- (32) I rambeslut 2001/220/RIF fastställs en rad rättigheter för brottsoffer i samband med straffrättsliga förfaranden, bland annat rätten till skydd och ersättning. Barn som fallit offer för sexuella övergrepp, sexuell exploatering och barnpornografi bör dessutom få tillgång till juridisk rådgivning och, i enlighet med brottsoffrens roll i det berörda rättssystemet, till juridiskt ombud, även när det gäller att söka ersättning för skada. Sådan juridisk rådgivning och sådant juridiskt ombud kan också tillhandahållas av de behöriga myndigheterna för att söka ersättning från staten. Syftet med juridisk rådgivning är att offren ska kunna få information och rådgivning om de olika möjligheter som finns tillgängliga för dem. Den juridiska rådgivningen bör ges av en person med lämplig juridisk utbildning utan att denne nödvändigtvis behöver vara jurist. Tillgången till juridisk rådgivning och, i enlighet med brottsoffrens roll i det berörda rättssystemet, till juridiskt ombud bör vara kostnadsfri åtminstone när offret inte har tillräckliga ekonomiska resurser, på ett sätt som är förenligt med medlemsstaternas interna förfaranden.
- (33) Medlemsstaterna bör vidta åtgärder för att förebygga eller förhindra handlingar som är relaterade till främjande av sexuella övergrepp mot barn och barnsexturism. Olika förebyggande åtgärder skulle kunna övervägas, exempelvis utarbetande och förstärkning av en uppförandekod och självreglerande mekanismer inom turistindustrin, införande av etiska regler eller "kvalitetsmärkning" för turistorganisationer som bekämpar barnsexturism eller införande av en uttalad policy för att motverka barnsexturism.

- (34) Medlemsstaterna bör fastställa och/eller stärka sina strategier för att förebygga sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn, inbegripet åtgärder för att motverka och minska den efterfrågan som ligger till grund för alla former av sexuell exploatering av barn, liksom åtgärder för att minska risken för att barn blir offer, med hjälp av information, kampanjer för att öka medvetenheten samt forsknings- och utbildningsprogram. Vid sådana initiativ bör medlemsstaterna inpta ett synsätt som värnar om barnets rättigheter. Det är viktigt att säkerställa att informationskampanjer riktade till barn är lämpade för denna målgrupp och att de är tillräckligt lättbegripliga. Man bör överväga att införa hjälplinjer/telefonjourer.
- (35) När det gäller systemet för att rapportera sexuella övergrepp mot eller sexuell exploatering av barn och för att hjälpa barn i nöd bör användningen av de jourtelefonnummer – 116 000 för försvunna barn, 116 006 för brottsoffer och 116 111 för barn – som införts i hela unionen genom kommissionens beslut 2007/116/EG av den 15 februari 2007 om att reservera den nationella nummerserien som börjar med 116 för harmoniserade nummer för harmoniserade tjänster av samhälleligt värde⁽¹⁾, uppmuntras och erfarenheter av hur dessa fungerar bör beaktas.
- (36) Personer som i sin yrkesverksamhet kan väntas komma i kontakt med barn som fallit offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering bör få lämplig utbildning för att kunna identifiera och bemöta sådana brottsoffer. Sådan utbildning bör främjas för personer inom följande personalkategorier när de kan väntas komma i kontakt med barn som är brottsoffer: poliser, åklagare, advokater, domare och domstolspersonal, personal inom barnhälsan samt inom hälso- och sjukvård, men även omfatta personer i andra personalkategorier som i sitt arbete kan väntas komma i kontakt med barn som fallit offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering.
- (37) För att kunna förebygga sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn bör interventionsprogram eller interventionsåtgärder riktade till sexualförbrytare erbjudas. Dessa interventionsprogram eller interventionsåtgärder bör följa en bred, flexibel strategi med inriktning på de medicinska och psykosociala aspekterna och vara av icke-obligatorisk karaktär. Dessa interventionsprogram eller interventionsåtgärder påverkar inte interventionsprogram eller interventionsåtgärder som förordnas av behöriga rättsliga myndigheter.
- (38) Interventionsprogram eller interventionsåtgärder bör inte tillhandahållas som en automatisk rättighet. Det är medlemsstatens sak att avgöra vilka interventionsprogram eller interventionsåtgärder som är lämpliga.
- (39) I syfte att förhindra och minimera risken för återfall bör gärningsmännen bli föremål för en bedömning av vilken fara de utgör, och risken för återfall i sexualbrott mot barn. Formerna för en sådan bedömning – exempelvis vilken typ av myndighet som är behörig att beordra och genomföra bedömningen, eller vid vilken tidpunkt under eller efter det straffrättsliga förfarandet denna bedömning bör genomföras samt formerna för faktiska interventionsprogram eller interventionsåtgärder som erbjuds efter denna bedömning – bör vara förenliga med medlemsstaternas interna förfaranden. I samma syfte att förebygga och minimera återfall, bör gärningsmännen också ha möjlighet att delta i fungerande interventionsprogram eller interventionsåtgärder på frivillig basis. Dessa interventionsprogram eller interventionsåtgärder bör inte inkräkta på nationella program för att behandla personer med psykiska störningar.
- (40) När det bedöms lämpligt med beaktande av dels vilken fara gärningsmännen utgör, dels risken för återfall i brott, bör dömda gärningsmän tillfälligt eller permanent kunna förhindras att utöva åtminstone yrkesverksamhet som inbegriper direkta och regelbundna kontakter med barn. Vid rekrytering för en befattning som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn ska en arbetsgivare ha rätt att bli informerad om i kriminalregistret intagna fällande domar för sexualbrott mot barn eller om befintliga diskvalifikationer mot att utöva viss verksamhet. Med arbetsgivare avses i detta direktiv även personer som bedriver organisationer som är aktiva inom frivilligverksamhet som omfattar tillsyn över barn och/eller omsorg om barn och som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn. På vilket sätt som information överlämnas, till exempel via den berörda personen, liksom det exakta innehållet i informationen och vad som avses med organiserad frivilligverksamhet och med direkt och regelbunden kontakt med barn bör fastställas i enlighet med nationell lagstiftning.
- (41) Med vederbörligt beaktande av medlemsstaternas olika rättsliga traditioner utgår detta direktiv från att tillgång till kriminalregisteruppgifter endast beviljas av antingen de behöriga myndigheterna eller den berörda personen. Detta direktiv innebär inte någon skyldighet att ändra de nationella system som reglerar kriminalregistren eller tillgången till dem.
- (42) Syftet med detta direktiv är inte att harmonisera reglerna vad avser berörda personers samtycke vid utbyte av information ur kriminalregister, dvs. huruvida sådant samtycke ska krävas eller inte. Oavsett om samtycke krävs eller inte krävs enligt den nationella lagstiftningen innebär detta direktiv ingen ny skyldighet att ändra den nationella lagstiftningen och de nationella förfarandena i detta hänseende.

⁽¹⁾ EUT L 49, 17.2.2007, s. 30.

- (43) Medlemsstaterna kan överväga att vidta ytterligare administrativa åtgärder gentemot gärningsmännen, till exempel genom att i sexualförbrytarregister registrera de personer som har dömts för något av de brott som avses i direktivet. Tillgången till dessa register bör begränsas i enlighet med nationella författningsprinciper och tillämpliga dataskyddsnormer, exempelvis genom att begränsa tillgången till rättsväsendet och/eller de brottsbekämpande myndigheterna.
- (44) Medlemsstaterna uppmanas att skapa mekanismer för uppgiftsinsamling eller kontaktpunkter på nationell eller lokal nivå, i samarbete med det civila samhället, i syfte att observera och analysera fenomenet sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn. För att korrekt kunna utvärdera resultatet av åtgärder mot sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi bör unionen fortsätta sitt arbete med att utveckla metoderna för uppgiftsinsamling i syfte att få fram jämförbar statistik.
- (45) Medlemsstaterna bör vidta lämpliga åtgärder för att skapa informationstjänster för att tillhandahålla information om hur man upptäcker tecken på sexuella övergrepp och sexuell exploatering.
- (46) Barnpornografi, som utgörs av bilder på sexuella övergrepp mot barn, är en särskild typ av innehåll som inte kan tolkas som uttryck för en åsikt. För att bekämpa barnpornografi måste man minska spridningen av material med sexuella övergrepp mot barn genom att försvåra för gärningsmännen att ladda upp sådant innehåll på webbsidor som är tillgängliga för allmänheten. Det krävs därför åtgärder för att avlägsna innehållet och gripa dem som producerar, sprider eller laddar ner bilder på barn som utsätts för sexuella övergrepp. För att understödja unionens ansträngningar att bekämpa barnpornografi bör medlemsstaterna göra sitt yttersta för att samarbeta med tredjeländer för att se till att sådant innehåll avlägsnas från servrar på deras territorium.
- (47) Trots sådana insatser är avlägsnande av barnpornografiskt innehåll vid källan emellertid ofta inte möjlig när originalmaterialet inte finns inom unionen, antingen beroende på att den stat där värdserverna finns inte är samarbetsvillig, eller eftersom det visar sig ta särskilt lång tid att uppnå ett avlägsnande av materialet från den berörda staten. Mekanismer kan också inrättas för att blockera tillträde från unionens territorium till internetsidor som konstaterats innehålla eller sprida barnpornografi. Åtgärder som medlemsstaterna vidtar i enlighet med detta direktiv för att avlägsna eller, i lämpliga fall, blockera webbplatser som innehåller barnpornografi skulle kunna baseras på olika typer av offentliga åtgärder, lagstiftande, icke-lagstiftande, rättsliga eller andra åtgärder. Det bör i detta sammanhang noteras att detta direktiv inte påverkar sådana frivilliga åtgärder som vidtas av internetbranschen för att förhindra att deras tjänster missbrukas eller medlemsstaternas stöd för sådana åtgärder. Oavsett grunden för den åtgärd eller metod som väljs bör medlemsstaterna se till att det görs på ett sätt som tillförsäkrar användare och tjänsteleverantörer en tillfredsställande nivå vad gäller rättssäkerhet och rättslig förutsägbarhet. Både när det gäller avlägsnande och blockering av innehåll som inbegriper övergrepp mot barn bör samarbete mellan offentliga myndigheter etableras och stärkas, särskilt för att säkerställa att nationella förteckningar över webbplatser med barnpornografiskt material är så fullständiga som möjligt och för att undvika dubbelarbete. All sådan utveckling måste ta hänsyn till slutanvändarnas rättigheter, vara förenlig med gällande lagliga och rättsliga förfaranden och Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. Genom programmet för ett säkrare internet har ett nät av telefonjourer inrättats i syfte att samla in information och säkerställa täckning av och utbyte av rapporter om de mest förekommande typerna av olagligt innehåll på nätet.
- (48) Syftet med detta direktiv är att ändra och utöka bestämmelserna i rambeslut 2004/68/RIF. Eftersom de ändringar som görs är många och genomgripande bör rambeslutet för tydlighetens skull ersättas i sin helhet med avseende på de medlemsstater som deltar i antagandet av detta direktiv.
- (49) Eftersom målet med detta direktiv, nämligen att bekämpa sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna på egen hand och därför, på grund av åtgärdernas omfattning och verkningar, bättre kan uppnås på unionsnivå, får unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen enligt artikel 5 i fördraget om Europeiska unionen. I enlighet med proportionalitetsprincipen i den artikeln går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.
- (50) Detta direktiv tar hänsyn till de grundläggande rättigheterna och beaktar de principer som framför allt erkänns i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, i synnerhet principen om skydd av människans värdighet, förbudet mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, barnets rättigheter, rätten till frihet och säkerhet, rätt till yttrande- och informationsfrihet, rätt till skydd av personuppgifter, rätten till ett effektivt rättsmedel och rättvis rättegång samt principerna om laglighet och proportionalitet i fråga om brott och straff. Detta direktiv syftar till att säkerställa att dessa rättigheter och principer respekteras fullt ut och måste genomföras i enlighet med detta.

- (51) I enlighet med artikel 3 i protokollet (nr 21) om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa, fogat till fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, har Förenade kungariket och Irland meddelat att de önskar delta i antagandet och tillämpningen av detta direktiv.
- (52) I enlighet med artiklarna 1 och 2 i protokollet (nr 22) om Danmarks ställning, som är fogat till fördraget om Europeiska unionen och till fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, deltar inte Danmark i antagandet av detta direktiv, som därför inte är bindande för eller tillämpligt på Danmark.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Syfte

Detta direktiv fastställer minimiregler om fastställande av brottsrekvisit och påföljder på området sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn, barnpornografi och kontaktsökning med barn för sexuella ändamål. Det inför också bestämmelser för att stärka åtgärderna för att förebygga sådana brott och förbättra skyddet av dess offer.

Artikel 2

Definitioner

I detta direktiv avses med

- a) barn: varje person som är under arton år,
- b) åldern för sexuellt självbestämmande: den ålder under vilken det enligt nationell lag är förbjudet att ägna sig åt sexuella handlingar med ett barn,;
- c) barnpornografi:
- i) allt material som avbildar ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig eller simulerad sexuell innebörd,
 - ii) varje avbildning av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften,
 - iii) allt material som avbildar en person som framstår som ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig eller simulerad sexuell innebörd eller varje avbildning av könsorganen på en person som framstår som ett barn för i första hand sexuella syften, eller
 - iv) verklighetstrogna bilder av ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig sexuell innebörd eller verklighetstrogna bilder av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften,

- d) barnprostitution: utnyttjande av ett barn för sexuella handlingar, där pengar eller någon annan form av betalning eller ersättning lämnas eller utlovas som betalning för barnets sexuella handlingar, oavsett om denna betalning, detta löfte eller denna ersättning görs till barnet eller till en tredje part,
- e) pornografisk föreställning: liveposering som riktar sig till en publik, även när det sker med hjälp av informations- och kommunikationsteknik,
- i) av ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig eller simulerad sexuell innebörd, eller
 - ii) av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften,
- f) juridisk person: ett rättssubjekt som har denna status enligt tillämplig lagstiftning, med undantag för stater eller offentliga organ vid utövandet av offentliga maktbefogenheter samt offentliga internationella organisationer.

Artikel 3

Brott som har samband med sexuella övergrepp

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de uppsåtliga handlingar som avses i punkterna 2–6 är straffbelagda.
2. Att i sexuella syften förmå ett barn, som inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, att bli vittne till sexuella handlingar, även utan att behöva delta, ska vara belagt med ett maximistraff på minst ett års fängelse.
3. Att i sexuella syften förmå ett barn, som inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, att bli vittne till sexuella övergrepp, även utan att behöva delta, ska vara belagt med ett maximistraff på minst två års fängelse.
4. Att ägna sig åt sexuella handlingar med ett barn, som inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, ska vara belagt med ett maximistraff på minst fem års fängelse.
5. Att ägna sig åt sexuella handlingar med ett barn, om
 - i) missbruk av en erkänd förtroendeställning eller av makt eller inflytande över barnet förekommer, ska vara belagt med ett maximistraff på minst åtta års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst tre års fängelse om barnet uppnått denna ålder, eller
 - ii) missbruk av barnets särskilt utsatta situation förekommer, framför allt till följd av ett psykiskt eller fysiskt funktionshinder eller en beroendeställning, ska vara belagt med ett maximistraff på minst åtta års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst tre års fängelse om barnet uppnått denna ålder, eller

iii) tvång, våld eller hot brukas, ska vara belagt med ett maximistraff på minst tio års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst fem års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

6. Att genom tvång, våld eller hot förmå ett barn att ägna sig åt sexuella handlingar med en tredje part ska vara belagt med ett maximistraff på minst tio års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst fem års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

Artikel 4

Brott som har samband med sexuell exploatering

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de uppsåtliga handlingar som avses i punkterna 2–7 är straffbelagda.

2. Att förmå eller rekrytera ett barn till att delta i pornografiska föreställningar, eller dra nytta av eller på annat sätt utnyttja ett barn för sådana syften, ska vara belagt med ett maximistraff på minst fem års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst två års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

3. Att tvinga eller med våld förmå ett barn till att delta i pornografiska föreställningar, eller att hota ett barn för sådana syften, ska vara belagt med ett maximistraff på minst åtta års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst fem års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

4. Att medvetet bevista pornografiska föreställningar där ett barn deltar ska vara belagt med ett maximistraff på minst två års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst ett års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

5. Att förmå eller rekrytera ett barn till att delta i barnprostitution, eller dra nytta av eller på annat sätt utnyttja ett barn för sådana syften, ska vara belagt med ett maximistraff på minst åtta års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst fem års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

6. Att tvinga eller med våld förmå ett barn till barnprostitution, eller att hota ett barn för sådana syften, ska vara belagt med ett maximistraff på minst tio års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst fem års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

7. Att ägna sig åt sexuella handlingar med ett barn, där barnprostitution utnyttjas, ska vara belagt med ett maximistraff på minst fem års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst två års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

Artikel 5

Brott som har samband med barnpornografi

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de uppsåtliga handlingar som avses i punkterna 2–6 är straffbelagda när de begås olovligen.

2. Förvärv eller innehav av barnpornografi ska vara belagt med ett maximistraff på minst ett års fängelse.

3. Att medvetet skaffa sig tillgång till barnpornografi med hjälp av informations- eller kommunikationsteknik ska vara belagt med ett maximistraff på minst ett års fängelse.

4. Distribution, spridning eller överföring av barnpornografi ska vara belagt med ett maximistraff på minst två års fängelse.

5. Utbudande, tillhandahållande eller tillgängliggörande av barnpornografi ska vara belagt med ett maximistraff på minst två års fängelse.

6. Produktion av barnpornografi ska vara belagt med ett maximistraff på minst tre års fängelse.

7. Det ankommer på medlemsstaterna att besluta huruvida denna artikel är tillämplig på fall som rör barnpornografi enligt artikel 2 c iii, om den person som framstår som ett barn i själva verket var 18 år eller äldre vid tidpunkten för avbildandet.

8. Det ankommer på medlemsstaterna att besluta huruvida punkterna 2 och 6 i denna artikel är tillämpliga i fall då det fastställs att det pornografiska materialet enligt artikel 2 c iv producerats och innehas av producenten enbart för eget privat bruk, i den mån inget pornografiskt material enligt artikel 2 c i, ii eller iii har använts för denna produktion och förutsatt att handlingen inte innebär någon risk för att materialet sprids.

Artikel 6

Kontaktsökning med barn i sexuellt syfte

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att följande uppsåtliga handlingar är straffbelagda:

Förslag som en vuxen ger med hjälp av informations- och kommunikationsteknik i syfte att träffa ett barn som inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande för att begå något av de brott som avses i artiklarna 3.4 och 5.6 ska, om detta förslag har följts av faktiska handlingar som leder till ett sådant möte, vara belagt med ett maximistraff på minst ett års fängelse.

2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att det är straffbart för en vuxen att med hjälp av informations- och kommunikationsteknik försöka begå något av de brott som avses i artikel 5.2 och 5.3 genom att kontakta barn som inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande i syfte att tillhandahålla barnpornografiskt material som avbildar det barnet.

Artikel 7

Anstiftan, medhjälp och försök

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att anstiftan av och medhjälp till något av de brott som avses i artiklarna 3–6 är straffbelagt.

2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att försök att begå något av de brott som avses i artikel 3.4, 3.5 och 3.6, artikel 4.2, 4.3, 4.5, 4.6 och 4.7 samt artikel 5.4, 5.5 och 5.6 är straffbelagda.

Artikel 8

Frivilliga sexuella handlingar

1. Det ankommer på medlemsstaterna att besluta huruvida artikel 3.2 och 3.4 är tillämplig på frivilliga sexuella handlingar mellan jämbördiga parter som är nära i ålder och grad av psykisk och fysisk utveckling eller mognad, förutsatt att handlingarna inte innebär någon form av övergrepp.

2. Det ankommer på medlemsstaterna att besluta huruvida artikel 4.4 är tillämplig på en pornografisk föreställning som äger rum inom ramen för en frivillig relation när barnet har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, eller mellan jämbördiga parter som är nära i ålder och grad av psykisk och fysisk utveckling eller mognad, förutsatt att handlingarna inte innebär någon form av övergrepp eller exploatering och att inga pengar eller andra former av ersättning ges som betalning i utbyte mot den pornografiska föreställningen.

3. Det ankommer på medlemsstaterna att besluta huruvida artikel 5.2 och 5.6 är tillämplig på produktion, förvärv eller innehav av material som rör barn som uppnått åldern för sexuellt självbestämmande om materialet produceras och innehas med dessa barns samtycke och enbart för de berörda personernas privata bruk, förutsatt att handlingarna inte innebär någon form av övergrepp.

Artikel 9

Försvarande omständigheter

Förutsatt att följande omständigheter inte redan ingår i brottsrekvisiten för de brott som avses i artiklarna 3–7 ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att nedanstående omständigheter i enlighet med relevanta bestämmelser i nationell lagstiftning ska kunna anses som försvarande omständigheter i samband med de relevanta brott som avses i artiklarna 3–7:

a) Brottet begicks mot ett barn i en särskilt utsatt situation, såsom ett barn med ett psykiskt eller fysiskt funktionshinder eller som befann sig i en beroendeställning eller i ett tillstånd av fysisk eller psykisk oförmåga.

b) Brottet begicks av en medlem i barnets familj, en person som sammanbodde med barnet eller en person som har missbrukat sin erkända förtroendeställning eller makt.

c) Brottet begicks av flera personer som agerade gemensamt.

d) Brottet begicks inom ramen för en kriminell organisation i den mening som avses i rådets rambeslut 2008/841/RIF av den 24 oktober 2008 om kampen mot organiserad brottslighet⁽¹⁾.

e) Gärningsmannen har tidigare dömts för brott av samma art.

f) Gärningsmannen har avsiktligt eller genom vårdslöshet utsatt ett barn för livsfara.

g) Brottet begicks med användande av grovt våld eller vållade barnet allvarlig skada.

Artikel 10

Diskvalifikation till följd av fällande dom

1. För att undvika risk för återfall i brott ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att en fysisk person som har dömts för något av de brott som avses i artiklarna 3–7, tillfälligt eller permanent, kan förhindras att utöva åtminstone yrkesverksamhet som inbegriper direkta och regelbundna kontakter med barn.

2. Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att arbetsgivare, när de rekryterar en person till yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn, har rätt att i enlighet med nationell lagstiftning och på lämpligt sätt – såsom tillgång på begäran eller via den berörda personen – begära information om det finns fällande domar för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 i kriminalregistret, eller diskvalifikation till följd av sådana domar att utöva verksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn.

3. För tillämpning av punkterna 1 och 2 i denna artikel ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att information om förekomsten av en fällande dom för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 i kriminalregistret, eller diskvalifikation till följd av sådana domar att utöva verksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn, överförs i enlighet med de förfaranden som anges i rådets rambeslut 2009/315/RIF av den 26 februari 2009 om organisationen av medlemsstaternas utbyte av uppgifter ur kriminalregistret och uppgifternas innehåll⁽²⁾ då detta sker på begäran enligt artikel 6 i det rambeslutet och med den berörda personens samtycke.

⁽¹⁾ EUT L 300, 11.11.2008, s. 42.

⁽²⁾ EUT L 93, 7.4.2009, s. 23.

*Artikel 11***Beslag och förverkande**

Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att deras behöriga myndigheter har rätt att beslagta och förverka hjälpmedel till och vinning av de brott som avses i artiklarna 3, 4 och 5.

*Artikel 12***Juridiska personers ansvar**

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att juridiska personer kan ställas till ansvar för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 och som begås till deras förmån av en person som agerar antingen enskilt eller som en del av den juridiska personens organisation och har en ledande ställning inom den juridiska personen, grundad på

- a) behörighet att företräda den juridiska personen,
- b) befogenhet att fatta beslut på den juridiska personens vägnar eller,
- c) befogenhet att utöva kontroll inom den juridiska personen.

2. Medlemsstaterna ska också vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att juridiska personer kan ställas till ansvar i de fall, där bristande övervakning eller kontroll från en person som avses i punkt 1 har gjort det möjligt för en person under den juridiska personens ansvar att begå något av de brott som avses i artiklarna 3–7 till förmån för den juridiska personen.

3. Juridiska personers ansvar enligt punkterna 1 och 2 ska inte utesluta straffrättsliga förfaranden mot fysiska personer som är gärningsmän, anstiftare eller medhjälpare till de brott som avses i artiklarna 3–7.

*Artikel 13***Sanktioner för juridiska personer**

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att en juridisk person som har ställts till ansvar i enlighet med artikel 12.1 kan bli föremål för effektiva, proportionella och avskräckande sanktioner, som ska innefatta bötesstraff eller administrativa avgifter och som får innefatta andra sanktioner, såsom

- a) fråntagande av rätt till offentliga förmåner eller stöd,
- b) tillfälligt eller permanent näringsförbud,
- c) rättslig övervakning,
- d) rättsligt beslut om upplösning av verksamheten, eller
- e) tillfällig eller permanent stängning av de inrättningar som har använts för att begå brottet.

2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att en juridisk person som har ställts till ansvar i enlighet med artikel 12.2 kan bli föremål för effektiva, proportionella och avskräckande påföljder eller åtgärder.

*Artikel 14***Avstående från att lagföra eller utdöma påföljd för brottsoffret**

Medlemsstaterna ska i överensstämmelse med de grundläggande principerna i sina rättssystem vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de behöriga nationella myndigheterna har befogenhet att avstå från att lagföra eller straffa barn som är offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering för deras deltagande i brottslig verksamhet som de har tvingats att begå som en direkt följd av att de utsatts för någon av de gärningar som avses i artiklarna 4.2, 4.3, 4.5, 4.6 och 5.6.

*Artikel 15***Utredning och lagföring**

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att utredning eller lagföring av de brott som avses i artiklarna 3–7 inte är beroende av anmälan eller angivelse av ett offer eller av offrets företrädare, och att straffrättsliga förfaranden kan fortsätta även om den personen har tagit tillbaka sina uppgifter.

2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att möjliggöra lagföring av vart och ett av de brott som avses i artiklarna 3, 4.2, 4.3, 4.5, 4.6 och 4.7, samt, när barnpornografi som avses i artikel 2 c i och ii har använts, av de grova brott som avses i artikel 5.6, under en tillräckligt lång tidsperiod efter det att offret har uppnått myndighetsålder och i en omfattning som motsvarar det berörda brottets svårhetsgrad.

3. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att effektiva utredningsverktyg, som de som används när det gäller organiserad brottslighet eller andra grova brott, är tillgängliga för de personer, enheter eller avdelningar som har ansvaret för att utreda eller lagföra brott som avses i artiklarna 3–7.

4. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att göra det möjligt för utredningsenheter eller utredningsmyndigheter att söka identifiera offren för de brott som avses i artiklarna 3–7, i synnerhet genom att analysera barnpornografiskt material, såsom fotografier och audiovisuella inspelningar som överförts eller ställts till förfogande med hjälp av informations- och kommunikationsteknik.

*Artikel 16***Rapportering av misstanke om sexuella övergrepp eller sexuell exploatering**

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de regler om sekretess som enligt den nationella lagstiftningen gäller för personer inom vissa yrkeskategorier som har till huvudsaklig uppgift att arbeta med barn, inte utgör ett hinder för möjligheten för dessa personer att rapportera situationer där de har skäligen grund att anta att ett barn är offer för brott som avses i artiklarna 3–7, till de myndigheter som är ansvariga för skyddet av barn.

2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att uppmuntra alla personer som känner till eller i god tro misstänker att något av de brott som avses i artiklarna 3–7 har begåtts att rapportera dessa till behöriga myndigheter.

Artikel 17

Behörighet och samordning av åtal

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att fastställa sin behörighet när det gäller de brott som avses i artiklarna 3–7, när

- a) brottet helt eller delvis har begåtts inom medlemsstaternas territorium, eller
- b) gärningsmannen är medborgare i någon av medlemsstaterna.

2. En medlemsstat ska underrätta kommissionen om den beslutar att fastställa ytterligare behörighet när det gäller ett brott enligt artiklarna 3–7 vilket har begåtts utanför dess territorium, bland annat när

- a) brottet har begåtts mot en av dess medborgare eller en person som har sin hemvist på medlemsstatens territorium, eller
- b) brottet har begåtts till förmån för en juridisk person som är etablerad på den medlemsstatens territorium, eller
- c) gärningsmannen har sin hemvist på medlemsstatens territorium.

3. Medlemsstaterna ska säkerställa att deras behörighet omfattar situationer i vilka ett brott enligt artiklarna 5 och 6 och, i den mån det är relevant, artiklarna 3 och 7, begås med hjälp av informations- och kommunikationsteknik till vilken åtkomsten skett från deras territorium, oavsett om denna är baserad inom deras territorium eller inte.

4. Vid lagföringen av något av de brott som avses i artiklarna 3.4, 3.5, 3.6, 4.2, 4.3, 4.5, 4.6, 4.7 och 5.6 ska medlemsstaterna, om brottet begåtts utanför den berörda medlemsstatens territorium enligt punkt 1 b i den här artikeln, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att dess behörighet inte är kopplad till villkoret att gärningarna är straffbelagda på den plats där de begicks.

5. Vid lagföringen av något av de brott som avses i artiklarna 3–7 ska varje medlemsstat, om brottet begåtts utanför den berörda medlemsstatens territorium enligt punkt 1 b i denna artikel, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa

att dess behörighet inte är kopplad till villkoret att åtal endast får väckas på grundval av en anmälan från offret på den plats där brottet begicks, eller en formell underrättelse från den stat där brottet begicks.

Artikel 18

Allmänna bestämmelser om hjälp, stöd och skyddsåtgärder för barn som är brottsoffer

1. Barn som är offer för de brott som avses i artiklarna 3–7 ska ges hjälp, stöd och skydd i enlighet med artiklarna 19 och 20, med beaktande av barnets bästa.

2. Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att ett barn får hjälp och stöd så snart de behöriga myndigheterna har en skälig grundad indikation att anta att barnet kan ha utsatts för något av de brott som avses i artiklarna 3–7.

3. Medlemsstaterna ska, om åldern på en person som utsatts för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 är osäker och om det finns skäl att anta att den personen är ett barn, säkerställa att denna person förutsätts vara ett barn för att han eller hon omedelbart ska få tillgång till hjälp, stöd och skydd enligt artiklarna 19 och 20.

Artikel 19

Hjälp och stöd till brottsoffer

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att brottsoffer får hjälp och stöd före, under och en lämplig tid efter avslutande av de straffrättsliga förfarandena, så att de kan utöva de rättigheter som fastställs i rambeslut 2001/220/RIF och i detta direktiv. Medlemsstaterna ska särskilt vidta nödvändiga åtgärder för att skydda barn som anmäler övergrepp som begåtts inom deras familj.

2. Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att hjälp och stöd till barn som är brottsoffer inte villkoras av barnets vilja att samarbeta under brottsutredningen, åtalet eller rättegången.

3. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att specifika åtgärder som syftar till att hjälpa och stödja barn som är brottsoffer att utnyttja sina rättigheter enligt detta direktiv vidtas efter en individuell bedömning av de enskilda barnens särskilda omständigheter, och att vederbörlig hänsyn tas till barnets synpunkter, behov och problem.

4. Barn som fallit offer för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 ska anses som särskilt sårbara brottsoffer enligt artiklarna 2.2, 8.4 och 14.1 i rambeslut 2001/220/RIF.

5. Medlemsstaterna ska, där det är lämpligt och möjligt, vidta åtgärder för att hjälpa och stödja familjen till barn som är brottsoffer att utnyttja sina rättigheter enligt detta direktiv, när familjen befinner sig på medlemsstatens territorium. Framför allt ska medlemsstaterna, där det är lämpligt och möjligt, tillämpa artikel 4 i rambeslut 2001/220/RIF på brottsoffrets familj.

Artikel 20

Skydd för barn som är brottsoffer under brottsutredningar och straffrättsliga förfaranden

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de behöriga myndigheterna i samband med brottsutredningar och straffrättsliga förfaranden, i enlighet med brottsoffrens roll i det berörda rättssystemet, utser en särskild företrädare för ett barn som är brottsoffer, om enligt den nationella lagstiftningen personerna med föräldraansvar inte kan företräda barnet på grund av en intressekonflikt mellan dem och barnet, eller om barnet är ensamkommande eller har skilts från sin familj.

2. Medlemsstaterna ska säkerställa att barn som är brottsoffer utan dröjsmål får tillgång till juridisk rådgivning och, i enlighet med brottsoffrens roll i det berörda rättssystemet, till juridiskt ombud, även för att begära ersättning för skada. Juridisk rådgivning och juridiskt ombud bör tillhandahållas kostnadsfritt om brottsoffret inte förfogar över tillräckliga ekonomiska medel.

3. Utan att det påverkar rätten till försvar ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att följande iakttas i samband med utredningar av något av de brott som avses i artiklarna 3–7:

- a) Att barnet förhörs utan onödigt dröjsmål efter det att uppgifterna har rapporterats till de behöriga myndigheterna.
- b) Att barnet, vid behov, förhörs i lokaler som utformats eller ställts i ordning för detta ändamål.
- c) Att barnet förhörs av eller genom yrkeskunniga personer som är särskilt utbildade för detta ändamål.
- d) Att samma personer, om så är möjligt och lämpligt, håller alla förhör med barnet.
- e) Att antalet förhör blir så få som möjligt och endast utförs om det är strikt nödvändigt för brottsutredningar och straffrättsliga förfaranden.
- f) Att barnet får åtföljas av sitt juridiska ombud eller, om så är lämpligt, av en vuxen som han eller hon själv har valt, såvida det inte föreligger ett motiverat beslut som fastställer något annat med avseende på den personen.

4. Medlemsstaterna ska, i samband med utredningar av något av de brott som avses i artiklarna 3–7, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att alla förhör med ett barn som är offer för brott eller, i förekommande fall, med ett barnvittne, får spelas in audiovisuellt, och att sådana audiovisuellt inspelade

förhör får användas som bevisning i straffrättsliga förfaranden inför domstol, i enlighet med bestämmelserna i den nationella lagstiftningen.

5. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att det i samband med straffrättsliga förfaranden i domstol som rör något av de brott som avses i artiklarna 3–7 kan beslutas

- a) att förhöret ska hållas inom stängda dörrar,
- b) att barnet får höras i domstolen utan att vara närvarande, särskilt genom användning av lämplig kommunikationsteknik.

6. Medlemsstaterna ska, om intresset för de barn som är brottsoffer talar för detta och med beaktande av andra övergripande intressen, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att skydda barnens privatliv, deras identitet och bild och förhindra offentlig spridning av sådan information som kan leda till att de identifieras.

Artikel 21

Åtgärder mot reklam för möjligheten att begå övergrepp och för barnsexturism

Medlemsstaterna ska besluta om lämpliga åtgärder för att förhindra eller förbjuda

- a) spridning av material där det görs reklam för möjligheten att begå något av de brott som avses i artiklarna 3–6, och
- b) anordnande för andra, oberoende av om syftet är kommersiellt, av resor i syfte att begå något av de brott som avses i artiklarna 3–5.

Artikel 22

Förebyggande interventionsprogram eller åtgärder

Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att personer som befarar att de kan komma att begå något av de brott som avses i artiklarna 3–7 i lämpliga fall får tillgång till effektiva interventionsprogram eller åtgärder för att bedöma och förhindra risken för att sådana brott begås.

Artikel 23

Förebyggande

1. Medlemsstaterna ska vidta lämpliga åtgärder, som utbildning och fostran, i syfte att motverka och minska den efterfrågan som ligger till grund för alla former av sexuella övergrepp mot och sexuell exploatering av barn.

2. Medlemsstaterna ska vidta lämpliga åtgärder, även via internet, till exempel informationskampanjer och kampanjer för att öka medvetenheten samt forsknings- och utbildningsprogram, om lämpligt i samarbete med relevanta organisationer inom det civila samhället och andra aktörer, i syfte att öka medvetenheten och minska risken för att barn faller offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering.

3. Medlemsstaterna ska främja regelbunden kompetensutveckling för tjänstemän som kan väntas komma i kontakt med barn som fallit offer för sexuella övergrepp och exploatering, däribland poliser ute på fältet, i syfte att möjliggöra för dem att identifiera och bemöta barn som är offer för brott och barn som eventuellt kan bli offer för sexuella övergrepp eller sexuell exploatering.

Artikel 24

Interventionsprogram eller interventionsåtgärder på frivillig basis inom ramen för eller efter straffrättsliga förfaranden

1. Utan att det påverkar tillämpningen av interventionsprogram eller interventionsåtgärder som fastställs av behöriga rättsliga myndigheter enligt nationell lag, ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att effektiva interventionsprogram eller interventionsåtgärder finns tillgängliga, för att förhindra och minimera riskerna för upprepade brott av sexuell natur mot barn. Sådana program eller åtgärder ska vara tillgängliga när som helst under de straffrättsliga förfarandena, både i och utanför fängelset, i enlighet med nationell lagstiftning.

2. De interventionsprogram eller interventionsåtgärder som avses i punkt 1 ska uppfylla de särskilda utvecklingsbehoven hos barn som gör sig skyldiga till sexualbrott.

3. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att följande personer kan få tillgång till de interventionsprogram eller interventionsåtgärder som avses i punkt 1, nämligen:

a) personer som är föremål för straffrättsliga förfaranden för något av de brott som avses i artiklarna 3–7, på villkor som varken är till förfång för eller strider mot rätten till försvar eller mot kravet på en rättvis och opartisk rättegång, och som särskilt är förenliga med principen om oskuldspresumtionen, och

b) personer som har dömts för något av de brott som avses i artiklarna 3–7.

4. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att personer som avses i punkt 3 blir föremål för en bedömning av vilken fara de utgör och eventuella risker för återfall i något av de brott som avses i artiklarna 3–7, i syfte att fastställa lämpliga interventionsprogram eller åtgärder.

5. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att personer som avses i punkt 3 vilka fått motta förslag om interventionsprogram eller åtgärder i enlighet med punkt 4

a) får fullständig information om skälen till förslaget,

b) samtycker till att delta i programmen eller åtgärderna med fullständig kännedom om omständigheterna,

c) kan vägra och, när det gäller dömda personer, blir informerade om de möjliga följderna av en sådan vägran.

Artikel 25

Åtgärder mot webbplatser som innehåller eller sprider barnpornografi

1. Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa ett avlägsnande utan dröjsmål av webbsidor som innehåller eller sprider barnpornografi och vars värdserver ligger på deras eget territorium, samt sträva efter att uppnå ett avlägsnande av sådana webbsidor vars värdserver ligger utanför deras territorium.

2. Medlemsstaterna får vidta åtgärder för att blockera tillträdet till webbsidor som innehåller eller sprider barnpornografi för internetanvändare inom sitt territorium. Dessa åtgärder måste inrättas genom transparenta förfaranden och ska tillhandahålla adekvata skyddsmekanismer, särskilt för att säkerställa att begränsningen inskränks till vad som är nödvändigt och proportionerligt och att användarna informeras om orsaken till begränsningen. Skyddsmekanismerna ska även inbegripa möjlighet till rättslig prövning.

Artikel 26

Ersättande av rambeslut 2004/68/RIF

Rambeslut 2004/68/RIF ersätts härmed med avseende på de medlemsstater som deltar i antagandet av detta direktiv, dock utan att det påverkar dessa medlemsstaters skyldigheter när det gäller tidsfristen för införlivande i nationell lagstiftning av rambeslutet.

Med avseende på de medlemsstater som deltar i antagandet av detta direktiv ska hänvisningar till rambeslut 2004/68/RIF anses som hänvisningar till detta direktiv.

Artikel 27

Införlivande

1. Medlemsstaterna ska sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 18 december 2013.

2. Medlemsstaterna ska till kommissionen överlämna texten till de bestämmelser genom vilka skyldigheterna enligt detta direktiv införlivas med deras nationella lagstiftning.

3. När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.

Artikel 28

Rapportering

1. Kommissionen ska senast 18 december 2015 överlämna en rapport till Europaparlamentet och rådet med en utvärdering av i vilken utsträckning medlemsstaterna har vidtagit de åtgärder som är nödvändiga för att följa bestämmelserna i detta direktiv, vid behov åtföljd av lagstiftningsförslag.

2. Kommissionen ska senast den 18 december 2015 överlämna en rapport till Europaparlamentet och rådet med en utvärdering av genomförandet av de åtgärder som avses i artikel 25.

Artikel 29

Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft samma dag som det offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Artikel 30

Adressater

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna i enlighet med fördragen.

Utfärdat i Strasbourg den 13 december 2011.

På Europaparlamentets vägnar

J. BUZEK

Ordförande

På rådets vägnar

M. SZPUNAR

Ordförande

I

(Lagstiftningsakter)

DIREKTIV

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2011/92/EU

av den 13 december 2011

om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR
ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktions-
sätt, särskilt artiklarna 82.2 och 83.1,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag,

efter översändande av utkastet till lagstiftningsakt till de nationella parlamenten,

med beaktande av Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs yttrande ⁽¹⁾,

efter att ha hört Regionkommittén,

i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet ⁽²⁾, och

av följande skäl:

- (1) Sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn, däribland barnpornografi, utgör allvarliga kränkningar av de grundläggande rättigheterna, framför allt barns rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för deras välfärd i enlighet med vad som föreskrivs i Förenta nationernas konvention av år 1989 om barnets rättigheter och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna ⁽³⁾.
- (2) I enlighet med artikel 6.1 i fördraget om Europeiska unionen erkänner unionen de rättigheter, friheter och principer som fastställs i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, vars artikel 24.2 slår fast att barnets bästa ska komma i främsta rummet

vid alla åtgärder som rör barn, oavsett om de vidtas av offentliga myndigheter eller privata institutioner. Vidare ger Stockholmsprogrammet – Ett öppet och säkert Europa i medborgarnas tjänst och för deras skydd ⁽⁴⁾ uttalad prioritet åt att bekämpa sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi.

- (3) Barnpornografi, som består av bilder där barn utsätts för sexuella övergrepp, och andra särskilt allvarliga former av sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn ökar och sprids genom användningen av ny teknik och internet.
- (4) Genom rådets rambeslut 2004/68/RIF av den 22 december 2003 om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi ⁽⁵⁾ tillnärmas medlemsstaternas lagstiftning när det gäller att straffbelägga de allvarligaste formerna av sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn, utvidga den nationella behörigheten och tillförsäkra brottsoffer ett stöd som uppfyller vissa minimikrav. I rådets rambeslut av 2001/220/RIF av den 15 mars 2001 om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden ⁽⁶⁾ fastställs en rad rättigheter för brottsoffer i straffrättsliga förfaranden, bland annat rätten till skydd och ersättning. Dessutom kommer samordningen av lagföring av fall av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi att underlättas genom genomförandet av rådets rambeslut 2009/948/RIF av den 30 november 2009 om förebyggande och lösning av tvister om utövande av jurisdiktion i straffrättsliga förfaranden ⁽⁷⁾.
- (5) Enligt artikel 34 i Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter åtar sig konventionsstaterna att skydda barn från alla former av sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Förenta nationernas fakultativa protokoll av år 2000 till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi

⁽¹⁾ EUT C 48, 15.2.2011, s. 138.

⁽²⁾ Europaparlamentets ståndpunkt av den 27 oktober 2011 (ännu ej offentliggjord i EUT) och rådets beslut av den 15 november 2011.

⁽³⁾ EGT C 364, 18.12.2000, s. 1.

⁽⁴⁾ EUT C 115, 4.5.2010, s. 1.

⁽⁵⁾ EUT L 13, 20.1.2004, s. 44.

⁽⁶⁾ EGT L 82, 22.3.2001, s. 1.

⁽⁷⁾ EUT L 328, 15.12.2009, s. 42.

och, i synnerhet, Europarådets konvention av år 2007 om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp är avgörande steg i processen för att öka det internationella samarbetet på detta område.

- (6) Allvarliga brott som sexuell exploatering av barn och barnpornografi kräver en övergripande strategi som omfattar lagföring av gärningsmän, skydd av barn som är brottsoffer och förebyggandet av fenomenet. Vid genomförandet av åtgärder för att bekämpa sådana brott måste barnets bästa komma i främsta rummet, i enlighet med Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Rambeslut 2004/68/RIF bör ersättas med ett nytt instrument som tillhandahåller en sådan övergripande rättslig ram så att detta syfte kan uppnås.
- (7) Detta direktiv bör till fullo komplettera Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF⁽¹⁾, eftersom vissa offer för människohandel även är barn som har utsatts för sexuella övergrepp eller sexuell exploatering.
- (8) När det gäller straffbeläggandet av handlingar förknippade med pornografiska föreställningar avser detta direktiv sådana handlingar som består i en organiserad liveposering ägnad för en publik; definitionen utesluter därmed personlig och direkt kommunikation mellan samtyckande jämbördiga parter samt barn som har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och deras partner.
- (9) Barnpornografi inbegriper ofta bilder som visar sexuella övergrepp mot barn som begås av vuxna. Det kan även inbegripa bilder av barn som medverkar i en handling med tydlig sexuell innebörd, eller av deras könsorgan, där bilderna framställs och används för i första hand sexuella syften, och utnyttjas med eller utan barnets vetskap. Vidare omfattar begreppet barnpornografi verklighetstrogna bilder av ett barn som medverkar eller som avbildas som medverkande i en handling med tydlig sexuell innebörd, för i första hand sexuella syften.
- (10) Funktionshinder innebär inte i sig automatiskt att det är omöjligt att samtycka till sexuella handlingar. Att utnyttja förekomsten av ett sådant funktionshinder för att kunna företa sexuella handlingar med ett barn bör dock kriminaliseras.
- (11) Vid antagandet av lagstiftning om materiell straffrätt bör unionen säkerställa enhetligheten i denna lagstiftning, särskilt när det gäller straffnivåerna. Mot bakgrund av Lisabonfördraget är det lämpligt att påminna om rådets slutsatser av den 24 och 25 april 2002 om den metod som ska tillämpas vid tillnärmning av påföljder där fyra

påföljdsnivåer anges. Eftersom detta direktiv innehåller ett ovanligt stort antal olika brott krävs det, för att direktivet ska kunna avspegla vilken grad av allvar det är frågan om, en differentiering av straffnivån som går längre än vad som normalt bör föreskrivas i unionens rättsliga instrument.

- (12) Allvarliga former av sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn bör omfattas av effektiva, proportionella och avskräckande påföljder. Detta omfattar framför allt olika former av sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn som underlättas genom användningen av informations- och kommunikationsteknik, exempelvis då kontakt sökes med barn i sexuella syften via sociala medier och chatttrum på internet. Definitionen av barnpornografi bör också klargöras och i högre grad anpassas till den som förekommer i internationella instrument.
- (13) Det maximala fängelsestraff som föreskrivs i detta direktiv för de brott som avses i direktivet bör gälla åtminstone för de allvarligaste formerna av dessa brott.
- (14) För att nå det maximala fängelsestraff som föreskrivs i detta direktiv för brott som rör sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi får medlemsstaterna med beaktande av sin nationella lagstiftning kombinera de straff som föreskrivs i nationell lagstiftning för dessa brott.
- (15) Genom detta direktiv förpliktas medlemsstaterna att i sin nationella lagstiftning fastställa straffrättsliga påföljder för överträdelse av unionens lagstiftning om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi. Detta direktiv medför inga skyldigheter beträffande tillämpningen i enskilda fall av sådana påföljder eller av något annat befintligt system för brottsbekämpning.
- (16) Särskilt i de fall då brott enligt detta direktiv begås för att uppnå ekonomisk vinning uppmanas medlemsstaterna att överväga att införa en möjlighet att ålägga ekonomiska sanktioner utöver ett fängelsestraff.
- (17) I barnpornografisammanhang ger termen "olovligen" medlemsstaterna möjlighet att anse handlingar förknippade med pornografiskt material som försvarliga när de utförs i exempelvis medicinska, vetenskapliga eller liknande syften. Den möjliggör även verksamhet inom ramen för inhemska rättsliga befogenheter, exempelvis myndigheternas lagliga innehav av barnpornografi i samband med straffrättsliga förfaranden eller för att förhindra, upptäcka eller utreda brott. Vidare utesluter den inte möjligheten att åberopa ansvarsfrihetsgrunder eller andra liknande principer som under vissa omständigheter befriar en person från ansvar, exempelvis då telefon- eller internetjourer vidtar åtgärder för att anmäla sådana fall.

⁽¹⁾ EUT L 101, 15.4.2011, s. 1.

- (18) Att medvetet skaffa sig tillgång till barnpornografi med hjälp av informations- och kommunikationsteknik bör straffbeläggas. För att kunna hållas ansvarig bör personen i fråga både ha avsikt att besöka en webbplats där barnpornografi finns tillgänglig och känna till att sådana bilder finns där. Påföljderna bör inte tillämpas på personer som oavsiktligt hamnar på webbplatser som innehåller barnpornografi. Att brottet är uppsåtligt kan främst konstateras genom att det har upprepats eller att brotten begicks via en avgiftsbelagd tjänst.
- (19) Kontaktsökning med barn för sexuella ändamål via internet utgör en särskild hotbild eftersom internet erbjuder användarna anonymitet på ett sätt som saknar motstycke eftersom de kan dölja sin verkliga identitet och andra personuppgifter som ålder. Samtidigt erkänner medlemsstaterna att det är viktigt att bekämpa kontaktsökning med barn även i andra sammanhang än internet, särskilt när kontakten inte sker via informations- och kommunikationsteknik. Medlemsstaterna uppmuntras att straffbelägga kontaktsökning som syftar till att förmå ett barn att träffa gärningsmannen för sexuella ändamål och som begås i barnets närvaro eller närhet, exempelvis genom att införa ett särskilt förberedelsebrott eller försök till brott enligt detta direktiv eller som en särskild form av sexuellt övergrepp. Oavsett vilken rättslig lösning medlemsstaterna väljer för att straffbelägga "offline grooming" bör de se till att på ett eller annat sätt lagföra gärningsmännen till sådana brott.
- (20) Detta direktiv reglerar inte medlemsstaternas politik när det gäller frivilliga sexuella handlingar mellan barn som kan ses som ett normalt utforskande av sexualiteten inom ramen för människans utveckling, med beaktande av olika kulturella traditioner och rättstraditioner och nya sätt att etablera och upprätthålla kontakter mellan barn och ungdomar, även genom informations- och kommunikationsteknik. Sådana frågor faller utanför detta direktivs tillämpningsområde. De medlemsstater som väljer att utnyttja de möjligheter som avses i detta direktiv gör detta som ett led i utövandet av sina befogenheter.
- (21) Medlemsstaterna bör ange försvårande omständigheter i sin nationella lagstiftning i enlighet med de tillämpliga regler om försvårande omständigheter som fastställts genom deras rättssystem. De bör se till att domare har möjlighet att beakta dessa försvårande omständigheter när de utmäter straffet för gärningsmännen, även om det inte finns någon skyldighet för domarna att tillämpa dessa försvårande omständigheter. Medlemsstaterna bör inte ange dessa försvårande omständigheter i sin lagstiftning när de är irrelevanta med tanke på det specifika brottets art. Relevansen av de olika försvårande omständigheter som anges i detta direktiv bör utvärderas på nationell nivå för vart och ett av de brott som avses i detta direktiv.
- (22) Fysisk eller psykisk oförmåga bör inom ramen för detta direktiv även anses omfatta tillstånd av fysisk eller mental oförmåga till följd av narkotika- eller alkoholpåverkan.
- (23) Man bör i kampen mot sexuell exploatering av barn fullt ut använda sig av befintliga instrument om beslag och förverkande av utbyte av brott, som Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet och dess tilläggsprotokoll, Europarådets konvention från 1990 om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott, rådets rambeslut 2001/500/RIF av den 26 juni 2001 om penningtvätt, identifiering, spårande, spärrande, beslag och förverkande av hjälpmedel till och vinning av brott⁽¹⁾ samt rådets rambeslut 2005/212/RIF av den 24 februari 2005 om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott⁽²⁾. Användning av beslagtagna och förverkade hjälpmedel och utbyte av sådana brott som avses i detta direktiv för att understödja hjälp och skydd till brottsoffer bör uppmuntras.
- (24) Sekundär viktisering av de offer för brott som avses i detta direktiv bör undvikas. I de medlemsstater där prostitution eller medverkan i pornografi är straffbart enligt nationell straffrättslig lagstiftning bör det vara möjligt att inte väcka åtal eller utdöma straff enligt den lagstiftningen om barnet i fråga har begått dessa gärningar som ett resultat av att ha fallit offer för sexuell exploatering, eller om barnet tvingats medverka i barnpornografi.
- (25) Som ett instrument för tillnärmning av straffrätt föreskriver detta direktiv straffnivåer som bör tillämpas utan att det påverkar medlemsstaternas specifika kriminalpolitik vad gäller barn som begår brott.
- (26) Brottsutredning och åtal bör underlättas för att ta hänsyn till svårigheterna för barn som är offer att anmäla sexuella övergrepp och för att komma åt gärningsmännens anonymitet i cyberrymden. För att säkerställa att de brott som avses i detta direktiv kan utredas och lagföras framgångsrikt bör utredning och lagföring i princip inte vara beroende av en anmälan eller angivelse av brottsoffret, eller dess företrädare, för att kunna inledas. Hur lång den tillräckliga långa tidsperioden för lagföring ska vara, bör fastställas i enlighet med nationell lagstiftning.
- (27) Effektiva utredningsverktyg bör göras tillgängliga för dem som ansvarar för att utreda och lagföra de brott som avses i detta direktiv. Dessa verktyg kan omfatta

(1) EGT L 182, 5.7.2001, s. 1.

(2) EUT L 68, 15.3.2005, s. 49.

avlyssning av kommunikation, dold övervakning inklusive elektronisk övervakning, övervakning av bankkonton eller andra ekonomiska utredningar, med beaktande av bl.a. proportionalitetsprincipen och de utredda brottens natur och allvar. Vid behov och i enlighet med nationell lagstiftning, bör sådana verktyg även inkludera möjligheten för brottsbekämpande myndigheter att använda dold identitet på internet.

- (28) Medlemsstaterna bör uppmana alla personer som har kännedom om eller hyser misstanke om sexuella övergrepp mot eller sexuell exploatering av ett barn att rapportera till de behöriga myndigheterna. Det är varje medlemsstats ansvar att bestämma till vilka behöriga myndigheter sådana misstankar kan rapporteras. Sådana behöriga myndigheter bör inte inskränka sig till barnvårdsmyndigheter eller relevanta sociala myndigheter. Kravet om misstanke "i god tro" bör syfta till att förhindra att bestämmelsen åberopas för att rättfärdiga att anmälan av helt och hållet inbillade eller osanna uppgifter görs med ont uppsåt.
- (29) Reglerna om behörighet bör ändras i syfte att säkerställa att personer från unionen som begår sexuella övergrepp mot barn eller exploaterar barn sexuellt kan åtalas, även om de begår brotten utanför unionen, särskilt genom så kallad sexturism. Med barnsexturism bör förstås sexuell exploatering av barn av en eller flera personer som reser från sin vanliga miljö till ett resmål där de har sexuella kontakter med barn. Vad gäller den barnsexturism som sker utanför unionen uppmuntras medlemsstaterna att med tillgängliga nationella och internationella instrument – inbegripet bilaterala eller multilaterala avtal om utlämning, ömsesidigt bistånd eller överförande av lagföreläggelse – att samarbeta med tredjeländer och internationella organisationer i syfte att bekämpa sexturism. Medlemsstaterna bör främja en öppen dialog och kommunikation med länder utanför unionen för att göra det möjligt att med stöd av relevant lagstiftning åtala gärningsmän som reser utanför unionens gränser som barnsexturister.
- (30) Åtgärder för att skydda barn som är brottsoffer bör vidtas med barnets bästa i främsta rummet och med beaktande av en bedömning av deras behov. Det bör vara lätt för barn som är brottsoffer att få tillgång till rättslig prövning och till åtgärder för att hantera intressekonflikter när sexuella övergrepp mot eller sexuell exploatering av barn förekommer inom familjen. När en särskild företrädare bör utses för ett barn under en förundersökning eller rättegång, kan också en juridisk person, en institution eller en myndighet ikläda sig denna roll. Dessutom bör barn som utsatts för brott skyddas från sanktioner, t.ex. enligt den nationella lagstiftningen om prostitution, om de berättar om sin situation för behöriga myndigheter.
- (31) Medlemsstaterna bör överväga att erbjuda barn som är brottsoffer hjälp på kort och lång sikt. Alla skador som barn vållas genom sexuella övergrepp och sexuell exploatering är betydelsefulla och bör behandlas. Skador till följd av sexuella övergrepp och sexuell exploatering är av sådan art att barnet bör få hjälp till dess att det har tillfrisknat i såväl fysisk som psykisk bemärkelse, vilket innebär att hjälp kan behövas även in i vuxen ålder. Man bör överväga att erbjuda hjälp och råd åt föräldrar eller vårdnadshavare till barn som är brottsoffer, såvida dessa inte är misstänkta för brottet i fråga, så att de kan bistå sitt barn under hela förfarandet.
- (32) I rambeslut 2001/220/RIF fastställs en rad rättigheter för brottsoffer i samband med straffrättsliga förfaranden, bland annat rätten till skydd och ersättning. Barn som fallit offer för sexuella övergrepp, sexuell exploatering och barnpornografi bör dessutom få tillgång till juridisk rådgivning och, i enlighet med brottsoffrens roll i det berörda rättssystemet, till juridiskt ombud, även när det gäller att söka ersättning för skada. Sådan juridisk rådgivning och sådant juridiskt ombud kan också tillhandahållas av de behöriga myndigheterna för att söka ersättning från staten. Syftet med juridisk rådgivning är att offren ska kunna få information och rådgivning om de olika möjligheter som finns tillgängliga för dem. Den juridiska rådgivningen bör ges av en person med lämplig juridisk utbildning utan att denne nödvändigtvis behöver vara jurist. Tillgången till juridisk rådgivning och, i enlighet med brottsoffrens roll i det berörda rättssystemet, till juridiskt ombud bör vara kostnadsfri åtminstone när offret inte har tillräckliga ekonomiska resurser, på ett sätt som är förenligt med medlemsstaternas interna förfaranden.
- (33) Medlemsstaterna bör vidta åtgärder för att förebygga eller förhindra handlingar som är relaterade till främjande av sexuella övergrepp mot barn och barnsexturism. Olika förebyggande åtgärder skulle kunna övervägas, exempelvis utarbetande och förstärkning av en uppförandekod och självreglerande mekanismer inom turistindustrin, införande av etiska regler eller "kvalitetsmärkning" för turistorganisationer som bekämpar barnsexturism eller införande av en uttalad policy för att motverka barnsexturism.

- (34) Medlemsstaterna bör fastställa och/eller stärka sina strategier för att förebygga sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn, inbegripet åtgärder för att motverka och minska den efterfrågan som ligger till grund för alla former av sexuell exploatering av barn, liksom åtgärder för att minska risken för att barn blir offer, med hjälp av information, kampanjer för att öka medvetenheten samt forsknings- och utbildningsprogram. Vid sådana initiativ bör medlemsstaterna inta ett synsätt som värnar om barnets rättigheter. Det är viktigt att säkerställa att informationskampanjer riktade till barn är lämpade för denna målgrupp och att de är tillräckligt lättbegripliga. Man bör överväga att införa hjälplinjer/telefonjourer.
- (35) När det gäller systemet för att rapportera sexuella övergrepp mot eller sexuell exploatering av barn och för att hjälpa barn i nöd bör användningen av de jourtelefonnummer – 116 000 för försvunna barn, 116 006 för brottsoffer och 116 111 för barn – som införts i hela unionen genom kommissionens beslut 2007/116/EG av den 15 februari 2007 om att reservera den nationella nummerserien som börjar med 116 för harmoniserade nummer för harmoniserade tjänster av samhälleligt värde⁽¹⁾, uppmuntras och erfarenheter av hur dessa fungerar bör beaktas.
- (36) Personer som i sin yrkesverksamhet kan väntas komma i kontakt med barn som fallit offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering bör få lämplig utbildning för att kunna identifiera och bemöta sådana brottsoffer. Sådan utbildning bör främjas för personer inom följande personalkategorier när de kan väntas komma i kontakt med barn som är brottsoffer: poliser, åklagare, advokater, domare och domstolspersonal, personal inom barnhälsan samt inom hälso- och sjukvård, men även omfatta personer i andra personalkategorier som i sitt arbete kan väntas komma i kontakt med barn som fallit offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering.
- (37) För att kunna förebygga sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn bör interventionsprogram eller interventionsåtgärder riktade till sexualförbrytare erbjudas. Dessa interventionsprogram eller interventionsåtgärder bör följa en bred, flexibel strategi med inriktning på de medicinska och psykosociala aspekterna och vara av icke-obligatorisk karaktär. Dessa interventionsprogram eller interventionsåtgärder påverkar inte interventionsprogram eller interventionsåtgärder som förordnas av behöriga rättsliga myndigheter.
- (38) Interventionsprogram eller interventionsåtgärder bör inte tillhandahållas som en automatisk rättighet. Det är medlemsstatens sak att avgöra vilka interventionsprogram eller interventionsåtgärder som är lämpliga.
- (39) I syfte att förhindra och minimera risken för återfall bör gärningsmännen bli föremål för en bedömning av vilken fara de utgör, och risken för återfall i sexualbrott mot barn. Formerna för en sådan bedömning – exempelvis vilken typ av myndighet som är behörig att beordra och genomföra bedömningen, eller vid vilken tidpunkt under eller efter det straffrättsliga förfarandet denna bedömning bör genomföras samt formerna för faktiska interventionsprogram eller interventionsåtgärder som erbjuds efter denna bedömning – bör vara förenliga med medlemsstaternas interna förfaranden. I samma syfte att förebygga och minimera återfall, bör gärningsmännen också ha möjlighet att delta i fungerande interventionsprogram eller interventionsåtgärder på frivillig basis. Dessa interventionsprogram eller interventionsåtgärder bör inte inkräkta på nationella program för att behandla personer med psykiska störningar.
- (40) När det bedöms lämpligt med beaktande av dels vilken fara gärningsmännen utgör, dels risken för återfall i brott, bör dömda gärningsmän tillfälligt eller permanent kunna förhindras att utöva åtminstone yrkesverksamhet som inbegriper direkta och regelbundna kontakter med barn. Vid rekrytering för en befattning som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn ska en arbetsgivare ha rätt att bli informerad om i kriminalregistret intagna fällande domar för sexualbrott mot barn eller om befintliga diskvalifikationer mot att utöva viss verksamhet. Med arbetsgivare avses i detta direktiv även personer som bedriver organisationer som är aktiva inom frivilligverksamhet som omfattar tillsyn över barn och/eller omsorg om barn och som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn. På vilket sätt som information överlämnas, till exempel via den berörda personen, liksom det exakta innehållet i informationen och vad som avses med organiserad frivilligverksamhet och med direkt och regelbunden kontakt med barn bör fastställas i enlighet med nationell lagstiftning.
- (41) Med vederbörligt beaktande av medlemsstaternas olika rättsliga traditioner utgår detta direktiv från att tillgång till kriminalregisteruppgifter endast beviljas av antingen de behöriga myndigheterna eller den berörda personen. Detta direktiv innebär inte någon skyldighet att ändra de nationella system som reglerar kriminalregistren eller tillgången till dem.
- (42) Syftet med detta direktiv är inte att harmonisera reglerna vad avser berörda personers samtycke vid utbyte av information ur kriminalregister, dvs. huruvida sådant samtycke ska krävas eller inte. Oavsett om samtycke krävs eller inte krävs enligt den nationella lagstiftningen innebär detta direktiv ingen ny skyldighet att ändra den nationella lagstiftningen och de nationella förfarandena i detta hänseende.

⁽¹⁾ EUT L 49, 17.2.2007, s. 30.

- (43) Medlemsstaterna kan överväga att vidta ytterligare administrativa åtgärder gentemot gärningsmännen, till exempel genom att i sexualförbrytarregister registrera de personer som har dömts för något av de brott som avses i direktivet. Tillgången till dessa register bör begränsas i enlighet med nationella författningsprinciper och tillämpliga dataskyddsnormer, exempelvis genom att begränsa tillgången till rättsväsendet och/eller de brottsbekämpande myndigheterna.
- (44) Medlemsstaterna uppmanas att skapa mekanismer för uppgiftsinsamling eller kontaktpunkter på nationell eller lokal nivå, i samarbete med det civila samhället, i syfte att observera och analysera fenomenet sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn. För att korrekt kunna utvärdera resultatet av åtgärder mot sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi bör unionen fortsätta sitt arbete med att utveckla metoderna för uppgiftsinsamling i syfte att få fram jämförbar statistik.
- (45) Medlemsstaterna bör vidta lämpliga åtgärder för att skapa informationstjänster för att tillhandahålla information om hur man upptäcker tecken på sexuella övergrepp och sexuell exploatering.
- (46) Barnpornografi, som utgörs av bilder på sexuella övergrepp mot barn, är en särskild typ av innehåll som inte kan tolkas som uttryck för en åsikt. För att bekämpa barnpornografi måste man minska spridningen av material med sexuella övergrepp mot barn genom att försvåra för gärningsmännen att ladda upp sådant innehåll på webbsidor som är tillgängliga för allmänheten. Det krävs därför åtgärder för att avlägsna innehållet och gripa dem som producerar, sprider eller laddar ner bilder på barn som utsätts för sexuella övergrepp. För att understödja unionens ansträngningar att bekämpa barnpornografi bör medlemsstaterna göra sitt yttersta för att samarbeta med tredjeländer för att se till att sådant innehåll avlägsnas från servrar på deras territorium.
- (47) Trots sådana insatser är avlägsnande av barnpornografiskt innehåll vid källan emellertid ofta inte möjlig när originalmaterialet inte finns inom unionen, antingen beroende på att den stat där värdserverna finns inte är samarbetsvillig, eller eftersom det visar sig ta särskilt lång tid att uppnå ett avlägsnande av materialet från den berörda staten. Mekanismer kan också inrättas för att blockera tillträde från unionens territorium till internetsidor som konstaterats innehålla eller sprida barnpornografi. Åtgärder som medlemsstaterna vidtar i enlighet med detta direktiv för att avlägsna eller, i lämpliga fall, blockera webbplatser som innehåller barnpornografi skulle kunna baseras på olika typer av offentliga åtgärder, lagstiftande, icke-lagstiftande, rättsliga eller andra åtgärder. Det bör i detta sammanhang noteras att detta direktiv inte påverkar sådana frivilliga åtgärder som vidtas av internetbranschen för att förhindra att deras tjänster missbrukas eller medlemsstaternas stöd för sådana åtgärder. Oavsett grunden för den åtgärd eller metod som väljs bör medlemsstaterna se till att det görs på ett sätt som tillförsäkrar användare och tjänsteleverantörer en tillfredsställande nivå vad gäller rättssäkerhet och rättslig förutsägbarhet. Både när det gäller avlägsnande och blockering av innehåll som inbegriper övergrepp mot barn bör samarbete mellan offentliga myndigheter etableras och stärkas, särskilt för att säkerställa att nationella förteckningar över webbplatser med barnpornografiskt material är så fullständiga som möjligt och för att undvika dubbelarbete. All sådan utveckling måste ta hänsyn till slutanvändarnas rättigheter, vara förenlig med gällande lagliga och rättsliga förfaranden och Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. Genom programmet för ett säkrare internet har ett nät av telefonjourer inrättats i syfte att samla in information och säkerställa täckning av och utbyte av rapporter om de mest förekommande typerna av olagligt innehåll på nätet.
- (48) Syftet med detta direktiv är att ändra och utöka bestämmelserna i rambeslut 2004/68/RIF. Eftersom de ändringar som görs är många och genomgripande bör rambeslutet för tydlighetens skull ersättas i sin helhet med avseende på de medlemsstater som deltar i antagandet av detta direktiv.
- (49) Eftersom målet med detta direktiv, nämligen att bekämpa sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna på egen hand och därför, på grund av åtgärdernas omfattning och verkningar, bättre kan uppnås på unionsnivå, får unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen enligt artikel 5 i fördraget om Europeiska unionen. I enlighet med proportionalitetsprincipen i den artikeln går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.
- (50) Detta direktiv tar hänsyn till de grundläggande rättigheterna och beaktar de principer som framför allt erkänns i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, i synnerhet principen om skydd av människans värdighet, förbudet mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, barnets rättigheter, rätten till frihet och säkerhet, rätt till yttrande- och informationsfrihet, rätt till skydd av personuppgifter, rätten till ett effektivt rättsmedel och rättvis rättegång samt principerna om laglighet och proportionalitet i fråga om brott och straff. Detta direktiv syftar till att säkerställa att dessa rättigheter och principer respekteras fullt ut och måste genomföras i enlighet med detta.

- (51) I enlighet med artikel 3 i protokollet (nr 21) om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa, fogat till fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, har Förenade kungariket och Irland meddelat att de önskar delta i antagandet och tillämpningen av detta direktiv.
- (52) I enlighet med artiklarna 1 och 2 i protokollet (nr 22) om Danmarks ställning, som är fogat till fördraget om Europeiska unionen och till fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, deltar inte Danmark i antagandet av detta direktiv, som därför inte är bindande för eller tillämpligt på Danmark.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Syfte

Detta direktiv fastställer minimiregler om fastställande av brottsrekvisit och påföljder på området sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn, barnpornografi och kontaktsökning med barn för sexuella ändamål. Det inför också bestämmelser för att stärka åtgärderna för att förebygga sådana brott och förbättra skyddet av dess offer.

Artikel 2

Definitioner

I detta direktiv avses med

- a) barn: varje person som är under arton år,
- b) åldern för sexuellt självbestämmande: den ålder under vilken det enligt nationell lag är förbjudet att ägna sig åt sexuella handlingar med ett barn,;
- c) barnpornografi:
- i) allt material som avbildar ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig eller simulerad sexuell innebörd,
 - ii) varje avbildning av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften,
 - iii) allt material som avbildar en person som framstår som ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig eller simulerad sexuell innebörd eller varje avbildning av könsorganen på en person som framstår som ett barn för i första hand sexuella syften, eller
 - iv) verklighetstroga bilder av ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig sexuell innebörd eller verklighetstroga bilder av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften,

- d) barnprostitution: utnyttjande av ett barn för sexuella handlingar, där pengar eller någon annan form av betalning eller ersättning lämnas eller utlovas som betalning för barnets sexuella handlingar, oavsett om denna betalning, detta löfte eller denna ersättning görs till barnet eller till en tredje part,
- e) pornografisk föreställning: liveposering som riktar sig till en publik, även när det sker med hjälp av informations- och kommunikationsteknik,
- i) av ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig eller simulerad sexuell innebörd, eller
 - ii) av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften,
- f) juridisk person: ett rättssubjekt som har denna status enligt tillämplig lagstiftning, med undantag för stater eller offentliga organ vid utövandet av offentliga maktbefogenheter samt offentliga internationella organisationer.

Artikel 3

Brott som har samband med sexuella övergrepp

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de uppsåtliga handlingar som avses i punkterna 2–6 är straffbelagda.
2. Att i sexuella syften förmå ett barn, som inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, att bli vittne till sexuella handlingar, även utan att behöva delta, ska vara belagt med ett maximistraff på minst ett års fängelse.
3. Att i sexuella syften förmå ett barn, som inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, att bli vittne till sexuella övergrepp, även utan att behöva delta, ska vara belagt med ett maximistraff på minst två års fängelse.
4. Att ägna sig åt sexuella handlingar med ett barn, som inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, ska vara belagt med ett maximistraff på minst fem års fängelse.
5. Att ägna sig åt sexuella handlingar med ett barn, om
 - i) missbruk av en erkänd förtroendeställning eller av makt eller inflytande över barnet förekommer, ska vara belagt med ett maximistraff på minst åtta års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst tre års fängelse om barnet uppnått denna ålder, eller
 - ii) missbruk av barnets särskilt utsatta situation förekommer, framför allt till följd av ett psykiskt eller fysiskt funktionshinder eller en beroendeställning, ska vara belagt med ett maximistraff på minst åtta års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst tre års fängelse om barnet uppnått denna ålder, eller

iii) tvång, våld eller hot brukas, ska vara belagt med ett maximistraff på minst tio års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst fem års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

6. Att genom tvång, våld eller hot förmå ett barn att ägna sig åt sexuella handlingar med en tredje part ska vara belagt med ett maximistraff på minst tio års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst fem års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

Artikel 4

Brott som har samband med sexuell exploatering

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de uppsåtliga handlingar som avses i punkterna 2–7 är straffbelagda.

2. Att förmå eller rekrytera ett barn till att delta i pornografiska föreställningar, eller dra nytta av eller på annat sätt utnyttja ett barn för sådana syften, ska vara belagt med ett maximistraff på minst fem års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst två års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

3. Att tvinga eller med våld förmå ett barn till att delta i pornografiska föreställningar, eller att hota ett barn för sådana syften, ska vara belagt med ett maximistraff på minst åtta års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst fem års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

4. Att medvetet bevista pornografiska föreställningar där ett barn deltar ska vara belagt med ett maximistraff på minst två års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst ett års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

5. Att förmå eller rekrytera ett barn till att delta i barnprostitution, eller dra nytta av eller på annat sätt utnyttja ett barn för sådana syften, ska vara belagt med ett maximistraff på minst åtta års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst fem års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

6. Att tvinga eller med våld förmå ett barn till barnprostitution, eller att hota ett barn för sådana syften, ska vara belagt med ett maximistraff på minst tio års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst fem års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

7. Att ägna sig åt sexuella handlingar med ett barn, där barnprostitution utnyttjas, ska vara belagt med ett maximistraff på minst fem års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst två års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

Artikel 5

Brott som har samband med barnpornografi

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de uppsåtliga handlingar som avses i punkterna 2–6 är straffbelagda när de begås olovligen.

2. Förvärv eller innehav av barnpornografi ska vara belagt med ett maximistraff på minst ett års fängelse.

3. Att medvetet skaffa sig tillgång till barnpornografi med hjälp av informations- eller kommunikationsteknik ska vara belagt med ett maximistraff på minst ett års fängelse.

4. Distribution, spridning eller överföring av barnpornografi ska vara belagt med ett maximistraff på minst två års fängelse.

5. Utbudande, tillhandahållande eller tillgängliggörande av barnpornografi ska vara belagt med ett maximistraff på minst två års fängelse.

6. Produktion av barnpornografi ska vara belagt med ett maximistraff på minst tre års fängelse.

7. Det ankommer på medlemsstaterna att besluta huruvida denna artikel är tillämplig på fall som rör barnpornografi enligt artikel 2 c iii, om den person som framstår som ett barn i själva verket var 18 år eller äldre vid tidpunkten för avbildandet.

8. Det ankommer på medlemsstaterna att besluta huruvida punkterna 2 och 6 i denna artikel är tillämpliga i fall då det fastställs att det pornografiska materialet enligt artikel 2 c iv producerats och innehas av producenten enbart för eget privat bruk, i den mån inget pornografiskt material enligt artikel 2 c i, ii eller iii har använts för denna produktion och förutsatt att handlingen inte innebär någon risk för att materialet sprids.

Artikel 6

Kontaktsökning med barn i sexuellt syfte

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att följande uppsåtliga handlingar är straffbelagda:

Förslag som en vuxen ger med hjälp av informations- och kommunikationsteknik i syfte att träffa ett barn som inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande för att begå något av de brott som avses i artiklarna 3.4 och 5.6 ska, om detta förslag har följts av faktiska handlingar som leder till ett sådant möte, vara belagt med ett maximistraff på minst ett års fängelse.

2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att det är straffbart för en vuxen att med hjälp av informations- och kommunikationsteknik försöka begå något av de brott som avses i artikel 5.2 och 5.3 genom att kontakta barn som inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande i syfte att tillhandahålla barnpornografiskt material som avbildar det barnet.

Artikel 7

Anstiftan, medhjälp och försök

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att anstiftan av och medhjälp till något av de brott som avses i artiklarna 3–6 är straffbelagt.

2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att försök att begå något av de brott som avses i artikel 3.4, 3.5 och 3.6, artikel 4.2, 4.3, 4.5, 4.6 och 4.7 samt artikel 5.4, 5.5 och 5.6 är straffbelagda.

Artikel 8

Frivilliga sexuella handlingar

1. Det ankommer på medlemsstaterna att besluta huruvida artikel 3.2 och 3.4 är tillämplig på frivilliga sexuella handlingar mellan jämbördiga parter som är nära i ålder och grad av psykisk och fysisk utveckling eller mognad, förutsatt att handlingarna inte innebär någon form av övergrepp.

2. Det ankommer på medlemsstaterna att besluta huruvida artikel 4.4 är tillämplig på en pornografisk föreställning som äger rum inom ramen för en frivillig relation när barnet har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, eller mellan jämbördiga parter som är nära i ålder och grad av psykisk och fysisk utveckling eller mognad, förutsatt att handlingarna inte innebär någon form av övergrepp eller exploatering och att inga pengar eller andra former av ersättning ges som betalning i utbyte mot den pornografiska föreställningen.

3. Det ankommer på medlemsstaterna att besluta huruvida artikel 5.2 och 5.6 är tillämplig på produktion, förvärv eller innehav av material som rör barn som uppnått åldern för sexuellt självbestämmande om materialet produceras och innehas med dessa barns samtycke och enbart för de berörda personernas privata bruk, förutsatt att handlingarna inte innebär någon form av övergrepp.

Artikel 9

Försvarande omständigheter

Förutsatt att följande omständigheter inte redan ingår i brottsrekvisiten för de brott som avses i artiklarna 3–7 ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att nedanstående omständigheter i enlighet med relevanta bestämmelser i nationell lagstiftning ska kunna anses som försvarande omständigheter i samband med de relevanta brott som avses i artiklarna 3–7:

a) Brottet begicks mot ett barn i en särskilt utsatt situation, såsom ett barn med ett psykiskt eller fysiskt funktionshinder eller som befann sig i en beroendeställning eller i ett tillstånd av fysisk eller psykisk oförmåga.

b) Brottet begicks av en medlem i barnets familj, en person som sammanbodde med barnet eller en person som har missbrukat sin erkända förtroendeställning eller makt.

c) Brottet begicks av flera personer som agerade gemensamt.

d) Brottet begicks inom ramen för en kriminell organisation i den mening som avses i rådets rambeslut 2008/841/RIF av den 24 oktober 2008 om kampen mot organiserad brottslighet⁽¹⁾.

e) Gärningsmannen har tidigare dömts för brott av samma art.

f) Gärningsmannen har avsiktligt eller genom vårdslöshet utsatt ett barn för livsfara.

g) Brottet begicks med användande av grovt våld eller vållade barnet allvarlig skada.

Artikel 10

Diskvalifikation till följd av fällande dom

1. För att undvika risk för återfall i brott ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att en fysisk person som har dömts för något av de brott som avses i artiklarna 3–7, tillfälligt eller permanent, kan förhindras att utöva åtminstone yrkesverksamhet som inbegriper direkta och regelbundna kontakter med barn.

2. Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att arbetsgivare, när de rekryterar en person till yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn, har rätt att i enlighet med nationell lagstiftning och på lämpligt sätt – såsom tillgång på begäran eller via den berörda personen – begära information om det finns fällande domar för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 i kriminalregistret, eller diskvalifikation till följd av sådana domar att utöva verksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn.

3. För tillämpning av punkterna 1 och 2 i denna artikel ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att information om förekomsten av en fällande dom för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 i kriminalregistret, eller diskvalifikation till följd av sådana domar att utöva verksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn, överförs i enlighet med de förfaranden som anges i rådets rambeslut 2009/315/RIF av den 26 februari 2009 om organisationen av medlemsstaternas utbyte av uppgifter ur kriminalregistret och uppgifternas innehåll⁽²⁾ då detta sker på begäran enligt artikel 6 i det rambeslutet och med den berörda personens samtycke.

⁽¹⁾ EUT L 300, 11.11.2008, s. 42.

⁽²⁾ EUT L 93, 7.4.2009, s. 23.

*Artikel 11***Beslag och förverkande**

Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att deras behöriga myndigheter har rätt att beslagta och förverka hjälpmedel till och vinning av de brott som avses i artiklarna 3, 4 och 5.

*Artikel 12***Juridiska personers ansvar**

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att juridiska personer kan ställas till ansvar för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 och som begås till deras förmån av en person som agerar antingen enskilt eller som en del av den juridiska personens organisation och har en ledande ställning inom den juridiska personen, grundad på

- a) behörighet att företräda den juridiska personen,
- b) befogenhet att fatta beslut på den juridiska personens vägnar eller,
- c) befogenhet att utöva kontroll inom den juridiska personen.

2. Medlemsstaterna ska också vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att juridiska personer kan ställas till ansvar i de fall, där bristande övervakning eller kontroll från en person som avses i punkt 1 har gjort det möjligt för en person under den juridiska personens ansvar att begå något av de brott som avses i artiklarna 3–7 till förmån för den juridiska personen.

3. Juridiska personers ansvar enligt punkterna 1 och 2 ska inte utesluta straffrättsliga förfaranden mot fysiska personer som är gärningsmän, anstiftare eller medhjälpare till de brott som avses i artiklarna 3–7.

*Artikel 13***Sanktioner för juridiska personer**

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att en juridisk person som har ställts till ansvar i enlighet med artikel 12.1 kan bli föremål för effektiva, proportionella och avskräckande sanktioner, som ska innefatta bötesstraff eller administrativa avgifter och som får innefatta andra sanktioner, såsom

- a) fråntagande av rätt till offentliga förmåner eller stöd,
- b) tillfälligt eller permanent näringsförbud,
- c) rättslig övervakning,
- d) rättsligt beslut om upplösning av verksamheten, eller
- e) tillfällig eller permanent stängning av de inrättningar som har använts för att begå brottet.

2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att en juridisk person som har ställts till ansvar i enlighet med artikel 12.2 kan bli föremål för effektiva, proportionella och avskräckande påföljder eller åtgärder.

*Artikel 14***Avstående från att lagföra eller utdöma påföljd för brottsoffret**

Medlemsstaterna ska i överensstämmelse med de grundläggande principerna i sina rättssystem vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de behöriga nationella myndigheterna har befogenhet att avstå från att lagföra eller straffa barn som är offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering för deras deltagande i brottslig verksamhet som de har tvingats att begå som en direkt följd av att de utsatts för någon av de gärningar som avses i artiklarna 4.2, 4.3, 4.5, 4.6 och 5.6.

*Artikel 15***Utredning och lagföring**

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att utredning eller lagföring av de brott som avses i artiklarna 3–7 inte är beroende av anmälan eller angivelse av ett offer eller av offrets företrädare, och att straffrättsliga förfaranden kan fortsätta även om den personen har tagit tillbaka sina uppgifter.

2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att möjliggöra lagföring av vart och ett av de brott som avses i artiklarna 3, 4.2, 4.3, 4.5, 4.6 och 4.7, samt, när barnpornografi som avses i artikel 2 c i och ii har använts, av de grova brott som avses i artikel 5.6, under en tillräckligt lång tidsperiod efter det att offret har uppnått myndighetsålder och i en omfattning som motsvarar det berörda brottets svårhetsgrad.

3. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att effektiva utredningsverktyg, som de som används när det gäller organiserad brottslighet eller andra grova brott, är tillgängliga för de personer, enheter eller avdelningar som har ansvaret för att utreda eller lagföra brott som avses i artiklarna 3–7.

4. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att göra det möjligt för utredningsenheter eller utredningsmyndigheter att söka identifiera offren för de brott som avses i artiklarna 3–7, i synnerhet genom att analysera barnpornografiskt material, såsom fotografier och audiovisuella inspelningar som överförts eller ställts till förfogande med hjälp av informations- och kommunikationsteknik.

*Artikel 16***Rapportering av misstanke om sexuella övergrepp eller sexuell exploatering**

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de regler om sekretess som enligt den nationella lagstiftningen gäller för personer inom vissa yrkeskategorier som har till huvudsaklig uppgift att arbeta med barn, inte utgör ett hinder för möjligheten för dessa personer att rapportera situationer där de har skäligen grund att anta att ett barn är offer för brott som avses i artiklarna 3–7, till de myndigheter som är ansvariga för skyddet av barn.

2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att uppmuntra alla personer som känner till eller i god tro misstänker att något av de brott som avses i artiklarna 3–7 har begåtts att rapportera dessa till behöriga myndigheter.

Artikel 17

Behörighet och samordning av åtal

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att fastställa sin behörighet när det gäller de brott som avses i artiklarna 3–7, när

- a) brottet helt eller delvis har begåtts inom medlemsstaternas territorium, eller
- b) gärningsmannen är medborgare i någon av medlemsstaterna.

2. En medlemsstat ska underrätta kommissionen om den beslutar att fastställa ytterligare behörighet när det gäller ett brott enligt artiklarna 3–7 vilket har begåtts utanför dess territorium, bland annat när

- a) brottet har begåtts mot en av dess medborgare eller en person som har sin hemvist på medlemsstatens territorium, eller
- b) brottet har begåtts till förmån för en juridisk person som är etablerad på den medlemsstatens territorium, eller
- c) gärningsmannen har sin hemvist på medlemsstatens territorium.

3. Medlemsstaterna ska säkerställa att deras behörighet omfattar situationer i vilka ett brott enligt artiklarna 5 och 6 och, i den mån det är relevant, artiklarna 3 och 7, begås med hjälp av informations- och kommunikationsteknik till vilken åtkomsten skett från deras territorium, oavsett om denna är baserad inom deras territorium eller inte.

4. Vid lagföringen av något av de brott som avses i artiklarna 3.4, 3.5, 3.6, 4.2, 4.3, 4.5, 4.6, 4.7 och 5.6 ska medlemsstaterna, om brottet begåtts utanför den berörda medlemsstatens territorium enligt punkt 1 b i den här artikeln, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att dess behörighet inte är kopplad till villkoret att gärningarna är straffbelagda på den plats där de begicks.

5. Vid lagföringen av något av de brott som avses i artiklarna 3–7 ska varje medlemsstat, om brottet begåtts utanför den berörda medlemsstatens territorium enligt punkt 1 b i denna artikel, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa

att dess behörighet inte är kopplad till villkoret att åtal endast får väckas på grundval av en anmälan från offret på den plats där brottet begicks, eller en formell underrättelse från den stat där brottet begicks.

Artikel 18

Allmänna bestämmelser om hjälp, stöd och skyddsåtgärder för barn som är brottsoffer

1. Barn som är offer för de brott som avses i artiklarna 3–7 ska ges hjälp, stöd och skydd i enlighet med artiklarna 19 och 20, med beaktande av barnets bästa.

2. Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att ett barn får hjälp och stöd så snart de behöriga myndigheterna har en skälig grundad indikation att anta att barnet kan ha utsatts för något av de brott som avses i artiklarna 3–7.

3. Medlemsstaterna ska, om åldern på en person som utsatts för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 är osäker och om det finns skäl att anta att den personen är ett barn, säkerställa att denna person förutsätts vara ett barn för att han eller hon omedelbart ska få tillgång till hjälp, stöd och skydd enligt artiklarna 19 och 20.

Artikel 19

Hjälp och stöd till brottsoffer

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att brottsoffer får hjälp och stöd före, under och en lämplig tid efter avslutande av de straffrättsliga förfarandena, så att de kan utöva de rättigheter som fastställs i rambeslut 2001/220/RIF och i detta direktiv. Medlemsstaterna ska särskilt vidta nödvändiga åtgärder för att skydda barn som anmäler övergrepp som begåtts inom deras familj.

2. Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att hjälp och stöd till barn som är brottsoffer inte villkoras av barnets vilja att samarbeta under brottsutredningen, åtalet eller rättegången.

3. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att specifika åtgärder som syftar till att hjälpa och stödja barn som är brottsoffer att utnyttja sina rättigheter enligt detta direktiv vidtas efter en individuell bedömning av de enskilda barnens särskilda omständigheter, och att vederbörlig hänsyn tas till barnets synpunkter, behov och problem.

4. Barn som fallit offer för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 ska anses som särskilt sårbara brottsoffer enligt artiklarna 2.2, 8.4 och 14.1 i rambeslut 2001/220/RIF.

5. Medlemsstaterna ska, där det är lämpligt och möjligt, vidta åtgärder för att hjälpa och stödja familjen till barn som är brottsoffer att utnyttja sina rättigheter enligt detta direktiv, när familjen befinner sig på medlemsstatens territorium. Framför allt ska medlemsstaterna, där det är lämpligt och möjligt, tillämpa artikel 4 i rambeslut 2001/220/RIF på brottsoffrets familj.

Artikel 20

Skydd för barn som är brottsoffer under brottsutredningar och straffrättsliga förfaranden

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de behöriga myndigheterna i samband med brottsutredningar och straffrättsliga förfaranden, i enlighet med brottsoffrens roll i det berörda rättssystemet, utser en särskild företrädare för ett barn som är brottsoffer, om enligt den nationella lagstiftningen personerna med föräldraansvar inte kan företräda barnet på grund av en intressekonflikt mellan dem och barnet, eller om barnet är ensamkommande eller har skilts från sin familj.

2. Medlemsstaterna ska säkerställa att barn som är brottsoffer utan dröjsmål får tillgång till juridisk rådgivning och, i enlighet med brottsoffrens roll i det berörda rättssystemet, till juridiskt ombud, även för att begära ersättning för skada. Juridisk rådgivning och juridiskt ombud bör tillhandahållas kostnadsfritt om brottsoffret inte förfogar över tillräckliga ekonomiska medel.

3. Utan att det påverkar rätten till försvar ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att följande iakttas i samband med utredningar av något av de brott som avses i artiklarna 3–7:

- a) Att barnet förhörs utan onödigt dröjsmål efter det att uppgifterna har rapporterats till de behöriga myndigheterna.
- b) Att barnet, vid behov, förhörs i lokaler som utformats eller ställts i ordning för detta ändamål.
- c) Att barnet förhörs av eller genom yrkeskunniga personer som är särskilt utbildade för detta ändamål.
- d) Att samma personer, om så är möjligt och lämpligt, håller alla förhör med barnet.
- e) Att antalet förhör blir så få som möjligt och endast utförs om det är strikt nödvändigt för brottsutredningar och straffrättsliga förfaranden.
- f) Att barnet får åtföljas av sitt juridiska ombud eller, om så är lämpligt, av en vuxen som han eller hon själv har valt, såvida det inte föreligger ett motiverat beslut som fastställer något annat med avseende på den personen.

4. Medlemsstaterna ska, i samband med utredningar av något av de brott som avses i artiklarna 3–7, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att alla förhör med ett barn som är offer för brott eller, i förekommande fall, med ett barnvittne, får spelas in audiovisuellt, och att sådana audiovisuellt inspelade

förhör får användas som bevisning i straffrättsliga förfaranden inför domstol, i enlighet med bestämmelserna i den nationella lagstiftningen.

5. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att det i samband med straffrättsliga förfaranden i domstol som rör något av de brott som avses i artiklarna 3–7 kan beslutas

- a) att förhöret ska hållas inom stängda dörrar,
- b) att barnet får höras i domstolen utan att vara närvarande, särskilt genom användning av lämplig kommunikationsteknik.

6. Medlemsstaterna ska, om intresset för de barn som är brottsoffer talar för detta och med beaktande av andra övergripande intressen, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att skydda barnens privatliv, deras identitet och bild och förhindra offentlig spridning av sådan information som kan leda till att de identifieras.

Artikel 21

Åtgärder mot reklam för möjligheten att begå övergrepp och för barnsexturism

Medlemsstaterna ska besluta om lämpliga åtgärder för att förhindra eller förbjuda

- a) spridning av material där det görs reklam för möjligheten att begå något av de brott som avses i artiklarna 3–6, och
- b) anordnande för andra, oberoende av om syftet är kommersiellt, av resor i syfte att begå något av de brott som avses i artiklarna 3–5.

Artikel 22

Förebyggande interventionsprogram eller åtgärder

Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att personer som befarar att de kan komma att begå något av de brott som avses i artiklarna 3–7 i lämpliga fall får tillgång till effektiva interventionsprogram eller åtgärder för att bedöma och förhindra risken för att sådana brott begås.

Artikel 23

Förebyggande

1. Medlemsstaterna ska vidta lämpliga åtgärder, som utbildning och fostran, i syfte att motverka och minska den efterfrågan som ligger till grund för alla former av sexuella övergrepp mot och sexuell exploatering av barn.

2. Medlemsstaterna ska vidta lämpliga åtgärder, även via internet, till exempel informationskampanjer och kampanjer för att öka medvetenheten samt forsknings- och utbildningsprogram, om lämpligt i samarbete med relevanta organisationer inom det civila samhället och andra aktörer, i syfte att öka medvetenheten och minska risken för att barn faller offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering.

3. Medlemsstaterna ska främja regelbunden kompetensutveckling för tjänstemän som kan väntas komma i kontakt med barn som fallit offer för sexuella övergrepp och exploatering, däribland poliser ute på fältet, i syfte att möjliggöra för dem att identifiera och bemöta barn som är offer för brott och barn som eventuellt kan bli offer för sexuella övergrepp eller sexuell exploatering.

Artikel 24

Interventionsprogram eller interventionsåtgärder på frivillig basis inom ramen för eller efter straffrättsliga förfaranden

1. Utan att det påverkar tillämpningen av interventionsprogram eller interventionsåtgärder som fastställs av behöriga rättsliga myndigheter enligt nationell lag, ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att effektiva interventionsprogram eller interventionsåtgärder finns tillgängliga, för att förhindra och minimera riskerna för upprepade brott av sexuell natur mot barn. Sådana program eller åtgärder ska vara tillgängliga när som helst under de straffrättsliga förfarandena, både i och utanför fängelset, i enlighet med nationell lagstiftning.

2. De interventionsprogram eller interventionsåtgärder som avses i punkt 1 ska uppfylla de särskilda utvecklingsbehoven hos barn som gör sig skyldiga till sexualbrott.

3. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att följande personer kan få tillgång till de interventionsprogram eller interventionsåtgärder som avses i punkt 1, nämligen:

a) personer som är föremål för straffrättsliga förfaranden för något av de brott som avses i artiklarna 3–7, på villkor som varken är till förfång för eller strider mot rätten till försvar eller mot kravet på en rättvis och opartisk rättegång, och som särskilt är förenliga med principen om oskuldspresumtionen, och

b) personer som har dömts för något av de brott som avses i artiklarna 3–7.

4. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att personer som avses i punkt 3 blir föremål för en bedömning av vilken fara de utgör och eventuella risker för återfall i något av de brott som avses i artiklarna 3–7, i syfte att fastställa lämpliga interventionsprogram eller åtgärder.

5. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att personer som avses i punkt 3 vilka fått motta förslag om interventionsprogram eller åtgärder i enlighet med punkt 4

a) får fullständig information om skälen till förslaget,

b) samtycker till att delta i programmen eller åtgärderna med fullständig kännedom om omständigheterna,

c) kan vägra och, när det gäller dömda personer, blir informerade om de möjliga följderna av en sådan vägran.

Artikel 25

Åtgärder mot webbplatser som innehåller eller sprider barnpornografi

1. Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa ett avlägsnande utan dröjsmål av webbsidor som innehåller eller sprider barnpornografi och vars värdserver ligger på deras eget territorium, samt sträva efter att uppnå ett avlägsnande av sådana webbsidor vars värdserver ligger utanför deras territorium.

2. Medlemsstaterna får vidta åtgärder för att blockera tillträdet till webbsidor som innehåller eller sprider barnpornografi för internetanvändare inom sitt territorium. Dessa åtgärder måste inrättas genom transparenta förfaranden och ska tillhandahålla adekvata skyddsmekanismer, särskilt för att säkerställa att begränsningen inskränks till vad som är nödvändigt och proportionerligt och att användarna informeras om orsaken till begränsningen. Skyddsmekanismerna ska även inbegripa möjlighet till rättslig prövning.

Artikel 26

Ersättande av rambeslut 2004/68/RIF

Rambeslut 2004/68/RIF ersätts härmed med avseende på de medlemsstater som deltar i antagandet av detta direktiv, dock utan att det påverkar dessa medlemsstaters skyldigheter när det gäller tidsfristen för införlivande i nationell lagstiftning av rambeslutet.

Med avseende på de medlemsstater som deltar i antagandet av detta direktiv ska hänvisningar till rambeslut 2004/68/RIF anses som hänvisningar till detta direktiv.

Artikel 27

Införlivande

1. Medlemsstaterna ska sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 18 december 2013.

2. Medlemsstaterna ska till kommissionen överlämna texten till de bestämmelser genom vilka skyldigheterna enligt detta direktiv införlivas med deras nationella lagstiftning.

3. När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.

Artikel 28

Rapportering

1. Kommissionen ska senast 18 december 2015 överlämna en rapport till Europaparlamentet och rådet med en utvärdering av i vilken utsträckning medlemsstaterna har vidtagit de åtgärder som är nödvändiga för att följa bestämmelserna i detta direktiv, vid behov åtföljd av lagstiftningsförslag.

2. Kommissionen ska senast den 18 december 2015 överlämna en rapport till Europaparlamentet och rådet med en utvärdering av genomförandet av de åtgärder som avses i artikel 25.

Artikel 29

Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft samma dag som det offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Artikel 30

Adressater

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna i enlighet med fördragen.

Utfärdat i Strasbourg den 13 december 2011.

På Europaparlamentets vägnar

J. BUZEK

Ordförande

På rådets vägnar

M. SZPUNAR

Ordförande

I

(Lagstiftningsakter)

DIREKTIV

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2011/92/EU

av den 13 december 2011

om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR
ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktions-
sätt, särskilt artiklarna 82.2 och 83.1,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag,

efter översändande av utkastet till lagstiftningsakt till de nationella parlamenten,

med beaktande av Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs yttrande ⁽¹⁾,

efter att ha hört Regionkommittén,

i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet ⁽²⁾, och

av följande skäl:

- (1) Sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn, däribland barnpornografi, utgör allvarliga kränkningar av de grundläggande rättigheterna, framför allt barns rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för deras välfärd i enlighet med vad som föreskrivs i Förenta nationernas konvention av år 1989 om barnets rättigheter och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna ⁽³⁾.
- (2) I enlighet med artikel 6.1 i fördraget om Europeiska unionen erkänner unionen de rättigheter, friheter och principer som fastställs i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, vars artikel 24.2 slår fast att barnets bästa ska komma i främsta rummet

vid alla åtgärder som rör barn, oavsett om de vidtas av offentliga myndigheter eller privata institutioner. Vidare ger Stockholmsprogrammet – Ett öppet och säkert Europa i medborgarnas tjänst och för deras skydd ⁽⁴⁾ uttalad prioritet åt att bekämpa sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi.

- (3) Barnpornografi, som består av bilder där barn utsätts för sexuella övergrepp, och andra särskilt allvarliga former av sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn ökar och sprids genom användningen av ny teknik och internet.
- (4) Genom rådets rambeslut 2004/68/RIF av den 22 december 2003 om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi ⁽⁵⁾ tillnärmas medlemsstaternas lagstiftning när det gäller att straffbelägga de allvarligaste formerna av sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn, utvidga den nationella behörigheten och tillförsäkra brottsoffer ett stöd som uppfyller vissa minimikrav. I rådets rambeslut av 2001/220/RIF av den 15 mars 2001 om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden ⁽⁶⁾ fastställs en rad rättigheter för brottsoffer i straffrättsliga förfaranden, bland annat rätten till skydd och ersättning. Dessutom kommer samordningen av lagföring av fall av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi att underlättas genom genomförandet av rådets rambeslut 2009/948/RIF av den 30 november 2009 om förebyggande och lösning av tvister om utövande av jurisdiktion i straffrättsliga förfaranden ⁽⁷⁾.
- (5) Enligt artikel 34 i Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter åtar sig konventionsstaterna att skydda barn från alla former av sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Förenta nationernas fakultativa protokoll av år 2000 till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi

⁽¹⁾ EUT C 48, 15.2.2011, s. 138.

⁽²⁾ Europaparlamentets ståndpunkt av den 27 oktober 2011 (ännu ej offentliggjord i EUT) och rådets beslut av den 15 november 2011.

⁽³⁾ EGT C 364, 18.12.2000, s. 1.

⁽⁴⁾ EUT C 115, 4.5.2010, s. 1.

⁽⁵⁾ EUT L 13, 20.1.2004, s. 44.

⁽⁶⁾ EGT L 82, 22.3.2001, s. 1.

⁽⁷⁾ EUT L 328, 15.12.2009, s. 42.

och, i synnerhet, Europarådets konvention av år 2007 om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp är avgörande steg i processen för att öka det internationella samarbetet på detta område.

- (6) Allvarliga brott som sexuell exploatering av barn och barnpornografi kräver en övergripande strategi som omfattar lagföring av gärningsmän, skydd av barn som är brottsoffer och förebyggandet av fenomenet. Vid genomförandet av åtgärder för att bekämpa sådana brott måste barnets bästa komma i främsta rummet, i enlighet med Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Rambeslut 2004/68/RIF bör ersättas med ett nytt instrument som tillhandahåller en sådan övergripande rättslig ram så att detta syfte kan uppnås.
- (7) Detta direktiv bör till fullo komplettera Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF⁽¹⁾, eftersom vissa offer för människohandel även är barn som har utsatts för sexuella övergrepp eller sexuell exploatering.
- (8) När det gäller straffbeläggandet av handlingar förknippade med pornografiska föreställningar avser detta direktiv sådana handlingar som består i en organiserad liveposering ägnad för en publik; definitionen utesluter därmed personlig och direkt kommunikation mellan samtyckande jämbördiga parter samt barn som har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och deras partner.
- (9) Barnpornografi inbegriper ofta bilder som visar sexuella övergrepp mot barn som begås av vuxna. Det kan även inbegripa bilder av barn som medverkar i en handling med tydlig sexuell innebörd, eller av deras könsorgan, där bilderna framställs och används för i första hand sexuella syften, och utnyttjas med eller utan barnets vetskap. Vidare omfattar begreppet barnpornografi verklighetstrogna bilder av ett barn som medverkar eller som avbildas som medverkande i en handling med tydlig sexuell innebörd, för i första hand sexuella syften.
- (10) Funktionshinder innebär inte i sig automatiskt att det är omöjligt att samtycka till sexuella handlingar. Att utnyttja förekomsten av ett sådant funktionshinder för att kunna företa sexuella handlingar med ett barn bör dock kriminaliseras.
- (11) Vid antagandet av lagstiftning om materiell straffrätt bör unionen säkerställa enhetligheten i denna lagstiftning, särskilt när det gäller straffnivåerna. Mot bakgrund av Lisabonfördraget är det lämpligt att påminna om rådets slutsatser av den 24 och 25 april 2002 om den metod som ska tillämpas vid tillnärmning av påföljder där fyra

påföljdsnivåer anges. Eftersom detta direktiv innehåller ett ovanligt stort antal olika brott krävs det, för att direktivet ska kunna avspegla vilken grad av allvar det är frågan om, en differentiering av straffnivån som går längre än vad som normalt bör föreskrivas i unionens rättsliga instrument.

- (12) Allvarliga former av sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn bör omfattas av effektiva, proportionella och avskräckande påföljder. Detta omfattar framför allt olika former av sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn som underlättas genom användningen av informations- och kommunikationsteknik, exempelvis då kontakt sökes med barn i sexuella syften via sociala medier och chatttrum på internet. Definitionen av barnpornografi bör också klargöras och i högre grad anpassas till den som förekommer i internationella instrument.
- (13) Det maximala fängelsestraff som föreskrivs i detta direktiv för de brott som avses i direktivet bör gälla åtminstone för de allvarligaste formerna av dessa brott.
- (14) För att nå det maximala fängelsestraff som föreskrivs i detta direktiv för brott som rör sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi får medlemsstaterna med beaktande av sin nationella lagstiftning kombinera de straff som föreskrivs i nationell lagstiftning för dessa brott.
- (15) Genom detta direktiv förpliktas medlemsstaterna att i sin nationella lagstiftning fastställa straffrättsliga påföljder för överträdelse av unionens lagstiftning om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi. Detta direktiv medför inga skyldigheter beträffande tillämpningen i enskilda fall av sådana påföljder eller av något annat befintligt system för brottsbekämpning.
- (16) Särskilt i de fall då brott enligt detta direktiv begås för att uppnå ekonomisk vinning uppmanas medlemsstaterna att överväga att införa en möjlighet att ålägga ekonomiska sanktioner utöver ett fängelsestraff.
- (17) I barnpornografisammanhang ger termen "olovligen" medlemsstaterna möjlighet att anse handlingar förknippade med pornografiskt material som försvarliga när de utförs i exempelvis medicinska, vetenskapliga eller liknande syften. Den möjliggör även verksamhet inom ramen för inhemska rättsliga befogenheter, exempelvis myndigheternas lagliga innehav av barnpornografi i samband med straffrättsliga förfaranden eller för att förhindra, upptäcka eller utreda brott. Vidare utesluter den inte möjligheten att åberopa ansvarsfrihetsgrunder eller andra liknande principer som under vissa omständigheter befriar en person från ansvar, exempelvis då telefon- eller internetjourer vidtar åtgärder för att anmäla sådana fall.

⁽¹⁾ EUT L 101, 15.4.2011, s. 1.

- (18) Att medvetet skaffa sig tillgång till barnpornografi med hjälp av informations- och kommunikationsteknik bör straffbeläggas. För att kunna hållas ansvarig bör personen i fråga både ha avsikt att besöka en webbplats där barnpornografi finns tillgänglig och känna till att sådana bilder finns där. Påföljderna bör inte tillämpas på personer som oavsiktligt hamnar på webbplatser som innehåller barnpornografi. Att brottet är uppsåtligt kan främst konstateras genom att det har upprepats eller att brotten begicks via en avgiftsbelagd tjänst.
- (19) Kontaktsökning med barn för sexuella ändamål via internet utgör en särskild hotbild eftersom internet erbjuder användarna anonymitet på ett sätt som saknar motstycke eftersom de kan dölja sin verkliga identitet och andra personuppgifter som ålder. Samtidigt erkänner medlemsstaterna att det är viktigt att bekämpa kontaktsökning med barn även i andra sammanhang än internet, särskilt när kontakten inte sker via informations- och kommunikationsteknik. Medlemsstaterna uppmuntras att straffbelägga kontaktsökning som syftar till att förmå ett barn att träffa gärningsmannen för sexuella ändamål och som begås i barnets närvaro eller närhet, exempelvis genom att införa ett särskilt förberedelsebrott eller försök till brott enligt detta direktiv eller som en särskild form av sexuellt övergrepp. Oavsett vilken rättslig lösning medlemsstaterna väljer för att straffbelägga "offline grooming" bör de se till att på ett eller annat sätt lagföra gärningsmännen till sådana brott.
- (20) Detta direktiv reglerar inte medlemsstaternas politik när det gäller frivilliga sexuella handlingar mellan barn som kan ses som ett normalt utforskande av sexualiteten inom ramen för människans utveckling, med beaktande av olika kulturella traditioner och rättstraditioner och nya sätt att etablera och upprätthålla kontakter mellan barn och ungdomar, även genom informations- och kommunikationsteknik. Sådana frågor faller utanför detta direktivs tillämpningsområde. De medlemsstater som väljer att utnyttja de möjligheter som avses i detta direktiv gör detta som ett led i utövandet av sina befogenheter.
- (21) Medlemsstaterna bör ange försvårande omständigheter i sin nationella lagstiftning i enlighet med de tillämpliga regler om försvårande omständigheter som fastställts genom deras rättssystem. De bör se till att domare har möjlighet att beakta dessa försvårande omständigheter när de utmäter straffet för gärningsmännen, även om det inte finns någon skyldighet för domarna att tillämpa dessa försvårande omständigheter. Medlemsstaterna bör inte ange dessa försvårande omständigheter i sin lagstiftning när de är irrelevanta med tanke på det specifika brottets art. Relevansen av de olika försvårande omständigheter som anges i detta direktiv bör utvärderas på nationell nivå för vart och ett av de brott som avses i detta direktiv.
- (22) Fysisk eller psykisk oförmåga bör inom ramen för detta direktiv även anses omfatta tillstånd av fysisk eller mental oförmåga till följd av narkotika- eller alkoholpåverkan.
- (23) Man bör i kampen mot sexuell exploatering av barn fullt ut använda sig av befintliga instrument om beslag och förverkande av utbyte av brott, som Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet och dess tilläggsprotokoll, Europarådets konvention från 1990 om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott, rådets rambeslut 2001/500/RIF av den 26 juni 2001 om penningtvätt, identifiering, spårande, spärrande, beslag och förverkande av hjälpmedel till och vinning av brott⁽¹⁾ samt rådets rambeslut 2005/212/RIF av den 24 februari 2005 om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott⁽²⁾. Användning av beslagtagna och förverkade hjälpmedel och utbyte av sådana brott som avses i detta direktiv för att understödja hjälp och skydd till brottsoffer bör uppmuntras.
- (24) Sekundär viktimisering av de offer för brott som avses i detta direktiv bör undvikas. I de medlemsstater där prostitution eller medverkan i pornografi är straffbart enligt nationell straffrättslig lagstiftning bör det vara möjligt att inte väcka åtal eller utdöma straff enligt den lagstiftningen om barnet i fråga har begått dessa gärningar som ett resultat av att ha fallit offer för sexuell exploatering, eller om barnet tvingats medverka i barnpornografi.
- (25) Som ett instrument för tillnärmning av straffrätt föreskriver detta direktiv straffnivåer som bör tillämpas utan att det påverkar medlemsstaternas specifika kriminalpolitik vad gäller barn som begår brott.
- (26) Brottsutredning och åtal bör underlättas för att ta hänsyn till svårigheterna för barn som är offer att anmäla sexuella övergrepp och för att komma åt gärningsmännens anonymitet i cyberrymden. För att säkerställa att de brott som avses i detta direktiv kan utredas och lagföras framgångsrikt bör utredning och lagföring i princip inte vara beroende av en anmälan eller angivelse av brottsoffret, eller dess företrädare, för att kunna inledas. Hur lång den tillräckliga långa tidsperioden för lagföring ska vara, bör fastställas i enlighet med nationell lagstiftning.
- (27) Effektiva utredningsverktyg bör göras tillgängliga för dem som ansvarar för att utreda och lagföra de brott som avses i detta direktiv. Dessa verktyg kan omfatta

(1) EGT L 182, 5.7.2001, s. 1.

(2) EUT L 68, 15.3.2005, s. 49.

avlyssning av kommunikation, dold övervakning inklusive elektronisk övervakning, övervakning av bankkonton eller andra ekonomiska utredningar, med beaktande av bl.a. proportionalitetsprincipen och de utredda brottens natur och allvar. Vid behov och i enlighet med nationell lagstiftning, bör sådana verktyg även inkludera möjligheten för brottsbekämpande myndigheter att använda dold identitet på internet.

- (28) Medlemsstaterna bör uppmana alla personer som har kännedom om eller hyser misstanke om sexuella övergrepp mot eller sexuell exploatering av ett barn att rapportera till de behöriga myndigheterna. Det är varje medlemsstats ansvar att bestämma till vilka behöriga myndigheter sådana misstankar kan rapporteras. Sådana behöriga myndigheter bör inte inskränka sig till barnvårdsmyndigheter eller relevanta sociala myndigheter. Kravet om misstanke "i god tro" bör syfta till att förhindra att bestämmelsen åberopas för att rättfärdiga att anmälan av helt och hållet inbillade eller osanna uppgifter görs med ont uppsåt.
- (29) Reglerna om behörighet bör ändras i syfte att säkerställa att personer från unionen som begår sexuella övergrepp mot barn eller exploaterar barn sexuellt kan åtalas, även om de begår brotten utanför unionen, särskilt genom så kallad sexturism. Med barnsexturism bör förstås sexuell exploatering av barn av en eller flera personer som reser från sin vanliga miljö till ett resmål där de har sexuella kontakter med barn. Vad gäller den barnsexturism som sker utanför unionen uppmuntras medlemsstaterna att med tillgängliga nationella och internationella instrument – inbegripet bilaterala eller multilaterala avtal om utlämning, ömsesidigt bistånd eller överförande av lagföreläggelse – att samarbeta med tredjeländer och internationella organisationer i syfte att bekämpa sexturism. Medlemsstaterna bör främja en öppen dialog och kommunikation med länder utanför unionen för att göra det möjligt att med stöd av relevant lagstiftning åtala gärningsmän som reser utanför unionens gränser som barnsexturister.
- (30) Åtgärder för att skydda barn som är brottsoffer bör vidtas med barnets bästa i främsta rummet och med beaktande av en bedömning av deras behov. Det bör vara lätt för barn som är brottsoffer att få tillgång till rättslig prövning och till åtgärder för att hantera intressekonflikter när sexuella övergrepp mot eller sexuell exploatering av barn förekommer inom familjen. När en särskild företrädare bör utses för ett barn under en förundersökning eller rättegång, kan också en juridisk person, en institution eller en myndighet ikläda sig denna roll. Dessutom bör barn som utsatts för brott skyddas från sanktioner, t.ex. enligt den nationella lagstiftningen om prostitution, om de berättar om sin situation för behöriga myndigheter.
- (31) Medlemsstaterna bör överväga att erbjuda barn som är brottsoffer hjälp på kort och lång sikt. Alla skador som barn vållas genom sexuella övergrepp och sexuell exploatering är betydelsefulla och bör behandlas. Skador till följd av sexuella övergrepp och sexuell exploatering är av sådan art att barnet bör få hjälp till dess att det har tillfrisknat i såväl fysisk som psykisk bemärkelse, vilket innebär att hjälp kan behövas även in i vuxen ålder. Man bör överväga att erbjuda hjälp och råd åt föräldrar eller vårdnadshavare till barn som är brottsoffer, såvida dessa inte är misstänkta för brottet i fråga, så att de kan bistå sitt barn under hela förfarandet.
- (32) I rambeslut 2001/220/RIF fastställs en rad rättigheter för brottsoffer i samband med straffrättsliga förfaranden, bland annat rätten till skydd och ersättning. Barn som fallit offer för sexuella övergrepp, sexuell exploatering och barnpornografi bör dessutom få tillgång till juridisk rådgivning och, i enlighet med brottsoffrens roll i det berörda rättssystemet, till juridiskt ombud, även när det gäller att söka ersättning för skada. Sådan juridisk rådgivning och sådant juridiskt ombud kan också tillhandahållas av de behöriga myndigheterna för att söka ersättning från staten. Syftet med juridisk rådgivning är att offren ska kunna få information och rådgivning om de olika möjligheter som finns tillgängliga för dem. Den juridiska rådgivningen bör ges av en person med lämplig juridisk utbildning utan att denne nödvändigtvis behöver vara jurist. Tillgången till juridisk rådgivning och, i enlighet med brottsoffrens roll i det berörda rättssystemet, till juridiskt ombud bör vara kostnadsfri åtminstone när offret inte har tillräckliga ekonomiska resurser, på ett sätt som är förenligt med medlemsstaternas interna förfaranden.
- (33) Medlemsstaterna bör vidta åtgärder för att förebygga eller förhindra handlingar som är relaterade till främjande av sexuella övergrepp mot barn och barnsexturism. Olika förebyggande åtgärder skulle kunna övervägas, exempelvis utarbetande och förstärkning av en uppförandekod och självreglerande mekanismer inom turistindustrin, införande av etiska regler eller "kvalitetsmärkning" för turistorganisationer som bekämpar barnsexturism eller införande av en uttalad policy för att motverka barnsexturism.

- (34) Medlemsstaterna bör fastställa och/eller stärka sina strategier för att förebygga sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn, inbegripet åtgärder för att motverka och minska den efterfrågan som ligger till grund för alla former av sexuell exploatering av barn, liksom åtgärder för att minska risken för att barn blir offer, med hjälp av information, kampanjer för att öka medvetenheten samt forsknings- och utbildningsprogram. Vid sådana initiativ bör medlemsstaterna inta ett synsätt som värnar om barnets rättigheter. Det är viktigt att säkerställa att informationskampanjer riktade till barn är lämpade för denna målgrupp och att de är tillräckligt lättbegripliga. Man bör överväga att införa hjälplinjer/telefonjourer.
- (35) När det gäller systemet för att rapportera sexuella övergrepp mot eller sexuell exploatering av barn och för att hjälpa barn i nöd bör användningen av de jourtelefonnummer – 116 000 för försvunna barn, 116 006 för brottsoffer och 116 111 för barn – som införts i hela unionen genom kommissionens beslut 2007/116/EG av den 15 februari 2007 om att reservera den nationella nummerserien som börjar med 116 för harmoniserade nummer för harmoniserade tjänster av samhällligt värde⁽¹⁾, uppmuntras och erfarenheter av hur dessa fungerar bör beaktas.
- (36) Personer som i sin yrkesverksamhet kan väntas komma i kontakt med barn som fallit offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering bör få lämplig utbildning för att kunna identifiera och bemöta sådana brottsoffer. Sådan utbildning bör främjas för personer inom följande personalkategorier när de kan väntas komma i kontakt med barn som är brottsoffer: poliser, åklagare, advokater, domare och domstolspersonal, personal inom barnhälsan samt inom hälso- och sjukvård, men även omfatta personer i andra personalkategorier som i sitt arbete kan väntas komma i kontakt barn som fallit offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering.
- (37) För att kunna förebygga sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn bör interventionsprogram eller interventionsåtgärder riktade till sexualförbrytare erbjudas. Dessa interventionsprogram eller interventionsåtgärder bör följa en bred, flexibel strategi med inriktning på de medicinska och psykosociala aspekterna och vara av icke-obligatorisk karaktär. Dessa interventionsprogram eller interventionsåtgärder påverkar inte interventionsprogram eller interventionsåtgärder som förordnas av behöriga rättsliga myndigheter.
- (38) Interventionsprogram eller interventionsåtgärder bör inte tillhandahållas som en automatisk rättighet. Det är medlemsstatens sak att avgöra vilka interventionsprogram eller interventionsåtgärder som är lämpliga.
- (39) I syfte att förhindra och minimera risken för återfall bör gärningsmännen bli föremål för en bedömning av vilken fara de utgör, och risken för återfall i sexualbrott mot barn. Formerna för en sådan bedömning – exempelvis vilken typ av myndighet som är behörig att beordra och genomföra bedömningen, eller vid vilken tidpunkt under eller efter det straffrättsliga förfarandet denna bedömning bör genomföras samt formerna för faktiska interventionsprogram eller interventionsåtgärder som erbjuds efter denna bedömning – bör vara förenliga med medlemsstaternas interna förfaranden. I samma syfte att förebygga och minimera återfall, bör gärningsmännen också ha möjlighet att delta i fungerande interventionsprogram eller interventionsåtgärder på frivillig basis. Dessa interventionsprogram eller interventionsåtgärder bör inte inkräkta på nationella program för att behandla personer med psykiska störningar.
- (40) När det bedöms lämpligt med beaktande av dels vilken fara gärningsmännen utgör, dels risken för återfall i brott, bör dömda gärningsmän tillfälligt eller permanent kunna förhindras att utöva åtminstone yrkesverksamhet som inbegriper direkta och regelbundna kontakter med barn. Vid rekrytering för en befattning som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn ska en arbetsgivare ha rätt att bli informerad om i kriminalregistret intagna fällande domar för sexualbrott mot barn eller om befintliga diskvalifikationer mot att utöva viss verksamhet. Med arbetsgivare avses i detta direktiv även personer som bedriver organisationer som är aktiva inom frivilligverksamhet som omfattar tillsyn över barn och/eller omsorg om barn och som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn. På vilket sätt som information överlämnas, till exempel via den berörda personen, liksom det exakta innehållet i informationen och vad som avses med organiserad frivilligverksamhet och med direkt och regelbunden kontakt med barn bör fastställas i enlighet med nationell lagstiftning.
- (41) Med vederbörligt beaktande av medlemsstaternas olika rättsliga traditioner utgår detta direktiv från att tillgång till kriminalregisteruppgifter endast beviljas av antingen de behöriga myndigheterna eller den berörda personen. Detta direktiv innebär inte någon skyldighet att ändra de nationella system som reglerar kriminalregistren eller tillgången till dem.
- (42) Syftet med detta direktiv är inte att harmonisera reglerna vad avser berörda personers samtycke vid utbyte av information ur kriminalregister, dvs. huruvida sådant samtycke ska krävas eller inte. Oavsett om samtycke krävs eller inte krävs enligt den nationella lagstiftningen innebär detta direktiv ingen ny skyldighet att ändra den nationella lagstiftningen och de nationella förfarandena i detta hänseende.

⁽¹⁾ EUT L 49, 17.2.2007, s. 30.

- (43) Medlemsstaterna kan överväga att vidta ytterligare administrativa åtgärder gentemot gärningsmännen, till exempel genom att i sexualförbrytarregister registrera de personer som har dömts för något av de brott som avses i direktivet. Tillgången till dessa register bör begränsas i enlighet med nationella författningsprinciper och tillämpliga dataskyddsnormer, exempelvis genom att begränsa tillgången till rättsväsendet och/eller de brottsbekämpande myndigheterna.
- (44) Medlemsstaterna uppmanas att skapa mekanismer för uppgiftsinsamling eller kontaktpunkter på nationell eller lokal nivå, i samarbete med det civila samhället, i syfte att observera och analysera fenomenet sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn. För att korrekt kunna utvärdera resultatet av åtgärder mot sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi bör unionen fortsätta sitt arbete med att utveckla metoderna för uppgiftsinsamling i syfte att få fram jämförbar statistik.
- (45) Medlemsstaterna bör vidta lämpliga åtgärder för att skapa informationstjänster för att tillhandahålla information om hur man upptäcker tecken på sexuella övergrepp och sexuell exploatering.
- (46) Barnpornografi, som utgörs av bilder på sexuella övergrepp mot barn, är en särskild typ av innehåll som inte kan tolkas som uttryck för en åsikt. För att bekämpa barnpornografi måste man minska spridningen av material med sexuella övergrepp mot barn genom att försvåra för gärningsmännen att ladda upp sådant innehåll på webbsidor som är tillgängliga för allmänheten. Det krävs därför åtgärder för att avlägsna innehållet och gripa dem som producerar, sprider eller laddar ner bilder på barn som utsätts för sexuella övergrepp. För att understödja unionens ansträngningar att bekämpa barnpornografi bör medlemsstaterna göra sitt yttersta för att samarbeta med tredjeländer för att se till att sådant innehåll avlägsnas från servrar på deras territorium.
- (47) Trots sådana insatser är avlägsnande av barnpornografiskt innehåll vid källan emellertid ofta inte möjlig när originalmaterialet inte finns inom unionen, antingen beroende på att den stat där värdserverna finns inte är samarbetsvillig, eller eftersom det visar sig ta särskilt lång tid att uppnå ett avlägsnande av materialet från den berörda staten. Mekanismer kan också inrättas för att blockera tillträde från unionens territorium till internetsidor som konstaterats innehålla eller sprida barnpornografi. Åtgärder som medlemsstaterna vidtar i enlighet med detta direktiv för att avlägsna eller, i lämpliga fall, blockera webbplatser som innehåller barnpornografi skulle kunna baseras på olika typer av offentliga åtgärder, lagstiftande, icke-lagstiftande, rättsliga eller andra åtgärder. Det bör i detta sammanhang noteras att detta direktiv inte påverkar sådana frivilliga åtgärder som vidtas av internetbranschen för att förhindra att deras tjänster missbrukas eller medlemsstaternas stöd för sådana åtgärder. Oavsett grunden för den åtgärd eller metod som väljs bör medlemsstaterna se till att det görs på ett sätt som tillförsäkrar användare och tjänsteleverantörer en tillfredsställande nivå vad gäller rättssäkerhet och rättslig förutsägbarhet. Både när det gäller avlägsnande och blockering av innehåll som inbegriper övergrepp mot barn bör samarbete mellan offentliga myndigheter etableras och stärkas, särskilt för att säkerställa att nationella förteckningar över webbplatser med barnpornografiskt material är så fullständiga som möjligt och för att undvika dubbelarbete. All sådan utveckling måste ta hänsyn till slutanvändarnas rättigheter, vara förenlig med gällande lagliga och rättsliga förfaranden och Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. Genom programmet för ett säkrare internet har ett nät av telefonjourer inrättats i syfte att samla in information och säkerställa täckning av och utbyte av rapporter om de mest förekommande typerna av olagligt innehåll på nätet.
- (48) Syftet med detta direktiv är att ändra och utöka bestämmelserna i rambeslut 2004/68/RIF. Eftersom de ändringar som görs är många och genomgripande bör rambeslutet för tydlighetens skull ersättas i sin helhet med avseende på de medlemsstater som deltar i antagandet av detta direktiv.
- (49) Eftersom målet med detta direktiv, nämligen att bekämpa sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna på egen hand och därför, på grund av åtgärdernas omfattning och verkningar, bättre kan uppnås på unionsnivå, får unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen enligt artikel 5 i fördraget om Europeiska unionen. I enlighet med proportionalitetsprincipen i den artikeln går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.
- (50) Detta direktiv tar hänsyn till de grundläggande rättigheterna och beaktar de principer som framför allt erkänns i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, i synnerhet principen om skydd av människans värdighet, förbudet mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, barnets rättigheter, rätten till frihet och säkerhet, rätt till yttrande- och informationsfrihet, rätt till skydd av personuppgifter, rätten till ett effektivt rättsmedel och rättvis rättegång samt principerna om laglighet och proportionalitet i fråga om brott och straff. Detta direktiv syftar till att säkerställa att dessa rättigheter och principer respekteras fullt ut och måste genomföras i enlighet med detta.

- (51) I enlighet med artikel 3 i protokollet (nr 21) om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa, fogat till fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, har Förenade kungariket och Irland meddelat att de önskar delta i antagandet och tillämpningen av detta direktiv.
- (52) I enlighet med artiklarna 1 och 2 i protokollet (nr 22) om Danmarks ställning, som är fogat till fördraget om Europeiska unionen och till fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, deltar inte Danmark i antagandet av detta direktiv, som därför inte är bindande för eller tillämpligt på Danmark.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Syfte

Detta direktiv fastställer minimiregler om fastställande av brottsrekvisit och påföljder på området sexuella övergrepp mot barn och sexuell exploatering av barn, barnpornografi och kontaktsökning med barn för sexuella ändamål. Det inför också bestämmelser för att stärka åtgärderna för att förebygga sådana brott och förbättra skyddet av dess offer.

Artikel 2

Definitioner

I detta direktiv avses med

- a) barn: varje person som är under arton år,
- b) åldern för sexuellt självbestämmande: den ålder under vilken det enligt nationell lag är förbjudet att ägna sig åt sexuella handlingar med ett barn,;
- c) barnpornografi:
- i) allt material som avbildar ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig eller simulerad sexuell innebörd,
 - ii) varje avbildning av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften,
 - iii) allt material som avbildar en person som framstår som ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig eller simulerad sexuell innebörd eller varje avbildning av könsorganen på en person som framstår som ett barn för i första hand sexuella syften, eller
 - iv) verklighetstroga bilder av ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig sexuell innebörd eller verklighetstroga bilder av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften,

- d) barnprostitution: utnyttjande av ett barn för sexuella handlingar, där pengar eller någon annan form av betalning eller ersättning lämnas eller utlovas som betalning för barnets sexuella handlingar, oavsett om denna betalning, detta löfte eller denna ersättning görs till barnet eller till en tredje part,
- e) pornografisk föreställning: liveposering som riktar sig till en publik, även när det sker med hjälp av informations- och kommunikationsteknik,
- i) av ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig eller simulerad sexuell innebörd, eller
 - ii) av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften,
- f) juridisk person: ett rättssubjekt som har denna status enligt tillämplig lagstiftning, med undantag för stater eller offentliga organ vid utövandet av offentliga maktbefogenheter samt offentliga internationella organisationer.

Artikel 3

Brott som har samband med sexuella övergrepp

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de uppsåtliga handlingar som avses i punkterna 2–6 är straffbelagda.
2. Att i sexuella syften förmå ett barn, som inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, att bli vittne till sexuella handlingar, även utan att behöva delta, ska vara belagt med ett maximistraff på minst ett års fängelse.
3. Att i sexuella syften förmå ett barn, som inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, att bli vittne till sexuella övergrepp, även utan att behöva delta, ska vara belagt med ett maximistraff på minst två års fängelse.
4. Att ägna sig åt sexuella handlingar med ett barn, som inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, ska vara belagt med ett maximistraff på minst fem års fängelse.
5. Att ägna sig åt sexuella handlingar med ett barn, om
 - i) missbruk av en erkänd förtroendeställning eller av makt eller inflytande över barnet förekommer, ska vara belagt med ett maximistraff på minst åtta års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst tre års fängelse om barnet uppnått denna ålder, eller
 - ii) missbruk av barnets särskilt utsatta situation förekommer, framför allt till följd av ett psykiskt eller fysiskt funktionshinder eller en beroendeställning, ska vara belagt med ett maximistraff på minst åtta års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst tre års fängelse om barnet uppnått denna ålder, eller

iii) tvång, våld eller hot brukas, ska vara belagt med ett maximistraff på minst tio års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst fem års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

6. Att genom tvång, våld eller hot förmå ett barn att ägna sig åt sexuella handlingar med en tredje part ska vara belagt med ett maximistraff på minst tio års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst fem års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

Artikel 4

Brott som har samband med sexuell exploatering

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de uppsåtliga handlingar som avses i punkterna 2–7 är straffbelagda.

2. Att förmå eller rekrytera ett barn till att delta i pornografiska föreställningar, eller dra nytta av eller på annat sätt utnyttja ett barn för sådana syften, ska vara belagt med ett maximistraff på minst fem års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst två års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

3. Att tvinga eller med våld förmå ett barn till att delta i pornografiska föreställningar, eller att hota ett barn för sådana syften, ska vara belagt med ett maximistraff på minst åtta års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst fem års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

4. Att medvetet bevista pornografiska föreställningar där ett barn deltar ska vara belagt med ett maximistraff på minst två års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst ett års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

5. Att förmå eller rekrytera ett barn till att delta i barnprostitution, eller dra nytta av eller på annat sätt utnyttja ett barn för sådana syften, ska vara belagt med ett maximistraff på minst åtta års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst fem års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

6. Att tvinga eller med våld förmå ett barn till barnprostitution, eller att hota ett barn för sådana syften, ska vara belagt med ett maximistraff på minst tio års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst fem års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

7. Att ägna sig åt sexuella handlingar med ett barn, där barnprostitution utnyttjas, ska vara belagt med ett maximistraff på minst fem års fängelse om barnet inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande och minst två års fängelse om barnet uppnått denna ålder.

Artikel 5

Brott som har samband med barnpornografi

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de uppsåtliga handlingar som avses i punkterna 2–6 är straffbelagda när de begås olovligen.

2. Förvärv eller innehav av barnpornografi ska vara belagt med ett maximistraff på minst ett års fängelse.

3. Att medvetet skaffa sig tillgång till barnpornografi med hjälp av informations- eller kommunikationsteknik ska vara belagt med ett maximistraff på minst ett års fängelse.

4. Distribution, spridning eller överföring av barnpornografi ska vara belagt med ett maximistraff på minst två års fängelse.

5. Utbudande, tillhandahållande eller tillgängliggörande av barnpornografi ska vara belagt med ett maximistraff på minst två års fängelse.

6. Produktion av barnpornografi ska vara belagt med ett maximistraff på minst tre års fängelse.

7. Det ankommer på medlemsstaterna att besluta huruvida denna artikel är tillämplig på fall som rör barnpornografi enligt artikel 2 c iii, om den person som framstår som ett barn i själva verket var 18 år eller äldre vid tidpunkten för avbildandet.

8. Det ankommer på medlemsstaterna att besluta huruvida punkterna 2 och 6 i denna artikel är tillämpliga i fall då det fastställs att det pornografiska materialet enligt artikel 2 c iv producerats och innehas av producenten enbart för eget privat bruk, i den mån inget pornografiskt material enligt artikel 2 c i, ii eller iii har använts för denna produktion och förutsatt att handlingen inte innebär någon risk för att materialet sprids.

Artikel 6

Kontaktsökning med barn i sexuellt syfte

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att följande uppsåtliga handlingar är straffbelagda:

Förslag som en vuxen ger med hjälp av informations- och kommunikationsteknik i syfte att träffa ett barn som inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande för att begå något av de brott som avses i artiklarna 3.4 och 5.6 ska, om detta förslag har följts av faktiska handlingar som leder till ett sådant möte, vara belagt med ett maximistraff på minst ett års fängelse.

2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att det är straffbart för en vuxen att med hjälp av informations- och kommunikationsteknik försöka begå något av de brott som avses i artikel 5.2 och 5.3 genom att kontakta barn som inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande i syfte att tillhandahålla barnpornografiskt material som avbildar det barnet.

Artikel 7

Anstiftan, medhjälp och försök

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att anstiftan av och medhjälp till något av de brott som avses i artiklarna 3–6 är straffbelagt.

2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att försök att begå något av de brott som avses i artikel 3.4, 3.5 och 3.6, artikel 4.2, 4.3, 4.5, 4.6 och 4.7 samt artikel 5.4, 5.5 och 5.6 är straffbelagda.

Artikel 8

Frivilliga sexuella handlingar

1. Det ankommer på medlemsstaterna att besluta huruvida artikel 3.2 och 3.4 är tillämplig på frivilliga sexuella handlingar mellan jämbördiga parter som är nära i ålder och grad av psykisk och fysisk utveckling eller mognad, förutsatt att handlingarna inte innebär någon form av övergrepp.

2. Det ankommer på medlemsstaterna att besluta huruvida artikel 4.4 är tillämplig på en pornografisk föreställning som äger rum inom ramen för en frivillig relation när barnet har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, eller mellan jämbördiga parter som är nära i ålder och grad av psykisk och fysisk utveckling eller mognad, förutsatt att handlingarna inte innebär någon form av övergrepp eller exploatering och att inga pengar eller andra former av ersättning ges som betalning i utbyte mot den pornografiska föreställningen.

3. Det ankommer på medlemsstaterna att besluta huruvida artikel 5.2 och 5.6 är tillämplig på produktion, förvärv eller innehav av material som rör barn som uppnått åldern för sexuellt självbestämmande om materialet produceras och innehas med dessa barns samtycke och enbart för de berörda personernas privata bruk, förutsatt att handlingarna inte innebär någon form av övergrepp.

Artikel 9

Försvarande omständigheter

Förutsatt att följande omständigheter inte redan ingår i brottsrekvisiten för de brott som avses i artiklarna 3–7 ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att nedanstående omständigheter i enlighet med relevanta bestämmelser i nationell lagstiftning ska kunna anses som försvarande omständigheter i samband med de relevanta brott som avses i artiklarna 3–7:

a) Brottet begicks mot ett barn i en särskilt utsatt situation, såsom ett barn med ett psykiskt eller fysiskt funktionshinder eller som befann sig i en beroendeställning eller i ett tillstånd av fysisk eller psykisk oförmåga.

b) Brottet begicks av en medlem i barnets familj, en person som sammanbodde med barnet eller en person som har missbrukat sin erkända förtroendeställning eller makt.

c) Brottet begicks av flera personer som agerade gemensamt.

d) Brottet begicks inom ramen för en kriminell organisation i den mening som avses i rådets rambeslut 2008/841/RIF av den 24 oktober 2008 om kampen mot organiserad brottslighet⁽¹⁾.

e) Gärningsmannen har tidigare dömts för brott av samma art.

f) Gärningsmannen har avsiktligt eller genom vårdslöshet utsatt ett barn för livsfara.

g) Brottet begicks med användande av grovt våld eller vållade barnet allvarlig skada.

Artikel 10

Diskvalifikation till följd av fällande dom

1. För att undvika risk för återfall i brott ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att en fysisk person som har dömts för något av de brott som avses i artiklarna 3–7, tillfälligt eller permanent, kan förhindras att utöva åtminstone yrkesverksamhet som inbegriper direkta och regelbundna kontakter med barn.

2. Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att arbetsgivare, när de rekryterar en person till yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn, har rätt att i enlighet med nationell lagstiftning och på lämpligt sätt – såsom tillgång på begäran eller via den berörda personen – begära information om det finns fällande domar för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 i kriminalregistret, eller diskvalifikation till följd av sådana domar att utöva verksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn.

3. För tillämpning av punkterna 1 och 2 i denna artikel ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att information om förekomsten av en fällande dom för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 i kriminalregistret, eller diskvalifikation till följd av sådana domar att utöva verksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn, överförs i enlighet med de förfaranden som anges i rådets rambeslut 2009/315/RIF av den 26 februari 2009 om organisationen av medlemsstaternas utbyte av uppgifter ur kriminalregistret och uppgifternas innehåll⁽²⁾ då detta sker på begäran enligt artikel 6 i det rambeslutet och med den berörda personens samtycke.

⁽¹⁾ EUT L 300, 11.11.2008, s. 42.

⁽²⁾ EUT L 93, 7.4.2009, s. 23.

*Artikel 11***Beslag och förverkande**

Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att deras behöriga myndigheter har rätt att beslagta och förverka hjälpmedel till och vinning av de brott som avses i artiklarna 3, 4 och 5.

*Artikel 12***Juridiska personers ansvar**

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att juridiska personer kan ställas till ansvar för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 och som begås till deras förmån av en person som agerar antingen enskilt eller som en del av den juridiska personens organisation och har en ledande ställning inom den juridiska personen, grundad på

- a) behörighet att företräda den juridiska personen,
- b) befogenhet att fatta beslut på den juridiska personens vägnar eller,
- c) befogenhet att utöva kontroll inom den juridiska personen.

2. Medlemsstaterna ska också vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att juridiska personer kan ställas till ansvar i de fall, där bristande övervakning eller kontroll från en person som avses i punkt 1 har gjort det möjligt för en person under den juridiska personens ansvar att begå något av de brott som avses i artiklarna 3–7 till förmån för den juridiska personen.

3. Juridiska personers ansvar enligt punkterna 1 och 2 ska inte utesluta straffrättsliga förfaranden mot fysiska personer som är gärningsmän, anstiftare eller medhjälpare till de brott som avses i artiklarna 3–7.

*Artikel 13***Sanktioner för juridiska personer**

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att en juridisk person som har ställts till ansvar i enlighet med artikel 12.1 kan bli föremål för effektiva, proportionella och avskräckande sanktioner, som ska innefatta bötesstraff eller administrativa avgifter och som får innefatta andra sanktioner, såsom

- a) fråntagande av rätt till offentliga förmåner eller stöd,
- b) tillfälligt eller permanent näringsförbud,
- c) rättslig övervakning,
- d) rättsligt beslut om upplösning av verksamheten, eller
- e) tillfällig eller permanent stängning av de inrättningar som har använts för att begå brottet.

2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att en juridisk person som har ställts till ansvar i enlighet med artikel 12.2 kan bli föremål för effektiva, proportionella och avskräckande påföljder eller åtgärder.

*Artikel 14***Avstående från att lagföra eller utdöma påföljd för brottsoffret**

Medlemsstaterna ska i överensstämmelse med de grundläggande principerna i sina rättssystem vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de behöriga nationella myndigheterna har befogenhet att avstå från att lagföra eller straffa barn som är offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering för deras deltagande i brottslig verksamhet som de har tvingats att begå som en direkt följd av att de utsatts för någon av de gärningar som avses i artiklarna 4.2, 4.3, 4.5, 4.6 och 5.6.

*Artikel 15***Utredning och lagföring**

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att utredning eller lagföring av de brott som avses i artiklarna 3–7 inte är beroende av anmälan eller angivelse av ett offer eller av offrets företrädare, och att straffrättsliga förfaranden kan fortsätta även om den personen har tagit tillbaka sina uppgifter.

2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att möjliggöra lagföring av vart och ett av de brott som avses i artiklarna 3, 4.2, 4.3, 4.5, 4.6 och 4.7, samt, när barnpornografi som avses i artikel 2 c i och ii har använts, av de grova brott som avses i artikel 5.6, under en tillräckligt lång tidsperiod efter det att offret har uppnått myndighetsålder och i en omfattning som motsvarar det berörda brottets svårhetsgrad.

3. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att effektiva utredningsverktyg, som de som används när det gäller organiserad brottslighet eller andra grova brott, är tillgängliga för de personer, enheter eller avdelningar som har ansvaret för att utreda eller lagföra brott som avses i artiklarna 3–7.

4. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att göra det möjligt för utredningsenheter eller utredningsmyndigheter att söka identifiera offren för de brott som avses i artiklarna 3–7, i synnerhet genom att analysera barnpornografiskt material, såsom fotografier och audiovisuella inspelningar som överförts eller ställts till förfogande med hjälp av informations- och kommunikationsteknik.

*Artikel 16***Rapportering av misstanke om sexuella övergrepp eller sexuell exploatering**

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de regler om sekretess som enligt den nationella lagstiftningen gäller för personer inom vissa yrkeskategorier som har till huvudsaklig uppgift att arbeta med barn, inte utgör ett hinder för möjligheten för dessa personer att rapportera situationer där de har skäligen grund att anta att ett barn är offer för brott som avses i artiklarna 3–7, till de myndigheter som är ansvariga för skyddet av barn.

2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att uppmuntra alla personer som känner till eller i god tro misstänker att något av de brott som avses i artiklarna 3–7 har begåtts att rapportera dessa till behöriga myndigheter.

Artikel 17

Behörighet och samordning av åtal

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att fastställa sin behörighet när det gäller de brott som avses i artiklarna 3–7, när

- a) brottet helt eller delvis har begåtts inom medlemsstaternas territorium, eller
- b) gärningsmannen är medborgare i någon av medlemsstaterna.

2. En medlemsstat ska underrätta kommissionen om den beslutar att fastställa ytterligare behörighet när det gäller ett brott enligt artiklarna 3–7 vilket har begåtts utanför dess territorium, bland annat när

- a) brottet har begåtts mot en av dess medborgare eller en person som har sin hemvist på medlemsstatens territorium, eller
- b) brottet har begåtts till förmån för en juridisk person som är etablerad på den medlemsstatens territorium, eller
- c) gärningsmannen har sin hemvist på medlemsstatens territorium.

3. Medlemsstaterna ska säkerställa att deras behörighet omfattar situationer i vilka ett brott enligt artiklarna 5 och 6 och, i den mån det är relevant, artiklarna 3 och 7, begås med hjälp av informations- och kommunikationsteknik till vilken åtkomsten skett från deras territorium, oavsett om denna är baserad inom deras territorium eller inte.

4. Vid lagföringen av något av de brott som avses i artiklarna 3.4, 3.5, 3.6, 4.2, 4.3, 4.5, 4.6, 4.7 och 5.6 ska medlemsstaterna, om brottet begåtts utanför den berörda medlemsstatens territorium enligt punkt 1 b i den här artikeln, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att dess behörighet inte är kopplad till villkoret att gärningarna är straffbelagda på den plats där de begicks.

5. Vid lagföringen av något av de brott som avses i artiklarna 3–7 ska varje medlemsstat, om brottet begåtts utanför den berörda medlemsstatens territorium enligt punkt 1 b i denna artikel, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa

att dess behörighet inte är kopplad till villkoret att åtal endast får väckas på grundval av en anmälan från offret på den plats där brottet begicks, eller en formell underrättelse från den stat där brottet begicks.

Artikel 18

Allmänna bestämmelser om hjälp, stöd och skyddsåtgärder för barn som är brottsoffer

1. Barn som är offer för de brott som avses i artiklarna 3–7 ska ges hjälp, stöd och skydd i enlighet med artiklarna 19 och 20, med beaktande av barnets bästa.

2. Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att ett barn får hjälp och stöd så snart de behöriga myndigheterna har en skälig grundad indikation att anta att barnet kan ha utsatts för något av de brott som avses i artiklarna 3–7.

3. Medlemsstaterna ska, om åldern på en person som utsatts för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 är osäker och om det finns skäl att anta att den personen är ett barn, säkerställa att denna person förutsätts vara ett barn för att han eller hon omedelbart ska få tillgång till hjälp, stöd och skydd enligt artiklarna 19 och 20.

Artikel 19

Hjälp och stöd till brottsoffer

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att brottsoffer får hjälp och stöd före, under och en lämplig tid efter avslutande av de straffrättsliga förfarandena, så att de kan utöva de rättigheter som fastställs i rambeslut 2001/220/RIF och i detta direktiv. Medlemsstaterna ska särskilt vidta nödvändiga åtgärder för att skydda barn som anmäler övergrepp som begåtts inom deras familj.

2. Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att hjälp och stöd till barn som är brottsoffer inte villkoras av barnets vilja att samarbeta under brottsutredningen, åtalet eller rättegången.

3. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att specifika åtgärder som syftar till att hjälpa och stödja barn som är brottsoffer att utnyttja sina rättigheter enligt detta direktiv vidtas efter en individuell bedömning av de enskilda barnens särskilda omständigheter, och att vederbörlig hänsyn tas till barnets synpunkter, behov och problem.

4. Barn som fallit offer för något av de brott som avses i artiklarna 3–7 ska anses som särskilt sårbara brottsoffer enligt artiklarna 2.2, 8.4 och 14.1 i rambeslut 2001/220/RIF.

5. Medlemsstaterna ska, där det är lämpligt och möjligt, vidta åtgärder för att hjälpa och stödja familjen till barn som är brottsoffer att utnyttja sina rättigheter enligt detta direktiv, när familjen befinner sig på medlemsstatens territorium. Framför allt ska medlemsstaterna, där det är lämpligt och möjligt, tillämpa artikel 4 i rambeslut 2001/220/RIF på brottsoffrets familj.

Artikel 20

Skydd för barn som är brottsoffer under brottsutredningar och straffrättsliga förfaranden

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de behöriga myndigheterna i samband med brottsutredningar och straffrättsliga förfaranden, i enlighet med brottsoffrens roll i det berörda rättssystemet, utser en särskild företrädare för ett barn som är brottsoffer, om enligt den nationella lagstiftningen personerna med föräldraansvar inte kan företräda barnet på grund av en intressekonflikt mellan dem och barnet, eller om barnet är ensamkommande eller har skilts från sin familj.

2. Medlemsstaterna ska säkerställa att barn som är brottsoffer utan dröjsmål får tillgång till juridisk rådgivning och, i enlighet med brottsoffrens roll i det berörda rättssystemet, till juridiskt ombud, även för att begära ersättning för skada. Juridisk rådgivning och juridiskt ombud bör tillhandahållas kostnadsfritt om brottsoffret inte förfogar över tillräckliga ekonomiska medel.

3. Utan att det påverkar rätten till försvar ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att följande iakttas i samband med utredningar av något av de brott som avses i artiklarna 3–7:

- a) Att barnet förhörs utan onödigt dröjsmål efter det att uppgifterna har rapporterats till de behöriga myndigheterna.
- b) Att barnet, vid behov, förhörs i lokaler som utformats eller ställts i ordning för detta ändamål.
- c) Att barnet förhörs av eller genom yrkeskunniga personer som är särskilt utbildade för detta ändamål.
- d) Att samma personer, om så är möjligt och lämpligt, håller alla förhör med barnet.
- e) Att antalet förhör blir så få som möjligt och endast utförs om det är strikt nödvändigt för brottsutredningar och straffrättsliga förfaranden.
- f) Att barnet får åtföljas av sitt juridiska ombud eller, om så är lämpligt, av en vuxen som han eller hon själv har valt, såvida det inte föreligger ett motiverat beslut som fastställer något annat med avseende på den personen.

4. Medlemsstaterna ska, i samband med utredningar av något av de brott som avses i artiklarna 3–7, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att alla förhör med ett barn som är offer för brott eller, i förekommande fall, med ett barnvittne, får spelas in audiovisuellt, och att sådana audiovisuellt inspelade

förhör får användas som bevisning i straffrättsliga förfaranden inför domstol, i enlighet med bestämmelserna i den nationella lagstiftningen.

5. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att det i samband med straffrättsliga förfaranden i domstol som rör något av de brott som avses i artiklarna 3–7 kan beslutas

- a) att förhöret ska hållas inom stängda dörrar,
- b) att barnet får höras i domstolen utan att vara närvarande, särskilt genom användning av lämplig kommunikationsteknik.

6. Medlemsstaterna ska, om intresset för de barn som är brottsoffer talar för detta och med beaktande av andra övergripande intressen, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att skydda barnens privatliv, deras identitet och bild och förhindra offentlig spridning av sådan information som kan leda till att de identifieras.

Artikel 21

Åtgärder mot reklam för möjligheten att begå övergrepp och för barnsexturism

Medlemsstaterna ska besluta om lämpliga åtgärder för att förhindra eller förbjuda

- a) spridning av material där det görs reklam för möjligheten att begå något av de brott som avses i artiklarna 3–6, och
- b) anordnande för andra, oberoende av om syftet är kommersiellt, av resor i syfte att begå något av de brott som avses i artiklarna 3–5.

Artikel 22

Förebyggande interventionsprogram eller åtgärder

Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att personer som befarar att de kan komma att begå något av de brott som avses i artiklarna 3–7 i lämpliga fall får tillgång till effektiva interventionsprogram eller åtgärder för att bedöma och förhindra risken för att sådana brott begås.

Artikel 23

Förebyggande

1. Medlemsstaterna ska vidta lämpliga åtgärder, som utbildning och fostran, i syfte att motverka och minska den efterfrågan som ligger till grund för alla former av sexuella övergrepp mot och sexuell exploatering av barn.

2. Medlemsstaterna ska vidta lämpliga åtgärder, även via internet, till exempel informationskampanjer och kampanjer för att öka medvetenheten samt forsknings- och utbildningsprogram, om lämpligt i samarbete med relevanta organisationer inom det civila samhället och andra aktörer, i syfte att öka medvetenheten och minska risken för att barn faller offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering.

3. Medlemsstaterna ska främja regelbunden kompetensutveckling för tjänstemän som kan väntas komma i kontakt med barn som fallit offer för sexuella övergrepp och exploatering, däribland poliser ute på fältet, i syfte att möjliggöra för dem att identifiera och bemöta barn som är offer för brott och barn som eventuellt kan bli offer för sexuella övergrepp eller sexuell exploatering.

Artikel 24

Interventionsprogram eller interventionsåtgärder på frivillig basis inom ramen för eller efter straffrättsliga förfaranden

1. Utan att det påverkar tillämpningen av interventionsprogram eller interventionsåtgärder som fastställs av behöriga rättsliga myndigheter enligt nationell lag, ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att effektiva interventionsprogram eller interventionsåtgärder finns tillgängliga, för att förhindra och minimera riskerna för upprepade brott av sexuell natur mot barn. Sådana program eller åtgärder ska vara tillgängliga när som helst under de straffrättsliga förfarandena, både i och utanför fängelset, i enlighet med nationell lagstiftning.

2. De interventionsprogram eller interventionsåtgärder som avses i punkt 1 ska uppfylla de särskilda utvecklingsbehoven hos barn som gör sig skyldiga till sexualbrott.

3. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att följande personer kan få tillgång till de interventionsprogram eller interventionsåtgärder som avses i punkt 1, nämligen:

a) personer som är föremål för straffrättsliga förfaranden för något av de brott som avses i artiklarna 3–7, på villkor som varken är till förfång för eller strider mot rätten till försvar eller mot kravet på en rättvis och opartisk rättegång, och som särskilt är förenliga med principen om oskuldspresumtionen, och

b) personer som har dömts för något av de brott som avses i artiklarna 3–7.

4. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att personer som avses i punkt 3 blir föremål för en bedömning av vilken fara de utgör och eventuella risker för återfall i något av de brott som avses i artiklarna 3–7, i syfte att fastställa lämpliga interventionsprogram eller åtgärder.

5. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att personer som avses i punkt 3 vilka fått motta förslag om interventionsprogram eller åtgärder i enlighet med punkt 4

a) får fullständig information om skälen till förslaget,

b) samtycker till att delta i programmen eller åtgärderna med fullständig kännedom om omständigheterna,

c) kan vägra och, när det gäller dömda personer, blir informerade om de möjliga följderna av en sådan vägran.

Artikel 25

Åtgärder mot webbplatser som innehåller eller sprider barnpornografi

1. Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa ett avlägsnande utan dröjsmål av webbsidor som innehåller eller sprider barnpornografi och vars värdserver ligger på deras eget territorium, samt sträva efter att uppnå ett avlägsnande av sådana webbsidor vars värdserver ligger utanför deras territorium.

2. Medlemsstaterna får vidta åtgärder för att blockera tillträdet till webbsidor som innehåller eller sprider barnpornografi för internetanvändare inom sitt territorium. Dessa åtgärder måste inrättas genom transparenta förfaranden och ska tillhandahålla adekvata skyddsmekanismer, särskilt för att säkerställa att begränsningen inskränks till vad som är nödvändigt och proportionerligt och att användarna informeras om orsaken till begränsningen. Skyddsmekanismerna ska även inbegripa möjlighet till rättslig prövning.

Artikel 26

Ersättande av rambeslut 2004/68/RIF

Rambeslut 2004/68/RIF ersätts härmed med avseende på de medlemsstater som deltar i antagandet av detta direktiv, dock utan att det påverkar dessa medlemsstaters skyldigheter när det gäller tidsfristen för införlivande i nationell lagstiftning av rambeslutet.

Med avseende på de medlemsstater som deltar i antagandet av detta direktiv ska hänvisningar till rambeslut 2004/68/RIF anses som hänvisningar till detta direktiv.

Artikel 27

Införlivande

1. Medlemsstaterna ska sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 18 december 2013.

2. Medlemsstaterna ska till kommissionen överlämna texten till de bestämmelser genom vilka skyldigheterna enligt detta direktiv införlivas med deras nationella lagstiftning.

3. När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.

Artikel 28

Rapportering

1. Kommissionen ska senast 18 december 2015 överlämna en rapport till Europaparlamentet och rådet med en utvärdering av i vilken utsträckning medlemsstaterna har vidtagit de åtgärder som är nödvändiga för att följa bestämmelserna i detta direktiv, vid behov åtföljd av lagstiftningsförslag.

2. Kommissionen ska senast den 18 december 2015 överlämna en rapport till Europaparlamentet och rådet med en utvärdering av genomförandet av de åtgärder som avses i artikel 25.

Artikel 29

Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft samma dag som det offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Artikel 30

Adressater

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna i enlighet med fördragen.

Utfärdat i Strasbourg den 13 december 2011.

På Europaparlamentets vägnar

J. BUZEK

Ordförande

På rådets vägnar

M. SZPUNAR

Ordförande

RÄTTELSER

Rättelse till Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU av den 13 december 2011 om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF

(Europeiska unionens officiella tidning L 335 av den 17 december 2011)

På omslagets första sida och i titeln på sidan 1, ska det

i stället för: "2011/92/EU"

vara: "2011/93/EU".

Justitiedepartementet

[---]

Straffrättsenheten

Analys av Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/93¹/EU av den 13 december 2011 om bekämpandet av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF

Slutsats

Sverige lever genom befintlig reglering i mycket stor utsträckning upp till vad direktivet kräver. För att Sverige fullt ut ska leva upp till åtagandena enligt direktivet görs dock bedömningen att vissa författningsändringar torde krävas. Eftersom direktivet har ett nära samband med Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (PC-ES), bör man vid genomförandet av direktivet ta hänsyn till den fortsatta beredningen av 2008 års Sexualbrottsutrednings betänkande SOU 2010:71, i vilket frågan om tillträde till PC-ES övervägs. För att uppfylla åtagandet enligt direktivet torde den särskilda preskriptionsregeln i 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken behöva utvidgas. Därutöver torde vissa lagändringar krävas dels för att utvidga möjligheten för arbetsgivare och organisationer att registerkontrollera personer som deltar i verksamhet som innefattar direkt och regelbunden kontakt med barn dels för att polisen ska kunna överlämna registeruppgifter till en annan medlemsstat i EU för annat än ett straffrättsligt förfarande. I den delen finns också skäl att ta hänsyn till den fortsatta beredningen av Ds 2011:15 om genomförande av rambeslutet om utbyte av uppgifter ur kriminalregister.

Sverige ska i enlighet med artikel 17.2 (c) meddela kommissionen att Sverige för brott som avses i artiklarna 3 till 7 har jurisdiktion när gärningsmannen har hemvist i Sverige.

¹ Vid publicering i EUT L 335, 17.12.2011 (bilaga 1) fick direktivet den felaktiga beteckningen 2011/92/EU; rättelsen framgår av EUT L 18, 21.1.2012 (bilaga 2)

Innehållsförteckning

Slutsats	1
Innehållsförteckning.....	2
Bakgrund	3
Sammanfattning av direktivets innehåll	4
Närmare om innehållet i direktivet och hur svensk rätt förhåller sig till det..	4
Artikel 1 (beaktandesatserna 1, 2, 3, 4, 5 och 6) – Syfte	4
Artikel 2 (beaktandesatserna 1, 3, 8 och 9) – Definitioner.....	4
Artiklarna 3-9 (beaktandesatserna 11, 12, 13, 14, 15 och 16) - Det straffbara området och påföljderna	8
Artikel 3 (beaktandesatserna 10 och 12) – Brott som gäller sexuella övergrepp.....	9
Artikel 4 – Brott som gäller sexuell exploatering.....	13
Artikel 5 (beaktandesatserna 9, 17 och 18) – Brott som gäller barnpornografi	16
Artikel 6 (beaktandesatserna 12 och 19) – Kontaktsökning med barn i sexuellt syfte	19
Artikel 7 – Anstiftan, medhjälp och försök	21
Artikel 8 (beaktandesatserna 10 och 20) – Frivilliga sexuella handlingar.....	22
Artikel 9 (beaktandesatserna 21 och 22) – Försvårande omständigheter ..	24
Artikel 10 (beaktandesatserna 40, 41, 42 och 43) – Diskvalifikation m.m.	26
Artikel 11 (beaktandesats 23) – Beslag och förverkande.....	31
Artikel 12 – Ansvar och påföljder för juridiska personer	32
Artikel 14 (beaktandesatserna 24, 25 och 30) - Avstående från att lagföra eller utdöma påföljd för brottsoffret	33
Artikel 15 (beaktandesatserna 26 och 27) – Utredning och lagföring	36
Artikel 16 (beaktandesatserna 28 och 35) – Rapportering av misstankar och sekretesshinder	40
Artikel 17 (beaktandesats 29) – Behörighet och samordning av åtal.....	42
Artikel 18 (beaktandesatserna 2, 7, 30 och 32) – Hjälpt, stöd och skyddsåtgärder för brottsoffer som är barn	46
Artikel 19 (beaktandesatserna 31 och 32) – Hjälpt och stöd till brottsoffer .	47
Artikel 20 (beaktandesatserna 30 och 32) – Skydd för barn som är brottsoffer under brottsutredningar och straffrättsliga förfaranden	50
Artikel 21 (beaktandesatserna 29 och 33) – Annonsering av övergreppsmöjligheter och barnsexturism	53
Artikel 22 – Förebyggande interventionsprogram eller åtgärder för personer som befarar att de kan begå brott.....	55
Artikel 23 (beaktandesatserna 34 och 36) - Förebyggande.....	56
Artikel 24 (beaktandesatserna 37, 38 och 39) – Frivilligt deltagande i interventionsprogram eller interventionsåtgärder under det straffrättsliga förfarandet.....	60
Artikel 25 (beaktandesatserna 46 och 47) – Åtgärder mot webbplatser som innehåller eller sprider barnpornografi.....	63
Artiklarna 26-30.....	67
Budgetära konsekvenser av förslaget till direktiv.....	68

Bakgrund

Den 25 mars 2009 presenterade kommissionen ett förslag till rambeslut om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn samt barnpornografi (KOM (2009)135 slutlig) som föreslogs ersätta rådets rambeslut om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi (2004/68/RIF - rambeslutet). Förslaget bygger i stora delar på Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuellt exploatering och sexuella övergrepp från 2005 (ETS No. 201 – i fortsättningen PC-ES). I 2008 års Sexualbrottsutrednings uppdrag har ingått att analysera frågan om Sveriges tillträde till PC-ES. Utredningen överlämnade sitt betänkande SOU 2010:71 Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag, i oktober 2010 och beredning av betänkandet pågår inom Justitiedepartementet.

Förhandlingarna i rådsarbetsgruppen materiell straffrätt inleddes under det tjeckiska ordförandeskapet och fortsatte under det svenska ordförandeskapet hösten 2009. Genom Lissabonfördragets ikraftträdande försvann dock den rättsliga grunden för att anta rambeslut.

Kommissionen presenterade därefter den 29 mars 2010 ett förslag till direktiv under Lissabonfördraget. Förslaget bygger till stor del på förhandlingsresultatet beträffande rambeslutet. Som rättslig grund för förslaget åberopas artiklarna 82(2) och 83(1) i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) och förslaget ska antas i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet (artikel 294 EUF-fördraget).

En faktopromemoria (2009/10:FPM69) om förslaget har överlämnats till riksdagen. Regeringen har under förhandlingsarbetet fortlöpande informerat och samrått med riksdagen.

Inom Europaparlamentet har LIBE-utskottet och rapportören Roberta Angelilli haft ansvar för ärendet. Den 14 februari 2011 hölls en orienteringsomröstning i LIBE angående Europaparlamentets ändringsförslag och därefter inleddes trepartsförhandlingar mellan EP, rådet och KOM. I juni nåddes en principöverenskommelse om direktivtexten vilken bekräftades i Coreper den 29 juni 2011 och i LIBE den 12 juli 2011. Vid en omröstning i plenum i parlamentet den 27 oktober 2011 accepterade Europaparlamentet nämnda text och en överenskommelse om direktivet mellan Europaparlamentet och rådet kunde därmed träffas under den första läsningen. Rådet för rättsliga och inrikes frågor har behandlat förslaget vid ett flertal tillfällen. Direktivet antogs vid rådet för allmänna frågor den 15 november 2011. Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU av den 13 december 2011 om bekämpandet av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF trädde i kraft den 17 december 2011 och ska vara genomfört senast den 18 december 2013.

Förslaget har språkgranskats. Den slutliga direktivtexten på svenska och engelska finns i dokumentet PE-CONS 51/11 [---].

Sammanfattning av direktivets innehåll

Förslaget syftar till att skapa minimiregler om fastställande av brottsrekvisit och påföljder när det gäller sexuella övergrepp, sexuell exploatering av barn och barnpornografi. Det syftar också till att införa gemensamma regler för att stärka åtgärderna för att förebygga sådana brott och förbättra skyddet av brottsoffer. Viktiga inslag är möjligheten att förhindra dömda personer från att arbeta med barn, möjligheten för arbetsgivare att vid rekrytering för yrkesverksamhet eller organiserad frivillig verksamhet som innefattar direkt och regelbunden kontakt med barn bli informerade om fällande domar samt åtgärder för att stänga ner eller blockera hemsidor som innehåller barnpornografi.

Närmare om innehållet i direktivet och hur svensk rätt förhåller sig till det

I det följande redogörs för innehållet i direktivet. Vidare beskrivs, artikel för artikel, relevant svensk rätt och i övrigt relevanta svenska förhållanden, analyseras hur dessa förhåller sig till direktivet samt bedöms om direktivet föranleder lagändringar eller andra åtgärder.

Dessutom återfinns i vissa delar ”överskottsinformation” som inte har direkt relevans för det svenska genomförandet av detta direktiv. Avsikten med detta har varit att främja det institutionella minnet, t.ex. genom att beskriva bakgrunden till varför vissa skrivningar blivit som de blivit, vilket kanske kan underlätta förhandlingsarbetet kring kommande instrument när paralleller dras till detta instrument.

Artikel 1 (beaktandesatserna 1, 2, 3, 4, 5 och 6) – Syfte

Enligt artikel 1 syftar direktivet till att fastställa minimiregler för brottsdefinitioner och påföljder när det gäller sexuella övergrepp och sexuell exploatering av barn, barnpornografi och kontaktsökning med barn för sexuellt ändamål. Syftet är vidare att införa bestämmelser för att stärka åtgärderna för att förebygga brotten och förbättra skyddet för dess offer.

Artikel 1 – Bedömning och slutsats

Några åtgärder är inte påkallade i anledning av denna artikel som anger direktivets syfte.

Artikel 2 (beaktandesatserna 1, 3, 8 och 9) – Definitioner

I artikel 2 definieras begreppen *barn*, *ålder för sexuellt självbestämmande*, *barnpornografi*, *barnprostitution*, *pornografisk föreställning* och *juridisk person*.

Artikel 2a – Barn

Med barn avses enligt direktivet en person under arton år.

Definitionen av *barn* är densamma som i rambeslutet (art. 1a) och överensstämmer med definitionen i art. 1 konvention om barnets rättigheter från 1989 samt med art. 3 i PC-ES.

Den svenska regleringen

Definitionen överensstämmer också med vem som i Sverige är att anse som ett barn, alltså en person under arton år. När det gäller barnpornografibrott stadgas dock i 16 kap. 10 a § andra stycket brottsbalken att med barn anses en person vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som, när det framgår av bilden eller omständigheterna kring den, är under arton år. Det innebär att den som enligt 16 kap. 10 a § 1 punkten skildrar en person under arton år i pornografisk bild, gör sig skyldig till brott oavsett om pubertetsutvecklingen är avslutad eller ej. För brott enligt punkterna 2-5 krävs däremot, när pubertetsutvecklingen är avslutad, att det av bilden eller omständigheterna kring den framgår att personen är under arton år.

Artikel 2b – Åldern för sexuellt självbestämmande

Enligt definitionen avses med åldern för sexuellt självbestämmande den ålder under vilken det enligt nationell rätt är förbjudet att utöva sexuella handlingar med ett barn.

Begreppet definieras inte i något av de tidigare instrumenten. Däremot förekommer begreppet i rambeslutet. Art. 3.2b ger medlemsstaterna en möjlighet att göra undantag när det gäller viss befattning med barnpornografi av barn som uppnått åldern för sexuellt självbestämmande. Enligt art. 5.2b ska det i vissa fall anses som en försvårande omständighet att brottet begåtts mot ett barn under åldern för sexuellt självbestämmande i enlighet med nationell rätt.

Den svenska regleringen

I Sverige är åldern för sexuellt självbestämmande 15 år (se 6 kap. 4 § första stycket brottsbalken). Eftersom definitionen hänvisar till vad som gäller enligt nationell rätt, skapas inte någon för direktivet självständig rättsfigur.

Artikel 2c (beaktandesats 9) – Barnpornografi

Enligt bestämmelsen, som är uppdelad i fyra led, avses med barnpornografi

- (i) allt material som avbildar (*visually depicts*) ett barn som är involverat i ett verkligt eller simulerat explicit sexuellt beteende,
- (ii) varje avbildning av ett barns könsorgan för i första hand sexuellt syfte,

- (iii) allt material som avbildar en person som framstår som ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig eller simulerad sexuell innebörd eller varje avbildning av könsorganen hos en person som framstår som ett barn för i första hand sexuell syfte eller
- (iv) verklighetstroga bilder av ett barn som medverkar i handlingar med uttrycklig sexuell innebörd eller verklighetstroga bilder av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften.

Definitionen av *barnpornografi* överensstämmer sammantaget med definitionerna i rambeslutet (art. 1b) och PC-ES (art. 20.2).

Den svenska regleringen

I 16 kap. 10 a § 1 punkten brottsbalken straffbeläggs att *skildra barn i pornografisk bild* och kriminaliseringen begränsas också till just bilder, alltså inte andra typer av skildringar som t.ex. genom ord eller ljud. Inte heller direktivet ställer krav på kriminalisering av annat än bilder. För att det ska vara klart att direktivet när det gäller barnpornografi begränsas till bilder har förordats att det engelska uttrycket *visually depicts*, ska översättas med *avbildas*.

I Sverige finns inte någon legaldefinition av begreppet barnpornografi, men av t.ex. prop. 2009/10:70 s. 16 framgår att en bild anses pornografisk när den, utan att ha några vetenskapliga eller konstnärliga värden, på ett ohöjlt och utmanande sätt skildrar ett sexuellt motiv. Straffbarheten är inte begränsad till befattning med bilder där barn är inbegripna i handlingar som uppenbarligen har en sexuell innebörd, utan bestämmelsen omfattar också bilder där barn förekommer tillsammans med en eller flera vuxna personer som utför sådana handlingar. Även bilder där ett barn framställs på ett sätt som är ägnat att vädja till sexualdriften utan att det avbildade barnet kan sägas ha deltagit i ett sexuellt beteende vid avbildningen kan falla inom det straffbara området. För att en bild av ett barn ska vara straffbar krävs att den enligt vanligt språkbruk och allmänna värderingar är pornografisk. Med förbehåll för vad som sägs strax nedan, omfattar därmed vad som i svensk rätt anses som barnpornografi sådant som enligt definitionen i direktivet utgör barnpornografi.

Den utformning av definitionen av barnpornografi som texten fått skulle dock kunna innebära problem. Därmed avses nämligen även avbildning av personer som framstår som barn (*any person appearing to be a child*). Det har i olika sammanhang under förhandlingarna uttalats att detta omfattar även bilder av vuxna om de framstår som barn. Detta kan tolkas som att texten även omfattar s.k. anspelningspornografi alltså ”pornografi där vuxna modeller framställs som barn eller förses med olika attribut för att påminna om barn” (prop. 1997/98:43 s. 104f). En sådan bild är inte straffbar som barnpornografi enligt svensk rätt utan omfattas av grundlagsskydd på samma sätt som annan laglig vuxenpornografi.

Gällande rambeslut innehåller emellertid samma skrivning och regeringens ståndpunkt har varit att begreppet *any person appearing to be a child* syftar på en icke pubertetsutvecklad person även om personen är över 18 år (prop. 2003/04:12 s. 32). Den närmare innebörden har dock behandlats och möjligen förtydligats under förhandlingarna av direktivet. Enhetens bedömning är ändå, med beaktande av risken för kritik från KOM, att gällande svensk lagstiftning får anses uppfylla åtagandet.

Artikel 2d – Barnprostitution

Enligt definitionen avses med barnprostitution utnyttjande av barn för sexuella handlingar när pengar eller någon annan form av ersättning har överlämnats eller utlovats som betalning för barnets sexuella handlingar oavsett om betalningen eller löftet lämnas till barnet eller till en tredje part.

Definitionen av *barnprostitution* överensstämmer i princip med definitionen i art. 19.2 i PC-ES.

Den svenska regleringen

Oaktat det inte finns någon legaldefinition av barnprostitution i Sverige motsvarar beskrivningen i definitionen bestämmelsen om köp av sexuell handling av barn i 6 kap. 9 § brottsbalken.

Artikel 2e (beaktandesats 8) – Pornografisk föreställning

Enligt definitionen som är uppdelad i två led, avses med pornografisk föreställning en liveposering/liveshow, även via informations- eller kommunikationsteknologi, som riktar sig till en publik

- (i) av ett barn som medverkar i en handling med uttrycklig eller simulerad sexuell innebörd eller
- (ii) av ett barns könsorgan för i första hand sexuella syften.

Av *beaktandesats* 8 framgår att syftet med formuleringen av definitionen är att utesluta personliga direktkontakter mellan samtyckande och jämbördiga parter samt mellan barn över åldern för sexuellt självbestämmande och deras partners.

Definitionen av *pornografisk föreställning* saknas i både rambeslutet och PC-ES.

Den svenska regleringen

Vad som beskrivs i definitionen bedöms omfattas av bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering i 6 kap. 8 § brottsbalken. Med begreppet *sexuell posering* avses att det antingen är frågan om medverkande i eller utförande av en sexuell handling eller ohöljd exponering av sexuell innebörd. Handlingen ska för en vuxen person ha en klar och otvetydig sexuell karaktär. I uttrycket ligger även att handlingen ska utfö-

ras inför en eller flera personer eller framför en kamera för dokumentation av eller förmedling av bild (prop. 2004/05:45 s. 146).

Artikel 2f – Juridisk person

Definitionen av en juridisk person är en standarddefinition och överensstämmer också med definitionen i rambeslutets art. 1d.

Artikel 2 – Bedömning och slutsats

Några åtgärder är inte påkallade i anledning av definitionerna i artikel 2.

Artiklarna 3-9 (beaktandesatserna 11, 12, 13, 14, 15 och 16) - Det straffbara området och påföljderna

Vad som ska vara straffbart enligt direktivet framgår av artiklarna 3-6. I artikel 7 stadgas ansvar när det gäller medverkan och försök till vissa av brotten. Av artikel 8 framgår att det ska vara upp till medlemsstaterna att avgöra om vissa gärningar ska vara straffbara när det gäller handlingar mellan personer som är nära i ålder och utveckling eller när barnet nått åldern för sexuellt självbestämmande. I artikel 9 anges vilka omständigheter som ska anses som försvårande.

När det gäller brotten i art. 3 och 4 som handlar om sexuella övergrepp och sexuell exploatering av barn är de differentierade beroende på om brottet begås mot ett barn som uppnått åldern för sexuellt självbestämmande eller inte. En sådan differentiering förekommer av förklarliga skäl inte när det gäller barnpornografibrotten enligt art. 5. När det gäller brott enligt art. 6 som handlar om kontaktsökning med barn för sexuella syften, är en förutsättning för att handlandet ska vara straffbart, att det riktar sig mot ett barn under åldern för sexuellt självbestämmande.

I PC-ES art. 18-24 och 27-28 finns bestämmelser om vad som ska vara kriminaliserat samt om påföljder och försvårande omständigheter. När det gäller kriminaliseringsåtagandena enligt PC-ES och direktivet sammanfaller dessa i stor utsträckning. När det gäller att reglera påföljder går direktivet dock utöver vad som följer av PC-ES och är också uppbyggt på ett annat sätt. Med hänsyn till detta är det framför allt när det gäller kriminaliseringen som det är relevant att förhålla sig till de bedömningar som görs i SOU 2010:71.

Särskilt om beaktandesatserna 13, 14, 15 och 16

Av beaktandesatserna 13 och 14 framgår att de maximala fängelsestraffen ska vara tillämpliga i vart fall när det gäller de allvarligaste brotten och att för att uppnå de högsta straffen enligt direktiven får medlemsstaterna kombinera de straff som i nationell rätt föreskrivs för de olika brotten. Av beaktandesats 15 framgår att oaktat direktivet ålägger medlemsstaterna att föreskriva påföljder för brotten enligt direktivet, skapar direktivet inga skyldigheter när det gäller tillämpningen av sådana påföljder, el-

ler något annat tillgängligt system för brottsbekämpning, i enskilda fall. I beaktandesats 16 slutligen uppmanas medlemsstaterna att, särskilt när det gäller brott som begåtts för vinning, överväga att tillämpa ekonomiska sanktioner utöver fängelsestraffet.

Särskilt beaktandesatserna 13 och 14 är av betydelse när det gäller möjligheterna för Sverige att uppfylla sina åtaganden enligt direktivet. Inom svensk straffrätt är det vanligt med gradindelade brott. Det finns två olika typer av gradindelning; dels gradindelade brott med varsin brottsbeteckning (t.ex. våldtäkt och grov våldtäkt), dels gradindelade brott med gemensam brottsbeteckning (t.ex. misshandel och misshandel som är ringa enligt 3 kap. 5 § brottsbalken). Oavsett vilken typ av gradindelning som använts är varje svårhetsgrad att betrakta som ett särskilt brott eller brottstyp med en särskild straffskala och preskriptionstid även om brotten kan sägas tillhöra samma brottsart (Asp, Ulväng, Jareborg; Kriminalrättens grunder, 2011, s. 32-33, se även Lagrådets uttalande i prop. 1964:10 s. 324). Mot bakgrund av vad som sägs i beaktandesatserna 13 och 14 blir det tydligt att det för att uppfylla åtagandet när det gäller straffnivåer enligt direktivet räcker att det för en viss brottsart, som alltså kan omfatta tre (och numera tom. fyra när det gäller misshandel) svårhetsgrader av en viss brottstyp, finns en straffskala som omfattar den i direktivet föreskrivna straffnivån. En ytterligare förutsättning är självfallet att det i direktivet beskrivna beteendet kan komma att bedömas som ett brott av den svårhetsgrad som har en straffskala som motsvarar den av direktivet föreskrivna. Noteras kan att Sverige redan tidigare, även utan beaktandesatser som de nu aktuella, tolkat sina åtaganden när det gäller av EU föreskrivna straffnivåer på detta sätt.

Artikel 3 (beaktandesatserna 10 och 12) – Brott som gäller sexuella övergrepp

Art. 3.1 – Uppsåtliga gärningar

Enligt den inledande bestämmelsen ska medlemsstaterna se till att uppsåtliga handlingar som avses i de olika punkterna i artikeln är straffbara.

Art. 3.2 och 3.3 – Förmå barn att bevittna sexuella handlingar och övergrepp

Enligt art. 3.2 ska det vara straffbart med fängelse i upp till *i vart fall ett år* (eller annorlunda uttryckt: *ska [ett visst beteende] vara belagt med ett maximistraff på minst ett års fängelse*) att i sexuella syften förmå ett barn under åldern för sexuellt självbestämmande att bevittna sexuella *handlingar*. Om barnet, i samma syfte, förmås bevittna sexuella *övergrepp* ska det enligt art. 3.3 kunna bestraffas med fängelse i upp till *i vart fall två år*.

Bestämmelserna motsvarar art. 22 i PC-ES.

Den svenska regleringen

De i art. 3.2 och 3.3 beskrivna gärningarna torde enligt svensk rätt i första hand kunna medföra ansvar för *sexuellt ofredande* (6 kap. 10 § - böter eller fängelse i högst 2 år). Beroende på omständigheterna torde även ansvar för *ofredande* (4 kap. 7 § - böter eller fängelse i högst 1 år) eller i förekommande fall *olaga tvång* (4 kap. 4 § - böter eller fängelse i högst 2 år) kunna komma i fråga.

I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.17, konstateras att det i svensk rätt inte finns någon straffbestämmelse som uttryckligen omfattar den aktuella situationen. Vid en praxisgenomgång har utredningen dock träffat på två avgöranden där domstolen bedömt ett handlande bestående i att gärningsmannen visat porrfilm för barn under 15 år som sexuellt ofredande. Bedömningen utmynnar trots detta i att det ändå är osäkert om bestämmelsen om sexuellt ofredande ger fullgott skydd och det konstateras att det även ur legalitetssynpunkt vore att föredra om lagen uttryckligen omfattade de aktuella situationerna.

Som nämnts inledningsvis pågår beredningen av SOU 2010:71 inom Justitiedepartementet och vilka de slutliga övervägandena blir när det gäller såväl sexualbrottslagstiftningen i stort som tillträdet till PC-ES, återstår därför att se. Utredningens slutsats när det gäller bedömningen av om de i art. 22 PC-ES beskrivna handlingarna fullt ut omfattas av den svenska regleringen är försiktig. Mot den bakgrunden görs i detta sammanhang den preliminära bedömningen att den svenska kriminaliseringen motsvarar åtagandet i direktivets art. 3.2 och 3.3.

Art. 3.4 – Sexuella handlingar med barn under åldern för sexuellt självbestämmande

Enligt bestämmelsen ska sexuella handlingar med barn under åldern för sexuellt självbestämmande kunna bestraffas med fängelse i upp till *minst fem år*.

Bestämmelsen motsvaras av art. 18.1a i PC-ES.

Den svenska regleringen

I svensk lagstiftning motsvaras det i bestämmelsen beskrivna beteendet av brotten *våldtäkt mot barn* (6 kap. 4 § första stycket brottsbalken – fängelse i lägst två och högst sex år), *grov våldtäkt mot barn* (6 kap. 4 § första stycket brottsbalken – fängelse i lägst fyra och högst tio år), *sexuellt utnyttjande av barn* (6 kap. 5 § brottsbalken – fängelse i högst fyra år) och *sexuellt övergrepp mot barn* (6 kap. 6 § första stycket brottsbalken – fängelse i högst två år) respektive *grovt sexuellt övergrepp mot barn* (6 kap. 4 § andra stycket brottsbalken – fängelse i lägst sex månader och högst sex år).

När det gäller sexuella handlingar med barn, framgår av 6 kap. 4 § första stycket brottsbalken att samlag eller jämförbara sexuella handlingar med

ett barn under åldern för sexuellt självbestämmande, alltså femton år, ska bedömas som våldtäkt. Om gärningen med hänsyn till omständigheterna vid brottet är att anse som mindre allvarlig ska enligt 6 kap. 5 § istället dömas för sexuellt utnyttjande av barn. Med beaktande av vad som sägs i beaktandesatserna 13, 14 och 15, görs bedömningen att svensk rätt uppfyller åtagandet i art. 3.4.

Art. 3.5 – Sexuella övergrepp

Sexuella övergrepp genom missbruk av förtroendeställning eller särskilt utsatt position

Enligt punkterna (i) och (ii) ska sexuella handlingar med barn som sker genom missbruk av antingen (i) erkänd förtroendeställning, makt eller inflytande över barnet eller (ii) barnets särskilt utsatta situation, framför allt på grund av psykiska eller fysiska funktionshinder eller en beroendeställning, kunna bestraffas med fängelse i upp till *minst åtta år* om barnet är under åldern för sexuellt självbestämmande och med fängelse i upp till *minst tre år* om barnet är äldre.

Bestämmelsen i punkten (i) överensstämmer med art. 2c(iii) i rambeslutet och med art. 18.1b andra strecksatsen i PC-ES. Bestämmelsen i punkten (ii) överensstämmer med art. 18.1b tredje strecksatsen i PC-ES.

Den svenska regleringen

De i bestämmelserna beskrivna handlingarna torde omfattas av de svenska brotten *våldtäkt* (6 kap. 1 § brottsbalken, se särskilt andra stycket – fängelse i lägst två och högst sex år), *sexuellt tvång* (6 kap. 2 § första stycket brottsbalken – fängelse i högst två år), *grovt sexuellt tvång* (6 kap. 2 § andra stycket brottsbalken – fängelse i lägst sex månader och högst sex år), *sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning* (6 kap. 3 § första stycket brottsbalken – fängelse i högst två år), *grovt sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning* (6 kap. 3 § andra stycket brottsbalken – fängelse i lägst sex månader och högst fyra år), *våldtäkt mot barn* och *grov våldtäkt mot barn*. Även bestämmelsen om *grov våldtäkt* (6 kap. 1 § fjärde stycket fängelse i lägst fyra och högst tio år) torde kunna bli tillämplig.

I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.13, analyseras, mot bakgrund av vad som sägs i den förklarande rapporten till PC-ES, begreppen *missbruk av erkänd förtroendeställning* och *beroendesituation* när det gäller missbruk av barnets särskilt utsatta situation. Utifrån analysen dras slutsatsen att det dels kan ifrågasättas om *missbruk av erkänd förtroendeställning* inte är något vidare än vad som avses med det i 6 kap. 3 § brottsbalken använda uttrycket *missbruk av beroendeställning*, dels att bestämmelsen om *missbruk av särskilt utsatt situation* som t.ex. en *beroendesituation* har ett vidare tillämpningsområde än det i 6 kap. 1 § brottsbalken använda uttrycket *hjälplos situation*. Genom den av utredningen föreslagna utvidgningen av kriminaliseringen av utnyttjandesituationer i våldtäktsbestämmelsen görs emellertid bedömningen att Sverige kommer att uppfylla konventionen i denna del.

Liksom när det gäller art. 3.2 och 3.3 noteras att utredningens slutsatser när det gäller bedömningen av om motsvarande begrepp i PC-ES fullt omfattas av den svenska regleringen ganska försiktiga. Mot den bakgrunden, och i avvaktan på den slutliga bedömningen av tillträdet till PC-ES, görs i detta sammanhang den preliminära bedömningen att den svenska kriminaliseringen motsvarar åtagandet i direktivets art. 3.5.

När det gäller *straffskalorna* noteras att det endast är straffskalorna för grov våldtäkt och grov våldtäkt mot barn som når upp till det lägsta maxstraff om åtta år som föreskrivs när det gäller övergrepp mot barn *under åldern* för sexuellt självbestämmande. Här är det framför allt bestämmelsen om grov våldtäkt mot barn i 6 kap. 4 § tredje stycket brottsbalken som är aktuell och frågan är under vilka förutsättningar som de i punkterna (i) och (ii) beskrivna gärningarna skulle kunna betraktas som grova brott enligt svensk rätt. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska, enligt 6 kap. 4 § tredje stycket brottsbalken, särskilt beaktas bland annat om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller *barnets låga ålder* eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet. När det gäller vad som ska anses utgöra en låg ålder sägs i förarbetena att syftet med att ha med åldern som en kvalificerande omständighet är att ge uttryck för det särskilda skydd som mindre barn bör ha mot sexuella övergrepp och att offrets ålder bör tillmätas större betydelse ju lägre den är (prop. 1990/91:35 s. 13f). När det gäller barn som är något äldre men fortfarande under femton år, torde övergreppet kunna komma att bedömas som grovt om gärningsmannen kan anses ha utnyttjat det särskilt utsatta läge barnet befann sig i, t.ex. på grund av den förtroendeställning gärningsmannen hade i förhållande till barnet. I förarbetena anges nämligen som ett exempel på ett särskilt hänsynslöshet tillvägagångssätt att offret är invalid eller befinner sig i ett särskilt utsatt läge (a.a.). Med beaktande av de ovan citerade beaktandesatserna 13, 14 och 15, görs dock den preliminära bedömningen att Sverige uppfyller åtagandet när det gäller straffskalan såväl för brott mot barn under som över åldern för sexuellt självbestämmande.

Sexuella övergrepp genom tvång, våld eller hot

Enligt punkten (iii) ska sexuella handlingar som sker med användandet av tvång, våld eller hot kunna bestraffas med fängelse i upp till *minst tio år* om barnet är under åldern för sexuellt självbestämmande och med fängelse i upp till *minst fem år* om barnet är äldre.

Bestämmelsen i punkten (iii) överensstämmer med art. 2c(i) i rambeslutet och med art. 18.1b, första strecksatsen, i PC-ES.

Den svenska regleringen

Bestämmelserna torde närmast motsvaras av brotten *våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt tvång, grovt sexuellt tvång, våldtäkt mot barn* eller *grov våldtäkt mot barn*.

I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.13, görs bedömningen att Sverige lever upp till åtagandet i PC-ES.

När det gäller straffskalan är det även i detta fall endast bestämmelserna om grov våldtäkt och grov våldtäkt mot barn som har tillräckligt höga straffskalor när det gäller brott som med tvång, våld eller hot begåtts mot barn under åldern för sexuellt självbestämmande. Mot bakgrund av de ovan citerade beaktandesatserna 13, 14 och 15 görs emellertid bedömningen att Sverige uppfyller åtagandet även när det gäller denna bestämmelse.

Art. 3.6 – Förmå barn till sexuella handlingar med en tredje person

Enligt den sjätte punkten i artikel 3 ska att tvinga eller med våld eller hot förmå ett barn till sexuella handlingar med en tredje person kunna bestraffas med fängelse i upp till *minst tio* år om barnet är under åldern för sexuellt självbestämmande och med fängelse i upp till *minst fem* år om barnet är äldre.

Bestämmelsen saknar motsvarighet i rambeslutet och i PC-ES.

Den svenska regleringen

Att tvinga någon, inklusive ett barn under 18 år, till sexuellt umgänge med en tredje person kan utgöra *sexuellt tvång* eller *grovt sexuellt tvång*. En sådan gärning kan också utgöra medgärningsmannaskap till ett huvudbrott, t.ex. *våldtäkt eller grov våldtäkt* (men däremot inte *våldtäkt mot barn* eftersom 6 kap. 4 § brottsbalken förutsätter att gärningsmannen själv genomför en sexuell handling med barnet). Det skulle också kunna utgöra straffbar medverkan till något av dessa brott enligt 23 kap. 4 § brottsbalken. Dessutom skulle det, beroende på omständigheterna, kunna utgöra *människohandel* (4 kap. 1 a § brottsbalken – fängelse i lägst två och högst 10 år). Det är endast brotten grov våldtäkt, grov våldtäkt mot barn samt människohandel, samtliga med ett maxstraff om fängelse i högst tio år, som uppfyller direktivets krav när det gäller brott begångna mot barn under åldern för sexuellt självbestämmande. Även när det gäller denna punkt görs samma bedömning som beträffande art. 3.4 och 3.5, alltså att svensk rätt torde uppfylla åtagandet.

Artikel 3 – Bedömning och slutsats

Mot bakgrund av den bedömning som gjorts vid genomgång av de olika punkterna i artikel 3, samt i avvaktan på en slutlig bedömning av vad PC-ES kräver, görs bedömningen att Sverige lever upp till åtagandet och att inga lagstiftningsåtgärder är påkallade.

Artikel 4 – Brott som gäller sexuell exploatering

(Artikeln saknar korresponderande beaktandesatser)

Art. 4.1 – Uppsåtliga gärningar

Enligt den inledande bestämmelsen ska medlemsstaterna se till att uppsåtligt handlingar i enlighet med punkterna i artikeln är straffbara.

Art. 4.2 & 3 – Förmå barn att delta i pornografiska föreställningar

Enligt punkten 2 ska att förmå (*causing*) eller rekrytera ett barn att delta i en pornografisk föreställning eller att annars utnyttja ett barn för sådana ändamål kunna bestraffas med fängelse i upp till *minst fem år* om barnet är under åldern för sexuellt självbestämmande och fängelse i *minst två år* om barnet är äldre. Om det istället förkommer tvång, våld eller hot ska straffet enligt punkten 3 kunna bli fängelse i upp till *minst åtta år* om barnet är under åldern för sexuellt självbestämmande och *minst fem år* om barnet är äldre.

Bestämmelserna överensstämmer i allt väsentligt med art. 2a & b i rambeslutet.

Den svenska regleringen

Bestämmelserna motsvaras i svensk lagstiftning närmast av straffbestämmelserna om *utnyttjande av barn för sexuell posering* (6 kap. 8 § första och andra styckena brottsbalken – fängelse i högst två år), *grovt utnyttjande av barn för sexuell posering* (6 kap. 8 § tredje stycket brottsbalken – fängelse i lägst sex månader och högst sex år), *koppleri* (6 kap. 12 § första stycket brottsbalken – fängelse i högst fyra år), *grovt koppleri* (6 kap. 12 § tredje stycket brottsbalken – fängelse i lägst två och högst åtta år), *köp av sexuell handling av barn* (6 kap. 9 § brottsbalken – böter eller fängelse i högst två år) eller *olaga tvång*. Sådana handlingar kan också i det enskilda fallet bedömas som *våldtäkt mot barn*, *våldtäkt*, *sexuellt tvång* eller medhjälp till sådana brott.

Med beaktande av att *straffskalan* för brott av denna art sammantaget uppgår till fängelse i högst sex, eller när det gäller grovt koppleri åtta år, görs bedömningen att Sverige uppfyller åtagandet.

Art. 4.4 – Medvetet bevista pornografiska föreställningar vari barn deltar

Enligt bestämmelsen ska den som medvetet bevistar en pornografisk föreställning där ett barn deltar kunna bestraffas med fängelse i upp till *minst två år* om barnet är under åldern för sexuellt självbestämmande och fängelse i upp till *minst ett år* om barnet är äldre.

Punkt 4 är ny i förhållande till rambeslutet men överensstämmer med art. 21.1c i PC-ES.

Den svenska regleringen

I prop. 2004/05:45 (s. 96 f.) togs ställning till rambeslutets uttryck ”på annat sätt utnyttja” i art. 2 (a). I samband med genomförandet av rambeslutet infördes den särskilda straffbestämmelsen om *utnyttjande av barn*

för *sexuell posering*. Vid enhetens analys av PC-ES i anslutning till under-
tecknandet av konventionen konstaterades att även åtagandet enligt art.
21.1c i PC-ES torde vara uppfyllt genom nämnda brottsbalksbestäm-
melse (se internpromemoria 2007-10-04, s. 25). Med beaktande av att
straffskalan för brottet utnyttjande av barn för sexuell posering uppgår
till fängelse i två år görs även i detta sammanhang bedömningen att Sve-
rige uppfyller åtagandet i denna del.

Samma bedömning görs i SOU 2010:71 avsnitt 13.3.16.

Art. 4.5 & 6 – Förmå eller tvinga barn att delta i barnprostitution

Enligt punkten 5 ska att förmå (*causing*) eller rekrytera ett barn att delta
i barnprostitution eller att på annat sätt utnyttja ett barn för sådana syf-
ten kunna bestraffas med fängelse i upp till *minst åtta år* om barnet är
under åldern för sexuellt självbestämmande och fängelse i *minst fem år*
om barnet är äldre. Om det istället förkommer tvång, våld eller hot ska
straffet enligt punkten 6 kunna bli fängelse i upp till *minst tio år* om bar-
net är under åldern för sexuellt självbestämmande och *minst fem år* om
barnet är äldre.

Bestämmelserna överensstämmer i allt väsentligt med art. 2a & b i rambe-
slutet och med art. 19.1a & b i PC-ES.

Den svenska regleringen

Att på olika sätt förmå ett barn till prostitution kan träffas av straffbe-
stämmelserna om bland annat *olaga tvång*, *grovt olaga tvång*, *sexuellt
tvång*, *grovt sexuellt tvång*, *koppleri*, *grovt koppleri* och *människohandel*.
Sådana handlingar torde också i det enskilda fallet kunna bedömas som
medverkan till *våldtäkt*, *grov våldtäkt*, *våldtäkt mot barn* eller *grov våld-
täkt mot barn*. Att genom tvång, våld eller hot tvinga barn att prostituera
sig torde t.ex. många gånger kunna bedömas som medverkan till våldtäkt
eller våldtäkt mot barn.

I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.14, görs bedömningen att Sverige uppfyller
åtagandet enligt PC-ES i denna del.

Straffskalan för koppleri, som är fängelse i högst fyra år, uppfyller inte i
något fall vad direktivet kräver. Grovt koppleri, som kan föranleda fäng-
else i lägst två och högst åtta år, har däremot en straffskala som i och för
sig uppfyller vad direktivet kräver när det gäller att *förorsaka eller rekry-
tera* barn (över och under femton år) att delta i prostitution. Detta gäller
även när fråga är om att genom *tvång*, *våld* eller *hot* förmå barn *över* ål-
dern för sexuellt självbestämmande att delta i prostitution. När det gäller
att genom tvång, våld eller hot förmå barn *under* åldern för sexuellt
självbestämmande att delta i prostitution är det endast människohandel
och de grova formerna av våldtäkt och våldtäkt mot barn som har en
straffskala som uppfyller vad direktivet kräver. Eftersom det inte krävs
något otillbörligt medel för att rekvisiten för människohandel ska vara

uppfylla när det gäller personer *under arton år*, torde utrymmet för att döma för människohandel när det gäller att förorsaka eller rekrytera barn till prostitution vara tämligen omfattande. Sverige bedöms därmed leva upp till åtagandet i denna del.

Art. 4.7 – Sexuella handlingar med barnprostituerade

Enligt punkten 7 ska den som ägnar sig åt sexuella handlingar med en barnprostituerad kunna bestraffas med fängelse i minst upp till fem år om barnet är under åldern för sexuellt självbestämmande och i minst upp till två år om barnet är äldre. Att bestämmelsen är subsidiär i förhållande till andra bestämmelser framgår dels av placeringen dels vid en jämförelse av straffskalan för de olika brotten.

Punkt 7 är ny i förhållande till rambeslutet men överensstämmer i princip med art. 19.1 (c) i PC-ES.

Den svenska regleringen

Bestämmelsen motsvaras i svensk rätt närmast av bestämmelsen om *köp av sexuell handling av barn* i 6 kap. 9 § brottsbalken som kan föranleda böter eller fängelse i högst två år. Att den svenska bestämmelsen är subsidiär i förhållande till andra brott i 6 kap. framgår av inledningen: ”den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel...”. Detta uppfyller vad direktivet kräver när det gäller barn över åldern för sexuellt självbestämmande. När det gäller yngre barn, ska köp av sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag, bedömas som *våldtäkt mot barn*, som kan straffas med fängelse i upp till sex år. Därmed uppfyller Sverige åtagandet i denna del.

I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.14, görs bedömningen att Sverige uppfyller åtagandet enligt PC-ES i denna del.

Artikel 4 - Bedömning och slutsats

Sverige lever upp till åtagandet och inga lagstiftningsåtgärder är påkallade med anledning av art. 4.

Artikel 5 (beaktandesatserna 9, 17 och 18) – Brott som gäller barnpornografi

Art. 5.1 (beaktandesats 17) – Uppsåtliga handlingar som begåtts olovligen

Enligt den inledande bestämmelsen ska medlemsstaterna se till att uppsåtliga handlingar i enlighet med punkterna i artikeln är straffbara när de begås olovligen. Av *beaktandesats 17* framgår att syftet med skrivningen om *without right* (olovligen) är att ge medlemsstaterna en möjlighet att från det kriminaliserade området undanta befattning med barnpornografi för t.ex. medicinska, vetenskapliga eller liknande försvarliga ändamål. Vidare anger beaktandesatsen att skrivningen också möjliggör åtgärder i enlighet med inhemska rättsliga befogenheter, som t.ex. ett legitimt in-

nehav av barnpornografi inom ramen för en straffrättslig process eller för att förebygga, upptäcka eller utreda brott. Slutligen anges att skrivningen inte utesluter att det under särskilda omständigheter ska vara möjligt att undgå ansvar när t.ex. telefon- eller internetjourer (*hotlines*) vidtar åtgärder för att rapportera barnpornografi.

Den svenska regleringen

Av 16 kap. 10 a § jämförd med 1 kap. 2 § brottsbalken framgår att barnpornografibrottet som huvudregel är ett brott endast om det begås uppsåtligt. Av fjärde stycket framgår emellertid att även oaktsamhet är straffbar när det gäller den som i yrkesmässig verksamhet eller annars i förvärvssyfte sprider barnpornografiska bilder. Eftersom fråga är om ett minimidirektiv, finns inget som hindrar medlemsstaterna från att vidta strängare åtgärder än vad direktivet stadgar. När det gäller skrivningen om att befattningen ska ha skett olovligt (*without right*) framgår av 16 kap. 10 b § tredje stycket brottsbalken, att en gärning (enligt 16 kap. 10 a §) inte ska utgöra brott om gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig. Försvarlighetsrekvisit, som förordades av konstitutionsutskottet, syftar till att tydliggöra att inte enbart olika myndigheter, och då särskilt polis- och åklagarväsendet, utgör aktörer i kampen mot sexuella övergrepp mot barn. Seriös nyhetsförmedling, forskning och opinionsbildning bör därför inte hämmas i alltför hög grad av ett innehavsförbud av barnpornografi. En gärning som med hänsyn till omständigheterna, som t.ex. syftet med innehavet, är försvarlig ska inte utgöra brott (bet. 1997/98:KU19). Några åtgärder med anledning av den första punkten är inte påkallade.

Art. 5 punkterna 2-6 (beaktandesats 18) – Befattning med barnpornografi

Enligt *punkt 2* ska förvärv eller innehav av barnpornografi kunna bestraffas med fängelse i upp till i vart fall ett år.

Enligt *punkt 3* ska det kunna leda till fängelse i upp till i vart fall ett år att medvetet skaffa sig tillgång till barnpornografi via informations- eller kommunikationsteknologi. Av *beaktandesats 18* framgår att en förutsättning för ansvar ska vara att personen både har för avsikt att få tillgång till en sida med barnpornografi och känner till att sådant material finns där. Vidare framgår att en person inte bör drabbas av påföljder om personen oavsiktligt kommit in på en sida som innehåller barnpornografi. Det sägs också att uppsåtligheten kan härledas från omständigheter som att betendet upprepas eller att tillgången skedde mot betalning.

Enligt *punkt 4* ska distribution, spridning eller överföring av barnpornografi kunna leda till fängelse i upp till i vart fall två år.

Enligt *punkt 5* ska utbudande, tillhandahållande eller tillgängliggörandet av barnpornografi kunna leda till fängelse i upp till i vart fall två år.

Enligt *punkt 6* ska produktion av barnpornografi kunna leda till fängelse i upp till i vart fall tre år.

Punkterna 2 samt 4-6 överensstämmer i princip helt med rambeslutets art. 3.1, dock att de undantagsmöjligheter som finns för viss befattning med barnpornografi i art. 3.2 tagits bort. Punkterna överensstämmer också med art. 20.1 i PC-ES. Punkt 3 är ny i förhållande till rambeslutet men överensstämmer till sin ordalydelse med art. 20.1f i PC-ES. Den bestämmelsen är dock inte tvingande för konventionsstaterna.

Den svenska regleringen

All befattning med barnpornografi, inklusive sådan som beskrivs i direktivets art. 5 punkterna 2-6, är i Sverige kriminaliserad som *barnpornografibrott* enligt 16 kap. 10 a § brottsbalken (se bedömning i prop. 2003/04:12 s. 32 f. och prop. 2005/06:68 s. 26). Straffet för brott av normalgraden är fängelse i högst två år. I ringa fall döms till böter eller fängelse i högst sex månader medan grova fall kan föranleda fängelse i lägst sex månader och högst sex år. De i direktivet föreskrivna straffnivåerna ligger därmed inom straffskalan för barnpornografibrottet.

I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.5, görs bedömningen att Sverige uppfyller åtagandet i PC-ES när det gäller barnpornografibrott.

När det gäller *punkten 3* och *beaktandesats 18* konstateras att Sverige uppfyller åtagandet genom den i juli 2010 genomförda ändringen av punkten 5 i 16 kap. 10 § brottsbalken, enligt vilken det utgör barnpornografibrott att betrakta en barnpornografisk bild som man berett sig tillgång till (prop. 2009/10:70). Bestämmelsen är teknikneutral. Den som betalar för sitt tittande på barnpornografiska bilder ska anses ha berett sig tillgång till dem. Det krav på aktivitet som ligger i rekvisitet bereda sig tillgång till kan uppfyllas genom att t.ex. abonnera på bilder eller skaffa sig tillträde till webbsidor som tillhandahåller sådana bilder. Det är däremot inte straffbelagt att av en tillfällighet råka titta på en bild eller att oavsiktligt komma i kontakt med en bild t.ex. genom att utan att ha begärt det länkas vidare till en webbsida med sådana bilder.

Art. 5 punkterna 7-8 – Möjlighet att göra undantag

Enligt *punkt 7* ska det vara upp till medlemsstaterna att avgöra om artikeln ska vara tillämplig när, i enlighet med vad som anges i art. 2c(iii) [pornografiska avbildningar av personer eller könsorganen på personer som framstår som barn], en person som framstår som ett barn i själva verket var arton år eller äldre vid avbildningstillfället.

Enligt *punkten 8* ska det vara upp till medlemsstaterna att avgöra om punkterna 2 (förvärv och innehav) och 6 (produktion) ska vara tillämpliga när det fastställs att pornografiskt material i enlighet med art. 2c(iv) [verklighetstrogna bilder av ett barn som medverkar i sexuella handlingar eller av ett barns könsorgan] produceras och innehas uteslutande för eget

bruk. För att bestämmelsen ska få tillämpas gäller dessutom att inget pornografiskt material i enlighet med art. 2c(i) [material som avbildar ett barn som medverkar i verkliga eller simulerade sexuella handlingar] och (iii) [pornografiska bilder av personer eller könsorganen på personer som framstår som barn] ska ha använts för produktionen och att handlingen inte ska innebära någon risk för spridning av materialet.

Bestämmelserna överensstämmer i princip med art. 3.2 i rambeslutet och med art. 20.3 i PC-ES men är inte, som i de tidigare instrumenten, formulerade som *opt-out* bestämmelser utan som en möjlighet för medlemsstaterna att välja att tillämpa vissa av bestämmelserna eller ej.

Syftet med bestämmelserna är att lösa de problem som uppkom för vissa medlemsstater när den möjlighet till *opt-out* som erbjuds i rambeslutet (art. 3.2) försvinner.

Den svenska regleringen

För Sverige har *punkten 7* ingen betydelse eftersom, när det gäller barnpornografibrott, en person vars pubertetsutveckling inte är avslutad anses som ett barn.

Punkten 8 motsvaras i allt väsentligt av bestämmelsen i 16 kap. 10 b § andra stycket, enligt vilken förbuden mot befattning med barnpornografi inte gäller den som tecknar, målar eller på något annat liknande hantverksmässigt sätt framställer en sådan bild, om bilden inte är avsedd att spridas, överlåtas, upplåtas, förevisas eller på annat sätt göras tillgänglig för andra.

Artikel 5 - Bedömning och slutsats

Sverige lever upp till åtagandet och inga lagstiftningsåtgärder är påkallade med anledning av art. 5.

Artikel 6 (beaktandesatserna 12 och 19) – Kontaktsökning med barn i sexuellt syfte

Art. 6.1 (beaktandesats 19) – Kontaktsökning med barn i sexuellt syfte

Enligt den inledande bestämmelsen i *punkten 1, första stycket*, ska medlemsstaterna se till att uppsåtliga handlingar i enlighet med punkterna i artikeln är straffbara.

Enligt *andra stycket* i punkt 1 ska ett förslag, via informations- eller kommunikationsteknologi, om ett sammanträffande från en vuxen till ett barn som är under åldern för sexuellt självbestämmande, i syfte att begå ett brott i enlighet med art. 3.4 (sexuella handlingar med ett barn under åldern för sexuellt självbestämmande) och 5.6 (produktion av barnpornografi) då förslaget följts av handlingar som leder till ett sådant möte, kunna bestraffas med fängelse i upp till i vart fall ett år. I *beaktan-*

desats 19 noteras att kontaktsökning med barn i sexuellt syfte är ett särskilt hot i internetmiljö med dess möjligheter till anonymitet, men betonas samtidigt vikten av att fenomenet bekämpas även utanför it-miljön. Medlemsstaterna uppmuntras därför att kriminalisera sexuella kontakter med barn, t.ex. i form av ett förberedande brott, som sker utanför it-miljön samt uppmanas att lagföra förövare av sådana brott.

Bestämmelsen är ny i förhållande till rambeslutet, men en i allt väsentligt likalydande bestämmelse finns i art. 23 i PC-ES. Även där begränsat till syftet att med ett barn under åldern för sexuellt självbestämmande ha sexuellt umgänge med barnet eller producera barnpornografi.

Den svenska regleringen

Sverige uppfyller bestämmelsen genom brottet *kontakt med barn i sexuellt syfte* (6 kap. 10 a § brottsbalken – böter eller fängelse i högst ett år) som trädde i kraft den 1 juli 2009. I den svenska bestämmelsen förutsätts att det träffats en *överenskommelse* med barnet om ett möte medan det i förslaget till direktiv ska vara fråga om ett *förslag* om att mötas. Mot bakgrund av att både den svenska bestämmelsen och direktivet förutsätter att det därefter vidtas ytterligare åtgärder och direktivet dessutom förutsätter att de ytterligare åtgärderna leder till ett möte torde även i fråga om direktivet förutsättas – om än underförstått – att en överenskommelse om ett möte träffats. Till skillnad från bestämmelsen i direktivet som förutsätter att kontakten sker över internet, är den svenska bestämmelsen teknikneutral, vilket innebär att även sk. *off-line grooming* är straffbar i Sverige. Den svenska straffskalan motsvarar den i direktivet föreskrivna straffskalan.

I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.18, görs bedömningen att den svenska regleringen uppfyller konventionsåtagandet.

Art. 6.2 – Försök via informations- eller kommunikationsteknologi

Enligt *punkten 2*, ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att tillse att det är straffbart för en vuxen att med hjälp av informations- eller kommunikationsteknologi försöka begå något av brotten i art. 5.2 (förvärv eller innehav av barnpornografi) eller 5.3 (medvetet bereda sig tillgång till barnpornografi) genom att kontakta ett barn under åldern för sexuellt självbestämmande i syfte att tillhandahålla barnpornografiskt material som avbildar det barnet.

Motsvarande bestämmelse saknas i rambeslutet och i PC-ES. Enligt art. 24.2 i PC-ES ska medlemsstaterna kriminalisera försök till brott enligt konventionen. När det gäller brott enligt bl.a. art. 20.1f (*grooming*) får staterna emellertid välja att inte kriminalisera försök.

Den svenska regleringen

Försök till barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a första stycket (ej ringa brott) är straffbart och *försök samt förberedelse* till grovt brott är

straffbart. Det är tveksamt om man kan *försöka* inneha barnpornografi, däremot torde man kunna försöka *förvärva* eller *betrakta* en bild som man berett sig tillgång till. Det torde också kunna ifrågasättas om försökspunkten kan anses vara uppnådd i enlighet med den beskrivning som föreslås i artikeln, alltså då en vuxen kontakter ett barn över internet och uppmanar barnet att tillhandahålla pornografiska bilder av sig själv. Den nu aktuella bestämmelsen tillkom på initiativ av Europaparlamentet som ansåg att det var mycket viktigt att den fanns med. Sverige förordade under trepartsmötenas gång att man istället skulle gå EP tillmötes genom att i art. 7.2 (försök) ta in hänvisning till 5.2 och 5.3 men nådde inte framgång med detta. Med beaktande av dels att den svenska kriminaliseringen när det gäller kontakt med barn i sexuellt syfte redan går utöver vad som föreskrivs i direktivet, dels försökskriminaliseringen när det gäller barnpornografibrott, görs bedömningen att det saknas skäl för Sverige att vidta ytterligare åtgärder med anledning av bestämmelsen.

Artikel 6 - Bedömning och slutsats

Sverige bedöms leva upp till åtagandet och inga lagstiftningsåtgärder är därmed påkallade med anledning av art. 6.

Artikel 7 – Anstiftan, medhjälp och försök

Art. 7.1 – Anstiftan och medhjälp

Enligt bestämmelsen ska anstiftan och medhjälp till brott enligt direktivet vara straffbart.

Motsvarande bestämmelse finns i rambeslutet i art. 4.1, även om nu föreslagna bestämmelse till följd av utvidgad kriminalisering i art. 3–6 får en vidare tillämpning. I PC-ES finns en motsvarande bestämmelse i art. 24.1.

Den svenska regleringen

Medverkansbestämmelserna i 23 kap. 4 § brottsbalken är tillämpliga på alla brottsbalksbrott. Sverige uppfyller därmed kraven i bestämmelsen.

I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.19, görs samma bedömning när det gäller art. 24.1 i PC-ES.

Art. 7.2 – Försök

Enligt bestämmelsen ska försök att begå något av brotten i art. 3.4-6 (sexuella övergrepp och handlingar – ej bevittnande), 4.2-3 & 5-7 (sexuell exploatering – ej beivrande av pornografisk föreställning) samt 5.4-6 (distribution, spridning och överföring, erbjudande, tillhandahållande och tillgängliggörande samt produktion av barnpornografi) vara straffbara.

Förslaget går längre än befintliga rambeslutets art. 4.2 som begränsar försöksansvaret till de brott som regleras i art. 2 samt till barnpornografibrott bestående av produktion och spridning enligt art. 3.1a-b.

Förslaget går också längre än PC-ES art. 24.2-3, som till skillnad från direktivet tillåter undantag från försöksansvar när det gäller erbjudande eller tillhandahållande av barnpornografi (art. 24.2-3 jämförd med art. 20.1b).

Den svenska regleringen

Försök är enligt 6 kap. 15 § brottsbalken kriminaliserat beträffande samtliga brott i kapitlet med undantag för samlag med avkomling respektive syskon (7 §), sexuellt ofredande (10 §) och kontakt med barn i sexuellt syfte (10 a §). Vidare är *icke ringa* barnpornografibrott (16 kap. 17 § brottsbalken) kriminaliserat på försöksstadiet liksom olaga tvång, grovt brott (4 kap. 10 §).

Som framgår ovan är försök till ringa barnpornografibrott inte kriminaliserat. Ringa brott torde kunna vara t.ex. köp av barnpornografi för eget bruk eller rena innehav som inte är av större omfattning (se vidare prop. 1997/87:43 s. 94 ff). Då direktivet endast kräver försökskriminalisering när det gäller allvarigare former av barnpornografibrott som innefattar någon form av spridning eller produktion, görs bedömningen att den svenska begränsningen inte innebär något problem.

I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.19, görs bedömningen att för det fall möjligheten till förbehåll utnyttjas när det gäller tillämpningen av art. 24.2 på art. 22 och 23 uppfyller Sverige åtagandet när det gäller konventionen.

Artikel 7 - Bedömning och slutsats

Sverige lever upp till åtagandet och inga lagstiftningsåtgärder är påkallade med anledning av art. 7.

Artikel 8 (beaktandesatserna 10 och 20) – Frivilliga sexuella handlingar

Artikeln begränsar kravet på kriminalisering.

Art. 8.1-2 – Sexuella handlingar med barn & barnpornografiska föreställningar

Enligt *punkt 1* ska det vara upp till medlemsstaterna att avgöra om art. 3.2 och 4 (bevitna sexuella handlingar - sexuella handlingar med barn under åldern för sexuellt självbestämmande) ska vara tillämpliga när det gäller frivilliga sexuella handlingar mellan jämbördiga parter som är nära i ålder och psykologisk och fysisk utveckling eller mognad och förutsatt att handlingarna inte innefattade någon form av övergrepp. Av *beaktandesats 10* framgår bl.a. att ett funktionshinder inte per automatik innebär en oförmåga att samtycka till sexuellt umgänge.

Enligt *punkt 2* ska det vara upp till medlemsstaterna att avgöra om art. 4.4 (att medvetet bevista en barnpornografisk föreställning) ska vara till-

lämplig när det gäller en pornografisk föreställning inom ramen för en frivilligt relation i fall när barnet nått åldern för sexuellt självbestämmande eller när det sker mellan jämbördiga parter som är nära i ålder och psykologisk och fysisk utveckling eller mognad och förutsatt att handlingarna inte innefattade någon form av övergrepp eller exploatering och att inga pengar eller någon annan form av ersättning lämnas som betalning för den pornografiska föreställningen.

I art. 18.3 i PC-ES finns en bestämmelse som anger att kriminaliseringen när det gäller sexuella handlingar med barn under åldern för sexuellt självbestämmande inte avses omfattar frivilliga sexuella handlingar mellan barn.

Den svenska regleringen

Sverige uppfyller åtagandet genom bestämmelsen i 6 kap. 14 § brottsbalken som har ett motsvarande ansvarsbegränsande syfte när det gäller vissa brott enligt kapitlet. Det gäller 6 kap. 5 § (sexuellt utnyttjande av barn), 6 § första stycket mot barn under femton år (sexuellt övergrepp mot barn), 8 § första stycket (utnyttjande av barn för sexuell posering) och 10 § första stycket (sexuellt ofredande).

I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.13, görs bedömningen att Sverige uppfyller åtagandet i art. 18.3 PC-ES.

Art. 8.3 – Produktion, förvärv och innehav av vissa typer av barnpornografi

Enligt bestämmelsen ska det vara upp till medlemsstaterna att avgöra om art. 5.2 och 5.6 (förvärv och innehav samt produktion) ska vara tillämpliga när det gäller produktion, förvärv eller innehav av material som rör barn *över åldern för sexuellt självbestämmande* när materialet är producerat och innehas med barnens samtycke och uteslutande för privat bruk av de inblandade personerna och förutsatt att handlingarna inte innefattade något övergrepp.

En snarlik bestämmelse finns i rambeslutets art. 3.2b.

Den svenska regleringen

I 16 kap. 10 b § brottsbalken finns sedan 2010 en liknande ansvarsbegränsningsregel som den ovan beskrivna i 6 kap. Enligt bestämmelsen ska förbuden mot *skildring och innehav* i 10 a § samma kapitel inte gälla den som framställer en pornografisk bild om skillnaden i ålder och utveckling mellan den avbildade personen och den som framställer bilden är ringa och omständigheterna i övrigt inte påkallar att ansvar döms ut. Att notera är dock att bestämmelsen har utformats utan begränsning i fråga om ålder vilket innebär att det möjligen kan ifrågasättas om Sverige i denna del lever upp till åtagandet i punkten 3 som begränsar utrymmet för undantag till handlingar som riktas mot barn som uppnått åldern för sexuellt självbestämmande. Motsvarande bestämmelse finns även i rambeslutet. En strikt tolkning av den nu aktuella bestämmelsen jämförd med undantagsbestämmelsen i art. 8.1 skulle emellertid kunna få till följd

att medan vissa sexuella handlingar med ett barn under åldern för sexuellt självbestämmande är straffria, skulle en skildring eller innehav av en skildring av samma sexuella handlingar enligt 8.3 vara straffbart.

Artikel 8 - Bedömning och slutsats

De svenska ansvarsbegränsningsreglerna uppfyller i huvudsak vad som följer av art. 8.

Artikel 9 (beaktandesatserna 21 och 22) – Försvårande omständigheter

Enligt det inledande stycket ska de i artikeln uppräknade omständigheterna i enlighet med vad som gäller enligt nationell rätt och i den utsträckning omständigheterna inte redan utgör ett brottsrekvisit enligt art. 3-7, kunna betraktas som försvårande omständigheter i förhållande till brotten i art. 3-7. Av *beaktandesats 21* framgår bl.a. att det innebär att det ska vara möjligt för en domare att vid straffmätningen beakta de försvårande omständigheterna även om det inte föreligger någon förpliktelse att tillämpa de försvårande omständigheterna i det enskilda fallet.

Enligt *punkterna a-g* ska följande omständigheter kunna betraktas som försvårande omständigheter:

- att brottet begicks mot ett barn i en särskilt utsatt situation, såsom ett psykiskt eller fysiskt funktionshinder, en beroendeställning eller ett tillstånd av fysisk eller psykisk oförmåga (*incapacity*),
- att brottet begicks av en familjemedlem, en person som levde tillsammans med barnet eller av en person som missbrukat sin erkända förtroendeställning eller makt,
- att brottet begicks av flera personer som agerade gemensamt,
- att brottet begicks inom ramen för en kriminell organisation i enlighet med rambeslutet om kampen mot organiserad brottslighet (2008/841/RIF),
- att gärningsmannen tidigare dömts för likartade brott,
- att gärningsmannen avsiktligt eller på ett hänsynslöst sätt (*by recklessness*) har satt barnets liv i fara eller
- brottet omfattade grovt våld eller förorsakade barnet allvarlig skada.

I PC-ES finns i art. 28 en mycket snarlik bestämmelse. I rambeslutet är såväl straffnivåer som försvårande omständigheter intagna i samma artikel (art. 5). Som försvårande omständigheter i förhållande till vissa av brotten anses att barnet var under åldern för sexuellt självbestämmande, barnets liv har satts i fara, brottet har omfattat grovt våld eller förorsakat allvarlig skada, brottet har begåtts inom ramen för en kriminell organisation.

Den svenska regleringen

Att brottet begåtts mot *ett barn i en särskilt utsatt situation, framför allt till följd av ett psykiskt eller fysiskt funktionshinder eller en beroendesituation*, ingår som rekvisit i bestämmelsen i art. 3.5 (ii). Det motsvaras i svensk rätt framför allt av brotten våldtäkt och sexuellt tvång (6 kap. 1

och 2 §§ brottsbalken). Därutöver kan omständigheten vara relevant för brott som avser grovt utnyttjande av barn för sexuell posering (6 kap. 8 § andra stycket) och grovt koppleri (6 kap. 12 §) men framstår i övrigt inte som relevant.

Vidare framgår av 29 kap. 2 § punkterna 3 & 4 brottsbalken att, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, ska som försvårande omständigheter särskilt beaktas om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig eller utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende.

Att brottet begåtts av en *medlem i familjen, sammanboende eller en person som missbrukat sin erkända förtroendeställning eller auktoritet* ingår som rekvisit för bestämmelsen i art. 3.5 (ii) och kan vara relevant som försvårande omständighet främst för vissa övergrepp enligt art. 3. Här är det särskilt den svenska bestämmelsen om våldtäkt mot barn enligt 6 kap. 4 § andra stycket brottsbalken, dvs. samlag eller motsvarande med barn mellan 15 och 18 år som är av betydelse.

Av 29 kap. 2 § punkten 8 brottsbalken framgår att som en försvårande omständighet ska beaktas om brottet varit ägnat att skada tryggheten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

Att *flera personer tillsammans begått brottet* är högst relevant vid brott enligt art. 3 men har underordnad eller ingen betydelse för övriga artiklar. Omständigheten ingår som relevant rekvisit i bestämmelserna om grov våldtäkt, grovt sexuellt tvång, grovt sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning, grov våldtäkt mot barn samt grovt sexuellt övergrepp mot barn (6 kap. 1, 2, 3, 4 och 6 §§ brottsbalken).

Att brottet begåtts *inom ramen för en kriminell organisation* är relevant framför allt i fråga om sexuell exploatering enligt art. 4 samt barnpornografibrott enligt art. 5. Enligt definitionen i rambeslutet 2008/841/RIF ska syftet med en sådan organisation vara att *direkt eller indirekt erhålla ekonomiska eller materiella fördelar*. När det gäller sexuella övergrepp enligt art. 3 torde omständigheten sakna relevans. Vid bedömande av grovt koppleri (6 kap. 12 § tredje stycket brottsbalken) ska särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av annan. Se även människohandel.

Av 29 kap. 2 § punkten 6 brottsbalken framgår att som en försvårande omständighet ska beaktas bl.a. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form. Med brottslighet som utövats i *organiserad form* avses brottslighet som har begåtts inom ramen för en struktur där flera personer samverkat under en inte helt obetydlig tidsperiod för att begå brott.

Att gärningsmannen *tidigare är dömd för liknande brottslighet* kan enligt 29 kap. 4 § beaktas i straffskärpande riktning men kan inte sägas utgöra en försvärande omständighet som medför att en viss straffskala ska tillämpas. Sverige försökte under förhandlingarna motverka förslaget i denna del.

När det gäller de försvärande omständigheter som består i att *brottet in- neburit fara för barnets liv eller om det begåtts med användande av grovt våld eller att barnet vållats allvarlig skada* – får dessa anses ingå som rekvisit i bestämmelsen om grov våldtäkt mot barn. Vid bedömningen ska särskilt beaktas bl.a. om gärningsmannen använt våld eller hot om brottslig gärning eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Av 29 kap. 2 § punkterna 1 & 2 brottsbalken framgår att som försvärande omständigheter ska beaktas om den tilltalade avsett att brottet skulle få allvarigare följder än det faktiskt fick och om den tilltalade visat stor hänsynslöshet.

I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.23, görs bedömningen att Sverige lever upp till konventionsåtagandet när det gäller försvärande omständigheter.

Artikel 9 - Bedömning och slutsats

Den svenska regleringen uppfyller åtagandet när det gäller art. 9 och inga lagstiftningsåtgärder är påkallade.

Artikel 10 (beaktandesatserna 40, 41, 42 och 43) – Diskvalifikation m.m.

Art. 10.1 & 10.2 (beaktandesatserna 40 och 41) – Diskvalifikation och rätt till information

Enligt *bestämmelsen i art. 10.1* ska medlemsstaterna för att undvika en risk för återfall i brott vidta åtgärder för att en person som dömts för brott enligt direktivet tillfälligt eller permanent ska kunna förhindras att utöva åtminstone yrkesverksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn.

Enligt bestämmelsen i *art. 10.2* ska medlemsstaterna vidta åtgärder för att tillse att arbetsgivare när de rekryterar en person för yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn har rätt att i enlighet med nationell rätt och på lämpligt sätt, t.ex. på begäran eller genom den berörda personen, begära information om fällande domar för brott enligt art. 3-7 i direktivet som finns registrerade i kriminalregistret (*criminal record*) eller diskvalifikation till följd av sådana domar att utföra verksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn. Av *beaktandesats 40* framgår att med arbetsgivare avses i detta sammanhang även personer som bedriver organisationer som är aktiva inom frivilligverksamhet som om-

fattar tillsyn över barn och/eller omsorg om barn och som innefattar direkt och regelbunden kontakt med barn. Av *beaktandesats 41* framgår att direktivet inte ålägger medlemsstaterna någon skyldighet att ändra de nationella system som reglerar kriminalregistren eller tillgången till uppgifter ur dessa register.

I art. 5.3 i rambeslutet anges att varje medlemsstat ska vidta åtgärder för att säkerställa att en fysisk person, som har dömts för brott som omfattas av rambeslutet, i förekommande fall kan avstängas, tillfälligt eller permanent, från utövande av sådan verksamhet som hänför sig till tillsyn av barn. I samband med genomförandet av rambeslutet gjordes bedömningen att Sverige genom den befintliga registerlagstiftningen lever upp till vad rambeslutet kräver.

I PC-ES art. 5.3 finns en bestämmelse om att konventionsstaterna ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder, i överensstämmelse med nationell lag, för att säkerställa att villkoren för att få anställning i sådana yrken som innefattar regelbunden kontakt med barn, säkerställer att de sökande till dessa yrken inte blivit dömda för sexuell exploatering av eller sexuella övergrepp mot barn. I art. 27.3 (b) i PC-ES finns en bestämmelse som anger att konventionsstaterna ska vidta åtgärder för att *antingen* möjliggöra stängning av verksamheter som innefattar brott enligt konventionen *eller* att hindra gärningsmannen från att utöva handlingar (yrkesverksamhet eller frivillig sådan) som involverar kontakt med barn.

Den svenska regleringen

En principiell svensk utgångspunkt är att den som har avtjänat sitt straff ska ha samma rätt som alla andra att verka i samhället. Därför begränsas tillgången till uppgifter ur belastningsregistret. Uppgifterna i registret gallras också så småningom. Lagstiftarens utgångspunkt är vidare att rätten att få del av registerutdrag ska regleras i författning efter noggranna överväganden dels om tillgång till registeruppgifter är en adekvat åtgärd, dels om den står i rimlig proportion till det man vill uppnå.

En enskild har enligt 9 § lagen (1998:620) om belastningsregister alltid rätt att få ett *fullständigt registerutdrag* om sig själv, vilket också följer av bestämmelser i dataskyddsdirektivet.

Personer som erbjuds arbete eller praktik inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnsomsorg ska visa ett utdrag ur belastningsregistret innan de får börja sitt arbete eller sin praktik. Den enskilde kan enligt 9 § andra stycket lagen om belastningsregister begära ett *särskilt registerutdrag* för detta ändamål; utdraget innehåller bara uppgifter om vissa brott. Arbetsgivaren är *skyldig* att genomföra kontrollen, men avgör därefter själv om personen ska anställas eller inte, oberoende av om personen förekommer i registret. Detsamma gäller inom hem för vård och boende som tar emot barn (s.k. HVB-hem) samt inom verksamhet med insatser åt barn med funktionshinder (LSS).

Enligt bl.a. Rikspolisstyrelsen begär arbetsgivare, i allt större utsträckning och utan stöd i författning, att en arbetssökande ska utnyttja sin rätt som enskild att få ett fullständigt registerutdrag och förete registerutdraget. Motsvarande ”frivilliga” registerkontroller av enskilda sägs vara frekventa även inom frivilligorganisationer och i föreningslivet. Det finns i dag inget *förbud* mot att arbetsgivare eller andra begär att den enskilde själv visar upp ett registerutdrag.

I syfte att förhindra att den enskildes rätt att få ut uppgifter från vissa register utnyttjas otillbörligt föreslår Utredningen om integritetsskydd i arbetslivet (SOU 2009:44) bl.a. att det ska införas en bestämmelse om *förbud för arbetsgivare* att, utan lagstöd, begära att t.ex. en arbetssökande ska visa upp ett belastnings- eller misstankeregisterutdrag. Ärendet bereds inom Regeringskansliet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att när det gäller åtagandet i *art. 10.1* finns genom den befintliga registerlagstiftningen idag en möjlighet för vissa arbetsgivare inom vård, skola och omsorg att förhindra att personer som dömts för brott enligt direktivet arbetar inom vissa typer av verksamheter som innefattar kontakt med barn. Någon möjlighet att utfärda ett förbud riktat till den enskilde mot att utöva verksamhet som innefattar direkt och regelbunden kontakt med barn finns inte. En sådan möjlighet torde närmast kunna jämföras med ett näringsförbud enligt lagen (1986:436) om näringsförbud, eller ett kontaktförbud enligt lagen (1988:688)².

När det gäller åtagandet i *art. 10.2* finns också genom den befintliga registerlagstiftningen möjligheter för arbetsgivare när det gäller viss yrkesverksamhet inom vård, skola och omsorg att bli informerade om fällande domar enligt direktivet. När det gäller organiserad frivilligverksamhet möjliggör i och för sig dagens reglering en sådan kontroll som förslaget innebär, eftersom det inte finns något formellt förbud för en aktör att begära av enskild att denne visar upp ett registerutdrag. Om ett sådant förbud däremot skulle införas (i enlighet med förslaget i *Utredningen om integritetsskydd i arbetslivet* [SOU 2009:44]) torde lagändringar krävas som ger arbetsgivare möjlighet att registerkontrollera enskilda inför anställning som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn.

Vid den preliminära analysen av art. 5.3 inför åtagandet av PC-ES gjordes bedömningen att Sverige lever upp till åtagandet genom registerlagstiftningen. Även när det gäller art. 27.3 (b) gjordes preliminärt bedömningen att Sverige uppfyller det första ledet men att det är mer tveksamt när det gäller det alternativa andra ledet. I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.2 och 13.3.22, görs bedömningen att Sverige uppfyller åtagandena i dessa delar.

När det gäller åtagandena enligt direktivet görs bedömningen att Sverige torde kunna leva upp till åtagandet i art. 10.1 och 10.2 med befintlig lag-

² Genom lagändringar som träder i kraft den 1 oktober 2011 ersätts begreppet besöksförbud av begreppet kontaktförbud (SFS 2011:487)

stiftning. Det skulle dock kunna uppfattas som en sanktionering av den omfattande kontroll av registerutdrag som idag sker informellt. En viktig fråga är därför om det är en önskvärd ordning eller om det finns skäl att överväga andra lösningar som är mer långsiktiga. Två teoretiskt tänkbara alternativ till genomförandet av direktivet i svensk lagstiftning i denna del skulle kunna vara:

- att utvidga lagstiftningen om registerkontroller till att omfatta ytterligare kategorier av arbetsgivare och även helt nya grupper som kan falla under ”*organised voluntary activities*” eller
- att införa någon form av diskvalificering för personer som döms för brott som omfattas av direktivets tillämpningsområde. Det skulle exempelvis kunna ha formen av en särskild rättsverkan av brott och utdömas av domstol i samband med brottmålet. En sådan lösning skulle vara en nyhet för svensk lagstiftning och kräver ingående överväganden.

Att inom ramen för genomförandet av det nu aktuella direktivet införa en ny särskild rättsverkan av brott låter sig emellertid inte göras utan är en fråga som får övervägas i andra sammanhang. Däremot torde det finnas möjlighet att utvidga registerlagstiftningen till att omfatta nya grupper av arbetsgivare och organisationer och att ge dessa möjlighet att i den utsträckning direktivet kräver registerkontrollera enskilda inför anställning eller uppdrag som innefattar kontakt med barn. Därigenom torde en rimlig balans mellan intresset av att registerkontrollera personer och intresset av att skydda den enskildes personliga integritet kunna uppnås.

Art. 10.3 (beaktandesatserna 41, 42, och 43) – Överföring av information ur belastningsregistret

Enligt bestämmelsen ska medlemsstaterna vidta åtgärder för att, när det gäller tillämpning av art. 10.1 och 10.2, tillse att information rörande fällande domar för brott enligt direktivet eller om en diskvalifikation på grund av en fällande dom, överförs i enlighet med förfarandet i rambeslutet om utbyte av uppgifter ur kriminalregister (ECRIS 2009/315/RIF) och med den berördes medgivande när det begärs i enlighet med art. 6 i det rambeslutet.

Art. 10.3 handlar alltså om utbyte av uppgifter ur kriminalregistret enligt ECRIS för andra ändamål än brottmålsförfaranden.

I *beaktandesats 41* noteras att, med hänsyn till de olika rättsliga traditionerna i medlemsländerna, tas i direktivet hänsyn till att tillgång till uppgifter i belastningsregistren lämnas av antingen behörig myndighet eller av den berörde personen. Vidare sägs att direktivet inte ålägger medlemsstaterna att ändra sina system när det gäller belastningsregister eller tillgång till dessa register. Av *beaktandesats 42* framgår att syftet med direktivet inte är att harmonisera regler om den berördes medgivande när det gäller

utbyte av information ur belastningsregistren, alltså om sådant medgivande ska krävas eller inte. Vidare sägs i beaktandesatsen att oavsett om sådant medgivande krävs eller inte under nationell rätt, innebär direktivet inte någon skyldighet att ändra nationella lagar eller förfaranden i detta hänseende.

Den svenska regleringen

Sverige har ännu inte genomfört ECRIS men rambeslutet har godkänts av riksdagen (prop. 2008/09:18 – Sveriges antagande av rambeslut om utbyte av uppgifter ur kriminalregister [godkännandepropositionen]) och en departementspromemoria (Ds 2011:15 – Utbyte av uppgifter ur kriminalregistret) har upprättats och bereds för närvarande inom Justitiedepartementet. Ett av syftena med ECRIS är enligt dess beaktandesats 12 att se till att en person som dömts för sexualbrott mot barn inte ska kunna dölja en sådan dom eller därav följande diskvalifikation i syfte att utöva yrkesverksamhet med anknytning till tillsyn över barn i en annan medlemsstat.

Enligt 11 § lagen om belastningsregister får uppgifter lämnas till utländska myndigheter och mellanstatliga organisationer om det följer av en internationell överenskommelse som Sverige tillträtt. I godkännandepropositionen görs bedömningen att ECRIS efter riksdagens godkännande utgör en sådan överenskommelse, varför uppgifter enligt ECRIS kan överlämnas till utländska myndigheter inom EU med stöd av 11 § lagen om belastningsregister (i Ds 2011:15 [s. 85] ifrågasätts dock om art. 7.2 kan sägas utgöra en internationell överenskommelse av vilken följer utlämnande av uppgifter). Bestämmelsen i 11 § preciseras också i 24 § förordningen om (1999:1134) belastningsregister, varav framgår att uppgifter får lämnas ut för annat än brottmålsförfaranden endast om det finns särskilda skäl. För att säkerställa att utlämnande är möjligt föreslås i Ds 2011:15 att en ny 11 a § införs i lagen om belastningsregister. Enligt den föreslagna bestämmelsen ska utlämnande av uppgifter till andra medlemsstater efter ansökan om ett s.k. EU-registerutdrag för andra ändamål än brottmålsförfarande i princip kunna ske i samma utsträckning som till *svenska myndigheter*. Begränsningen till myndigheter framstår emellertid som problematisk i nu aktuellt sammanhang eftersom rätten till utdrag ur belastningsregistret för anställningsändamål enligt 9 § lagen om belastningsregister tillkommer den enskilde och inte en myndighet.

Detta torde innebära att i den mån frågan inte löses i samband med genomförandet av ECRIS bör en ändring i lagen om belastningsregister ske för att genomföra art. 10.3 i direktivet. Frågorna kommer att analyseras vidare bl.a. inom ramen för genomförandet av rådets rambeslut 2009/315/RIF (ECRIS).

När det gäller skrivningen i bestämmelsen om att överföring av uppgifter ska ske med den berördes medgivande noteras att den svenska regleringen i lagen om belastningsregister bygger på att den som har rätt till upp-

gifter har det utan att den berördes samtycke krävs. Sverige motsatte sig också att denna skrivning togs med. Skrivningen måste dock läsas tillsammans med beaktandesats 41. I samband med den preliminära överenskommelsen som bekräftades i Coreper den 29 juni 2011, lämnade Sverige också en ensidig förklaring till protokollet från Coreper om att Sverige tolkar artikel 10.3 i ljuset av beaktandesatserna 41 och 42. Mot den bakgrunden görs bedömningen att några åtgärder i den delen inte är påkallade.

Artikel 10 - Bedömning och slutsats

Den svenska regleringen uppfyller åtagandet när det gäller art 10.1. När det gäller art. 10.2 och 10.3 görs dock bedömningen att det torde krävas lagändringar för att Sverige på ett tillfredsställande sätt ska leva upp till åtagandena.

Artikel 11 (beaktandesats 23) – Beslag och förverkande

Medlemsstaterna ska enligt bestämmelsen vidta nödvändiga åtgärder för att se till att deras behöriga myndigheter har rätt att beslagta och förverka hjälpmedel till och vinning av brott som omfattas av direktivet. I *beaktandesats 23* uppmanas medlemsstaterna att fullt ut tillämpa internationella och EU-rättsliga instrument för förverkande. Vidare uppmanas medlemsstaterna att använda förverkad egendom till åtgärder för stöd och skydd till offer för brott.

Bestämmelsen saknar motsvarighet i rambeslutet. I PC-ES finns i art. 27.3a en snarlik bestämmelse. I det nyligen antagna människohandelsdirektivet (2011/36/EU) finns en identisk bestämmelse i art. 7.

Den svenska regleringen

I 36 kap. 1-6 §§ brottsbalken finns dels generella regler om bl.a. förverkande av utbyte av brott och egendom som använts som hjälpmedel vid brott som är tillämpliga om någon döms för människohandel. Vidare får, istället för egendomen, värdet av denna förklaras förverkad, liksom ekonomiska fördelar som uppkommit för näringsidkare vid brott i näringsverksamhet.

Dessutom gäller enligt 1 b § att om någon döms för ett brott för vilket är föreskrivet sex års fängelse eller mer, vilket är fallet när det gäller människohandel, och brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte så får egendom, eller dess värde, förklaras förverkad om det framstår som klart mera sannolikt att den utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet.

Föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott eller vara avhänt någon genom brott eller förverkat på grund av brott får enligt 27 kap. 1 § rättegångsbalken tas i beslag. Detsamma gäller föremål

som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.

I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.32, görs bedömningen att Sverige lever upp till konventionsåtagandet i denna del.

Artikel 11 - Bedömning och slutsats

Sverige bedöms leva upp till åtagandet och inga lagstiftningsåtgärder är påkallade med anledning av art. 11.

Artikel 12 – Ansvar och påföljder för juridiska personer

Varje medlemsstat ska enligt *artikel 12.1* vidta nödvändiga åtgärder för att se till att juridiska personer kan ställas till ansvar för sådana gärningar som avses i artiklarna 2 och 3 och som begåtts till deras förmån av en person som agerar antingen enskilt eller som en del av den juridiska personens organisation och som har en ledande ställning inom den juridiska personens organisation, grundad på

- a) behörighet att företräda den juridiska personen, eller
- b) befogenhet att fatta beslut på den juridiska personens vägnar, eller
- c) befogenhet att utöva kontroll inom den juridiska personen.

Enligt artikel 12.2 ska varje medlemsstat därutöver vidta nödvändiga åtgärder för att se till att en juridisk person kan göras ansvarig i de fall där bristande övervakning eller kontroll från en person som avses i punkt 1 har gjort det möjligt för en person under dennes ansvar att begå något av de brott som avses i artiklarna 3-7 till förmån för den juridiska personen.

Enligt artikel 12.3 ska den juridiska personens ansvar enligt punkterna 1 och 2 inte utesluta straffrättsliga förfaranden mot fysiska personer som är gärningsmän, anstiftare eller medhjälpare till något av de brott som avses i artiklarna 3-7.

Medlemsstaterna ska enligt *artikel 13* vidta de åtgärder som är nödvändiga för att se till att en juridisk person som görs ansvarig i enlighet med artikel 5.1 och 5.2 kan bli föremål för effektiva, proportionella och avskräckande påföljder, som ska innefatta bötesstraff eller administrativa avgifter och som får innefatta andra sanktioner, såsom

- a) fråntagande av rätt till offentliga förmåner eller stöd,
- b) tillfälligt eller permanent näringsförbud,
- c) rättslig övervakning,
- d) rättsligt beslut om avveckling av verksamheten,
- e) tillfällig eller permanent stängning av inrättningar som har använts för att begå brottet.

Likalydande bestämmelser finns i art. 6 och 7 i rambeslutet. Motsvarande bestämmelser finns också i art. 26 och 27.2 i PC-ES.

Den svenska regleringen

Regler om företagsbot finns i 36 kap. 7–10 a §§ brottsbalken. Av 7 § följer att en näringsidkare kan åläggas företagsbot för brott som har begåtts i utövningen av näringsverksamhet. Det gäller under förutsättning att 1) näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten eller 2) brottet har begåtts av a) en person i ledande ställning grundad på befogenhet att företräda näringsidkaren eller att fatta beslut på näringsidkarens vägnar, eller b) en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten. Företagsbot ska enligt 8 § fastställas till lägst 5 000 kr och högst 10 miljoner kr. Av 9 § följer att vid bestämmande av företagsbotens storlek ska, med beaktande av straffskalan för brottet, särskild hänsyn tas till den skada eller fara som brottsligheten inneburit samt till brottslighetens omfattning och förhållande till näringsverksamheten. Skälig hänsyn ska också tas till om näringsidkaren tidigare ålagts att betala företagsbot.

Bestämmelserna ändrades 2006 då möjligheten att ålägga företagsbot utvidgades. Syftet var att effektivisera systemet och öka den praktiska användningen av sanktionen för brott i näringsverksamhet.

Artiklarna 12 och 13 om ansvar och sanktioner för juridiska personer utgör standardbestämmelser som återfinns i flera andra redan antagna instrument inom ramen för samarbetet i rättsliga och inrikes frågor. Vid tidigare bedömningar (t.ex. vid Sveriges antagande av rambeslutet mot människohandel, rambeslutet om angrepp mot informationssystem och rambeslutet om bekämpande av terrorism, prop. 2003/04:111 s. 32 f, 2003/04:164, s. 30 respektive 2008/09:25 s. 29) har de svenska reglerna om företagsbot ansetts uppfylla de krav som ställts upp i fråga om ansvar och sanktioner för juridiska personer och sanktionerna har ansetts vara effektiva, proportionella och avskräckande. Det saknas anledning att göra en annan bedömning i förhållande till det nu aktuella direktivet.

I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.21, görs samma bedömning.

Artiklarna 12 & 13 - Bedömning och slutsats

Sverige lever upp till åtagandet och bestämmelserna föranleder inga lagändringar.

Artikel 14 (beaktandesatserna 24, 25 och 30) - Avstående från att lagföra eller utdöma påföljd för brottsoffret

I artikel 14 föreskrivs att medlemsstaterna, i överensstämmelse med de grundläggande principerna i deras rättssystem, ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att behöriga nationella myndigheter har befogenhet att inte åtala eller straffa barn som är offer för sexuella övergrepp eller sexuellt exploatering för deras deltagande i brottslig verksamhet som de har tvingats att begå som en direkt följd av att de har utsatts för någon av de gärningar som avses i art. 4.2-3, 5-6 eller art. 5.6. Av *beak-*

tandesats 25 framgår att avsikten inte är att påverka medlemsstaternas politik när det gäller barn som begår brott.

Bestämmelsen saknar motsvarighet i rambeslutet och i PC-ES. En snarlik bestämmelse finns i art. 8 i människohandelsdirektivet.

Den svenska regleringen

Som bestämmelsen bör uppfattas avses handlingar som offret vidtar i direkt anknytning till det brott offret utsätts för, dvs. vid själva övergreppet. Med angiven utgångspunkt aktualiseras bl.a. situationer med s.k. nödvändig medverkan (*concursum necessarium*). Barnet skulle då enligt svensk rätt inte dömas till ansvar för t.ex. medverkan till det brott barnet utsätts för. Åtskilliga brott förutsätter generellt att någon annan medverkat i brottet. Vid sådan nödvändig medverkan ska straffbestämmelsen inte sällan tolkas så att den medverkande inte ska dömas till ansvar. Ofta beror det på att straffbestämmelsens syfte är att skydda den vars medverkan är nödvändig. Ansvar ska exempelvis inte följa för den som utsätts för olaga tvång eller utpressning eller den som prostituerar sig vid koppleribrott.

Bestämmelsen är begränsad till brotten enligt art. 4 (rörande prostitution och pornografiska föreställningar) och art. 5 punkt 6 (framställning av barnpornografi). Övergreppssituationer enligt art. 3, *grooming* enligt art. 6 samt medverkan och försök enligt art. 7 träffas alltså inte av bestämmelsen. Hänvisningen till bestämmelserna i art. 4 torde inte medföra några egentliga problem för Sverige eftersom straffbestämmelserna om utnyttjande av barn för sexuell posering och köp av sexuell handling av barn har som uttalat syfte att skydda de barn vars medverkan är nödvändig. Detsamma gäller i fråga om koppleribrottet.

I prop. 2009/10:70 behandlas undantag från straffansvar bl.a. i förevarande situation. I propositionen framgår att det saknas behov av ett uttryckligt undantag för fall som avser egenbefattning – dvs. då barn skildrar sig själva i pornografisk bild och därefter på olika sätt befattar sig med bilderna – eftersom ansvarsfrihet i sådana fall följer redan av allmänna principer (se prop. 2009/10:70 s. 38 f.).

Utöver vad som nu sagts finns i svensk lagstiftning bestämmelser som innebär att det är möjligt att i vissa situationer underlåta att ådöma ansvar eller att döma till lindrigare påföljd än vad som är stadgat för brottet.

Beträffande det förstnämnda fallet stadgas i 24 kap. 4 § *brottsbalken* att en gärning som någon begår i *nöd* utgör brott endast om det med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som åsamkats annan och omständigheterna i övrigt är oförsvarlig. I andra stycket i bestämmelsen definieras vad som anses utgöra *nöd*. Där nämns att det förelegat fara för liv, hälsa, egendom eller något annat viktigt av rättsordningen skyddat intresse.

Regeln innebär att en i nöd företagen gärning utgör brott endast om den som handlat i nöd gått för långt och överskridit gränsen för nödrätten. Bestämmelsen i 24 kap. 4 § brottsbalken innebär att den gärning som företas i nöd ska vara påkallad av ett intresse av betydligt större vikt än det som offras. Vid en tillämpning av bestämmelsen ska därför göras en avvägning mellan det hotade intresset och det uppoffrade intresset. Vidare gäller att den fara som innefattar nödfall i regel inte får härröra från den vars intresse kränks genom handlingen. I 24 kap. 6 § brottsbalken stadgas att om någon gjort mer än vad som är medgivet, ska han ändå vara fri från ansvar, om omständigheterna var sådana att han svårligen kunde befinna sig.

Vad gäller möjligheten att underlåta att ådöma påföljd kan en sådan effekt uppnås genom en tillämpning av olika bestämmelser i brottsbalken. Om det exempelvis är uppenbart oskäligt att döma till påföljd kan rätten meddela påföljdseftergift enligt 29 kap. 6 § brottsbalken. I 23 kap. 5 § brottsbalken sägs att straffet ska sättas ned för den som förmåtts medverka till brott genom tvång, svek eller missbruk av hans eller hennes ungdom, oförstånd eller beroendeställning, eller medverkat endast i mindre mån. Av bestämmelsen framgår också att det inte ska dömas till ansvar i ringa fall. I 29 kap. 3 § brottsbalken ges också en möjlighet att vid straffmätningen såsom en förmildrande omständigheter vid bestämmandet av straffvärdet bl.a. beakta om brottet föranletts av någon annans grovt kränkande beteende eller om gärningen, utan att vara fri från ansvar, är sådan som avses i 24 kap. brottsbalken.

Om ett brott har begåtts, trots de ovan nämnda reglerna, följer det av den absoluta åtalsplikten (jfr 20 kap. 6 § rättegångsbalken) att åklagaren är skyldig att väcka åtal. Åtalsplikten får anses vara en grundläggande rättsprincip. Den absoluta åtalsplikten är emellertid försedd med vissa undantag.

I 20 kap. 7 § rättegångsbalken finns bestämmelser om åtalsunderlåtelse där åklagaren ges möjlighet att underlåta att åtala för brott bl.a. om det av särskilda skäl är uppenbart att det inte krävs någon påföljd för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet och om det med hänsyn till omständigheterna inte heller av andra skäl krävs att åtal väcks. Enligt 20 kap. 7 a § rättegångsbalken har åklagaren också möjlighet att meddela åtalsunderlåtelse efter det att åtal väckts, om det kommit fram sådana förhållanden som, om de förelegat eller varit kända vid tiden för åtalet, skulle ha föranlett åtalsunderlåtelse.

I 23 kap. 4 a § rättegångsbalken finns regler om s.k. förundersökningsbegränsning om det kan antas att åtal för brottet inte skulle komma att ske enligt reglerna i 20 kap. 7 § rättegångsbalken. Det kan noteras att dessa bestämmelser i första hand är processekonomiskt motiverade och inte avser att tillvarata brottsofferintressen.

I 16–17 §§ lagen om unga lagöverträdare finns särskilda bestämmelser om åtalsunderlåtelse för unga lagöverträdare.

Direktivbestämmelsen är utformad som ett krav på att det ska finnas bestämmelser som gör det *möjligt* att inte åtala eller döma den unge för sin medverkan i anslutning till övergreppet. Det uppställs alltså inte krav på att barnets handlande aldrig ska kunna åtalas eller alltid ska vara fritt från ansvar. Det avgörande är att det finns en möjlighet att inte åtala eller utdöma påföljd. Mot bakgrund härav kan hävdas att de svenska bestämmelserna uppfyller kraven i artikeln.

Artikel 14 - Bedömning och slutsats

Sverige lever upp till åtagandet och bestämmelsen föranleder inga lagändringar.

Artikel 15 (beaktandesatserna 26 och 27) – Utredning och lagföring

Art. 15.1 (beaktandesats 26) – Ej krav på offrets anmälan för utredning och åtal

Enligt bestämmelsen ska medlemsstaterna säkerställa att utredning eller lagföring av brott som avses i artiklarna 3-7 inte är beroende av anmälan eller angivelse av ett offer och att straffrättsliga förfaranden kan fortsätta även om offret har tagit tillbaka sina uppgifter.

I människohandelsdirektivet finns i art. 9.1 en likalydande bestämmelse.

Den svenska regleringen

Den grundläggande regeln om att brott hör under allmänt åtal finns i 20 kap. 3 § rättegångsbalken. Anmälan från målsäganden är alltså ingen förutsättning för att åklagaren ska kunna väcka åtal och straffrättsliga förfaranden kan fortsätta även om målsäganden tar tillbaka sina uppgifter (jfr 20 kap. 1, 3 och 6 §§ rättegångsbalken). De brott som främst aktualiseras med anledning av direktivet (brotten i 6 kap. samt barnpornografibrott) hör alla under allmänt åtal. Det gäller även människohandel. När det gäller olaga tvång – som möjligen i någon utsträckning kan aktualiseras för uppfyllande av art. 3.6 och möjligen även art. 3.2 – finns i och för sig en begränsning genom att olaga tvång genom hot att åtala eller ange annan för brott eller att lämna menligt meddelande förutsätter att målsäganden anmäler brottet för åtal eller att åtal bedöms påkallat ur allmän synpunkt (se 4 kap. 11 § brottsbalken). Den angivna begränsningen bedöms inte innebära att Sverige inte fullgör åtagandet.

Art. 15.2 (beaktandesats 26, sista meningen) – Preskription

Enligt bestämmelsen ska medlemsstaterna se till att det är möjligt att lagföra brott enligt art. 3, 4.2-3 & 5-7 (samtliga brott som rör sexuella övergrepp, att förmå, rekrytera eller tvinga barn att delta i pornografiska fö-

reställningar eller i barnprostitution eller att företa sexuella handlingar med en barnprostituerad), samt allvarliga brott enligt art. 5.6 (produktion av barnpornografi) när pornografiskt material enligt art. 2c(i) & (ii) (avbildningar av barn involverade i verkliga eller simulerade sexuella handlingar eller av ett barns könsorgan för sexuellt syfte) har använts, under en tillräckligt lång tidsperiod efter det att offret uppnått myndighetsåldern och som motsvarar brottets svårhetsgrad.

I art. 8.6 i rambeslutet finns en liknande preskriptionsbestämmelse som dock är begränsad till ”*at least the most serious offences*” i art. 2.

Enligt art. 33 i PC-ES ska preskriptionstiden vid brott enligt artiklarna 18 (sexuella övergrepp), 19.1 (a) (rekrytering av barn till prostitution), 19.1 (b) (tvinga ett barn till, dra vinning av eller utnyttja – dock inte köpa tjänsterna – ett barn för prostitution), 21.1 (a) (rekrytera ett barn att delta i pornografisk föreställning) och 21.1 (b) (tvinga ett barn till, dra vinning av eller utnyttja att ett barn deltar i pornografiska föreställningar) fortsätta att löpa under en tillräcklig tidsperiod efter att offret uppnått myndighetsåldern för att rättegången ska kunna inledas på ett effektivt sätt (dock i proportion till det aktuella brottets svårhetsgrad).

Den svenska regleringen

Bestämmelser om preskription finns i 35 kap. brottsbalken. Av 4 § första stycket framgår att preskriptionstiden som huvudregel ska beräknas från den dag brottet begicks. Av andra stycket framgår dock att när det gäller brott mot personer under arton år enligt 6 kap. 1-6 §§, 8 § tredje stycket eller 12 § (våldtäkt, sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande, våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering och koppleri) eller försök till sådana brott ska preskriptionstiden istället beräknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år. Vidare framgår att detsamma ska gälla brott enligt 16 kap. 10 a § (barnpornografibrott) om brottet avser skildring av barn i pornografisk bild.

Vid analysen av PC-ES inför undertecknande av konventionen konstaterades att art. 33 innebär att bestämmelsen om preskription i 35 kap. 4 § brottsbalken behöver ändras på så sätt att brottskatalogen utvidgas till att omfatta även utnyttjande av barn för sexuell posering av normalgraden (6 kap. 8 § första och andra styckena brottsbalken). Samma bedömning görs i SOU 2010:71, avsnitt, 13.3.28. I enlighet därmed föreslås en utvidgning av 35 kap. 4 § brottsbalken.

Förutsatt att de i SOU 2010:71 föreslagna ändringarna genomförs återstår följande bestämmelser där svensk lagstiftning inte självklart motsvarar åtagandet:

- att förmå barn under åldern för sexuellt självbestämmande att bevittna sexuella handlingar eller sexuella övergrepp (art. 3.2 och 3.3), som i enlighet med vad som framgår av analysen av art. 3 närmast torde vara att bedöma som sexuellt ofredande, ofredande eller olaga tvång,

- att tvinga ett barn till sexuella handlingar med annan person (art. 3.6) som beroende på omständigheterna kan vara att bedöma som sexuellt tvång eller grovt sexuellt tvång eller som medgärningsmannaskap eller medverkan till något annat sexualbrott mot barn, och
- sexuella handlingar med en barnprostituera (art. 4.7) som motsvaras av den svenska bestämmelsen om köp av sexuell handling av barn.

När det gäller att tvinga barn till sexuella handlingar med en tredje person kan det, som framgått ovan, många gånger vara att bedöma som ett sådant brott där preskriptionstiden inte börjar löpa före barnet fyllt arton år, varför Sverige torde uppfylla åtagandet i denna del. När det gäller att förmå ett barn att bevittna sexuella handlingar eller övergrepp eller sexuella handlingar med en barnprostituera torde dock finnas skäl att överväga en ändring av 35 kap. 4 § andras stycket brottsbalken så att det omfattar även brotten *sexuellt ofredande* och *köp av sexuell handling av barn*. I sammanhanget konstateras att straffskalan för dessa brott är densamma som när det gäller brottet utnyttjande av barn för sexuell poseering av normalgraden.

Art. 15.3 (beaktandesats 27) – Effektiva utredningsverktyg

Enligt bestämmelsen ska medlemsstaterna tillse att effektiva utredningsverktyg, såsom de som används vid utredningen av brottslighet som sker i organiserade former eller andra allvarliga brott, finns tillgängliga för personer, enheter eller avdelningar som ansvarar för utredningen och lagföringen av brott enligt art. 3-7.

Av *beaktandesats 27* framgår att sådana utredningsverktyg kan innefatta kommunikationsavlyssning, dold övervakning, inklusive elektronisk övervakning, övervakning av bankkonton och andra typer av ekonomiska utredningar, med hänsyn tagen bl.a. till proportionalitetsprincipen och det aktuella brottets svårhetsgrad. När det bedöms lämpligt i enlighet med nationell rätt bör sådana verktyg även omfatta möjlighet för de brottsutredande myndigheterna att använda en dold identitet på internet.

En motsvarande bestämmelse – dock med avgränsning till grundläggande principer i nationell rätt – finns i art. 30.5 i PC-ES.

Den svenska regleringen

Brottsbekämpande myndigheter har enligt svensk rätt tillgång till ett antal straffprocessuella tvångsmedel, vars användning är beroende av bl.a. proportionalitetsprincipen och det aktuella brottets svårhetsgrad, som i förekommande fall även kan tillämpas när det gäller sexualbrott mot barn som uppfyller relevanta kriterier.

Hemlig teleavlyssning innebär att de brottsbekämpande myndigheterna får tillgång till innehållet i ett telemeddelande, t.ex. ett telefonsamtal, SMS-meddelande eller e-postmeddelande. Rätten får ge tillstånd till hem-

lig teleavlyssning när förundersökningen rör ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott. Tillstånd till hemlig teleavlyssning får även ges genom en s.k. straffvärdeventil, när minimistraffet inte uppgår till fängelse i minst två år men straffvärdet i det enskilda fallet kan antas överstiga två års fängelse.

Hemlig teleövervakning innebär att det i hemlighet hämtas in uppgifter om teledeländan som befordras eller har befordrats till eller från en teledress. Det rör sig om uppgift om bl.a. till vilka telefonnummer eller ip-adresser samtal eller e-post befordras eller har befordrats, vid vilka tidpunkter kommunikationen sker eller har skett och längden på kommunikationen. Tillstånd till hemlig teleövervakning kan ges av rätten när förundersökningen rör brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader, och bl.a. brott enligt 16 kap. 10 a § brottsbalken (barnpornografibrott som inte är att anse som ringa). Vidare får tillstånd meddelas vid misstanke om försök, förberedelse eller stämpling till de nämnda brotten.

De brottsbekämpande myndigheterna har också möjlighet att få tillgång till andra historiska uppgifter än innehållsuppgifter som angår ett elektroniskt meddelande enligt lagen om elektronisk kommunikation. Uppgifterna ska lämnas ut till de brottsbekämpande myndigheterna om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Regeringen har dock i en lagrådsremiss föreslagit att denna möjlighet ska upphävas.

Inför undertecknandet av PC-ES gjordes bedömningen att den i konventionen aktuella artikeln innefattade sådan verksamhet som svensk polis bedriver redan i dag, bland annat genom spaning på internet utan röjande av identiteten. Samma bedömning görs i SOU 2010:71, avsnitt 13.3.25.

Det saknas skäl att i detta sammanhang göra någon annan bedömning.

Art. 15.4 – Identifiering av brottsoffer

Enligt bestämmelsen ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att möjliggöra för utredande enheter och myndigheter att försöka identifiera offer för brott enligt art. 3-7, särskilt genom att analysera barnpornografiskt material, som fotografier eller audiovisuella upptagningar som överförs eller görs tillgängliga via informations- eller kommunikationsteknologi.

En motsvarande bestämmelse – dock med avgränsning till grundläggande principer i nationell rätt – återfinns i art. 30.5 i PC-ES.

Den svenska regleringen

På Rikskriminalpolisen finns en särskild grupp som bl.a. arbetar mot sexuella övergrepp mot barn och barnpornografibrott, spridning av

barnpornografiska bilder på internet och barnsexturism. Gruppen på Rikskriminalpolisen består av nio poliser och en administratör. Rikskriminalpolisen har i sin tur utbildat cirka 150 utredare på de lokala polismyndigheterna i att granska bilder som kan vara barnpornografiska. På Rikskrim tar de sedan emot alla bilder som utredarna granskat och anser är barnpornografiska. Varje bild förses med en unik kod och läggs in i en bilddatabas. Ett datorprogram kan sedan med hjälp av koden sortera bort bilder som redan granskats, om samma bild skulle dyka upp igen. Ytterligare en arbetsuppgift är att identifiera de barn som utsätts på bilderna. Ofta finns information om var bilden är tagen i bildens bakgrund. I filmer lyssnar polisen på språk och dialekter. När barnet och/eller förövaren identifierats inleder den lokala polisen en brottsutredning.

Inför undertecknandet av PC-ES gjordes bedömningen att artikeln innefattade sådan verksamhet som svensk polis bedriver redan i dag. I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.25, noteras att IT-brottssektionen hos Rikspolisstyrelsen visserligen har ett nationellt ansvar men att huvudansvaret för att identifiera barn och förövare med utgångspunkt från tillgängligt bildmaterial åvilar polismyndigheten på lokal nivå. Bedömningen är att Sverige lever upp till kravet.

Det saknas skäl att i detta sammanhang göra någon annan bedömning.

Artikel 15 - Bedömning och slutsats

För att fullt ut leva upp till vad direktivet kräver finns skäl att överväga att utvidga preskriptionsbestämmelsen i 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken till att omfatta även brott enligt 6 kap. 9 och 10 §§ brottsbalken. Därutöver görs bedömningen att art. 15 inte föranleder några lagändringar.

Artikel 16 (beaktandesatserna 28 och 35) – Rapportering av misstankar och sekretesshinder

Art. 16.1 – Rapportering av brott och sekretess

Enligt bestämmelsen ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att se till att nationella sekretessregler inte utgör något hinder för personer som i sin yrkesverksamhet huvudsakligen arbetar med barn från att till myndigheter som ansvarar för skydd av barn rapportera en situation där de har skäligen anledning att misstänka att ett barn är offer för brott enligt art. 3-7.

Någon motsvarande bestämmelse finns inte i rambeslutet. I art. 12.1 i PC-ES anges att sekretessregler inte får förhindra möjligheten för *professionals* som arbetar med barn att anmäla till sociala myndigheter misstankar om att ett barn utgör ett offer för sexuell exploatering eller sexuella övergrepp.

Den svenska regleringen

Enligt 14 kap. 1 § andra stycket socialtjänstlagen (2001:453) är myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten och kriminalvården skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till skydd för ett barn. Skyldigheten gäller även den som är anställd hos sådana myndigheter och den som är verksam inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet. Av 10 kap. 28 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, följer bl.a. att de uppgifter som ska anges vid en anmälan enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen ska lämnas ut utan hinder av sekretess. Anmälningsplikten bryter därmed den tystnadsplikt som annars skulle ha gällt. Det bör också beaktas att det finns en generell bestämmelse i 10 kap. 21 § OSL om undantag från sekretess vid anmälan till åklagare eller polis om brott mot barn. Den bestämmelsen är begränsad till i huvudsak brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken.

Vid analys av PC-ES inför undertecknande konstaterades att Sverige torde uppfylla motsvarande bestämmelse i PC-ES. Samma bedömning görs i SOU 2010:71 avsnitt 13.3.9.

Det saknas anledning att i detta sammanhang göra någon annan bedömning.

Art. 16.2 (beaktandesats 35) – Uppmuntran att rapportera brott

Enligt bestämmelsen ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att uppmuntra var och en som känner till eller i god tro misstänker brott enligt art. 3-7 att rapportera dessa till behöriga myndigheter.

I *beaktandesats 35* uppmanas medlemsstaterna att uppmuntra användandet av de EU-gemensamma jourtelefonnumren.

En motsvarande bestämmelse finns i art. 12.2 i PC-ES.

Den svenska regleringen

I 14 kap. 1 § första stycket socialtjänstlagen (2001:453) finns en lagstadgad uppmaning riktad till allmänheten om att var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden.

Bestämmelsen förutsätter inte lagstiftning och framstår som allmänt hållen. Polisens uppmaningar till allmänheten att anmäla brott, bl.a. på dess hemsida får – utöver bestämmelsen i socialtjänstlagen – anses vara exempel på sådana åtgärder som avses. På UD:s hemsida finns också sedan 2007 information om s.k. barnsexturism och personer som ser eller misstänker att barn utnyttjas sexuellt uppmanas kontakta antingen den lokala polisen eller svensk polis. Vidare kan nämnas att svenska ambassaden i

Bangkok lagt ut information på sin hemsida om barnsexturism och hur anmälan mot sådan brottslighet utomlands kan göras, bl.a. till de nordiska polissambandsmännen i Thailand.

Vid analys av PC-ES inför undertecknande konstaterades att Sverige torde uppfylla motsvarande bestämmelse i PC-ES. Samma bedömning görs i SOU 2010:71, avsnitt 13.3.9.

Även i detta sammanhang görs bedömningen att Sverige lever upp till den aktuella bestämmelsen.

Artikel 16 - Bedömning och slutsats

Bestämmelserna föranleder inga lagändringar.

Artikel 17 (beaktandesats 29) – Behörighet och samordning av åtal

Art. 17.1 – Behörighet

Enligt bestämmelsen ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att fastställa sin behörighet när det gäller något av de brott som avses i artiklarna 3-7, när

- a) brottet helt eller delvis begåtts inom medlemsstatens territorium, eller
- b) gärningsmannen är medborgare i medlemsstaten.

Jurisdiktion/behörighet enligt 17.1a och b motsvaras av art. 8.1 (a) och (b) i rambeslutet. Jurisdiktionsbestämmelser finns också i art. 25.1 i PC-ES. Enligt den ska konventionsstaterna säkerställa sin behörighet (domsrätt) över de i konventionen angivna brotten när brotten begås

- a) på dess territorium,
- b) ombord på ett fartyg som är registrerat i den staten,
- c) ombord på ett flygplan registrerat under den statens lagar
- d) av en av dess medborgare, eller
- e) av en person som är stadigvarande bosatt på dess territorium.

I art. 25.2 i PC-ES finns dessutom en bestämmelse om att konventionsstaterna ska sträva efter att vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att fastställa jurisdiktion beträffande brotten enligt konventionen när brottet begåtts mot en av dess medborgare eller en person som har hemvist inom dess territorium.

Den svenska regleringen

Tillämpligheten av svensk lag och frågor om svensk straffrättslig domsrätt regleras i huvudsak i 2 kap. brottsbalken. Enligt 1 § döms efter svensk lag och vid svensk domstol om brottet begåtts i Sverige. Enligt 4 § anses ett brott begånget där den brottsliga handlingen företogs, så ock där brottet fullbordades eller, vid försök, där brottet skulle ha fullbordats. Så snart någon del av den brottsliga handlingen har ägt rum här i riket, är handlingen i sin helhet att anse som begånget i Sverige. Svensk domstol är enligt 2 § också behörig att döma för brott som har begåtts

utomlands, om brottet har begåtts av en svensk medborgare eller av utlänning med hemvist i Sverige, eller av utlänning utan hemvist i Sverige, som efter brottet blivit svensk medborgare eller tagit hemvist här i riket eller av annan utlänning som finns i landet om det på brottet kan följa fängelse i mer än sex månader. I 3 § räknas vissa fall upp där det i andra fall än som avses i 2 § döms efter svensk lag och vid svensk domstol för brott som begåtts utom riket, t.ex. enligt 3 § 5 punkten om brottet begåtts inom område som inte tillhör någon stat och förövats mot svensk medborgare, svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot utlänning med hemvist i Sverige. Svensk domstol har enligt 3 § 7 punkten också en formellt vidsträckt behörighet att döma för brott begångna utanför Sverige avseende brott med ett minimistraff om fyra års fängelse i straffskalan. Det finns dock ett principiellt krav på åtalsförordnande för brott begångna utomlands enligt 5 § andra stycket. Sverige uppfyller åtagandet enligt den första punkten.

Samma bedömning görs i SOU 2010:71, avsnitt 13.3.20.

Art. 17.2 – Underrätta kommissionen om ytterligare behörighet

Av bestämmelsen följer att medlemsstaterna ska underrätta kommissionen om de bestämmer sig för att fastställa ytterligare behörighet när det gäller något av de brott som avses i artiklarna 3-7 och som har begåtts utanför medlemsstatens territorium, t.ex. när

- a) brottet har begåtts mot en medborgare eller en person med hemvist i den medlemsstaten, eller
- b) brottet har begåtts till förmån för en juridisk person som är etablerad på den medlemsstatens territorium, eller
- c) gärningsmannen har sin hemvist på medlemsstatens territorium.

Bestämmelsen motsvaras i huvudsak av art. 8.2 i rambeslutet. En likalydande bestämmelse finns i människohandelsdirektivet i art. 10.2.

Den svenska regleringen

Med hänsyn till att det inte längre finns förutsättningar att inkludera s.k. *opt-outs* har de kontroversiella punkterna i stället placerats i en egen punkt 1a som utformats som en *opt-in* istället för en *opt-out* möjlighet. Behörighet eller jurisdiktion enligt den punkten avser brott som begåtts mot en medborgare eller en person med hemvist i en medlemsstat samt om brottet begåtts till förmån för en juridisk person etablerad i en medlemsstat. Sådan jurisdiktion finns inte generellt i dag i Sverige vilket alltså med nuvarande utformning inte utgör något problem.

Art. 17.3 – Behörighet vid brott som begås med hjälp av ett IT-system

Enligt den andra punkten ska medlemsstaterna tillse att deras behörighet omfattar situationer när brott enligt art. 5 och 6 och, i relevanta fall, enligt art. 3 och 7, begås med hjälp av informations- och kommunikationsteknologi som någon berett sig tillträde till från medlemsstatens territo-

rium oavsett om den (informations- och kommunikationsteknologin) är baserad på medlemsstatens territorium. Syftet med bestämmelsen är träffa alla brott där ett informationssystem används gränsöverskridande.

Bestämmelsen överensstämmer i huvudsak med art. 8.5 i rambeslutet. Den bestämmelsen är dock begränsad till barnpornografibrott samt anstiftan, medhjälp och försök till sådana brott.

Den svenska regleringen

När två personer kommunicerar över t.ex. internet i två olika länder och ett brott enligt direktivet begås online kan brottet enligt svensk rätt anses begånget både hos offret och gärningsmannen.

Art. 17.4 – Ej uppställande av krav på dubbel straffbarhet

Artikel 17.4 föreskriver att vid lagföringen av ett brott som avses i art. 3.4-6, art. 4.2-3 & 5-7, samt art. 5.6, vilket begåtts utanför den berörda medlemsstaten, ska, i fall som nämns i artikel 17.1 b medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att dess behörighet inte är beroende av att gärningarna är straffbelagda på den plats där de begicks.

Motsvarande bestämmelse saknas i rambeslutet. Enligt art. 25.4 i PC-ES förbinder sig konventionsstaterna att ta bort kravet på dubbel straffbarhet beträffande brott enligt konventionens artiklar 18, 19, 20.1 (a) samt 21.1 (a) och (b). Artikeln anses representera ett viktigt mervärde i konventionen. Syftet med den är att bekämpa s.k. barnsexturism.

Den svenska regleringen

Enligt 2 kap. 2 § andra stycket brottsbalken gäller krav på dubbel straffbarhet för domsrätt som grundar sig på denna bestämmelse. I 2 kap. 2 § fjärde stycket brottsbalken finns särbestämmelser enligt vilka krav på dubbel straffbarhet inte ska uppställas för vissa sexualbrott begångna mot en person som inte fyllt 18 år.

För vissa av de brott som omfattas av åtagandet enligt PC-ES görs inget undantag från kravet på dubbel straffbarhet i svensk rätt. Det gäller normalgraden av utnyttjande av barn för sexuell posering och köp av sexuell handling av barn. För att leva upp till åtagande i PC-ES föreslås därför i SOU 2010:71, avsnitt 13.2.20, en utvidgning av brottskatalogen i 2 kap. 2 § brottsbalken till att omfatta även brotten köp av sexuell handling av barn och utnyttjande av barn för sexuell posering (normalgraden).

I direktivet uppställs undantag från kravet på dubbel straffbarhet för brott enligt direktivet. Förutsatt att förslagen i SOU 2010:71 genomförs torde bestämmelsen inte innebära något problem för Sverige.

Art. 17.5 – Allmänt åtal vid brott begånget utomlands

Artikel 17.5 föreskriver att vid lagföringen av ett brott som avses i artiklarna 3-7 vilket begåtts utanför den berörda medlemsstaten, ska, i fall som nämns i artikel 17.1b medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att dess behörighet inte är beroende av att åtal endast får väckas på grundval av en anmälan från offret på den plats där brottet begicks, eller en formell underrättelse från den stat där brottet begicks.

En motsvarande bestämmelse finns i art. 25.6 i PC-ES. Den är dock begränsad till brott som stadgas i konventionens art. 18 (sexuella övergrepp), 19 (barnprostitution), 20.1 (a) (framställning av barnpornografi) och 21 (brott avseende barns deltagande i pornografiska föreställningar).

Den svenska regleringen

Brott enligt direktivet hör under allmänt åtal enligt 20 kap. 3 § rättegångsbalken och omfattas därmed också av åklagarens åtalsplikt enligt 20 kap. 6 § rättegångsbalken. Brott som begåtts utomlands omfattas dock av regeln i 2 kap. 5 § brottsbalken om särskilt åtalsförordnande. Den bestämmelsen innebär dock inte att åtal är beroende av offrets anmälan eller angivelse från den stat där brottet begåtts.

Vid analysen av PC-ES inför undertecknande gjordes bedömningen att Sverige torde uppfylla åtagandet enligt konventionen. Samma bedömning görs i SOU 2010:71, avsnitt 13.3.20.

När det gäller olaga tvång – som möjligen i någon utsträckning kan aktualiseras för uppfyllande av art. 3.6 och möjligen även art. 3.2 – finns dock en begränsning i åtalsrätten. Vad gäller olaga tvång genom hot att åtala eller angiva annan för brott eller att lämna menligt meddelande är det en förutsättning att målsäganden anger brottet till åtal eller att åtal är påkallat ur allmän synpunkt (se 4 kap. 11 § brottsbalken). Den angivna begränsningen bedöms inte innebära att Sverige inte fullgör åtagandet.

Beaktandesats 29 – Barnsexturism

Av beaktandesatsen framgår att regler om behörighet bör ändras för att säkerställa att personer från EU som begår sexuella övergrepp eller exploaterar barn sexuellt kan åtalas även om de begår brott utanför EU. Med s.k. barnsexturism ska enligt beaktandesatsen förstås sexuell exploatering av barn av en eller flera personer som reser från sin vanliga miljö till ett resmål där de har sexuella kontakter med barn. När barnsexturism äger rum utanför EU, uppmuntras medlemsstaterna att genom tillgängliga nationella och internationella instrument, inklusive multi- och bilaterala avtal om utlämning, ömsesidigt bistånd eller överförandet av lagföring, att samarbeta med tredje länder och internationella organisationer i syfte att bekämpa barnsexturism. Medlemsstaterna uppmanas främja en öppen dialog och kommunikation med länder utanför EU för att det ska

vara möjligt att i enlighet med relevant nationell rätt åtala gärningsmän som reser utanför EU som barnsexturister.

Den svenska regleringen

Som framgått ovan finns i Sverige goda möjligheter att lagföra personer som begått brott enligt direktivet i något annat land. Se vidare analysen av art. 21 beträffande åtgärder för att motverka barnsexturism.

Artikel 17 - Bedömning och slutsats

Förutsatt att de i SOU 2010:71 föreslagna ändringarna i 2 kap. 2 § brottbalken med anledning av PC-ES genomförs lever Sverige upp till åtagandet och art. 16 föranleder vid sådant förhållande inga ytterligare lagändringar.

Artikel 18 (beaktandesatserna 2, 7, 30 och 32) – Hjälp, stöd och skyddsåtgärder för brottsoffer som är barn

Enligt *artikel 18.1* ska barn som är offer för brott enligt art. 3-7 ges hjälp, stöd och skydd i enlighet med art. 19 och 20 och med beaktande av barnets bästa (jfr beaktandesatserna 2, 7 och 30).

Av *artikel 18.2* följer att medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att barn får hjälp och stöd så snart de behöriga myndigheterna har en skäligen grundad indikation att anta att barnet kan ha utsatts för något av de brott som avses i art. 3-7.

Av *artikel 18.3* framgår att om det råder osäkerhet om åldern på en person som har utsatts för något av de brott som avses i art. 3-7 och om det finns skäl att anta att det rör sig om ett barn, ska medlemsstaterna säkerställa att personen förutsätts vara ett barn så att han eller hon erhåller omedelbar tillgång till hjälp, stöd och skydd i enlighet med artiklarna 19 och 20.

I art. 11.2 i PC-ES finns en bestämmelse som motsvarar art. 17.2 i direktivet. Art. 17.1-2 motsvarar även art. 13.1-2 och art. 17.1a art. 11.2 i människohandelsdirektivet.

Den svenska regleringen

Att Sverige och svenska myndigheter är skyldiga att arbeta med barnets bästa i främsta rummet, framgår av t.ex. 1 kap. 2 § socialtjänstlagen.

Enligt 2 a kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) är huvudregeln att det är kommunen som har det yttersta ansvaret för att de som vistas där får det stöd och den hjälp som de behöver. Om den enskilde är bosatt i en annan kommun än vistelsekommunen är det enligt 3 § samma kapitel i stället bosättningskommunen som har ansvaret. Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt har enligt 4 § 1 §

socialtjänstlagen rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och för sin livsföring i övrigt. Socialnämnden har enligt 5 kap. 11 § socialtjänstlagen ansvar för att verka för att brottsoffer och deras närstående får stöd och hjälp. Socialnämnden ska alltid göra en individuell bedömning i varje enskilt fall av vilket behov av stöd och hjälp den enskilde har.

Socialtjänsten har genom socialtjänstlagen och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga det yttersta ansvaret för att se till att barn får det stöd, den hjälp och det skydd som de är i behov av. Även landstingen har enligt hälso- och sjukvårdslagen skyldighet att ge vård och rehabilitering som ska bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet. Tillgång till psykiatrisk vård av akut karaktär finns i alla landsting.

I samband med analysen inför undertecknande av PC-ES gjordes bedömningen att Sverige i praktiken torde leva upp till åtagandet när det gäller barn vars ålder är oklar, även om det inte finns någon generell regel som säger att en person ska behandlas som ett barn om åldern är oklar. Däremot är det naturligt i Sverige att sociala myndigheter agerar som om det är ett barn i de fall åldern är oklar men det finns skäl att tro att det rör sig om ett barn. I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.8, liksom analysen inför antagandet av människohandelsdirektivet när det gäller motsvarande bestämmelser i det direktivet³, görs samma bedömning.

Det saknas skäl att i detta sammanhang göra någon annan bedömning.

Artikel 18 - Bedömning och slutsats

Sverige lever upp till åtagandet och bestämmelserna föranleder inga lagändringar.

Artikel 19 (beaktandesatserna 31 och 32) – Hjälp och stöd till brottsoffer

Art. 19.1 - Inledning

Medlemsstaterna ska enligt bestämmelsen vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att brottsoffer får hjälp och stöd före, under och en lämplig tid efter de straffrättsliga förfarandena så att de kan utöva de rättigheter som fastställs i rambeslut 2001/220/RIF av den 15 mars 2001 om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden (brottsoffer-rambeslutet) och i direktivet. Medlemsstaterna ska särskilt vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa skydd för barn som anmäler övergrepp inom familjen.

Bestämmelsen motsvarar art. 11.1 i människohandelsdirektivet.

³ Analys inför antagande av Europaparlamentets och rådets direktiv om bekämpande av människohandel samt skydd av offer; Justitiedepartementet, Straffrättsenheten 2011-03-15

Den svenska regleringen

Enligt svensk rätt kan ett målsägandebitråde, under vissa förutsättningar, förordnas för ett brottsoffer från och med att förundersökningen har inletts – i vissa undantagsfall även tidigare – fram till dess att domen vunnit laga kraft (lag [1988:609] om målsägandebitråde). När det gäller stöd för tiden efter ett straffrättsligt förfarande hänvisas till vad som sagts i samband med analysen av art. 18 om kommunernas och socialtjänsternas ansvar enligt socialtjänstlagen.

Art. 19.2 – Hjälp och stöd får ej villkoras av medverkan i brottsprocessen

Artikel 19.2 föreskriver att medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att hjälp och stöd till barn som är brottsoffer inte villkoras av att barnet är villigt att samarbeta under brottsutredningen, åtalet eller rättegången.

Bestämmelsen motsvarar art. 11.3 i människohandelsdirektivet.

Den svenska regleringen

Varken förordnande av målsägandebitråde eller hjälp och stöd enligt socialtjänstlagen är villkorat av att målsäganden är villig att samarbeta i rättsprocessen.

Art. 19.3 – Psykosocialt stöd till barn som är brottsoffer

Enligt artikel 19.3 ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att tillse att specifika åtgärder för att hjälpa och stödja barn som är brottsoffer utnyttja sina rättigheter enligt direktivet, vidtas efter en individuell prövning av barnets behov i det enskilda fallet och med vederbörlig hänsyn till barnets synpunkter, behov och bekymmer.

En motsvarande bestämmelse finns i art. 14.1 i PC-ES och i art. 14.1 i människohandelsdirektivet finns en liknande bestämmelse.

Den svenska regleringen

Även när det gäller denna bestämmelse hänvisas till vad som vid analysen av art. 18 sagts om Socialtjänstens ansvar.

I samband med analysen inför undertecknande av PC-ES konstaterades att Sverige torde leva upp till bestämmelsen. Samma bedömning görs i SOU 2010:71 (avsnitt 13.3.11). I betänkandet konstateras dock att ordningen med att en vårdnadshavare kan neka ett barn behandling som barnet är i behov av inte är godtagbar. Mot bakgrund av dels möjligheterna att tillerkänna den ene föräldern ensam vårdnad, även interimistiskt, för att tillgodose ett barns behov av behandling, dels att frågan om barns behov av behandling är under beredning i Regeringskansliet, görs dock bedömningen att Sverige uppfyller åtagandet i denna del (s. 424).

Det saknas skäl att i detta sammanhang göra någon annan bedömning.

Art. 19.4 – Särskilt sårbara brottsoffer/brottsofferrambeslutet

Bestämmelsen föreskriver att barn som är offer för brott enligt art. 3-7 ska anses som särskilt sårbara brottsoffer i enlighet med art. 2.2, art. 8.4 och 14.1 i brottsofferrambeslutet.

Bestämmelsen innebär att barn som är offer för brott enligt direktivet ska betraktas som särskilt sårbara enligt vissa bestämmelser i brottsofferrambeslutet. Det handlar om:

- att dessa brottsoffer ska få den särskilda behandling som på bästa sätt motsvarar deras situation (art. 2.2),
- att dessa brottsoffer ska skyddas mot följderna av att vittna offentligt och att de genom domstolsbeslut kan få vittna under sådana förhållanden som gör det möjligt att uppnå detta syfte, på varje sätt som är lämpligt och förenligt med de grundläggande principerna i lagstiftningen (art. 8.4),
- att medlemsstaterna med särskild tonvikt vid denna brottsoffergrupps behov, genom sina offentliga organ eller genom att finansiera organisationer till stöd för brottsoffer, ska uppmuntra initiativ som gör det möjligt för personer som medverkar i rättsliga förfaranden eller som på annat sätt har kontakt med brottsoffren att få en lämplig utbildning (art. 14.1).

Den svenska regleringen

Bestämmelsen innebär inget problem för Sverige. Kopplingen till brottsofferrambeslutet kan sägas vara rimlig mot bakgrund av att det rör sig om barn som är offer för sexualbrott. I samband med antagandet av brottsofferrambeslutet gjordes bedömningen att Sverige levde upp till åtagandet enligt rambeslutet.

När det gäller att brottsoffren ska få särskild behandling hänvisas därutöver till vad som sagts ovan under analysen av art. 18 och 19. När det gäller att avge vittnesmål i domstol och behovet av särskilda utbildningsinsatser hänvisas till analysen av art. 20.

Art. 19.5 – Hjälp, stöd och information till offrets familj

Enligt bestämmelsen ska medlemsstaterna, i den utsträckning det är lämpligt och möjligt, vidta åtgärder för att ge hjälp och stöd till familjen till det barn som är ett brottsoffer och som åtnjuter sina rättigheter enligt direktivet när familjen befinner sig på medlemsstatens territorium. Särskilt ska medlemsstaterna, när det är lämpligt och möjligt, tillämpa art. 4 i brottsofferrambeslutet (rätten att få information) på familjen.

En likalydande bestämmelse finns i art. 14.3 i människohandelsdirektivet.

Den svenska regleringen

Det ingår i socialtjänstens uppgifter att ge stöd till ett brottsoffers familjemedlemmar, i vart fall dem som barnet bor tillsammans med. Artikelns

tillämpningsområde begränsas genom att den endast gäller när offrets familj befinner sig på medlemsstatens territorium.

Hänvisningen till art. 4 i brottsofferrambeslutet innebär att bestämmelserna där om information till brottsoffret även ska gälla offrets ”familj”. Reglerna i Sverige om information till brottsoffer träffar vårdnadshavarna när offret är omyndigt.

Artikel 19 - Bedömning och slutsats

Sverige uppfyller åtagandet och bestämmelserna föranleder inga lagändringar.

Artikel 20 (beaktandesatserna 30 och 32) – Skydd för barn som är brottsoffer under brottsutredningar och straffrättsliga förfaranden

Art. 20.1 och 20.2 (beaktandesats 30) – Särskild företrädare för barn/kostnadsfri juridisk rådgivning

Av *artikel 20.1* följer att medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att behöriga myndigheter i samband med brottsutredningar och straffrättsliga förfaranden, i enlighet med offrens roll i det relevanta rättssystemet, utser en särskild företrädare för det barn som är brottsoffer när, enligt den nationella lagstiftningen, personerna med föräldransvar är förhindrade att företräda barnet på grund av en intressekonflikt mellan dem och barnet eller när det rör sig om ett ensamkommande barn eller barnet är skilt från sin familj.

Enligt *artikel 20.2* ska medlemsstaterna tillse att barn som är brottsoffer ofördröjligen får tillgång till juridisk rådgivning samt, i enlighet med offrens roll i det berörda rättssystemet, tillgång till ett juridiskt ombud, även för att kunna begära ersättning. Juridisk rådgivning och juridiskt ombud ska vara kostnadsfritt när barnet saknar tillräckliga ekonomiska resurser.

Liknande bestämmelser finns i art. 31.3 och 4 i PC-ES. Bestämmelserna motsvaras även av art. 15.1 & 2 i människohandelsdirektivet.

Den svenska regleringen

Genom lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn respektive lagen (1988:609) om målsägandebiträde har Sverige ett långtgående system för juridiskt biträde till barn som brottsoffer, i synnerhet vid sexualbrott.

Bestämmelsen i art. 20.2 torde inte innebära några problem för Sverige. I de flesta fall omfattas åtagandet av svenska regler om rätt till målsägandebiträde. I de fallen gäller dock att biträde ges ”i målet”. Uppdrag som målsägandebiträde upphör när dom vinner laga kraft och målsägandebiträdandet har ingen befogenhet till skadestandsfrågor utanför huvudför-

handling t.ex. ansökan om brottsskadeersättning och försäkringsersättning.

Det finns enligt 15 § 1 stycket brottsskadelagen (1978:413) en möjlighet till ersättning för utredningskostnader och för biträde. Det krävs dock att särskilda skäl, med hänsyn till sökandens ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter, talar för det. Brottsoffermyndigheten har haft en restriktiv praxis vad gäller ersättning för denna typ av kostnad. Orsaken är att man anser att myndighetens serviceskyldighet är mycket långtgående och att det därför saknas anledning att anlita ett ombud. I de få ärenden där det utgått ersättning för ombudskostnader har det förekommit att språksvårigheter ansetts utgöra ett sådant särskilt skäl.⁴

På svenskt initiativ har i *beaktandesats 32* förtydligats att det är tillräckligt med den hjälp som myndigheter erbjuder vid t.ex. ansökan om brottsskadeersättning. Detta överensstämmer också med hur människohandelsdirektivet utformats. Därmed görs bedömningen att Sverige uppfyller åtagandet.

Art. 20.3-4 – Förhör med barn under förundersökning

Artikel 20.3 stadgar att, utan att det påverkar rätten till försvar, ska medlemsstatsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att följande iakttas i samband med utredningar av något av de brott som avses i art. 3-7:

- a) Att barnet förhörs utan onödigt dröjsmål efter det att uppgifterna har rapporterats till de behöriga myndigheterna.
- b) Att barnet, vid behov, förhörs i lokaler som utformats eller ställts i ordning för detta ändamål.
- c) Att barnet, vid behov, förhörs av eller genom yrkeskunniga personer som är särskilt utbildade för detta ändamål.
- d) Att samma personer, om så är möjligt och lämpligt, håller alla förhör med barnet.
- e) Att antalet förhör blir så få som möjligt och endast utförs om det är strikt nödvändigt för brottsutredningar och straffrättsliga förfaranden.
- f) Att barnet får åtföljas av sitt juridiska ombud eller, om så är lämpligt, av en vuxen som han eller hon själv har valt, såvida det inte föreligger ett motiverat beslut som fastställer något annat med avseende på den personen.

Av *artikel 20.4* följer att medlemsstaterna, i samband med utredningar av något av de brott som avses i art. 3-7, ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att alla förhör med ett barn som är brottsoffer eller, i förekommande fall, med ett barnvittne, får spelas in audiovisuellt, och att dessa inspelade förhör får användas som bevisning i straffrättsliga

⁴ Utbetalning av brottsskadeersättning till offer för människohandel. Redovisning av ett regeringsuppdrag. Brottsoffermyndigheten 2010.

förfaranden inför domstol, i enlighet med bestämmelserna i den nationella lagstiftningen.

Bestämmelserna motsvaras av art. 15.3-4 i människohandelsdirektivet.

Den svenska regleringen

Polisen arbetar enligt särskilda metoder när offret är ett barn. Förhör hålls av särskilt utbildad personal i sk. barnahus, eller speciellt inredda förhörsrum för barn hos polisen, i syfte att barnet ska slippa besöka olika inrättningar och inte behöva upprepa sin historia. Det innebär också att förundersökningen kan genomföras snabbare. Videoförhör används för att barnet inte ska behöva närvara vid rättegången. Det är en svensk utgångspunkt att barn så långt möjligt inte ska behöva infinna sig till förhandling.

Bestämmelserna torde inte medföra några problem för Sverige. Vi har idag ett väl fungerande system för förhör med barn under förundersökning som väl överensstämmer med bestämmelserna i punkterna.

Art. 20.5 – Förhör med barn vid rättegång

Enligt artikel 20.5 ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att det i samband med straffrättsliga förfaranden i domstol som rör något av de brott som avses i art. 3-7 kan beslutas att

- a) förhöret ska genomföras inom stängda dörrar, och att
- b) barnet får höras i domstolen utan att vara närvarande, framför allt genom användning av lämplig kommunikationsteknik.

Bestämmelsen motsvaras av art. 15.5 i människohandelsdirektivet.

Den svenska regleringen

Bestämmelsen framstår som oproblematisk. Undantag från förhandlingsoffentligheten framgår av 5 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken jämförd med 35 kap. 12 § offentlighets och sekretesslagen (2009:400) [OSL]. Regleringen omfattar de som är under 15 år. Beträffande personer mellan 15 och 18 år ställs något högre krav för stängda dörrar. Av 36 kap. 4 § rättegångsbalken framgår bl.a. att om den som åberopas som vittne är under femton år ska rätten med hänsyn till omständigheterna pröva om barnet får höras som vittne. Av 35 kap. 14 § andra punkten rättegångsbalken följer att i sådana fall kan t.ex. en videoinspelning av ett förhör läggas fram under huvudförhandlingen. Idag finns också enligt 5 kap. 10 § rättegångsbalken goda möjligheter för förhörspersoner, inte minst barn, att delta i en rättegång genom ljud- eller bildöverföring (alltså video- eller telefonkonferens).

Art. 20.6 – Sekretesskydd m.m.

I artikel 20.6 föreskrivs att medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att, när det ligger i det barns som är ett brottsoffer intresse och med beaktande av andra övergripande intressen, skydda deras privatliv, identitet och bild samt att förhindra spridning av information som skulle kunna leda till identifiering av barnet.

Bestämmelserna motsvaras av art. 31.1e i PC-ES.

Den svenska regleringen

Enligt 35 kap. 12 § OSL gäller sekretess hos domstol för uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i mål om bl.a. sexualbrott eller människohandel. Vidare gäller sekretess hos domstol för uppgift om en ung person som skildras i pornografisk bild om det kan antas att denne eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i mål om bl.a. barnpornografibrott. Av 43 kap. 4 § OSL framgår att sekretess gäller hos domstol för uppgift i bild som ingår i ljud- och bildupptagning av ett förhör som hållits i domstol, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den hörde lider men.

I SOU 2010:71 görs bedömningen att Sverige uppfyller konventionsåtagandet i denna del.

Det saknas anledning att i detta sammanhang göra någon annan bedömning.

Artikel 20 - Bedömning och slutsats

Sverige bedöms leva upp till åtagandet och bestämmelserna föranleder inga lagändringar.

Artikel 21 (beaktandesatserna 29 och 33) – Annonsering av övergreppsmöjligheter och barnsexturism

Enligt bestämmelsen ska medlemsstaterna vidta lämpliga åtgärder för att förhindra eller förbjuda

- a) spridningen av material som gör reklam för möjligheten att begå brott enligt art. 3-6 eller
- b) anordnandet för andra, oavsett om det sker för kommersiella eller icke-kommersiella ändamål, av resor i syfte att begå brott enligt art. 3-5.

Av *beaktandesats 33* framgår att olika typer av förebyggande åtgärder, som utarbetandet och förstärkandet av uppförandekoder eller av självreglerande mekanismer för turismindustrin, etiska koder eller ”kvalitets-

märkning” av turismorganisationer som bekämpar barnsexturism eller har en uttalad policy att hantera den formen av turism, bör utarbetas.

I PC-ES art. 8.2 finns en bestämmelse om att parterna ska förebygga eller förbjuda *annonsering* av brott enligt konventionen. I art. 9.2 finns en bestämmelse om deltagande av den privata sektorn, däribland turism- och reseindustrin.

Den svenska regleringen

Att sprida material som annonserar om övergrepp torde många gånger kunna vara straffbart. Exempelvis kan det utgöra barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § p. 4 brottsbalken att förmedla kontakter mellan köpare och säljare av barnpornografiska bilder. Tillåtande av annonser vari sexuella tjänster bjuds ut torde kunna utgöra koppleri enligt 6 kap. 12 § brottsbalken. Annonsering om barn för sexuell posering torde kunna omfattas av straffbestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering i 6 kap. 8 § brottsbalken (främjande). I den mån det är möjligt att tänka sig annonsering om sexuella övergrepp av barn torde bestämmelsen om uppvigling i 16 kap. 5 § brottsbalken kunna aktualiseras. Dessutom kan nämnas att den som tillhandahåller elektroniska anslagstavlor har en skyldighet att ta bort meddelanden vars innehåll uppenbart är att bedöma som barnpornografibrott eller uppvigling (5 § lagen (1998:112) om elektroniska anslagstavlor).

När det gäller åtgärder för att förhindra eller förbjuda researrangemang i syfte att begå brott handlar det framför allt om åtgärder av förebyggande karaktär.

Det finns exempel på frivilliga samarbeten med resebranchen m.m. Här har redan mycket gjorts, även inom EU (N/FIN:s redovisning):

- Sedan 1992 har den svenska resenäringen arbetat med att stoppa sexhandeln med barn i samarbete med bl.a. Rädda Barnen och ECPAT Sverige. Samarbetet har skett i olika projekt för att uppmärksamma politiker, organisationer och företag om barnsexturism. Ett antal seminarier har genomförts där företrädare för reseföretag har medverkat. Svenska researrangörer har antagit en uppförandekod mot barnsexturism, *The Code*, som bl.a. innebär att man bara sluter avtal med godkända hotell som inte tillåter barnsexturism.
- Rikskriminalpolisens barnpornografigrupp arbetar med barnsexturism. Sedan flera år tillbaka finns ett etablerat samarbete mellan ECPAT och Rikskriminalpolisen.
- Meddelande från KOM om kampen mot turism där barn utnyttjas sexuellt beslutades i november 1996 (KOM(1996)547 slutlig). Meddelandet grundade sig på den handlingsplan som antogs vid världskongressen mot kommersiell sexuell exploatering av barn i Stockholm 1996. Rådsslutsatser beslutades i november 1997.
- Ett meddelande från KOM om att genomföra åtgärder för att motverka barnsexturism beslutades i maj 1999 (KOM(1999)262 slutlig).

Rådsslutsatser beslutades i december 1999. Medel anslogs för informationsprojekt, som bl.a. drivs av ECPAT Sverige. Beträffande projektet ”Uppförandekod för researrangörer mot barnsexturism” (med finansiellt stöd från EU) bidrog Utrikesdepartementet och Socialdepartementet till den nationella medfinansieringen.

IAOP från 2009 (*Action Oriented Paper*) on strengthening the EU external dimension on action against trafficking in human beings anges att EU bör arbeta aktivt i fråga om sexförbrytare som reser utomlands och produktion av barnpornografi. Där betonas värdet av kunskap om övergrepp av EU-medborgare som reser utomlands för att utforma motåtgärder, däribland medvetandeskapande arbete gentemot rese- och turistbranschen.

I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.6 och 6, görs bedömningen att Sverige uppfyller konventionsåtagandena.

Samma bedömning görs här.

Artikel 21 - Bedömning och slutsats

Sverige bedöms leva upp till åtagandet och bestämmelserna föranleder inga lagändringar.

Artikel 22 – Förebyggande interventionsprogram eller åtgärder för personer som befarar att de kan begå brott

Enligt bestämmelsen ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att personer som befarar att de kan komma att begå ett brott enligt art. 3-7 i lämpliga fall kan få tillgång till effektiva interventionsprogram eller åtgärder för att bedöma och förebygga risken att brott begås.

En motsvarande bestämmelse finns i PC-ES i art. 7.

Bestämmelsen – som tidigare ingick som en punkt i en annan artikel avser tillgång till förebyggande behandling. Den har placerats i en egen artikel för att underlätta förståelsen och undvika missförstånd i fråga om när sådana program eller åtgärder ska erbjudas (det fanns tidigare en koppling till det straffrättsliga förfarandet).

Personer som upplever att de kan vara i riskzonen att begå sexuella övergrepp kan, oavsett var i landet de bor, kontakta Centrum för Andrologi och Sexualmedicin (CASM) på Karolinska universitetssjukhuset i Huddinge för att få vård och behandling. CASM forskar och utvecklar behandlingsmetoder och erbjuder olika former av terapi. Såväl kvinnor som män söker sig till kliniken för att lära sig att hantera sin sexuella problematik Andra verksamheter som tar emot samtal från oroliga personer

som upplever att de kan komma att begå sexuella övergrepp är RFSU och enskilda terapeuter. Ofta hänvisas dessa hjälpsökande personer till CASM. I början av sommaren 2011 beviljade regeringen medel (10 000 000 kr) till utvecklandet av CASM:s verksamhet.

Regeringen gav i januari 2010 Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) respektive Socialstyrelsen i uppdrag att genomföra dels en utvärdering av effekterna av behandlingsmetoder för personer som begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn (SBU), dels en kartläggning av förekomsten i Sverige av sådana behandlingsmetoder (Socialstyrelsen). SBU drar i sin rapport Medicinska och psykologiska metoder för att motverka sexuella övergrepp mot barn från maj 2011 bl.a. slutsatsen att det saknas forskning om förebyggande metoder när det gäller personer som inte begått övergrepp men har en förhöjd risk (s. 14). Socialstyrelsen drar i sin rapport Behandlingsinsatser för personer som har begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn från januari 2011 slutsatsen att vetenskapligt beprövade behandlingsinsatser bör utvecklas och tillgängliggöras för män, kvinnor och barn som har begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp (s. 8). Ärendet bereds vidare inom Socialdepartementet. I samband med uppföljningen 2012 av den nationella handlingsplanen mot sexuell exploatering av barn kommer regeringen att bedöma behovet av ytterligare åtgärder för att bekämpa sexuell exploatering av barn.

I samband med analysen inför undertecknandet av PC-ES gjordes bedömningen att Sverige torde leva upp till konventionens åtaganden. Samma bedömning görs i SOU 2010:71 (avsnitt 13.3.4).

Även om det, som framgått av de ovan redovisade rapporterna, finns utrymme för utveckling när det gäller förebyggande program, görs bedömningen att Sverige lever upp till åtagandet i denna del.

Artikel 22 - Bedömning och slutsats

Sverige bedöms leva upp till åtagandet och bestämmelserna föranleder inga lagändringar.

Artikel 23 (beaktandesatserna 34 och 36) - Förebyggande

Art. 23.1 (beaktandesats 34) – Minska efterfrågan

Enligt bestämmelsen ska medlemsstaterna vidta lämpliga åtgärder, som utbildning och fostran, för att motverka och minska den efterfrågan som ligger till grund för alla former av sexuella övergrepp mot och sexuell exploatering av barn.

En liknande bestämmelse finns i art. 8.1 i PC-ES. Bestämmelsen är identisk med art. 18.1 i människohandelsdirektivet.

Den svenska regleringen

När det gäller art. 8.1 i PC-ES görs i SOU 2010:71, avsnitt 13.3.5, bedömning att kravet är uppfyllt genom att olika myndigheter genomför informationskampanjer på området. Som exempel nämns att Brottsoffermyndigheten anordnar temadagar riktade till allmänheten och att Utrikesdepartementet – såsom nämnts ovan - informerar om sexuell exploatering i samband med turism och resande. Regeringen finansierar genom Sida ett program för att bekämpa sexuell exploatering av barn. En del av projektet är att öka allmänhetens kännedom och medvetande på området. Vidare har Stiftelsen Allmänna Barnhuset bedrivit ett särskilt arbete med att i form av bl.a. seminarier riktade till olika yrkesgrupper sprida kunskap om sexuell exploatering av barn och ungdomar. Medierådet och Ungdomsstyrelsen tillhandahåller också särskild information kring unga på internet. I sammanhanget lyfts även fram det treåriga projekt som BUP-Elefant13 har drivit åren 2006–2009 gällande stöd till ungdomar vilka utsatts för övergrepp och sexuell exploatering på Internet. Projektet benämns *Onlineprojektet* och har haft till syfte att bygga en kunskapsbas om sexuella övergrepp på barn med IT-anknnytning. Även ideella organisationer informerar i frågorna.

Det saknas skäl att i detta sammanhang göra någon annan bedömning.

Art. 23.2 (beaktandesats 34) – Minska risken för att barn blir offer

Av artikel 23.2 följer att medlemsstaterna ska vidta lämpliga åtgärder, även via internet, till exempel informationskampanjer och kampanjer för att öka medvetenheten samt forsknings- och utbildningsprogram, när så är lämpligt i samarbete med relevanta organisationer i det civila samhället och andra intressenter, i syfte att öka medvetenheten och minska risken för att barn faller offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering. I *beaktandesats 34* förtydligas att åtgärder i form av forskning, information, medvetandegörande och utbildning ska vidtas för att minska risken för att barn blir offer samt att kampanjer riktade mot barn ska vara lämpliga och tillräckligt lätta att förstå.

En liknande bestämmelse finns i art. 6 i PC-ES. Bestämmelsen är identisk med art. 18.2 i människohandelsdirektivet.

Den svenska regleringen

Av SOU 2010:71, avsnitt 13.3.3, framgår bl.a. följande när det gäller art. 6 i PC-ES. Av nationella styrdokument för skolan följer att verksamheten i skolan ska utformas i överensstämmelse med grundläggande och demokratiska värderingar och att var och en som arbetar i skolan ska främja aktningen för varje människas egenvärde. I kursplanerna för de samhällsorienterande ämnena ingår bl.a. att diskutera och reflektera över begrepp som identitet, sexualitet, kärlek och jämställdhet. Sex- och samlevnadsundervisningen är ett kunskapsövergripande ämne som ingår i kursplanerna för samhällsorienterande ämnen och biologi. Undervisningen ska ge goda kunskaper om sexuell och reproduktiv hälsa samt ge möjlighet till diskussion om attityder, normer och värderingar när det gäller till exempel användningen av preventivmedel, sexuellt överförbara sjukdomar, könsroller, könsidentitet och sexuell integritet. Att information om riskerna för sexuell

exploatering och sexuella övergrepp ska ske i undervisningen finns visserligen inte särskilt utpekade i styrdokumentet. Trots det är det utredningen bedömning att Sverige uppfyller konventionen i denna del eftersom information av detta slag ligger väl inom ramen för skolans värdegrund och då särskilt kunskapsområdena för de samhällsorienterande ämnena samt de mål som sex- och samlevnadsundervisningen har.

Därutöver nämns i betänkandet att det genom olika regeringsbeslut sker särskilda statliga satsningar med anknytning till information till barn om riskerna med sexuell exploatering och sexuella övergrepp.

Även när det gäller den nu aktuella bestämmelsen i direktivet görs bedömningen att Sverige uppfyller åtagandet.

Art. 23.3 – Utbildning av tjänstemän

I artikel 23.3 föreskrivs att medlemsstaterna ska främja regelbunden kompetensutveckling för tjänstemän som kan förväntas komma i kontakt med offer och potentiella offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering, däribland poliser ute på fältet, med syfte att de ska kunna identifiera och hantera offer och potentiella offer för sexuella övergrepp och sexuell exploatering.

En liknande bestämmelse finns i art. 5.1-2 i PC-ES. Bestämmelserna motsvaras av art. 18.3 i människohandelsdirektivet.

Den svenska regleringen

Rikspolisstyrelsen hade för 2007 regeringens uppdrag att säkerställa att det inom varje polismyndighet finns tillgång till kvalificerad kompetens att förebygga och utreda mäns våld mot kvinnor och våld riktat mot barn. Rikspolisstyrelsen ska vidare vidta åtgärder för att säkerställa att all personal som utreder ärenden med barn som utsatts för brott, genomgår för arbetsuppgifterna särskilt anpassad utbildning. Rikspolisstyrelsen arbetar med båda dessa uppdrag inom projektet *Brott i nära relation*. Projektet har som mål att långsiktigt minska brottsligheten i nära relation samt höja kompetensen att utreda sådana brott. Som en del i projektet togs en ny och mer omfattande utbildning för barnutredare fram under 2007. En central utbildning för barnutredare i tre steg har tagits fram och fortgår.

Utbildning i frågor om övergrepp mot barn ingår i Åklagarmyndighetens grundutbildning. För att ge åklagarna fördjupade kunskaper om våld och sexuella övergrepp mot barn anordnas sedan 2004 också utbildningen *Övergrepp mot barn*, bestående av ett basblock och två fortsättningskurser. I myndighetens vidareutbildning finns bl.a. kursen *Brott och bevis-säkring i IT-miljö* som omfattar barnpornografibrott. I specialistutbildningen finns bl.a. kurserna *Övergrepp mot barn I-III* vilka syftar till att ge åklagarna fördjupade kunskaper avseende våld och sexuella övergrepp mot barn.

Socialstyrelsen har haft ett uppdrag om kunskapsbaserad socialtjänst samt uppdrag att utreda förutsättningarna för att inrätta kunskapscentra för socialtjänsten för arbetet med barn som utsatts för misshandel och sexuella övergrepp i syfte att höja kunskapen hos dem som arbetar med barn. Arbetet med att stödja kunskapsutvecklingen är ett pågående inslag i utvecklingsarbetet i socialtjänsten. Det är bl.a. en viktig del i Socialstyrelsens och Institutet för utveckling av metoder i Socialt arbete (IMS) uppdrag. Målet är att socialt arbete i högre utsträckning ska bygga på kunskap om effekten av olika insatser, arbetssätt och metoder. Socialstyrelsen och IMS har ett kontinuerligt uppdrag som syftar till att ta fram kunskapsunderlag som stärker socialtjänstens arbete med barn och unga i utsatta situationer. En särskild utredare har i uppdrag att analysera och lämna förslag till hur de statliga resurser som i dag avsätts till socialtjänstens verksamhetsområde på bästa sätt kan bidra till att stödja kunskapsutvecklingen inom området.

Regeringen gav i maj 2007 Brottsoffermyndigheten i uppdrag att utforma och att i samråd med berörda myndigheter genomföra ett utbildningsprogram för ett förbättrat bemötande av sexualbrottsoffer. Utbildningsprogrammet riktade sig till polismyndigheter, åklagarkamrar och domstolar. När barn är offer för sexualbrott skulle programmet särskilt fokusera på att öka kunskapen om barns särskilda utsatthet och behov vid dessa brott. Uppdraget redovisades den 1 oktober 2009.

Brottsoffermyndigheten fick i september 2008 i uppdrag att, i samråd med Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket och Migrationsverket, utforma och genomföra ett utbildningsprogram för att öka kompetensen i frågor som rör prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Utbildningsprogrammet riktade sig till personal inom polisen, Åklagarmyndigheten, domstolsväsendet och Migrationsverket. Syftet med programmet var att förbättra kunskapen om de bakomliggande mekanismer som påverkar förekomsten av prostitution och människohandel för sexuella ändamål, och att förbättra bemötandet av de personer som utsatts för prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Uppdraget redovisades den 15 december 2010.

Som ett led i regeringens arbete för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor gavs Brottsoffermyndigheten i maj 2011 i uppdrag att vidareutveckla och genomföra ett utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i samband med polisanmälan, förundersökning och rättegång. Utbildningsprogrammet ska riktas till personal inom länspolismyndigheterna, Åklagarmyndigheten, Sveriges Domstolar och till advokater. Utbildningen ska specifikt fokusera på barn och ungdomars särskilda utsatthet och behov vid dessa brott, rättskedjeperspektivet samt på samverkan med berörda aktörer såväl inom som utanför rättsväsendet i sexualbrottsmål. Vidare bör även frågor om t.ex. olika typer av

funktionsnedsättning ingå. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 juni 2014.

I SOU 2010:71 avsnitt 13.3.2 görs bedömningen att Sverige uppfyller åtagandet enligt konventionen.

Med beaktande av den bedömning som görs i SOU 2010:71 och mot bakgrund av de ovan redovisade insatserna görs bedömningen att Sverige uppfyller åtagandet enligt direktivet.

Artikel 23 - Bedömning och slutsats

Sverige bedöms leva upp till åtagandet och bestämmelserna föranleder inga lagändringar.

Artikel 24 (beaktandesatserna 37, 38 och 39) – Frivilligt deltagande i interventionsprogram eller interventionsåtgärder under det straffrättsliga förfarandet

Art. 24.1 och 2 – Tillgång till behandlingsprogram och åtgärder

Av den *första punkten* framgår att medlemsstaterna, utan att det inverkar på program som åläggs av behöriga rättsliga myndigheter enligt nationell rätt, ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att effektiva program eller åtgärder görs tillgängliga i syfte att förebygga och minska risken för upprepade brott av sexuell natur mot barn. Programmen eller åtgärderna ska vara tillgängliga under hela det straffrättsliga förfarandet, både i och utanför fängelset/häktet i enlighet med förutsättningar i nationell rätt. I *beaktandesats 37* förtydligas att det rör sig om frivilliga program och åtgärder som ska föreslås förövare och att det inte inverkar på åtgärder som de rättsliga myndigheterna kan ålägga förövare att genomgå. Av *beaktandesats 38* framgår att programmen och åtgärderna inte ska tillhandahållas som någon automatisk rätt och att det är upp till medlemsstaterna att avgöra vilka program som är lämpliga.

Av den *andra punkten* framgår att programmen eller åtgärderna ska vara anpassade efter de speciella utvecklingsbehoven hos barn som gör sig skyldiga till sexualbrott.

Bestämmelsen i första punkten överensstämmer i stort sett med art. 15.1 i PC-ES, dock att det där finns en uttrycklig hänvisning till nationell rätt. Bestämmelsen i andra punkten överensstämmer i stort sett med art. 16.3 i PC-ES.

Den svenska regleringen

Av SOU 2010:71, avsnitt 13.3.12, framgår bl.a. följande.

Behandling utanför påföljdssystemet finns att tillgå inom hälso- och sjukvården och, för unga förövare, inom socialtjänsten och Statens Institutionsstyrelse

(LVU-vård). Även om någon samlad redovisning ännu inte finns att tillgå över insatser på området, riktade såväl mot dömda som inte dömda, kan det konstateras att möjligheterna för personer som inte dömts att få behandling har ökat i vart fall i någon mån under senare år. Här kan särskilt framhållas arbetet vid Centrum för Andrologi och Sexualmedicin vid Karolinska Universitetssjukhuset. Den verksamheten sker inom ramen för Stockholms läns landsting men kliniken tar emot patienter från hela landet som är i riskzonen för att begå sexualbrott. Inget hinder finns i och för sig att personer som avses i artikel 16.1 i PC-ES, dvs. personer som står under åtal för ett sexualbrott som är straffbelagt i enlighet med konventionen, får behandling under pågående straffprocess. För häktade personer framstår det i dag dock inte vara genomförbart rent praktiskt, särskilt med tanke på de restriktioner som ofta följer med häktningen.

Den behandling som används i Sverige är främst olika former av terapi. Det kan vara individuell terapi, gruppterapi, psykodynamiskt inriktad terapi, kognitiv beteendeterapi och stödsamtal. Farmakologisk eller medicinsk behandling för att dämpa sexualdriften (kemisk kastrering) har också praktiserats med viss framgång även om behandlingsmetoden är sällsynt i Sverige. Under 2000-talet har relations- och samlevnadsprogrammet, eller ROS-metoden, fått ett brett genomslag i behandlingen av sexualbrottsförövare inom Kriminalvården. Behandlingsmetoden har en kognitiv inriktning och sker i form av gruppsamtal, omfattande 160 timmar, eller som ett individuellt program, omfattande 60 timmar, med en handledare som är psykolog eller beteendevetare. Behandlingen finns tillgänglig såväl i frivården över hela landet som i anstalt. Den syftar till att identifiera den dömdes riskfaktorer för att återfalla i brott. Metoden har även ett uppföljningsprogram.

I analysen i samband med undertecknande av PC-ES gjordes bedömningen att Sverige uppfyller åtagandet enligt art. 15 och 16 i PC-ES. Samma bedömning görs i SOU 2010:71, i ovan redovisade avsnitt 13.3.12.

Det saknas anledning att i detta sammanhang göra någon annan bedömning.

Art. 24.3 – Tillgång till program eller åtgärder för misstänkta men ännu ej dömda samt för dömda

Enligt bestämmelsen ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att följande personer ska ha tillgång till interventionsprogram eller interventionsåtgärder enligt punkten 1:

- a) personer som är misstänkta eller åtalade för brott enligt art. 3-7; detta ska inte påverka rätten att försvara sig, rätten till en rättvis rättegång och särskilt oskuldspresumtionen,
- b) personer som dömts för brott enligt art. 3-7.

Bestämmelsen överensstämmer i stort sett med art. 16.1 och 2 i PC-ES.

Den svenska regleringen

Se vad som sagts ovan när det gäller art. 24.2.

I analysen i samband med undertecknande av PC-ES gjordes bedömningen att Sverige uppfyller åtagandet enligt PC-ES. Samma bedömning görs i SOU 2010:71 i avsnitt 13.3.12.

Det saknas anledning att i detta sammanhang göra någon annan bedömning.

Art. 24.4 (beaktandesats 39) – Risk- och återfallsbedömning

Enligt bestämmelsen ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de personer som avses i punkterna 3a och 3b blir föremål för bedömning av vilken fara de utgör och risken för återfall i brott enligt art. 3-7 i syfte att identifiera lämpliga interventionsprogram eller åtgärder. Av *beaktandesats 39* framgår att formerna när det gäller sådana bedömningar ska vara förenliga med medlemsstaternas interna procedurer.

Bestämmelsen överensstämmer i huvudsak med art. 15.3 i PC-ES.

Den svenska regleringen

Kriminalvården har i uppdrag att upprätta en individuell verkställighetsplan för var och en som dömts till en kriminalvårdspåföljd. Till grund för planen ligger en behovs- och riskbedömning. Bedömningen kan mynna ut i att den dömda anses ha behov av att delta i behandling och påverkansprogram, t.ex. sådana som vänder sig till sexualbrottsdömda. En verkställighetsplan utgör ett levande dokument som ska revideras när behov uppstår. Riskbedömningar görs även i samband med personutredningar på uppdrag av domstol.

I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.12, görs bedömningen att Sverige lever upp till åtagandet enligt konventionen.

Det saknas anledning att i detta sammanhang göra någon annan bedömning.

Art. 24.5 – Erbjudande om behandling till dömda personer

Av bestämmelsen framgår att medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de personer som avses i punkterna 3a och 3b och som fått förslag om interventionsprogram eller åtgärder:

- a) får fullständig information om skälen till erbjudandet,
- b) samtycker till deltagande i programmet eller åtgärden med fullständig kännedom om omständigheterna och
- c) kan vägra [deltagande] och, när det gäller dömda personer, blir informerade om de möjliga följderna av att vägra.

Bestämmelsen överensstämmer i stort med art. 17 i PC-ES.

Den svenska regleringen

I analysen i samband med undertecknande av PC-ES gjordes bedömningen att Sverige uppfyller åtagandet enligt PC-ES. I SOU 2010:71, avsnitt 13.3.12, konstateras att all behandling som erbjuds sexualbrottsförövare i Sverige sker på frivillig väg och bedömningen görs att information av det slag som avses i art. 17 i PC-ES lämnas till berörda personer.

Det saknas anledning att i detta sammanhang göra någon annan bedömning.

Artikel 24 - Bedömning och slutsats

Sverige bedöms leva upp till åtagandet och bestämmelserna föranleder inga lagändringar.

Artikel 25 (beaktandesatserna 46 och 47) – Åtgärder mot webbplatser som innehåller eller sprider barnpornografi

Av den *första punkten* framgår att medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa avlägsnande utan dröjsmål av webbsidor som innehåller eller sprider barnpornografi och vars värdserverar ligger på medlemsstatens territorium samt verka för ett avlägsnande av sådana sidor som finns lagrade på serverar utanför deras territorium.

Av den *andra punkten* framgår att medlemsstaterna får vidta åtgärder för att blockera tillträde till webbsidor som innehåller eller sprider barnpornografi för internetanvändare på medlemsstatens territorium. Åtgärderna måste inrättas genom transparenta förfaranden och tillhandahålla adekvata skyddsmekanismer, särskilt för att säkerställa att begränsningen inskränks till vad som är nödvändigt och proportionellt och att användarna informeras om orsaken till begränsningen. Skyddsmekanismerna ska inbegripa möjlighet till rättslig prövning.

I *beaktandesats 47* förtydligas bl.a. att åtgärder enligt direktivet för att avlägsna eller blockera hemsidor som innehåller barnpornografiskt material kan baseras på olika typer av offentliga åtgärder som kan vara i formen av lagstiftning eller inte lagstiftning, rättsliga eller andra åtgärder. Vidare anges att bestämmelserna i direktivet inte ska påverka frivilliga åtgärder av internetindustrin för att motverka missbruk av deras tjänster eller medlemsstaternas stöd till sådana initiativ. Oaktat val av metod ska medlemsstaterna emellertid tillse att den tillförsäkrar användare och tjänsteleverantörer en tillfredsställande nivå vad gäller rättssäkerhet och förutsebarhet.

Bakgrund

I KOM:s förslag till rambeslut fanns i art. 18 en bestämmelse om att medlemsstaterna skulle se till att det var möjligt att blockera hemsidor som innehöll eller spred barnpornografiskt material. När KOM efter Lisabonfördragets ikraftträdande presenterade sitt förslag till direktiv hade

blockeringsbestämmelsen (då art. 21.1) kompletterats med en bestämmelse om att medlemsstaterna skulle vidta åtgärder för att avlägsna hemsidor (removal) med barnpornografiskt material (då art. 21.2). De två åtgärderna har därefter bytt plats, vilket innebär att avlägsnandet numera utgör den första punkten. Platsbytet ska ha skett utifrån den principiella utgångspunkten att hemsidor i första hand ska avlägsnas och först i andra hand, när de ligger utom räckhåll för medlemsstaternas myndigheter och ett avlägsnande inte är möjligt, ska tillgången till hemsidorna blockeras. Avlägsnandeskyldigheten har också skärpts när det gäller material som finns på servrar inom medlemsstaterna territorium och kompletterats med en skyldighet att verka för avlägsnande när det gäller material som finns utanför territoriet. Slutligen har blockeringsbestämmelsen under trepartsmötena med EP blivit en möjlighet istället för en tvingande bestämmelse. Detta torde sammanhålla med starka lobbykrafter mot EP som ogillar bl.a. det svenska systemet med blockering som upplevs som godtyckligt och rättsosäkert.

Den svenska ståndpunkten har, med utgångspunkt i det sk. *blockeringsprojektet*, varit att Sverige kan godta en lydelse som inkluderar frivilligt samarbete mellan statliga myndigheter och internetleverantörer. När det gäller skyldigheten att avlägsna hemsidor i första punkten har den svenska tolkningen varit att eftersom det i Sverige med hänsyn till vår grundlagsreglering inte är möjligt att åstadkomma ett avlägsnande skulle Sverige även fortsättningsvis kunna förlita sig på det frivilliga samarbetet i det sk. *blockeringsprojektet*. I samband med trepartsförhandlingarna visade det sig dock att den svenska tolkningen inte hade något stöd. KOM har emellertid vid upprepade tillfällen försäkrat att de svenska borttagandemöjligheterna (se vidare nedan) är fullt tillräckliga och att det svenska systemet är en av förebilderna för KOM:s förslag. Även kommissionär Cecilia Malmström har vid upprepade tillfällen hänvisat till den svenska modellen som en förebild.

Frågan om art. 25 (art. 21 enligt dåvarande numrering) togs den 7 juni 2011 upp till förnyad beredning med ansvarig minister. Bedömningen gjordes att Sverige, med beaktande av att bekämpandet av barnpornografi är en prioriterad fråga för Sverige samt mot bakgrund av de möjligheter/skyldigheter som finns att stänga/ta bort barnpornografiskt material från internet (samt KOM:s uttalanden), bör kunna acceptera de föreslagna skrivningarna beträffande art. 25.

Den svenska regleringen

Stängning av hemsidor/avlägsnande av barnpornografi

Inom ramen för ett straffrättsligt förvarande får enligt 36 kap. 2 § brottsbalken egendom som använts som hjälpmedel vid brott enligt brottsbalken eller som frambragts genom sådant brott, förklaras förverkad om det är påkallat till förebyggande av brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att an-

vändas som hjälpmedel vid brott om brottet fullbordats eller förfarandet utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling. Det innebär att det inom ramen för ett straffrättsligt förfarande finns möjligheter att beslagta och förverka t.ex. en hårddisk/server som innehåller barnpornografiskt material i form av t.ex. hemsidor på internet.

För det fall 36 kap. 2 § inte är tillämplig torde förverkande av hårddiskar enligt 36 kap. 3 § 1 punkten brottsbalken istället under vissa förutsättningar vara möjlig. Enligt den bestämmelsen får egendom som på grund av sin särskilda beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan befaras komma till brottslig användning, förverkas (se t.ex. NJA 1996 s. 74).

I lagen (1998:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlor slås fast att den som tillhandahåller en elektronisk anslagstavla i rimlig omfattning ska ha uppsikt över en sådan tjänst. Med elektronisk anslagstavla avses en interaktiv tjänst för elektronisk förmedling av meddelanden.* En tillhandahållare av en elektronisk anslagstavla är skyldig att ta bort och förhindra vidare spridning av meddelanden om meddelandets innehåll uppenbart är sådant som avses i bl.a. bestämmelsen i 16 kap. 10 a § brottsbalken om barnpornografibrott eller 16 kap. 10 b § brottsbalken om olaga våldsskildring. Den som uppsåtligt eller av grov oaktsamhet underlåter att ta bort ett sådant meddelande kan bli straffad. Datorer och andra hjälpmedel som har använts vid sådant brott får förklaras förverkade, om åtgärden behövs för att förebygga fortsatt brottslighet eller det annars finns särskilda skäl.

* I prop. 1997/98:15 s. 9-10, framhåller regeringen följande. Definitionen av elektronisk anslagstavla innefattar alla tjänster där någon inrättar en möjlighet för användare att sända in egna och ta del av andras meddelanden. Den tekniska lösning som tillhandahållaren valt för tjänsten har därför i princip ingen betydelse. En elektronisk anslagstavla i lagens mening kan föreligga även när tjänsten går under ett annat namn och alltså inte kallas elektronisk anslagstavla. När det gäller att avgöra om en tjänst omfattas av lagen får stor vikt läggas vid om tillhandahållaren erbjuder meddelandeförmedling på ett sådant sätt att han eller hon framstår som den som driver en verksamhet, en ”tjänst”, inriktad på sådan förmedling. Ett exempel på en verksamhet som utgör en elektronisk anslagstavla i lagens mening är vad som i dag brukar kallas **webbhotell**, dvs. när någon erbjuder användare att lägga upp egna informationsdatabaser i form av hemsidor och hemsidorna nås genom den som inrättat möjligheten att lägga upp hemsidorna. Som angetts ovan omfattas dock inte den som lägger upp information i en renodlad informationsdatabas av tillhandahållaransvaret.

Lagen (2002:562) om elektronisk handel och andra informationssamhällets tjänster genomför ett EG-direktiv om vissa rättsliga aspekter på informationssamhällets tjänster, särskilt elektronisk handel, på den gemensamma marknaden (e-handelsdirektivet). Med informationssamhällets tjänster avses i lagen varje aktivitet som sker online, med någon ekonomisk innebörd. Lagen innehåller även bl.a. bestämmelser om viss

ansvarsfrihet för tjänsteleverantörer som bara överför eller lagrar information som lämnats av andra.

Således föreskrivs i 18 § att en tjänsteleverantör som lagrar information som lämnats av en tjänstemottagare inte på grund av innehållet i informationen ska vara skyldig att ersätta skada eller betala sanktionsavgift, under förutsättning bl.a. att leverantören inte känner till att den olagliga informationen eller verksamheten förekommer och så snart han eller hon får sådan kännedom eller medvetenhet utan dröjsmål förhindrar vidare spridning av informationen. Det innebär att för att en tjänsteleverantör som lagrar information ska kunna utnyttja ansvarsbegränsningen, måste tjänsteleverantören så snart han eller hon fått kännedom eller blivit medveten om olaglig verksamhet skyndsamt vidta åtgärder för att avlägsna den berörda informationen eller göra den oåtkomlig (prop. 2001/02:150 s. 32).

Kommissionen har, som nämnts ovan, under förhandlingsarbetet upprepade gånger försäkrat att man bedömer att Sverige med god marginal lever upp till både skyldigheten att stänga hemsidor och möjligheten att blockera hemsidor med barnpornografiskt material.

Med beaktande av de möjligheter/skyldigheter som finns att stänga hemsidor/avlägsna barnpornografiskt material från internet samt KOM:s uttalanden torde finnas förutsättningar för att göra bedömningen att Sverige uppfyller åtagandet enligt bestämmelsen i första punkten.

Blockering

När det gäller blockering enligt den *andra punkten* finns i Sverige ett samarbete på frivillig basis mellan Rikspolisstyrelsen och ett antal ISP (*Internet Service Provider*) genom det s.k. blockeringsprojektet. I projektet deltar ca 85-90 % av de leverantörer som verkar i Sverige. Polisen får information om barnpornografiska hemsidor dels genom sitt dagliga arbete med att motverka barnpornografi på internet dels via Interpol, Europol, barnrättsorganisationer och allmänheten. När sådan information kommer in verifieras den och därefter kontaktar polisen ISP som vidtar de tekniska åtgärderna för att blockera hemsidan för slutanvändaren. Det innebär att den som försöker gå in på hemsidan i Sverige, oavsett var servern finns, istället får ett meddelande som säger att hemsidan blockerats på grund av att den innehåller barnpornografi. I samband med att innehållet på en hemsida verifieras tar polisen också redan på var hemsidan är lokaliserad och de rättsliga myndigheterna i det aktuella landet informeras.

Såvitt avser att blockeringsåtgärderna ska ske i enlighet med transparenta procedurer och vara omgärdade av lämpliga säkerhetsgarantier, görs bedömningen att detta uppfylls genom polisens arbete med att bl.a. verifiera innehållet på anmälda hemsidor. Av det meddelande som visas i samband med att en hemsida blockerats framgår också att den som har syn-

punkter eller motsätter sig blockeringen är välkommen att kontakta polisen.

När det gäller rättsmedel (*judicial redress*) är det framför allt de civilrättsliga skadeståndsmöjligheterna som eventuellt skulle kunna komma i fråga. I *beaktandesats 47* finns skrivningar om slutanvändarnas rättigheter och kraven enligt Europakonventionen. Eftersom Europakonventionen ger ett skydd för individen i förhållande till staten och främst innefattar en skyldighet för staten att avhålla sig från att inskränka enskildas fri- och rättigheter ger bestämmelsen intryck av att reglera de fall då medlemsstaterna väljer att inrätta förfaranden som möjliggör inskränkningar genom tvingande beslut från det allmännas sida. Så länge samarbetet är frivilligt, t.ex. genom att polisen upplyser om sidor på internet som innehåller misstänkt barnpornografiskt material och ISP är fria att själva bedöma hur de ska förhålla sig till den informationen, är det svårt att tänka sig att staterna ska vara skyldiga att på europarättslig grund tillhandahålla slutanvändare en rätt att t.ex. få till stånd en domstolsprövning av det avbrott i tillgången till information som kan uppkomma. Informationsleverantören kan möjligen få till stånd en domstolsprövning genom en talan om avtalsbrott, om det finns ett avtalsrättsligt förhållande mellan ISP och informationsleverantören.

Artikel 25 - Bedömning och slutsats

Sverige bedöms leva upp till åtagandet och bestämmelserna föranleder inga lagändringar.

Artiklarna 26-30

Av art. 26 framgår att direktivet ersätter 2004 års rambeslut i förhållande till deltagande medlemsstater och att hänvisning till rambeslutet för dessa medlemsstater ska anses utgöra hänvisningar till detta direktiv.

Av art. 27 framgår att direktivet ska vara genomfört senast den 18 december 2013 och att medlemsstaterna till kommissionen ska överlämna texten på de bestämmelser som genomför direktivet, vilka också ska innehålla en hänvisning till direktivet eller åtföljas av en sådan när de offentliggörs.

Jämförelsetabeller

Frågan om jämförelsetabeller är en horisontell tvistefråga mellan rådet och parlamentet. Enligt t.ex. miljöbrottsdirektivet 2008/99/RIF är medlemsstaterna enligt art. 8.2 skyldiga att upprätta jämförelsetabeller medan frågan i människohandelsdirektivet regleras i en beaktandesats.

Under trepartsmötena ströks bestämmelsen i art. 23 (artikel 23 är numera artikel 27) om skyldigheten för medlemsstaterna att överlämna jämförelsetabeller. Istället infördes en beaktandesats 13a som, i likhet med beaktandesats 31 i människohandelsdirektivet, föreskrev att rådet i enlighet med punkt 34 i det interinstitutionella avtalet om bättre lagstiftning bör uppmantra medlemsstaterna att för egen del och i unionens intresse

upprätta egna tabeller som så långt det är möjligt visar överensstämmelsen mellan detta direktiv och införlivandeåtgärderna samt att offentliggöra dessa tabeller.

Inför den omröstningen i LIBE den 12 juli gjorde rapportören emellertid en muntlig ändring (*oral amendment*) om att stryka beaktandesats 13a om jämförelsetabeller och istället i art. 23.1 (artikel 23 är numera artikel 27) lägga till att medlemsstaterna till kommissionen skulle överlämna texten till de bestämmelser som är nödvändiga för att uppfylla åtagandet enligt direktivet tillsammans med en jämförelsetabell över dessa bestämmelser och detta direktiv.

I marginalen av Coreper II den 28 september 2011 nåddes emellertid en överenskommelse mellan institutionerna när det gäller jämförelsetabeller, som innebär att KOM i varje enskilt fall ska motivera behovet av en förklarande rapport (som kan ha formen av en jämförelsetabell eller se ut på annat lämpligt sätt). Om behovet bedöms finnas ska en standardbeaktandesats tas med i instrumentet. Överenskommelsen gäller i två år från och med den 1 november 2011 för nya instrument och sådana där förhandlingar pågår, alltså där någon överenskommelse mellan EP och rådet ännu inte träffats. Därmed omfattar överenskommelsen inte detta direktiv, vilket innebär att den av EP föreslagna bestämmelsen om jämförelsetabeller strukits och inte förekommer varken i artikeltext eller som en beaktandesats.

Enligt art. 28.1 ska kommissionen senast den 18 december 2015 till EP och rådet lämna en rapport med en bedömning av i vilken utsträckning medlemsstaterna vidtagit nödvändiga åtgärder för att följa direktivet, vid behov åtföljt av ett lagstiftningsförslag.

Enligt art. 29.2 ska kommissionen inom samma tid även lämna en rapport med en bedömning av genomförandet av åtgärder enligt art. 25.

Denna punkt verkar ha smugit sig in i samband med det sista trepartssamtal-
et med EP den 22 juni (se ds1433/11 jfrt. med ds1435/11) och har inte varit
föremål för någon diskussion, varken på det sista rättsrådgivarmötet den 27
juni eller vid Coreper den 29 juni. Det är en punkt som Sverige hade haft an-
ledning att motsätta sig. Det rör sig dock om en skyldighet för kommission-
en, vilket innebär att bestämmelsen inte kräver att Sverige vidtar några åtgär-
der.

Enligt art. 29 träder direktivet i kraft samma dag som det publiceras i EUT och *enligt art. 30* riktar sig direktivet till medlemsstaterna.

Budgetära konsekvenser av förslaget till direktiv

Det är inte möjligt att i nuläget närmare bedöma eventuella budgetära konsekvenser. Utgångspunkten är dock att eventuella sådana konsekvenser, såväl nationella som inom EU, ska finansieras inom befintlig budgetram. Kommissionen bedömer att förslaget inte påverkar EU:s budget.

Justitiedepartementet

Straffrättsenheten

Uppdrag angående Sveriges genomförande av direktiv om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi

Sammanfattning

En utredare får i uppdrag att ta fram ett underlag för bedömningen av vilka åtgärder som krävs för att Sverige ska leva upp till sina åtaganden enligt direktivet och lämna förslag till de författningsändringar som därvid bedöms krävas.

Uppdraget ska redovisas senast den 2012-11-13.

Bakgrund

Den 25 mars 2009 presenterade kommissionen ett förslag till rambeslut om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuellt utnyttjande av barn samt barnpornografi (KOM (2009)135 slutlig) som föreslogs ersätta rådets rambeslut om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi (2004/68/RIF – rambeslutet). Förslaget byggde i stora delar på Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp från 2005 (ETS No. 201 – i fortsättningen PC-ES).¹

I och med Lissabonfördragets ikraftträdande den 1 december 2009 försvann den rättsliga grunden för att anta rambeslut. Kommissionen presenterade därför den 29 mars 2010 ett förslag till direktiv som i stor utsträckning bygger på resultatet av förhandlingarna om rambeslutet. Som rättslig grund för förslaget återopas artiklarna 82(2) och 83(1) i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) och förslaget antas i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet (artikel 294 EUF-fördraget). Vid RIF-rådet i december 2010 enades man om en

¹ I 2008 års Sexualbrottsutrednings uppdrag har ingått att analysera frågan om Sveriges tillträde till PC-ES. Utredningen överlämnade sitt betänkande SOU 2010:71 Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag, i oktober 2010 och beredning av betänkandet pågår inom Justitiedepartementet.

allmän inriktning på direktivet. Sedan en s.k. förstaläsningsoverenskomst i juni 2011 nåtts med Europaparlamentet kunde direktivet antas den 15 november 2011. Direktivet trädde i kraft den 17 december 2011 och ska vara genomfört senast den 17 december 2013.

Direktivet syftar till att skapa minimiregler om brottsrekvisit och påföljder när det gäller sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi. Det syftar också till att införa gemensamma regler för att stärka åtgärderna för att förebygga sådana brott och förbättra skyddet för brottsoffer. Viktiga inslag är möjligheten att hindra personer som dömts för brott som omfattas av direktivet från att arbeta med barn, möjligheten för arbetsgivare att vid rekrytering till sådan yrkesverksamhet eller organiserad frivillig verksamhet som innefattar nära kontakt med barn bli informerade om fällande domar för brott som omfattas av direktivet samt åtgärder för att stänga ner och blockera hemsidor som innehåller barnpornografi.

Behovet av författningsändringar

Inom Justitiedepartementet har upprättats en promemoria med en analys av vilka åtgärder som bedöms nödvändiga för att Sverige ska leva upp till sina åtaganden enligt direktivet.² I promemorian görs bedömningen att vissa författningsändringar torde krävas. För att uppfylla åtagandet enligt artikel 15.2 i direktivet görs bedömningen att den särskilda preskriptionsregeln i 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken torde behöva utvidgas. Vidare krävs författningsändringar för att säkerställa möjligheten enligt artikel 10.2 för arbetsgivare och organisationer att få information om huruvida det finns fällande domar för något av de brott som omfattas av direktivet när de rekryterar till sådan yrkesverksamhet eller organiserad frivillig verksamhet som innefattar direkta och regelbundna kontakter med barn. Även åtagandet enligt artikel 10.3 om att polisen ska kunna överlämna registeruppgifter till andra EU-medlemsstater för annat än straffrättsliga förfaranden kan kräva författningsändringar. Eftersom direktivet har ett nära samband med Europarådets konvention om att skydda barn mot sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp (PC-ES), bör vid genomförandet av direktivet hänsyn tas till den fortsatta beredningen av 2008 års Sexualbrottsutrednings betänkande SOU 2010:71, i vilket frågan om tillträde till PC-ES övervägs. När det gäller åtagandet att på begäran överlämna registeruppgifter till andra medlemsstater i EU finns det också skäl att ta hänsyn till den fortsatta beredningen av Ds 2011:15 om genomförande av rambeslutet om utbyte av uppgifter ur kriminalregister.

² Analys inför antagande av Europaparlamentets och rådets direktiv om bekämpandet av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi, 2011-09-26.

Uppdraget

En utredare ska, med utgångspunkt i den ovan nämnda analysen, ta ställning till behovet av författningsändringar för att Sverige ska leva upp till sina åtaganden enligt direktivet. Utredaren ska föreslå de författningsändringar som han eller hon finner påkallade.

Utredaren ska särskilt analysera hur tillgången till information om fällande domar ska säkerställas. Utgångspunkten bör vara en lösning som bygger på att den enskilde kan få ett utdrag med uppgifter ur belastningsregistret som svarar mot kraven i direktivet och som kan visas upp för arbetsgivare eller annan.

Utredaren ska hålla sig underrättad om den fortsatta beredningen av dels 2008 års Sexualbrottsutrednings betänkande SOU 2010:71 dels Ds 2011:15 om genomförande av rambeslutet om utbyte av uppgifter ur kriminalregister samt även i övrigt hålla sig underrättad om arbete i närliggande frågor som bedrivs inom Regeringskansliet. Utredaren ska i lämplig omfattning samråda med och inhämta upplysningar från företrädare från det civila samhället.

Utredaren ska bedöma förslagets ekonomiska konsekvenser för berörda företag och organisationer samt det allmänna.

Uppdraget ska redovisas senast den 13 november 2012.